

Luciu T.

Anul LXVI

Vol. LI

Revista ARHIVELOR

nr. **1** 1989

ORGAN AL DIRECȚIEI GENERALE
A ARHIVELOR STATULUI
DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

**ORGAN AL DIRECȚIEI GENERALE A ARHIVELOR
STATULUI DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA**

Apare de patru ori pe an

Redacția : București, B-dul. Gheorghe Gheorghiu-Dej

nr. 29, sector 5, Telefon : 60.32.81.

CUPRINS

EDITORIAL

Cercetarea științifică — factor activ
în dezvoltarea socialistă a patriei 1

130 DE ANI DE LA UNIREA MOLDOVEI CU MUNTENIA

* * * — Documente 5

M. DOGARU — Documente de arhivă reflec-
tind adeziunea maselor populare la
Unire 26

T. BUCUR — Un nou document privind înțele-
gerea de la Osborne 32

RADU I. VASILE — Implicațiile militare ale
abdicării lui Al. I. Cuza oglindite în
documente de arhivă 35

El. DIMA — Biblioteca documentară a Comi-
siei Centrale de la Focșani 41

STUDII ȘI COMUNICĂRI

E. CERNEA — Contribuții la istoria institu-
țiilor : obiceiul prisăcilor 45

TEORIE ȘI PRACTICĂ ARHIVISTICĂ

V. CĂPÎLNEAN, I. SABĂU — Din experiența
muncii de arhivă a consiliilor populare
maramureșene 50

C. TUDOR — Contribuții la cunoașterea legis-
lației privind băncile populare și coope-
rativele de producție și consum 51

DOCUMENTE

El. CIUCĂ — Documente inedite referitoare la
Mihail Kogălniceanu 58

OPINII

C. DINU — Propuneri pentru îmbunătățirea
fișei „Situția fondului” la organizațiile
soci. liste 66

ȘTIINȚE SPECIALE

M. RĂDULESCU — Asupra unui manuscris
inedit privind genealogia Cantacuzinilor 69

M. GEORGESCU — Sigilii sătești din județul
Teleorman (1838—1863) 74

CRONICĂ 78

INSTRUMENTE DE LUCRU

N. TRANDAFIRESCU — Glosar de cuvinte
grecești IV 82

A. SACERDOȚEANU — Bibliografia operei
lui B. P. Hasdeu. IV 100

CONSILIUL DE CONDUCERE

Maria Pirvulescu — președinte,
Liviu Boar, Ioana Burlacu,
Nicolae Chipurici, Iulian Cârțană
Constantin Condrea, Costin Feneșan,
Stela Giosan, Viorel Grozav,
Ștefan Hurmuzache,
Gheorghe I. Ioniță,
Cornellu Lungu,
Eleonora Mitrescu,
Nicolae Mocioiu, Mircea Mușat,
Nicolae Nistor, Florea Oprea,
Emilia Poștăriță, Mihai Rachieru,
Traian Rus, Ștefan Ștefănescu,
Mioara Tudorică, Silvia Vătafu-Găitan.

COLEGIUL DE REDACȚIE

Ioana Burlacu,
Viorel Grozav
Ștefan Hurmuzache,
Corneliu Lungu, Eleonora Mitrescu,
Florea Oprea, Maria Pirvulescu,
Mioara Tudorică — președinte,
Silvia Vătafu-Găitan.

Redactor șef :

Mioara TUDORICĂ

Redactor :

Magdalena STOICESCU

Secretar de redacție :

Florin PINTILIE

EDITORIAL

Cercetarea științifică — factor activ în dezvoltarea socialistă a patriei

În noua etapă de dezvoltare a societății noastre, experiența istorică a edificării societății socialiste și-a format propria sa tradiție, prefigurată cu clarviziune, de mai bine de două decenii de secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu și în care un rol de primă importanță îl deține afirmarea puternică a rolului hotărîtor al cercetării științifice în introducerea rapidă și fermă a progresului tehnic în toate domeniile de activitate. Promovînd cu consecvență acest principiu, secretarul general al partidului a inițiat și a determinat stimularea puternică a gîndirii creatoare autohtone, legarea ei tot mai strînsă de cerințele complexe ale progresului societății românești în vederea așezării întregii opere de construcție socialistă pe temelia celor mai avansate cuceriri ale noii revoluții tehnico-științifice contemporane. Se remarcă, totodată, inestimabila contribuție a tovarășului Nicolae Ceaușescu la dezvoltarea științei românești ca factor primordial de progres și civilizație, de afirmare a națiunii române și a statului național unitar, de comunicare și interacțiune cu lumea, de participare tot mai intensă la schimbul mondial al valorilor materiale și spirituale. În acest cadru, orientările și obiectivele stabilite de Congresul al XIII-lea și Conferința Națională din decembrie 1987 ale partidului privind dezvoltarea economico-socială actuală și în perspectivă a țării, oglindesc voința unanimă a partidului, a poporului nostru de a acționa cu fermitate pentru creșterea intensivă a tuturor ramurilor pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii.

„Nu se poate vorbi de înfăptuirea programelor de dezvoltare intensivă și de modernizare — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu în Raportul prezentat la Conferința Națională a partidului din decembrie 1987 — fără angajarea puternică a științei în toate sectoarele de activitate. Avem realizări însemnate, dispunem de puternice forțe în cercetarea noastră științifică. Trebuie să facem astfel încît ele să aibă un rol tot mai important în asigurarea progresului general al

patriei, în înfăptuirea Programului partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate !”

În acest cadru, științelor sociale li s-a deschis calea unor analize și generalizări pe temeiul obiectiv al faptelor, fenomenelor și proceselor calitativ noi, esențialmente diferite de trecut. Un merit incontestabil al secretarului general al partidului nostru este acela de a fi sesizat la timp nevoia imperioasă a restaurării atributelor inovării și creativității, care sînt atît de specifice spiritului dialectic, viziunii materialist-științifice despre lume, despre societate. Practic, după cel de-al IX-lea Congres al partidului nostru s-a deschis calea reală a abordării deschise, antidogmatice a tuturor problemelor noi pe care le-a pus și le pune experiența edificării noii societăți, procesul revoluționar mondial.

Totodată, în expunerea prezentată la ședința Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. din 29 aprilie 1988, secretarul general al partidului, analizînd științifice cerințele etapei pe care o parcurgem, a formulat teze de o inestimabilă valoare teoretică și practică cu privire la atributele și răspunderile ce revin științei și tehnologiei și a subliniat din nou rolul de primă însemnătate al științei în procesul tehnologic și economic cit și în fundamentarea strategiilor dezvoltării, a deciziilor ce se adoptă la toate nivelurile pentru cunoașterea, conducerea și orientarea proceselor social-economice.

În lumina acestor aprecieri, apar cu pregnanță meritele deosebite ale tovarăsei academician doctor inginer Elena Ceaușescu în înfăptuirea practică a politicii partidului nostru de dezvoltare puternică a științei și învățămîntului.

Tovarășă de viață și de luptă a conducătorului partidului și statului nostru, tovarășa Elena Ceaușescu s-a format și s-a afirmat ca o personalitate de prim rang în știința românească și internațională. Activînd alături de tovarășul Nicolae Ceaușescu, încă din anii ilegalității, tovarășa Elena Ceaușescu s-a impus printr-un înalt exemplu de dirzenie și dăruire, de abnegație și devotament pentru cauza dreaptă a poporului, pentru victoria socialismului în România. Intensa și fructuoasă activitate social-politică desfășurată de tovarășa Elena Ceaușescu în perioada revoluției și construcției socialismului a pus în evidență calitățile deosebite de om politic cetezător și competent, conducător comunist, revoluționar, cu o contribuție deosebit de valoroasă la marile realizări ale țării, la desfășurarea procesului de transformare revoluționară a societății românești. Aflîndu-se în conducerea partidului, ca membru al Comitetului Politic Executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român, și în conducerea țării, ca prim viceprim-ministru al Guvernului Republicii Socialiste România, tovarășa Elena Ceaușescu participă în permanență la elaborarea și înfăptuirea politicii interne și externe a partidului și statului nostru. O contribuție deosebită aduce tovarășa Elena Ceaușescu prin coordonarea și îndrumarea directă a unora dintre cele mai importante domenii ale vieții social-economice a țării, prin participarea cu spirit științific la fundamentarea planurilor și programelor de dezvoltare a României socialiste. În cadrul înaltelor răspunderi pe care le îndeplinește, tovarășa academician doctor inginer Elena Ceaușescu îndrumă și conduce cu înaltă răspundere viața științifică a țării, întreaga activitate din învățămînt și cultură factori decisivi ai progresului material și spiritual al patriei noastre socialiste, indisolubil legați de personalitatea marcantă a tovarăsei Elena Ceaușescu, de competența și dăruirea revoluționară cu care conduce aceste domenii de activitate.

Tovarășa Elena Ceaușescu militează neabătut pentru înfăptuirea planurilor și programelor stabilite de Congresul al XIII-lea al Partidului Comunist Român, precum și a Programului de cercetare științifică, dezvoltare tehnologică și introducere a progresului tehnic în perioada 1986—1990 și a Programului privind asigurarea forței de muncă, dezvoltarea învățămîntului și perfecționarea continuă a cadrelor în perioada 1986—1990, documente elaborate sub directă sa îndrumare.

În calitate de președinte al Comitetului Național pentru Știință și Tehnologie, tovarășa Elena Ceaușescu a organizat întregul sistem al cercetării științifice românești sub forma insti-

tutelor centrale de cercetare pe principalele ramuri ale științei și tehnicii. Concepția originală despre organizarea cercetării științifice românești este întregită de aportul valoros al tovarășei Elena Ceaușescu la orientarea cercetării științifice, la elaborarea planului de cercetare științifică, dezvoltare tehnologică și introducerea progresului tehnic. În concepția sa preocupările pentru dezvoltarea cercetării aplicative se corelează organic cu cele pentru cercetarea fundamentală.

„Cercetarea fundamentală în matematică, fizică, chimie, biologie și alte domenii — subliniază tovarășa Elena Ceaușescu — trebuie să se desfășoare în strinsă legătură cu cercetarea aplicativă deschizând noi orizonturi și participând activ și nemijlocit la soluționarea problemelor actuale și de perspectivă ale dezvoltării economico-sociale a țării. Numai imbinând strins cercetarea fundamentală cu cea aplicativă știința românească își va putea îndeplini cu cinste înalta sa misiune în întreaga economie, sporindu-și, totodată, contribuția la îmbogățirea tezaurului cunoașterii universale”.

Angajarea potențialului științific al țării noastre la înlăptuirea obiectivelor prioritare ale dezvoltării economico-sociale, la realizarea noii etape a revoluției tehnico-științifice, are la bază, alături de înalta competență cu care tovarășa Elena Ceaușescu conduce cercetarea și învățămîntul, și exemplul personal al eminentului savant și intelectual comunist. Laborioasa activitate științifică pe care o desfășoară se prezintă, azi, ca o operă științifică impresionantă, care însumează zeci de lucrări științifice publicate în țară și străinătate, comunicate în reviste de specialitate de largă circulație mondială, la congrese și simpozioane naționale și în numeroase brevete de invenții. Multe din lucrările tovarășei Elena Ceaușescu au fost publicate de edituri din numeroase țări: U.R.S.S., Argia, Grecia, Italia, Olanda, Japonia, Spania, Franța, Cehoslovacia ș.a. Despre ele vorbesc elogios numeroși oameni de știință de peste hotare între care rețin atenția aprecierile celor din R. P. D. Coreeană, Grecia, Elveția, R. F. Germania, R. P. Chineză, Italia.

„Între personalități de largă recunoaștere și prețuire în lumea științifică contemporană se impune, prin înalta competență, prin contribuția sa la dezvoltarea cercetării științifice în Europa și prin activitatea prodigioasă pe plan internațional, academician doctor inginer Elena Ceaușescu, membru al Comitetului Politic Executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român, prim viceprim-ministru al guvernului, deputat în Marea Adunare Națională a Republicii Socialiste România. Distinsul om de știință a introdus în industria chimică numeroase noi tehnologii, brevete și utilizate și în străinătate. Rezultatele de mare importanță obținute de academician doctor inginer Elena Ceaușescu în studiul polimerilor și copolimerilor de tipul elastomerilor au fost recunoscute și apreciate drept contribuții determinante la cunoașterea teoretică în domeniu, asigurând, în același timp, o solidă bază tehnologică în industria națională a materialelor plastice.

Elena Ceaușescu intrunește în mod strălucit trăsăturile distinctive ale unei femei **exemplare** a zilelor noastre, care a atins cel mai înalt nivel al prestigiului prin pregătirea sa profesional-științifică și prin profunda sa angajare socială și politică”, remarcă cotidianul „Trapani sera” din Italia.

Aceleași aprecieri elogioase le exprimă și editura „Carlea în limbi străine” din Phenian: „Academicianul Elena Ceaușescu este un eminent savant român binecunoscut pe plan mondial. Membru al Academiei Republicii Socialiste România, doctor Elena Ceaușescu desfășoară o intensă și fructuoasă activitate de cercetare științifică în domeniul chimiei fundamentale și aplicative, aducând contribuții de mare valoare în domeniul sintezei și caracterizării compușilor macromoleculari, în special a cauciucului sintetic.

Sub conducerea sa nemijlocită, în țara prietenă a cunoscut o amplă dezvoltare cercetarea în domeniul petrochimiei, iar rezultatele acesteia au fost aplicate direct în producție, îndeplinind un rol important în impetuoasa și multilaterală dezvoltare a industriei chimice românești

Acionind neobosit pentru permanenta perfecționare a cercetării științifice și a sistemului de învățământ, academicianul Elena Ceaușescu coordonează și îndrumă, într-o viziune unitară, integratoare, institutele centrale de cercetări și unitățile de învățământ, în folosul dezvoltării economico-sociale a țării.

Fondator al Comitetului Național „Oamenii de știință și pacea” și președinte al acesteia, academician Elena Ceaușescu militează neobosit pentru intensificarea colaborării internaționale în domeniul științei, tehnicii și învățământului, pentru edificarea unei noi ordini economice internaționale, pentru activizarea schimburilor tehnico-științifice dintre toate țările, pentru creșterea eficienței acestora”.

În același timp, afirmarea științei ca factor important al progresului țării noastre este strîns legată de perfecționarea și modernizarea continuă a învățământului de toate gradele.

Sub directa îndrumare și coordonare a tovarăsei Elena Ceaușescu, învățământului românesc i-au fost asigurate largi deschideri către viață, cultură, știință, către progres. El a fost așezat, treplat și ferm, pe baza concepției revoluționare a secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, privind integrarea sa organică cu cercetarea științifică și producția, racordarea nemijlocită la cerințele economico-sociale ale țării, la cuceririle tehnico-științifice contemporane. Pe baza cunoașterii profunde a strategiei construcției socialismului în România și avînd o bogată experiență în transpunerea acesteia în practică, manifestînd o înaltă principialitate comunistă și profundă receptivitate față de exigențele progresului, tovarăsa Elena Ceaușescu a îmbogățit concepția integrării învățământului cu cercetarea și producția, demonstrînd că stăpînirea disciplinelor tehnice și aportul școlii la dezvoltarea științei românești și universale depînd de însușirea temeinică, de către toți tinerii țării, a cunoștiințelor de bază din disciplinele fundamentale — matematica, fizica, chimia, biologia. Totodată, a demonstrat menirea profund umanistă a școlii noastre, concretizată în capacitatea acesteia de a asigura absolvenților un larg orizont științific și cultural, o bună pregătire profesională, de specialitate, care să le permită adaptarea rapidă la schimbările ce au loc în domeniile tehnicii și tehnologiilor din toate ramurile economiei naționale.

Pornind de la caracterul prospectiv al învățământului, în strînsă corelație cu dinamismul accelerat și multilateral al vieții social-economice a țării, de la exigențele noii revoluții științifico-tehnice contemporane, tovarăsa Elena Ceaușescu a subliniat în repetate rînduri că principalul obiectiv care trebuie să stea în fața învățământului este astăzi ridicarea calității pregătirii forței de muncă la nivelul cerut de tehnica modernă.

Puternica personalitate a tovarăsei academician doctor inginer Elena Ceaușescu, exemplul său luminos de viață, de muncă intensă și susținută desfășurată alături de secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, competența deosebită cu care îndrumă și orientează activitatea din domeniile științei, învățământului și culturii, dăruirea cu care slujește partidul și poporul, cauza socialismului și comunismului, se bucură de stima și prețuirea deosebite ale tuturor celor ce își desfășoară activitatea în domeniile cercetării științifice și tehnice, ale școlii de toate gradele, ale culturii noastre socialiste, de dragostea și recunoaștința tineretului țării, ca și ale tuturor oamenilor muncii din patria noastră, ale întregii națiuni.

130 DE ANI DE LA UNIREA MOLDOVEI CU MUNTENIA

Documente

„Un rol important în întreaga dezvoltare a poporului nostru l-au avut înfăptuirea Unirii Principatelor — Țara Românească și Moldova — în 1859, sub conducerea lui Cuza și formarea statului român, care a constituit nucleul statului național unitar”.

NICOLAE CEAUȘESCU

24 ianuarie 1859 s-a înscris în istoria patriei ca o zi remarcabilă în care s-au pus temelile statului modern român, s-au deschis perspectivele luminoase ale luptei poporului pentru cucerirea independenței, pentru realizarea înaltului ideal al făuririi statului național român unitar. Actul de la 24 ianuarie a fost rezultatul unor cerințe legitime, obiective ale dezvoltării sociale, al unui proces istoric îndelungat care-și are începuturile în depărtatele vremuri ale istoriei poporului român. Datorie și năzuință ce trăia vie în sufletul neamului, cerută de judecata istoriei, de istoria însăși a poporului român, unirea a fost dintotdeauna o constantă și un țel al său. Ca și celelalte acte definitorii ale istoriei noastre naționale, Unirea din 1859 s-a înfăptuit ca expresie a voinței poporului român, constituind pentru popoarele din Europa, mai ales pentru cele din sud-estul continentului, o dovadă convingătoare a aplicării în viață a principiului dreptului la autodeterminare, al unirii pe baze plebiscitare a două teritorii aparținând unuia și aceluiași popor. A fost hotărârea voinței naționale, pe care poporul român a aplicat-o pe cale pașnică, prin utilizarea tuturor posibilităților contextului istorico-diplomatic european.

Concentrându-și eforturile în jurul lucrărilor celor două adunări electivă, masele populare au dovedit, încă o dată, curajul și înțelepciunea, capacitatea lor de a influența și de a determina evenimentele. Astfel, la 5 ianuarie 1859, Adunarea electivă de la Iași a proclamat în unanimitate, ca domn al Moldovei pe colonelul Alexandru Ioan Cuza, unul dintre fruntașii revoluției de la 1848. Din voința și sub presiunea maselor populare la București în zilele de 22—24 ianuarie 1859 Adunarea electivă a Munteniei a ales, la 24 ianuarie, ca domn tot pe colonelul Alexandru Ioan Cuza.

Hotărârea dublei alegeri în persoana lui Alexandru Ioan Cuza constituia expresia elocventă a aspirației maselor populare sintetizată de Mihail Kogălniceanu în expunerea de motive la rezoluția Divanului Ad-hoc din Moldova: „Dorința cea mai mare, cea mai generală, aceea hotărâtă de toate generațiile trecute, aceea care este sufletul generației actuale, aceea care împlinită va face fericirea generațiilor viitoare, este Unirea Principatelor într-un singur stat, o unire care este firească, legiuită și neapărată, pentru că în Moldova și în Valahia sîntem același popor, identic ca nici unul altul, pentru că avem același început, același nume, aceeași limbă, aceeași religie, aceeași istorie, aceeași civilizație, aceleași instituții, aceleași legi și obiceiuri, aceleași temeiuri și aceleași speranțe, aceleași trebuințe de îndestulat, aceleași hotare de păzit, aceleași dureri în trecut, aceleași viitor de asigurat și, în sfîrșit, aceeași misie de împlinit”.

Unirea în cugete și în simțiri a fost cea mai prețioasă moștenire lăsată posterității de revoluția de la 1848. Totodată, ea a îmbogățit experiența politică, aducînd pe prim plan unitatea politică și formarea statului național modern, precum și problemele de ordin social. Ea s-a înfăptuit în împrejurări istorice de ordin intern și extern care au făcut ca să-și dovedească permanența și actualitatea. Țările române devin în contextul politic european centru de gravitație, în problema unirii lor fiind angajate majoritatea statelor. De aceea, aceste țări, printr-un complex de legături și interese au fost obligate să-și precizeze poziția. Europa era divizată în partizani și adversari ai unirii. Dar unirea este explicată și motivată în strînsă legătură cu necesitățile stringente ale societății românești, care impuneau transformarea, motivarea, eliberarea acesteia de feudalism și organizarea ei în conformitate cu cerințele moderne ale progresului istoric.

Unirea din 1859 a pus bazele statului național român modern, a permis angajarea țării pe drumul progresului și civilizației. Al. I. Cuza, „domnul Unirii” și al. „reformelor” în cei șapte ani de cirmuire a statului a înfăptuit o operă remarcabilă pe calea procesului de modernizare a statului și de înlăturare a relațiilor feudale din sectoarele unde se mai mențineau. Secularizarea averilor mănăstirești, reforma agrară din 1864, introducerea învățământului obligatoriu, înființarea Universității din Iași și București și alte reforme structurale au constituit fundamentul României moderne.

În perspectiva istoriei Unirea din 1859 apare ca eveniment determinant pentru întreaga evoluție ulterioară a țării. A creat noi posibilități de afirmare și acțiune ale statului român în relațiile internaționale, a înlesnit cucerirea independenței deplină de stat în 1877. Evenimentele din 1859 și 1877 au fost pilonii puterii pe care s-au lăurit în 1918, temeliile statului național unitar român, ca rezultat al voinței și acțiunii întregului popor român, care a marcat triumful unui ideal pentru care au luptat și s-au jertfit numeroase generații de înaintași.

Evocind evenimentele petrecute cu 130 de ani în urmă, dăm publicității un grupaj de documente păstrate de Arhivele Statului, referitoare la evenimentul aniversat. Informațiile variate pe care le cuprind completează tematica cunoscută și permit aprofundarea unor aspecte ale înfăptuirii Unirii. Documentele interne reprezintă în majoritatea lor corespondența purtată între reprezentanții mișcării unioniste, Christian Tell, Nicolae Pleșoianu, A. G. Golescu, referitoare desigur, la activitatea în favoarea Unirii organizată în Moldova, pregătirea și desfășurarea alegerilor de deputați pentru adunările Ad-hoc și pentru Adunările electivă. Se degajă atmosfera de înalt patriotism și efervescență revoluționară, caracteristică acestor momente, care domnea în rindul maselor populare, dornice și hotărâte să împlinească idealul multiseclar al Unirii. În același timp, documentele externe pun în evidență eforturile conjugate pe plan intern și extern ale românilor, în ampla lor acțiune pentru Unire, pentru recunoașterea ei și poziția adoptată de o serie de state față de voința de unire a românilor (Austria, Franța, Rusia, Turcia). Sint exprimate de reprezentanții diplomați tendințele, atitudinile și acțiunile statelor pe care le reprezentau, pro sau contra unirii. Ele atestă o dată în plus că actul Unirii a fost înfăptuit prin voința unanimă a poporului român și impus tuturor statelor europene, indiferent de poziția adoptată de acestea, ca o realizare firească și o încununare a luptelor purtate de generații de înaintași pentru libertate și neamținare.

Documentele pe care le publicăm au fost depistate, transcrise și traduse de: Varvara Aioanei, Teodor Bucur, Ileana Chirtu, Eugenia Ciocan, Valentina Costișke, Rodica Mușetoiu, Emilia Poștăriță.

1

1853 august 7. Scrisoarea adresată de Nicolae Pleșoianu lui Christian Tell referitoare la activitatea unionistă și propunerea ungarilor cu privire la formarea unei confederații danubiene.

7 august 1853, 5 rue des beaux arts

<Am răspuns la 25 august>

Scumpe și stimabile amice,

Tăcerea d-tale cu curierul trecut mă făcuse să-mi bănuiesc că poate să fi plecat la Stambul. Primirea scrisorii d-tale cu curierul acesta m-a încredințat că sînteți pe loc și sănătoși. Îți poți închipui cît trebuie să fiu de vesel cînd îmi scrii că ești „român verde”. Asemenea îmi pare bine și de d-na Tell și copii d-tale.

Ai bunătața a spune d-nei că o doreș și o stimez mult. Doreș și pe copii. Deopotrivă vă doreș și Eliza și vă înbrățișează prin aceasta. Mereu vorbim de d-voastră.

Acum să-ți răspund pe rînd la scrisoarea d-tale: 1. Complimente pline de mulțumire din partea C. Zinchii și d-nei Bolliac, atît d-tale cît și d-nei Eliza, cînd primește scrisoarea d-tale nu mai poate de bucurie: 2. De nu va fi rezel nu știu, desigur cînd vom veni aici, fiindcă pricina pentru care voiam să plec de aici s-a desființat. Eliza, de acum a primit toate ideile și cugetările mele; prin urmare nu mă mai tem de a fi alături eu. După asta nu e alt decît dorința însemnată de a vă vedea: 3. În scrisoarea d-tale la propos de Cezar îmi zici: „fapla aceasta este de fanarî”. Nu știu ce faptă se înțelege că eu ți-am scris ceva din parte-i după zisa sa, dar am uitat, aș voi să știu. El și alaltăieri iară m-a întrebat „care să fie pricina de Tell nu pomeneste o vorbă de mine, la toți serie complimente, numai mie nu”. Eu nu i-am zis nimic. El a văzut portreturile noastre care le-am scos ca să vi le trimitem și zice: „aș voi să-i trimit și p-al meu dar mă tem să nu-l arunce”. Știu și eu, nu cred și el atît a așteptat și pe loc îmi dă pe al lui ca să ți-l trimit împreună cu ale noastre, pe care o să ți le trimit cu tata, care îți trimite complimente.

De capelă se lasă că nu sînt bani. Nici te-am îndemnat, nici te îndemn a-i scrie compimente, fiindcă mai mult ai cuvînt decît nu, dacă nu de tot.

4. Nu mă îndoiu că o să-ți pară bine de urmarea-mi în pricina Brătianului pentru care am făcut tot ce am putut pe lingă ambasador, unde am mers într-o zi și cu d-na Rosetti dar n-am putut isbuti fiindcă a fost compromis mult în lucrările Franței, așa zic.

5. Ți-am scris pricina, înții acelei hirtii, cum și mulțumirea mea fiindcă nu voi ști sigur, cu oamenii ne-am declarat în contra urmărilor lor din București. Rosetti, pe de o parte îmi dă să înțeleg că promise să facă parte în bani, totul lui, era a propos de niște bani, Țidule naționale ce zice că le are comitetul. Îmi zice: „asemenea hirtii ca să le vezi și să le ai trebuie să plătești și să fii din oamenii lor”; nu voi, zic eu, „ba nu vrei, ba nu poți” de aș fi voit aș fi fost de mult fiindcă m-ați rugat voi, cum zice el N.G.”. Zic eu. Or, N. G. nu știe nimic, de ți-ar fi zis Șt. altă treabă. Șt. era de față, apoi dacă își e destul un om, îți spui că Șt. mi-a zis. Șt. zice da. Astea ți le spusei în paranteză.

Ungurii au propus prin Br. de la Londra următoarele. Și la adunările lor d-aici am fost și eu. S-a hotărît să li se răspundă că în loc de confederație primesc aliați, și d-acum toți românii au un stat asigurat pentru hotarele naturale va rămînea pe urmă.

6. Nu mă mir de tăcerea turcilor: 1 -iu fiindcă sînt leneși, și al 2-lea că se comandă de Caning.

Cu toate astea nu știu de ce crezi că acum o să se infunde lucrurile și de va fi rezel, n-am încolto. Propunerile a patru puteri s-au trimis de duminică 31 iulie la Petersburg și în aceste propuneri art. 1-iu e a ieși din Principate, de nu e rezel. Cred că știi că a oprit pe d-nul Moldovei și poate și pe al Valahiei, de a mai trimite tributul la Poartă și a-l da lor. Că pe niște tineri care ar fi vorbit înlăuntru, i-ar fi înrolat și altele. În fine, și jurnalele și cabinetele văd intrarea rușilor de astăzi o intrare de ...

7. Scrisoarea am trimis-o Brătianului.

8. Curie s-a dus în Spania. Vallian e aici. Jenat, a făcut acum o broșură cu cheltuiala noastră. Pentru chestia Orientului e bună, după părerea mea, au găsit-o bună și englezii. Mi se pare că ți-a trimis-o. Șt. Grădișteanu n-a venit la nuntă. S-a scuza și l-am iertat.

9. Am scris trei scrisori lui Paleologu. Mi-a răspuns că peste puțin îmi va da banii. I-am scris acum încă una ca să văd, n-ar putea face să-ți trimit tot ce-mi ceri.

10. Altă dată te rog și eu să nu-ți mai ceri scuze, fiindcă seamănă nici cu d-ta, nici cu mine.

11. Șt. zicea fiindcă a plecat la băile din Sviteria unde a mai fost, că atunci va veni și el și frate-său acolo cînd va vedea că turcii vă chiamă. Iară că va răspunde la adresele d-voastră. Îți trimit amîndoi multe compimente.

12. Pentru rezel de moarte ursului te-am înțeles de mult.

13. Apoi, adevărat, că nici d-ta nici eu, astăzi, nu putem a desființa naționalitățile. Cu vremea, da. Pentru egalitatea armelor cred că ar fi puțință, fiindcă revoluționarii întemnițați văd că fără solidaritate nu pot face nimic.

14. Știam scene din Smirna și am aplaudat pe de americani. Jurnalele vorbesc cu mult interes de țările noastre. Prin urmare, îmi vine să cred pînă acum că nu va veni bine europenilor să ne lase în gura ursului.

Adio, scumpe amice.

N. Pleșoianu

Propunerea ungurilor:

1. O confederație danubiană egală pentru toate naționalitățile, fără delimitații naturale, ci numai morale, adică: comuna, satul, orașul etc. va fi al naționalității aceleia care va fi locuitoare principală, limba, religia, administrația, alegerile etc. toate vor fi în folosul majorității locuitorilor și minoritățile vor vota ca și cum ar fi și ele din aceeași naționalitate cu majoritatea. Liberi vor fi cei din minoritate a se duce în alt loc unde elementul lor național va predomina.

2. Fiecare naționalitate are dieta ei în parte prin care se cîrmuiește cum va voi și toate împreună au o dietă generală, dieta federației.

3. Unde va fi sediul dietei federative, care va fi limba acestei diete, atribuțiile guvernului federal și ale guvernelor particulare ale fiecărei naționalități, toate acestea ungurii propun a se hotări după biruință. Căci acum o asemenea hotărîre mai mult ar desparte decît uni.

Pentru acum în timpul acției să fie trei centre: Ungaria, centrul tuturor naționalităților ale anticului regat ungar; Moldo-Valahia centrul viitor al întregului element român; Croația, idem centrul al elementului slav. Cu aceste trei centre respectate și unite tare, vor avea în timpul rezelului o putere egală cu aceea a adversarilor noștri. Cînd din contra, de vom

voi de la începutul mișcării să desfacem pentru a reface, alți administrația cîl și finanțele și armia ne paralizăm, pierdem un timp prețios, ne compromitem cauza.

P.S. Astăzi la 8, după jurnale, nu o să fie rezel, acum rămîne să știm care sînt propozițiile puterilor.

Arh. St. București, fond Christian Tell, dosar 68, f. 1—4, orig.

2

1855 iunie 3, Viena. Scrisoarea lui I. Moisescu către Christian Tell și N. Pleșoianu în legătură cu acuzația ce i se aduce domnitorului Barbu Știrbei pentru susținerea tinerilor revoluționari de la 1848 și demersurile făcute pentru întoarcerea în țară a revoluționarilor emigrați.

Viena 3 iunie 1855

Fraților și amicilor Tell și Pleșoianu!

Sînt în fundul inimii mele cit de supărați o să fiți amîndoi pentru lunga mea tăcere, nu pentru cea după întoarcerea de la București, am fost trei săptămîni și bolnav și ocupat de nu-mi vedeam capul din lucru, ci pentru tăcerea după scrisoarea dv. din 18 aprilie pe care, lasă că a sosit cam tîrziu, am fost pus-o la o parte necitită, fiindcă aveam lucru mult în ziua aceea și voiam să o citească a doua zi. A doua zi nu o puteam afla nicăieri și nici în zilele următoare, ca pămîntul nu-mi puteam aduce aminte unde am pus-o. În deșert am răscolit toate hîrțile, n-am putut-o afla. Alaltăieri, cîutînd un pachet de scrisori din Moldova o găsi într-o scrisoare a lui aga Constantin Hurmuzaki. Cum dracu am băgat-o acolo nu-mi aduc aminte. Citînd-o vă spun în credință că am plîns de necaz și de închipuirea durerilor ce veți fi suferit în nerăbdarea cu care veți fi așteptat răspunsul meu. Mi-am tras și două palme de necaz. Însă cu toate acestea eu v-aș fi putut răspunde despre cele făcute și nefăcute în București, unde am plecat cu mult mai tîrziu decît credeai d-la domnule Naie, adică în 18 martie. Dar mă mir de unde știi că am plecat atunci, pentru că la purcederea d-tale era să plec mai curînd. Din București m-am întors în sîrbătorile paștilor. Cum zie, tot v-aș fi putut scrie dacă în București aș fi putut face ceva definitiv. Toemai cînd am ajuns eu în București s-a mai dat o piră lui Știrbei că s-a aruncat în brațele revoluționarilor, că a delăturat pe cea mai mare parte din boieri bine-meritați din posturi și pune în locul lor tot tineri compromiși în 1848. Pîra e însoțită de o listă de atari tineri. În capul căreia figurează Crețulescu, directorul Ministerului Intern. Auzi, acolo, Crețulescu revoluționar! Mi se pare că sînt în listă ca la 30 tineri, care au intrat în posturi. Această secătură s-a trimis încoace. De cite ori am dezbătut cu el în zilele acele cauza emigranților, a încheiat totdeauna cu această vorbă: „să adestăm, să vedem ce urmare va avea în Viena acea piră”. Mi-a tot cîntat că peste puțin li se va deschide calea în patrie, și dacă l-am apucat să-mi spună lămurit cînd va fi aceasta, mi-a spus că încă nu știe. În seara înainte de întoarcerea mea iar l-am apucat și iar n-am putut scoate mai mult din el, decît mi-a spus că numai cîinci înși au se vor putea întoarce în patrie acum, pentru că nu-i suferă Austria, dar nu mi-a spus care. Știu însă că doi sînt Brătienii și al treilea Eliade, despre care se crede aici că el ar fi fost autorul manifestărilor ce se făcuseră în București în contra austrieilor la întoarcerea acestora, adică cu citeva zile mai înainte. Mi-a mai spus că în rangurile militare de la 1848 nu-i va putea lăsa în țară, pentru că strigă toată ofițeria în contra; asemenea mi-a spus că el a apucat pe Omer Pașa cu întrebarea: de ce Poarta nu ridică decretul de exilare? Și Omer Pașa i-a răspuns că asta e treabă politică la care numai Reșid poate răspunde. Eu i-am zis atunci că de ce nu-i scrie lui Reșid și mi-a răspuns că-i va scrie. Nu-mi vine a crede să-i fi scris. După ce nu putui lua de la el nici un răspuns definitiv, am cercetat aici despre pîra de care vă înseamnă mai sus, și am aflat că o luară și aici de o secătură. Mă grăbii dar și-i scrisese că acea piră nici a avut, nici va avea vreo urmare, și-l conjurai să-mi dea un răspuns definitiv ca să știu ce să scriu fraților. Mi-a răspuns la cite se țin de cauza tinerilor, iar la punctul despre emigranți nici o vorbă pînă acum. Eu l-am solicitat din nou să ia lucrul îndeaproape considerare și prin înțelegere cu Reșid să decidă soarta exilaților. Adevărat că pe cînd eram în București îl credeam că în 3—4 luni se alege cu Principatele și va să zică putea zice: „peste puțin”. Acum însă soarta Principatelor nici în ani nu se va decide, necum în luni. Eu mai am să-i fac o picdică de cele românești de la Încît se atinge de naționalitate și de vișurile lui în acest punct, fără nici o cruțare. Și atunci îl închin tatălui său. Dorința de a avea de la el un răspuns decisiv m-a ținut de nu v-am răspuns, că n-am avut ce. Dar palmele ce mi le-am dat însumi sînt pentru ce

n-am citit scrisoarea dvs. În minutul când am primit-o, căci atunci vă răspundeam curînd că avînd scrisoarea de la Reșid nu va pune nici o piedică. Pe cîți i-am recomandat, turcii pe toți i-a lăsat, i-a aplicat, le-a dat ranguri, deși pîngîndu-se ori strîmbînd din buze.

Ca să fii Nae mai sigur i-ați pașaportul fără nici un rang militar. Cu scrisoarea lui Reșid vei intra fără nici o îndoială; trimite-i-o de la Ruscîuk. Mă veți întreba: ce am încheiat eu din toate vorbele lui despre părerea lui în privința emigranților? Răspund că afară de vorba „că crede și el că numai la emigranți e durere de patrie” n-am putut încheia nimic și am avut mare nevoie să-i scot din cap multe păreri false. Una nu i-am putut-o scoate, că adică emigranții l-au înegrit la turci și la englezi și că unii fac și acum cauză comună cu boierii din București în contra lui. Mi-a zis că despre aceasta are în mînă probe sigure. Dacă în punctul acesta nu sînt nicidcum mulțumit cu el, apoi în cele ce se ating de soarta tinerilor ne-am unit întru toate. Cunoști principiile mele Nae, și fără îndoială că le cunoașteți amîndoi. Ei bine, pe temelul acela și-a făcut operatul pe care să-l propună conferinței; s-a adăugat numai unul nou și altul s-a formulat din garanția comună cu alte vorbe, adică punctul unu s-a pus: „neutralitatea și inviolabilitatea teritoriului moldavo-român” iar punctul nou e acesta: „Întru domn și guvernul domnesc de o parte și între țară de altă parte să existe un corp legiuitor sub nume de senat, compus din elemente ca pe de o parte guvernul să aibă în el sprijinirea dreaptă, iar pe de altă să fie reprezentate toate clasele locuitorilor”.

Principiul organizării interne e: „egalitate înaintea legii și egală împărțire a drepturilor și sarcinilor publice după averea fiecăruia”.

Toate acestea sînt formulate în șase puncturi, adăugînd adecă pe cele ce le știți de mai înainte și modificînd punctul de garanție așa cum e pus acum sub nr. 1. A mai vorbi de garanția comună ca punct special nu mai e de lipsă, după ce acest principiu e adoptat acum de toate puterile. Despre toate puncturile am dezbătut prin grai și pe urmă eu lucrînd ziua și noaptea am făcut la fiecare cite un memoriu, dezvoltîndu-le și motivîndu-le. Acestea sînt numai Aide-memoires pentru el, din care el și-a făcut apoi operatul. Că n-a trimis încă pe nimine pînă acum, bine a făcut, că numai ar tăia cînilor frunze, cum face și Negri. Numai d-zeu știe cînd se va trata specialmente despre Principate. Dar cele ce vi le scriu aci despre ceea ce am lucrat cu el în București, vă rog să rămînă între noi, să nu mai știe nimini că m-am amestecat în treaba aceasta. Vă rog tăceți. Aici nu le pare bine că dau consiliul meu domnilor, dar și în București nu e bine a vorbi despre aceasta, deși acolo mai toți pricepeau de ce m-am dus, eu însă n-am vorbit anume despre aceasta. Mergînd Nae în București să nu se arate către Știrbei că știe ce am lucrat acolo.

În celelalte nu sînt mulțumit cu d. Știrbei și-i voi face o cazanie, care citînd-o să sară șase palme în sus; o să-i mai zic ce nu i-am mai zis, cu toate că în București i-am spus-o verde că și-a măritat fetele ca un neguțător, nu ca tată, le-a măritat ori le-a vîndut la crai ca B. și P. O să-i spun acum că nu ajunge să aibă numai cap: în adevăr l-am găsit în politică și în istoria țierilor cu mult mai luminat decît credeam; că nu ajunge, zic, să aibă numai cap, ci și inimă și suflet, că cu purtarea lui nu va avea niciodată oameni tari de caracter împrejurul său, sau cel puțin nu va avea oameni sinceri, că-i lipsește mult ca să înțeleagă spiritul românilor. Despre toate acestea o să-i scriu după datina mea de la rota și o să-i spun că istoria Principatelor, adică a timpului de față e în mîna noastră și nu-l voi cruța și că eu — fie sigur — nu mai am nici o dorință de a fi lîngă el, dacă nu-și va deschide ochii inimii și ai sufletului. Voi ține copia de pe această scrisoare ca să nu piară.

Istoria lui Papiu s-a oprit. Cu toate acestea să-mi spuneți cum să vă trimit un exemplar din ceea ce a ieșit?

Eu am unul de prisos. Soția mea vă întoarce complimente la toți și toate. Hei! ce dor avem și noi de a ne vedea în țară de români, în țara românilor, dar eu nu cred pentru mine. Dv. mai curînd mai tîrziu veți merge, eu nu.

Mare schimbare ar căta să se facă, ca să mai cuget și eu de mers în țara românească.

Frate Pleșoieni! Astă scrisoare mi-a adus-o Boicea, vineri ce a trecut. El însă zice că a trimis-o de mult din Craiova și pe urmă a găsit-o la Rusia — va sînd acolo netrimisă. Aprob ideea de a merge la Ruscîuk, nu cred nicidcum că se va împiedica. Și eu ti scriu mîine.

3

<1856>. Scrisoarea lui A. G. Golescu către Christian Tell în care-i relatează demersurile făcute pentru întoarcerea în țară a revoluționarilor emigrați, convocarea adunărilor Ad-hoc, poziția reprezentanților marilor puteri în problemele Principatelor Române.

Frate Tell, am recepțat la 6 septembrie. Dacă am întârziat până acum de a-ți da informațiile ce mi-ai cerut cauza este că nu se știe nimic sigur până acum despre întoarcerea noastră în țară. Lordul Stratford de Redcliffe m-a asigurat că el a cerut-o, chiar după instrucțiile guvernului său, dar că turcii s-au arătat foarte opuși la aceasta, nu mai puțin decât la Unirea Principatelor. Thouwenel m-a asigurat că va cere instrucții pozitive în cauza aceasta, pentru că el dorește foarte mult întoarcerea noastră în țară; care vrea să zică, el n-avea până acum astfel de instrucții cînd noi aveam, desigur că comisarului francez i s-au dat instrucții precise pentru aceasta. Bine vezi, dintre acestea, că nimic sigur nu se alege până acum. Comisarii au ajuns toți (afară de cel rus). Cel englez pe care nu l-am văzut până acum a venit desigur cu instrucții foarte precise pentru întoarcerea noastră în țară. De se vor trimite asemenea instrucții și de la Paris atunci putem avea cauza noastră de câștigat, până atunci însă nu Stratford nu cred să fie așa tocmăit pentru întoarcerea noastră în țară pentru că nici simpatie multă pentru unire nu are, dar mă bizuieste pe instrucțiile comisarului englez care este om să facă o istorie mare dintr-un nimic și nu vrea să știe de influența lui Redcliffe.

Austria nu se învoiește nici într-un chip ca să ne întoarcem noi în țară, nici ca să fie libertate de tipar, nici ca să fie o Adunare Consultativă mare. Ea ar vrea un comitet consultativ foarte mic în care să fie boieri, negustori și țărani și acel comitet să dea părerile lui comisarilor. Altminteri zicînd: să fie cît de puțini și printre aceia să fie și din țărani care s-ar putea cumpăra cu vreo mie de galbeni, două. Mi-e teamă mult la numărul deputaților să i se treacă ideea pentru că se agită mult de textul tratatului carele într-adins a pus Divanul Ad-hoc și nu ansamblul național.

Argumentul acesta mi s-a pus înainte ca să știu curat că un mare număr de deputați n-o să se poată primi niciodată. Care va fi acum numărul ce vor primi ei?

Nu știu, dar mi-e teamă mai mult de 60 de deputați să nu se primească.

Din țară a venit știre de formarea ministerului, e secătură goală. Crețulescului (Nicolae) i se propusese un ministeriu (de finanțe) și n-a voit să fie cu toate nulitățile și cu toți trădătorii într-un loc. Se mai scrie în țară despre niște intrigi ale boierilor, care pentru unire în favoarea lui, care în contra unirii. Astfel de flecării mi-e greață și să le aud și să le comunic altora. Dar cel mai însemnat, se vorbește foarte mult de intrigile ofițerilor austriaci care sînt răspîn-diți prin țară sub pretext de a ridica planul topografic al țării. Se vede că ei au instrucții ca să întărească pe țărani în contra proprietarilor și să fie favorabili Austriei la alegerile la care au să ia și ei parte.

Alte nuvele deocamdată nu sînt. Rămii dar sănătos și arată, mă rog, multe complice din parte-mi soției d-tale.

Al d-tale frate

A. G. Golescu

Serurie m-a acostat la poșta germană și mi-a vorbit multe, eu socoteam că o să-l mai întîlnesc pe la alți români pe care li văd mai des aici (Magheru, Bolintineanu, Polichroni) dar nu l-am întîlnit și d-lui o fi așteptat să merg să-i fac vizită care cu cea mai mare plăcere aș fi făcut-o cînd m-ar fi iertat ocupațiile mele, dar eu precum ți-am spus la Smirna, toată ziua sînt ocupat sau cu scrisul sau cu vizite, și încă pînă acum nici n-am început a vedea pe turci. Să-i scrii, mă rog, ca să știe care este pricina de n-am fost ca să-l văd.

Nu voi să închid această scrisoare fără a-ți pomeni ceva și de mult criticata listă ce am pus în broșura mea. Magheru mi-a arătat că eu drept cuvînt a-i fi putut să te superi pentru că am pus pe Brătianu și pe Rosetti înaintea d-tale, carele ești boier mare. Asemenea și de Pleșoianu că ar fi în drept să se supere pentru că n-am găsit privilegiu să vorbesc și de dînsul carele a fost în capul mișcării. La acestea am răspuns:

1. că imi pare rău că am făcut o greșeală către d-ta pe neștiute.
2. cît pentru Pleșoianu, dovadă că nici gînd n-am avut ca să-i contestez meritele ce are, este că în viitoarea mea broșură, unde voi da o listă despre oamenii din '48 după meritul lor personal, iar nu după titlurile lor și după poziția lor în societate, acolo zic, am să-l pui pe

dinsul cu d-ta în capul listei, pentru că fără ajutorul material ce mi-ați promis amîndoi din capul locului nici se putea începe mișcarea. Acestea am socotit de trebuință să ți le spui și d-tale ca să nu cumva să se lățească vorbe ușoare și în pricina aceasta.

Arh. St. București, fond Christian Tell, dosar 19, f. 1—4, orig.

4

1857 mai 3, Giurgiu. Scrisoarea lui N. Pleșoianu către Christian Tell în care-i relatează alegerea deputaților pentru adunările Ad-hoc, complotul lui Bibescu etc.

Giurgiu 3 mai dimineața, 1857

am răsp. la 19 cu no. 1

Scumpe amice

Aseară, la 11 sosirăm în Giurgiu și Serurie fu pe dată lângă mine anunțîndu-mi că au venit porunci pentru intrarea mea. Astăzi plec la București. Aud aici că se așteaptă Goleștii și un Brătianu. Racoviță a venit să-i primească. Serurie are șansa de a fi ales deputat de oraș aici. Bătrînul Perez a dorit de a fi ales ca deputat proprietar. Să vedem de l-o alege majoritatea care e reacționară. Listele de alegători și aleși n-au ieșit încă. Teleorman și Buzău merg în capul județelor cu proprietari. Racoți înjură pe ruda lor. Iorgu Bibescu s-a pus în vapor și a plecat în sus, nu se știe unde. Se zice că un ofițer a descoperit un complot de revoltă ce pregătea el și Știrbei. Iancu Bibescu și Florescu au plecat astăzi cu vaporul în sus. Respectele mele d-nei Tell, multe domnișoarelor și restului, multe cunoscuților.

Ministrul din Lăuntru al Moldovei, un Catargi se destituise pentru o mașinație mirșavă. Multe de la Paloma și Serurie cum și de la damele mele, multe tot de la ele d-nei Tell și la toți și toate. Așează de plecare și n-au timp. În Craiova, Bibescu a fost tradus se zice.

Adio scumpul meu

Pleșoianu

Am avut o conversație cu Difur (?) asupra unirii. N-am văzut un ipocrit mai mare și un mai bun coleg al lui Naghes (?)

Scumpă amică

Îată-ne în sfîrșit în patria noastră. Astă noapte, duminică am ajuns aici în București. Pînă acum fuserăm la Profirița care este lăuză și nu poate ieși din casă. Ea m-a însărcinat să vă trimit mii de complimente pîrîndu-i bine că d. Tell și-a schimbat opinia urită ce avea de dinsa. Cu poșta trecută vă va scrie și dinsa, căci astă dată nu avu timp. Pleșoianu să se ducă să ia scrisoarea. Mama zice că n-are cuvinte să-și exprime dorința ce are de a vă vedea. Vă îmbrățișează pe toți cu mare căldură. Amica d-tale E. Pleșoianu.

Scumpii mei domni și doamnă. Primiți vă rog îmbrățișările mele precum și toată familia dv. Sintem în București bine și sănătoși. Vorbim meru de dv. Vă rog să vă aduceți aminte de amica dv. care vă iubește întocmai ca o soră.

T. Karminski

4 mai București

Nu ți-am trimis scrisoarea asta din Giurgiu fiindcă tot cu același curier ți-ar fi venit. Cercetăm aici asupra complotului Bibescu și aflăm mai puțin decît în Giurgiu, zic însă că e ceva. Au mai ieșit și alte comitete — ale proprietarilor. Sint iscăliți Gligă Filipescu, C. Filipescu fratele curcanului, B. Belu, Catargiu, Bărlănescu, Mibail Bătcoveanu și alții. Zic că sint toți pentru unire și principe străin. Au o programă cu 8 articole. Al 8-lea e respectul la proprietate și la muncă. Ghica caimac(amul) menajează partidul național, menajează și pe turci. Nicolache și D. Brătianu au sosit ieri la Giurgiu. Caimac(amul) a răspuns că N. Gol(escu) să mai șează la Rusciuk și Brătianu să meargă la Constantin(opol) ca să vie de acolo cu pașaport. Te voi abona la „Concordia” și „Siocolu(?)” Aici sint lupte mari. Fel de fel de calomnii spun prin sate și lăcuitorilor și moșnenilor și proprietarilor — că au să le împartă

moșiile. Văzui în „Concordia” că comisarul francez și englez s-au dus de la Iași la Constan-
tinopol. A mai ieșit un jurnal „Israelitul Român” pentru mine și celelalte. Și povățuind
pe evrei ca să lucreze cu sinceritate pentru patria lor România și altele.

Peste 3 zile plec la Craiova.

Cristofi e sănătos și a scris lui Stoianovici ca să-mi spuie să nu zăbovesc aici. Sint comitete
în toate orașele pentru unire. Aflai că Ior(gu) Bibescu n-a fost bine primit în Craiova că aici
a pierdut multe. Că broșurile lui Eliad — pentru a nu se aduna și a nu lua parte — circulă
prin sate și că Ghica incurajează.

Arh. St. București, fond Christian Tell, dosar 72, f. 1—2, orig.

5

1858 ianuarie 7, București. Scrisoarea lui Ștefan Golescu adresată lui
Cristian Tell prin care îl anunță că firmanul pentru închiderea Divanului
a fost publicat și-i cere să-i răspundă dacă este de părere să facă un protest.

Iubite Tell,

Firmanul pentru închiderea Divanului s-a publicat oficialmente. Cei mai mulți sint
de părere că trebuie să facem cea din urmă a noastră datorie ca Români și mandatar ai
Nației să facem un protest. De ești de această părere pleacă îndată, de nu, răspunde-mi.

Vestește, totdeauna, pe doamna Zamfir Broșteanu și pe Ion Raibu și luați și man-
datele împreună.

al tău frate, Ștefan Golescu

14 ianuarie 1858

Am răspuns la 20

<Conceptul scrisorii de răspuns>

Amabile Ștefan,

Prin scrisoarea ta din 14 anul curent, care am receptat-o ieri la 19, mă chemi la Bucu-
rești ca să protestăm contra firmanului care închide divanul.

Îmi pare rău că și acum diferim în opinii de tine; căci logica îmi zice că cel ce ne-a
convocat poate să ne și desconvoace și prin urmare protestațiunea nu-și are locul. Iată
cauza pentru care viu.

Arh. St. București, fond Christian Tell, dosar 47/1858, f. 1 orig.

6

1858 mai 6—18, București. Scrisoarea lui Ștefan Golescu adresată lui
Christian Tell în care-i relatează vizita făcută de Dimitrie Brătianu și de
fratele său Nicolae Golescu la miniștri englezi Clarendon, Radeliff și Pal-
merston în legătură cu dorința de unire a românilor; poziția adoptată de
diferite puteri europene față de unire.

Iubite Tell,

Deși de la plecarea ta de aici, corespondența noastră n-a fost nicicum prea activă, n-am
încetat deloc a hrăni în inima mea ideea plăcută că n-am pierdut nimic din afecția și amicia ta
ca individ, cel puțin. Din parte-mi poți fi încredințat, iubite, că nici un minut n-am fost
la îndoială despre continuitatea simțămintelor mele de stimă și de afecție ce am simțit pentru
tine de cind am avut plăcerea a te cunoaște, și pe care le voi hrăni, sper și în viitor, pe cât
voi trăi, cu aceeași conștiință și amicie.

Furtunile politice se aseamănă mult cu cele atmosferice; după dinsele ele lasă un cer
împede și frumos, sper dar că într-o zi o să ne mai dăm mina și ca amici politici ca să
conlucrăm pentru fericirea patriei, care este mama noastră, și pentru fericirea omenirii, care

este și va fi pentru orice om bine cugetător, logodnica sa; ce e drept, sintem cam bătrâni amândoi dar nu sintem și mai maturi? Eu v-aș mulțumi și de o blîndă căutătură, numai drept răsplată de va voi să ne arunce cîteodată. Cred dar căci speranța este dulce și această speranță pentru mine este și mai plăcută.

Sînt trei zile de cînd am primit scrisoarea de la Niculae din Londra, pînă în ziua aceea nu văzuse încă pe miniștrii actuali, vizitaseră numai pe Clarendon, pe Redcliff și pe Palmerston. Clarendon părea că visa cînd a auzit pe frate-meu și pe Brătianu că deși românii voiesc unirea și chiar cu prinț străin, însă vor a rămîne tot în aceeași relație cu Turcia ca Putere suzerană.

Redcliff le-a zis că Românii ca Români au lucrat foarte bine, și că și el de-ar fi fost Român n-ar fi cugetat altminterea, dar că diplomația este silită de mai multe ori (poate să zic totdeauna) să nu urmeze aspirațiile popoarelor, ca diplomat dar a fost silit să respingă unele din dorințele Românilor. Pe Palmerston frate-meu îl asemuiește cu o babă bătrînă care se contrazice în tot minutul.

Pînă a nu pleca la Londra Niculae, dimpreună cu Brătianu au avut o audiență la Valewska. Nu știm de-a fost fără perdea în cite le-a zis, dar iată rezultatul convorbirii: Franța și Sardinia sînt singure hotărîte să susțină chestia noastră precum s-a manifestat în Adunările Ad-hoc. Englitera nu va primi nici o reorganizare a Principatelor care va fi menită de a da pe față slăbiciunea Imperiului otoman. Rusia, deși sprijină Unirea, însă nu o face cu acea persistență hotărîtoare ca să formeze o majoritate în Conferință. Prusia va urma pe Rusia în nehotărîrea sa. Turcia se opune mai mult decît totdeauna, iar Austria cere statu-quo.

Lucrurile sînd așa, Franța o să persiste cu tot dinadinsul ca să avem o singură cameră legislativă pentru amîndouă Principa(țe)le, un singur stat de stat și un singur șef al oștirii moldo-române, doi prinți aleși de nație.

Deci, prefer această prefacere la cele pînă acum în ființă după Regulamentul de la 34, dar mă crezi că nu știu cum o să lucreze această mașină fără ca să producă un neajuns, care neajuns să nu conducă la o stare de lucruri așa încît iar să fie silit capetele încoronate să se mai adune pentru a treia oară ca să nască ceva mai viabil.

Al tău sincer amic

Ștefan

Îți trimit prin Nicu procesele verbale în limba franceză și o broșură cuprinzînd memoriul și anexele. Deocamdată te rog ține-le tainice.

Arh. St. București, fond Christian Tell, dosar 48/1858, f. 1—2, orig.

7

1858 mai 21, Rusciuk. Scrisoarea lui Ștefan Goleescu către Christian Tell referitoare la greutățile întâmpinate la intrarea în țară.

Scumpe și iubite Tell

Oare te așteptai, după cele scrise de la Paris și după depeșa mea telegrafică că o să mai facem o stație de cîteva luni poate încă pe malul drept al Dunării pînă a nu intra în țară?

Am dat o adresă Comisarilor și cine a fîgăduit că se vor amesteca în pricina această pieziș iar nu fătîș căci Caimacumul le-a tăiat drumul direct adresîndu-se la Poartă ca să ceară dezlegare pentru intrarea noastră; cînd el ar fi.

Sînt siliți acum să alerge la tratatul din Paris și chiar la firmanul de conversație care nici unul nici altul nu face nici o excepție în defavoarea noastră și bazîndu-să pe reclamația noastră să ceară deslușire de la guvernele lor. Dacă pînă mine voi putea să prescriu o copie de pe adresa trimisă la Comisia Europeană, care adresă cred că îți va place, bine, de nu o vei primi-o cu a doua ocazie. Am avut plăcerea de a vedea de multe ori pe Serurie aici care precum se spera va fi candidatul orașului Giurgiu la Divanul Ad-hoc.

Pre cît se poate se asigură o majoritate în această adunare <care> va fi compusă din români adevărați și că votul lor va fi pentru Unirea Principatelor, pentru confirmarea Drepturilor noastre bazate pe vechile tractaturi, pentru un Prinț Moștenitor străin și pentru un Guvern Constituțional cu o singură Cameră, înfățișînd toate clasele societății.

22 mai

În momentul acest primii că am o depeșă telegrafică prin care ni se cere să modificăm adresa noastră fiind prea tare pentru Turcia și Rusia — îți voi trimite pe amîndouă.

Mi se zice să gătesc o adresă monștră de bucureșteni către Caimacamul cerînd intrarea tuturor proscrisilor.

Vaporul pleacă și mă grăbesc a sfîrși ca să nu pierz ocazia aceasta.

Multe mîngieri din parte-mi familiei tale

al tău frate și amic

Ștefan

Arh. St. București, fond Christian Tell, dosar 45/1857, f. 1, orig.

8

1858 septembrie 13, București. Scrisoarea lui Ștefan Goleșcu adresată lui Christian Tell în care îi înfățișează condițiile ce trebuie să le îndeplinească aleșii din partea proprietarilor mari și mici precum și din partea orașenilor.

Fraților !

Sosind, în fine, D. D. Nicolae Goleșcu și Dimitrie Brătianu de la Paris ne asigurată și verbal că în general atît aleșilor din partea proprietarilor mari cît și celor din partea proprietarilor mici, cum și celor din partea orașenilor să cere a avea fiecare cîte patru sute galbeni venit cu proprietatea de pămînt, iar alegătorilor din partea proprietarilor mari cîte o mie galbeni venit; celor din partea proprietarilor mici cîte o sută de galbeni tot venit; și celor din oraș cîte șase mii de galbeni capital, fie în proprietate de casă, prăvălii și celelalte în negoț sau în industrie. Însă aleșilor din partea orașenilor nu li se cere și capital de 6000 galbeni decît numai cînd vor voi să fie și alegători în orașe.

Tranzacțiile se pot face cel mult numai pînă la sfîrșitul lunii acesteia fiindcă se crede că pînă atunci sosește firmanul, după care apoi nu se va mai considera nici un fel de tranzacție.

Grăbiți dar a face lucrurile cuvenite spre a ne asigura.

al dumneavoastră

frate sincer Ștefan Goleșcu

P.S. Firmanul pentru instalarea noii Căimăcămii sosește negreșit peste 13 zile, binevoiti tot-deodată a ne arăta cu prima viitoare expediție cîți sînt acoloa în oraș și prin district, cei ce fiind de-ai noștri și avînd stare ar putea face donații spre a deveni din cei buni de acolo dar fără mijloace, atît alegători cît și aleși.

Arh. St. București, fond Christian Tell, dosar 50/1858, f.1. orig.

9

1858 septembrie 23, București. Scrisoarea lui Ștefan Goleșcu și Vasile Boerescu către Christian Tell cu privire la hotărîrea lor de a forma comisii provizorii de trei membri în scopul mării numărului adunărilor pregătitoare, pentru alegeri.

1858 septembrie 23
București

Domnul meu,

Fiîndcă peste cîteva zile este a să da și firmanul pentru convocarea colegiilor electoral și fiîndcă timpul de la citirea firmanului pînă la alegerea deputaților pentru Adunare nu este îndestul de lung ca să se poată pregăti alegătorii a alege deputații patrioți și cu iscusință de a reprezenta Nația în această ocazie. mai mulți proprietari mici și mari de aici adunîndu-ne

după consultarea ce am avut între noi, am găsit de cuviință ca, conform exemplului, într-acesta de aici, să invităm și pe frații noștri din districte ca și dumnealor adunându-se să formeze cîte o comisie provizorie de trei membri care să se poată apoi pune îndată în relație cu comisia de aici.

Misia acestor comisii este spre a se mări cercul adunărilor preparatorii pentru alegerile viitoare avînd de țintă unică de a se alege deputați demni de încrederea publică și care să poată corespunde cu înalta misie ce li se va încredința.

Totodată, vi se alătură și <un> exemplar de listele alegătorilor ce au figurat în trecuta Adunare Ad-hoc ca să însemnați prin ele care pot fi acum alegători cu cîte 1000 venit cu cîte 100 galbeni și de la sută în sus venit și cu cîte 9000 galbeni, capital (în oraș) adăugînd dv., totodată, pe lingă cei tipăriți și pe alții (ce veți mai însemna acum ca în drept a fi alegători); iar în...¹

— Deosebită observație pe cîți din ei poate conta partidul național.

Pentru alegătorii cu 100 galbeni și de la 8 suta <de> galbeni în sus venit se înțelege că mijlocul ce-l credeam a fi mai nimerit este a chema îndată cîte unul de încredere din fiecare plasă sau plai prin ajutorul căruia să se însemneze cei ce vor fi mai în drept, a fi alegători și pe cîți din ei poate conta partidul național ca să se poată astfel cunoaște îndată și sigur unde ne aflăm.

Toate acestea sinteți rugați a face ca să se îndeplinească și să ni se comunice cît s-ar putea mai neîntîrziat, tot prin ocazia ce v-au recomandat-o.

ai dv. frați sinceri

Ștefan Golescu

C. Boerescu

P.S. Pină la sosirea firmanului vi se recomandă cu osebire...¹ ca aceste lucrări să le faceți cît se va putea mai în secret.

Ștefan Golescu

<Conceptul scrisorii de răspuns>

Am onoarea a vă inapoia listele de alegători mari și mici cum și de orășeni, care mi le-ați trimis pe lingă circulara dumneavoastră cu data 23 septembrie trecut, însemnîndu-se în dreptul fiecăruia venitul sau capitalul ce au. Aceste informații le-am luat de la administrațiune, prin mijloace indirecte, Litera N însemnează din partea național.

Împrejurările nu mai iartă a forma comisiunea, de care se vorbește în mai sus zisa circulară, prin urmare vă rog să însărcinați pe altcineva pentru aceasta. Cred că nu e necesar a vă mai spune că, pe cît sint...¹ vom lucra în împrejurările actuale pentru interesele țării după cugetul meu și ca un adevărat patriot.

6 octombrie

Prin aceasta adevăresc că moșiile Arnăteștii și Dumbrăvica din districtul Mehedinți, proprietăți ale domnului N. Opranu, care mi s-au dăruit de dumnealui prin forme făcute de tribunalul aceluia district la 26 septembrie trecut, sint și rămîn tot ale dumnealui și că prin urmare darul și formele rămîn ca o hirtie albă și fără nici o valoare, rămîne tot D-lui posesor în viitor, cum a fost și în trecut.

7 octombrie 1858

Arh. St. București, fond Christian Tell, dosar 51/1858, f. 1—2, orig.

10

1858 noiembrie 4, București. Scrisoarea lui Ștefan Golescu către Christian Tell prin care-l înștiințează că îi trimite profesia de credință pentru a fi semnată de cei ce au dreptul de a alege și de a fi aleși.

1848 noiembrie 4
București

Iubite frate,

Ți se alătură profesia de credință publicată prin ziarul Românul nr. 87, deocamdată în cinci exemplare. Toți alegătorii adevărați naționali credem că ar trebui să facă adezia lor

¹ indescifrabil.

la această profesie care este și ca un manifest național, grăbiți a ne întoarce una sau două din aceste foi cu adezia cerută prin subînsemnarea aderanților în josul celorlalte sub semnări ce figurează în listele ce vi le trimite iar pe celelalte răspîndiți-le spre a fi cunoscute și prin districte.

Adezia se cere numai de la cei cu drept de alegători și de eligibilitate.

Al dumneavoastră

sincer frate

Ștefan Golescu

Arh. St. București, fond Christian Tell, dosar 52/1858, f. 1 orig.

11

1859 ianuarie 24/februarie 5, București. Telegrama lui Meusebach către baronul von Schleinitz, ministru al afacerilor externe al Prusiei referitoare la alegerea lui Alexandru I. Cuza ca domn al Moldovei.

Deutsch — Oesterreichischer — Telegraphen — Verein von der Konigl. Preuss Telegraphen — Station in Berlin

Telegramm

No. 1440

Aufgegeben in Bukarest, den 5-ten Febr. 1859. 10 Uhr 50 Min N. Mittag

Aufgekommen in Berlin, den 6-ten Febr. 1859. 5 Uhr 15 Min. V. Mittag

Baron Schleinitz ministre des affaires

étrangères, Berlin

L'assemblée valaque ouverte le 3 Février, a tenu jusqu'à ce jour trois séances, les deux premières très tumultueuses. Hier dans la soirée, il y a eu quelques scènes de désordre et semblaient présager de graves complications pour le lendemain. Un grand nombre de paysans, accourus des environs, grossissaient les attroupements formés par la populations des Faubourgs. Le gouvernement n'avait pas à sa disposition les moyens nécessaires pour garantir la sécurité publique. La situation était extrêmement tendue. Aujourd'hui au début de la séance, quelques députés ont provoqué une délibération secrète à laquelle toute l'assemblée a pris part. On est tombé d'accord sur l'exclusion des candidats des divers partis, puis on s'est engagé à l'unanimité à voter pour Alexandre Couza, Hospodar de Moldavie: immédiatement après l'assemblée a procédé à la formation de quatre comités qui en peu de temps ont vérifié les pouvoirs, opération sur laquelle les deux jours précédans on n'avait pu s'entendre. Six élections ont été annulées pour défaut de majorité. Une fois constituée, l'assemblée composée de soixante quatre membres, y compris le métropolitain et les trois évêques, a élu au scrutin secret, Alexandre Couza. Des acclamations enthousiastes ont accueilli la proclamation de ce vote unanime, et des applaudissements ont éclaté en l'honneur des puissances suzeraines et garantes. Les formes prescrites en matière d'élection par le règlement organique et par la convention du 19 août ont été observées. L'assemblée, cette fois, n'a subi aucune pression du dehors. Ce soir la ville est illuminée. A l'état de malaise qui existait deux jours a succédé une allégresse générale. Dépêche identique avec celles des agens d'Angleterre, de France et de Russie.

Meusebach

Arh St. București, colecția Microfilme, R.D.G., r. 121, c 331—333 Deutsches Zentralarchiv. Historische, Abteilung II, Merseburg, Ministerium der Auswärtigen Angelegenheiten, Nr. 7415.

<TRADUCERE>

Asociația telegrafică germană austriacă

Transmisie de la Stația regală prusiană de telegraf din Berlin

Telegrama nr. 1440

Expediere : București 5 februarie 1859 ora 10.50 minute după am.

Sosire : Berlin, 6 februarie 1859, ora 5.15 minute dimineața.

Baronului von Schleinitz,
ministru al afacerilor externe (al Prusiei), Berlin

Adunarea română deschisă la 3 februarie, a ținut pînă acum trei ședințe, primele două (au fost) foarte înflăcărâte. Ieri seară, au avut loc unele aspecte de dezordine și se prevestesc complicații grave pentru ziua următoare. Un mare număr de țărani veniți din împrejurimi, a făcut să crească (numărul participanților), format din populația cartierelor. Guvernul nu avea la dispoziție mijloacele necesare pentru a garanta securitatea publică. Situația era extrem de încordată. Astăzi, la începutul ședinței, cîțiva deputați au inițiat o dezbatere secretă, la care însă a luat parte toată adunarea. S-a căzut de acord asupra excluderii candidaților diferitelor partide, apoi, l-au votat în unanimitate, pe Alexandru Cuza ca domnitor al Moldovei; imediat după aceasta, adunarea a procedat la formarea a patru comitete, care, în scurt timp au verificat mandatele, operațiune asupra căreia cu două zile mai înainte nu se putuseră înțelege. Au fost anulate șase voturi nefiind obținută majoritatea de voturi. O dată constituită, Adunarea, compusă din 64 de membri, inclusiv mitropolitul și cei trei episcopi, a ales prin vot secret pe Alexandru Cuza, aclamații entuziaste proclamarea acestui vot unanim și au izbucnit aplauze în onoarea puterilor suzerane și garante. Au fost respectate formele prescrise în materie de alegeri prin Regulamentul Organic și prin Convenția din 19 august.

De data aceasta, adunarea n-a suferit nici o presiune din afară. În această seară orașul a fost iluminat. După starea de neliniște, care a persistat timp de două zile, a urmat o bucurie generală. O telegramă identică cu aceasta (a fost trimisă) de agenții Angliei, Franței și Rusiei.

Meuschbach

12

1859 februarie 4/16, Viena. Raport confidențial al ministrului Belgiei la Viena, O'Sullivan de Grass, către ministrul Afacerilor Externe al Belgiei, Vrière despre poziția Austriei, Franței și Rusiei în chestiunea dublei alegeri a lui Al. I. Cuza și ireversibilitatea actului Unirii.

Légation de Belgique
No. 44
Confidentielle

Vienne, le 16 Février 1859

Monsieur le Baron,

Je n'ai rien à annoncer à Votre Excellence qui ne soit la confirmation de ce que j'ai eu l'honneur de lui mander. A la demande de la Porte ottomane la conférence va être réunie pour régler la situation que l'élection de Couza a faite aux Principautés. Les journaux ont donné à entendre que l'Autriche avait tardé à donner son assentiment à cette réunion; cela n'est pas vrai, le cabinet de Vienne a reconnu dès le premier moment qu'un concert entre les Cours garantes était une nécessité et la preuve c'est la démarche qu'il a fait à Paris et à Londres pour savoir l'opinion que l'on s'y formait des événements, avant d'émettre lui-même aucun avis. En montrant le désir d'éviter un désaccord, on montre clairement l'intention de se concerter et ce concert ne pouvait s'établir que dans une conférence. J'ai dit au début des dernières difficultés que je croyais l'Autriche disposée à faire des concessions sur ce terrain, la question des Principautés étant aujourd'hui pour elle sur le second plan, mais si je suis bien informé, les cours de France et de Russie ne sont pas portées à reconnaître le choix d'Alexandre Jean Couza. Elles trouvent, en revanche, que la question de l'union a fait un pas que ne permet plus de la faire retrograder et il s'agit de nouveau de mettre en avant un Prince Etranger, quel que soit le Prince, il offrira certainement plus de garantie que l'avanturier qu'on vient d'élire, mais celui-ci est en possession et tout le monde reconnaît qu'une intervention est impossible.

Le nom du Prince Nicolas de Nassau est de nouveau prononcé. Les Russes évitent de dire le nom de leur vrai candidat, car ils n'osent pas se flatter de le voir admettre par l'Angleterre et par l'Autriche...¹

Arh. St. București, colecția Microfilme Belgia, r. 16, c. 429—430 (Ministère des Affaires Étrangères et du Commerce Extérieur, Bruxelles, Correspondance Politique, Légations, Autriche, vol. 26/1859, doc. 46).

<TRADUCERE>

Legăția Belgiei
Nr. 44
Confidențial.

Viena, 16 februarie 1859

Domnule baron,

Nu am nimic să anunț Excelenței Voastre care să nu constituie confirmarea a ceea ce am avut onoarea să-i trimit. La cererea Porții otomane, Conferința va fi reunită pentru a reglementa situația pe care a creat-o Principatelor alegerea lui Cuza. Ziarele au lăsat să se înțeleagă că Austria a înțeles să-și dea asentimentul pentru această reunire; aceasta nu este adevărat, guvernul de la Viena a recunoscut din primul moment că un acord între Curțile garante este o necesitate și dovada o constituie demersul pe care l-a făcut la Paris și la Londra pentru a cunoaște părerea ce se formase acolo asupra evenimentelor, înainte de a emite el însuși vreo opinie. Manifestându-și dorința de a evita un dezacord, se arată clar intenția de a cădea de acord și această înțelegere nu se putea realiza decât în cadrul unei conferințe. Am spus la începutul ultimelor dificultăți, că eu consider Austria dispusă să facă concesii pe acest plan, problema Principatelor fiind astăzi pentru ea pe planul al doilea, dar, dacă sint bine informat, Curțile Franței și Rusiei nu sint dispuse să recunoască alegerea lui Alexandru Ioan Cuza. Ele găsesc, în schimb, că problema Unirii a făcut un pas care nu mai permite să fie dată înapoi și din nou este vorba de a pune în frunte un principe străin, indiferent care ar fi prințul, el va oferi cu siguranță, o garanție mai mare decât aventurierul care tocmai a fost ales, dar acesta este în funcție și toată lumea recunoaște că o intervenție este imposibilă.

Numele prințului Nicolae de Nassau este din nou rostit. Rușii evită să spună numele adevăratului lor candidat, căci ei nu îndrăznesc să-și facă iluzii de a-l vedea acceptat de Anglia și Austria...¹

O'Sullivan de Grass

13

1859 februarie 11/23, București. Raport al consulului general englez la București, R. G. Colquhoun, adresat secretarului de stat pentru Afaceri Externe, J. H. Malmesbury privind primirea de către Al. I. Cuza a reprezentanților proprietarilor și țăranilor veniți din toate județele să-l felicite; sfaturile date de domnitor.

Nr. 31
Copy to Constantinople

1859 februarie 11/23 București
Bucharest, 23 February 1859

My Lord,

Two representatives from each district of the different classes, proprietors and peasants, have been brought to Bucarest to congratulate the Prince Couza. He received them yesterday and was calm and dignified. To the first, he desired them to respect their peasants as the source of their principal prosperity. On the latter, he inculcated the necessity of their faithfully performing the engagements with their proprietors as laid down by existing laws, that one

¹ Despre chestiunea Belgradului și cea a Italiei.

of the first duties of the Government would be the placing on a proper footing the relations between the two classes, of which they would be duly advised. Urging them immediately to return to their homes, from which they ought not to have been brought at this season of labour.

I have the honor...

Robert G. Colquhoun

Arh. St. Bucureşti, colecţia Microfilme Anglia, r. 66 (Public Record Office, London, Foreign Office/78 Turkey, vol. 1441, f. 179—180).

<TRADUCERE>

Bucureşti 23 februarie 1859

nr. 31

Copie la Constantinopol

My Lord,

Au fost aduşi la Bucureşti, pentru a felicita pe principele Cuza, cîte doi reprezentanţi din fiecare judeţ, din clase diferite, proprietari şi ţărani. El i-a primit ieri şi a fost calm şi demn. Primilor le-a dorit să-şi respecte ţăranii ca fiind sursa prosperităţii lor de bază. Celor din urmă le-a insuflat necesitatea îndeplinirii angajamentelor lor faţă de proprietari, aşa cum sînt stabilite prin legile existente : că una din primele obligaţii ale guvernului va fi de a aşeza pe o bază corectă relaţiile dintre cele două clase, de care vor fi informaţi la timp. I-a îndemnat să se reîntorcă imediat la casele lor, de unde nu ar fi trebuit să fie aduşi în acest sezon de muncă.

Am onoarea...

Robert G. Colquhoun

14

1859 februarie 13/25, Berlin. Raportul ministrului plenipotenţiar austriac la Berlin, A. Koller, către ministrul Afacerilor Externe al Austriei, K. Buol, despre similitudinea poziţiilor Franţei, Rusiei şi Prusiei în chestiunea dublei alegeri a lui Al. I. Cuza.

Berlin 25 Février 1859

No. 27 A.C.

Monsieur le Comte !

Lord Bloomfield ¹ m'a envoyé ce matin l'expédition du Comte Szechenyi ² que le courrier anglais vient d'apporter de St. Pétersbourg.

La première occasion sûre pour la transmettre à Votre Excellence ne devant se présenter que Vendredi le 4 Mars, je la fais partir ce soir pour Bodenbach par un exprès, afin d'éviter à un long retard.

Si le Chargé d'Affaires de l'Empereur à St. Pétersbourg a cru reconnaître dans le langage du Prince Gortchakoff ³ au sujet de l'élection d'Alexandre Couza des argumens français j'ai eu lieu de mon côté de faire la même observation quant à la manière dont le Baron de Schleinitz ⁴ s'est exprimé vis-à-vis de moi.

Sauf la différence que le Ministre des affaires étrangères admet avec une plus grande franchise l'incompatibilité de l'élection Couza avec la Convention du 19 Août — il a fait valoir à peu-près les mêmes raisonnements que le Comte Szechenyi a été dans le cas de recueillir de la bouche du Prince Gortchakoff, à savoir : l'unanimité surprenant des vœux de la nation, l'absence du caractère révolutionnaire qu'aurait cette élection, la difficulté de l'annuler, ainsi que plusieurs sophismes qui s'y rattachent.

Bien que mes très humbles rapports antérieurs, nommément celui coté No 22 B. du 12 Février en aient déjà fait mention, j'ai cru devoir signaler de nouveau cette tendance à cause de l'analogie précitée.

Veuillez agréer...

Koller

Arh. St. Bucureşti, colecţia Microfilme Austria, r. 272, c. 206—208 (Haus- Hof- und Staatsarchiv Wien, Politisches Archiv III, Preussen, K. 64).

⟨TRADUCERE⟩

Nr. 27 A.C.

Berlin 25 februarie 1859

Domnule conte !

Lordul Bloomfield¹ mi-a trimis azi dimineață corespondența contelui Szechenyi², pe care curierul englez tocmai a adus-o de la Petersburg.

Prima ocazie sigură de a o transmite Excelenței Voastre nefiind decât vineri 4 martie, o voi trimite astăzi seară la Bodenbach printr-un ⟨curier⟩ expres, spre a preîntîmpina o nouă întârziere.

Dacă însărcinatul cu afaceri al împăratului ⟨Austriei⟩ la Petersburg recunoaște în limbajul prințului Gorceacov³ legat de alegerea lui Alexandru Cuza argumente franceze, și eu am observat același lucru în privința manierei în care s-a exprimat baronul Schleinitz⁴ față de mine.

În afară de faptul că ministrul afacerilor externe ⟨prusian⟩ admite cu mai multă franchețe incompatibilitatea alegerii lui Cuza cu Convenția din 19 august, el a menționat aproape aceleași motive ca cele pe care contele Szechenyi le-a auzit din gura prințului Gorceacov, și anume: unanimitatea surprinzătoare a dezideratelor națiunii, absența caracterului revoluționar pe care l-ar avea această alegere, dificultatea de a o anula, la care se adaugă și alte sofisme.

Deși umilele mele rapoarte anterioare, îndeosebi cel cu nr. 22 B din 12 februarie, au menționat deja această realitate, am considerat că trebuie să semnez din nou această tendință din cauza analogiei mai sus-menționate.

Binevoiți...

Koller

15

1859 februarie 7, Buzău. Scrisoarea lui Marin Serghiescu către Ecaterina Kogălniceanu referitoare la vizita lui Alexandru Ioan Cuza la Focșani și Buzău de unde va pleca la Ploiești.

Buzău 7 febr(uarie) 1859

Cucoană Catinca, sărut mina. Din Iași și plină în Focșani a fost cum a fost dar din Focșani plină în Buzău, a putut vedea mărița sa și toți ce-l înconjurau ce va să zică un popor suveran. Cînd am ajuns la Focșani, sufletul națiunii române era acolo.

După ce ne-am bucurat de mărița primire ce s-a făcut m(ărit) Sale, de ospățuri, luminății, 20 000 de oameni pe picior, muzici, stindarde tricolore transparente, mulți au cu simbolul unirii și al înfrățirii române. Apoi am(mers) cu toții la Buzău prin mijlocul popoului suveran. Astăzi, la 2 după miezul nopții d. Kogălniceanu și Brătianu au plecat la București. Dumnealui este sănătos și vesel. Noi plecăm astăzi la 12 ore la Ploiești și de acolo la București. Vei vedea în "Steaua Dunării" „en detail” de toate petrecute în România.

Dorindu-vă toate fericirile, și salutînd pe toți ai familiei d-voastră, am onoarea a mă sub însemna al d-tale devotat amic

Marin Serghiescu

Arh. St. București, fond Christian Tell, dosar 100, f. 1, orig.

16

1859 iunie 9/21, Constantinopol. Raport al ministrului belgian la Constantinopol, Henry Solvyns, adresat Ministerului de Externe al Belgiei privind tergiversarea de către Poartă a recunoașterii alegerii lui Al. I. Cuza.

Légation de Belgique

Constantinople, le 12 Juin 1859

No. 26

Monsieur le Baron,

La Porte vient de soumettre à l'approbation des représentants des cinq grandes cours un nouveau projet de mémorandum énumérant les conditions sous lesquelles Elle serait dis-

¹ Ministrul plenipotențiar al Angliei la Berlin.

² Însărcinatul cu afaceri al Austriei la Petersburg.

³ Ministrul Afacerilor Externe al Rusiei.

⁴ Ministrul Afacerilor Externe al Prusiei.

posée à reconnaître l'élection du Prince Couza. Cette fois, les termes du memorandum se rapprochent sensiblement des bases posées dans la conférence du 13 Avril dernier; ils semblent même ne devoir plus donner lieu qu'à une seule objection: la Porte voudrait se réserver le droit de prendre des mesures coercitives contre les Principautés, sans être astreinte à se concerter au préalable avec les Puissances. C'est là une concession que la France et la Russie ne veulent à aucun prix faire à la Porte, et sur laquelle d'ailleurs celle-ci ne paraît pas vouloir beaucoup insister. Dans des récents entretiens avec les représentants de la France et de la Russie, le Grand Visir a exprimé la confiance que les difficultés qui retardaient la solution de cette question, seraient bientôt aplanies, ce qui, dans sa bouche, équivalait à donner l'assurance que la Porte s'empreserait d'accorder ce qu'on exigeait d'Elle.

J'ai déjà eu occasion de signaler le mécontentement qu'avait causé aux anciens Boyards l'élection de Couza. La Porte se persuadait qu'en différant d'accorder l'investiture, Elle accroîtrait les forces des adversaires du nouvel Elu, et que le mouvement national dont le Prince Couza est, en quelque sorte, l'expression, ne tarderait pas à disparaître. En cela, Elle s'est entièrement trompée; mais Elle a fini par comprendre que la popularité que la Prince Couza s'est acquise dans les classes inférieures, a pour cause principale le mauvais vouloir dont il est l'objet à Constantinople. La Légation Russe s'est attachée à éclairer le Gouvernement Turc sur ce point. Elle y avait un intérêt évident. Elle doit vouloir ne pas prolonger un état de choses qui l'oblige à protéger un homme mal vu par les Boyards et peu fait pour occuper longtemps une position que lui faite un concours fortuit de circonstances. Il est donc permis de prévoir dès aujourd'hui que lorsque le Prince Couza aura cessé d'être en butte à l'hostilité du Gouvernement Turc, il ne tardera pas à succomber sous l'hostilité des classes supérieures, et sous l'indifférence du reste de la nation.

Veuillez ...

Henry Solvyns

Arh. St.] București, colecția Microfilme Belgia, r.1, c.300—303 (Ministère des Affaires Etrangères et du Commerce Extérieur, Bruxelles, Correspondance Politique, Légations, Turquie, vol. 8 doc. no. 46).

<TRADUCERE>

Constantinopol, 21 iunie 1859

Legatia Belgiei
Nr.26

Domnule baron,

Poarta a prezentat spre aprobarea reprezentanților celor cinci mari curți un nou proiect de memorandum enumerând condițiile în care ea ar fi dispusă să recunoască alegerea prințului Cuza. De data aceasta, termenii memorandumului se apropie sensibil de bazele puse la conferința din 13 aprilie trecut; el pare chiar că nu mai trebuie să ridice decât o singură obiecție: Poarta ar dori să-și rezerve dreptul de a adopta măsuri coercitive împotriva Principatelor fără să fie constrinsă să se consulte în prealabil cu Puterile. În aceasta constă concesiunea pe care Franța și Rusia nu vor cu nici un preț să o facă Porții și asupra căreia, de altfel, aceasta probabil nu vrea să insiste mai mult. În întrevederi recente cu reprezentanții Franței și Rusiei, marele vizir și-a exprimat încrederea că dificultățile legate de soluționarea acestei probleme, vor fi în curând înlăturate, ceea ce din punctul său de vedere era egal cu a da asigurări că Poarta se grăbește să dea ceea ce se cere de la ea.

Am avut deja ocazia să semnez nemulțumirea pe care a provocat-o bătrînilor boieri alegerea lui Cuza. Poarta s-a convins că tergiversînd acordarea investiturii, ea ar spori forțele adversarilor noului ales și că mișcarea națională a cărei expresie este într-un fel prințul Cuza, nu va întârzia să dispară. Asupra acestui lucru ea s-a înșelat total; dar ea a sfîrșit prin a înțelege că popularitatea pe care și-a dobîndit-o Cuza în clasele inferioare, are drept cauză principală reaua voință ce i se arată la Constantinopol. Legatia rusă s-a străduit să deschidă ochii guvernului turc asupra acestui punct. Ea avea în aceasta un interes vădit. Ea probabil nu vrea să prelungească o stare de lucruri care o obligă să protejeze un om rău văzut de boieri și puțin făcut să ocupe mult timp o poziție care i-a fost adusă de un concurs intimplător de împrejurări. Ne este deci permis să prevedem încă de pe acum că atunci cînd prințul Cuza va înceta să fie expus ostilității guvernului turc, el nu va întârzia să sucumbă sub povara ostilităților claselor de sus și sub indiferența restului națiunii.

Vă rog ...

Henry Solvyns

17

1861 mai 6/18, Paris. Raportul ambasadorului austriac la Paris, R. Metternich, către ministrul afacerilor externe al Austriei, J. Rechberg, despre inoportunitatea întrunirii ambasadorilor Puterilor garante la Constantinopol într-o conferință în chestiunea Principatelor.

Télégramme

Prince de Metternich

No. 44
Chiffre

Paris, le 18 Mai 1861

Herr Thouvenel glaubt es dürfte uns angenehm sein, si les Ambassadeurs à Constantinople prendraient simplement acte de l'initiative welche die Pforte¹ in Betreff der Donaufürstenthümer genommen habe, sans réunir une conférence à laquelle la Russie proposerait la fusion définitive des Principautés danubiennes et l'élection d'un Prince étranger.

Arh. St. București, colecția Mirofilme Austria, r. 324, c. 203 (Haus-Hof-und Staatsarchiv Wien, Politische Abteilung IX, Frankreich, K. 69).

<TRADUCERE>

Telegramă

...

Prințului Metternich

Nr. 44
Cifrat

Paris 18 mai 1861

Domnul Thouvenel crede că ar fi plăcut pentru noi dacă ambasadorii de la Constantinopol pur și simplu ar lua act de inițiativa Porții¹ în privința Principatelor dunărene, fără a se reuni într-o Conferință la care Rusia ar propune unirea definitivă a Principatelor dunărene și alegerea unui prinț străin.

18

1861 septembre 13/25, Paris. Raportul însărcinatlui cu afaceri austriac la Paris, Mulincaux, către ministrul Afacerilor Externe al Austriei, J. Rechberg, despre poziția Franței, Rusiei și Angliei în privința unirii depline a Principatelor.

No. 59 B

Paris, le 25 Septembre 1861

Monsieur le Comte,

Les divergences qui, dès les débuts, s'étaient produites dans la manière d'envisager la question des Principautés danubiennes et avaient imprimé à la marche qu'il conviendrait d'adopter pour l'amener à une conclusion satisfaisante, un caractère d'indécision et de confusion dont il semblait difficile de la dépuiller tendent à s'effacer peu à peu à moins que de nouveaux incidents ne viennent à se développer, il y a lieu d'espérer que les puissances auront enfin établi une base pour l'examen des propositions turques¹ du mois de Mai d'ernie)r.

Je ne saurais toutefois dissimuler à Votre Excellence que de l'entretien que j'ai eu hier avec Monsieur Thouvenel est résultée pour moi la crainte que c'est de la France que nous avons à redouter le plus de difficultés dans le cours des négociations. Le langage ferme, pour ne point dire catégorique, du Ministre qui me paraît suivre un but bien défini, celui de l'union complète des Principautés ne laisse malheureusement que peu de doute sur les dispositions du Gouvernement français.

¹ De fapt, acordul Porții față de inițiativa lui Al. I. Cuza de a uni cele două guverne și cele două Adunări la București.

Monsieur Thouvenel ayant dans notre conversation abordé vis-à-vis de moi la question en instance, je me suis inspiré des hautes instructions que Votre Excellence a bien voulu me faire parvenir, pour préciser le point de vue du Gouvernement Imp[érial] et Royal se trouvait si bien défini dans les deux annexes de la haute dépêche du 17 cour[ant] que j'ai cru pouvoir lui en donner connaissance.

Monsieur le Ministre des Affaires étrangères après m'avoir annoncé que les pourparlers entre les Représentants à Constantinople avaient été ouverts jeudi d[erni]er, me déclara qu'il avait trouvé trop fondé le raisonnement du Gouvernement russe, d'après lequel il était impossible de refuser au Gouvernement ottoman de discuter avec lui les propositions qu'il avait trouvé opportun de soumettre aux puissances garantes pour ne point y faire droit. Que c'était là le motif pour lequel il ne s'était pas opposé à des pourparlers devant précéder l'adhésion consignée dans le premier point du projet anglo-français. Il était en effet difficile et leg[er] sit ve de prendre la Porte pour ainsi dire par surprise en lui niant la faculté de s'entendre sur la nature et l'étendue de cette adhésion.

Passant ensuite à l'incident soulevé par Aali-Pacha et que j'avais fait ressortir comme devant avoir la priorité, M. Thouvenel me dit qu'il était complètement d'accord avec Votre Excellence sur la convenance et l'intérêt qu'il y avait à laisser formuler au Grand Vizir ses idées sur les garanties mais, ajouta-t-il, "la France et l'Angleterre sont décidées à n'en point accorder d'autres que celles qui sont précisées dans la Convention du 19 Août 1858 et dans le protocole du 7 Septembre 1859. Elles considèrent ces garanties comme suffisantes et répondant aux nécessités qui pourraient se produire".

„Quant à la nature de l'adhésion" continua mon interlocuteur „le Cabinet de St. Petersburg fait une objection à laquelle je ne saurais contester une grande valeur, son argumentation est très forte et je n'hésite pas à me ranger de son avis. En prononçant l'union administrative et législative des Principautés, les Puissances ne sauraient préjuger l'avenir en la limitant à la vie du Prince Couza. Quoi de plus absurde, en effet, que de décider une question de cette importance quinze, vingt ans d'avance, car le Prince Couza est jeune, il peut vivre encore longtemps. Nous allons faire une expérience, si elle réussit, n'y aurait-il pas imprudence de la part de l'Europe à défaire une oeuvre qui aurait eu des résultats heureux. De l'union serait résultée une situation intérieure prospère et calme, un Gouvernement fort et respecté, un commerce florissant avec la Puissance suzeraine seraient devenus irréprochables, le tribut se payerait régulièrement, les obligations prises envers les Puissances garantes seraient observées ponctuellement et parceque l'Europe aurait en assez peu de clairvoyance pour ne point prévoir ces résultats et l'imprudence de se dessaisir de sa liberté d'action, il faudrait renoncer à un état de choses satisfaisant qui a fait ses preuves pour en revenir à une situation qui était devenue intolérable".

„Voici donc ce qu'il serait sage de décider : L'union est limitée à la vie du Prince Couza, mais à sa mort les Puissances garantes se réuniront pour s'enquérir des résultats obtenus et pour prononcer définitivement l'union ou pour y renoncer si l'expérience avait démontré des inconvénients sérieux à la conserver. Dans ce dernier cas, les puissances s'engageraient à tenir la main à l'exécution de leurs résolutions et à s'opposer à la nomination d'un seul et même hospodar pour les deux provinces".

N'étant point autorisé à discuter la question à ce nouveau point de vue et désireux de ne point la déplacer du terrain qui lui a été assigné par le Cabinet Impérial et Royal je crus ne point devoir faire d'observation à M. Thouvenel au sujet de son argumentation que je me permets de soumettre telle quelle à l'appréciation de Votre Excellence, si ce n'est que je lui demandai toutefois si les principes qu'il venait de développer s'appliqueraient aussi à l'éventualité toujours possible d'une abdication.

Le Ministre me répondit affirmativement sans cependant s'arrêter sur cette éventualité.

D'après ce qui précède, il serait permis d'inférer que l'identité de vues regne entre les Gouvernements français, anglais et russe sur le mode de régler, même dans ses détails la question à laquelle on a eu tant de peine à trouver une base commune; quelques données que j'ai pu recueillir me font néanmoins un devoir de révoquer en doute cette conformité complète dans les idées des trois puissances, et je suis porté à croire que M. le Ministre des Affaires étrangères l'exagère pour donner plus de poids à celles qu'il voudrait faire prévaloir.

Il m'a semblé remarquer dans le langage tant de M. l'Ambassadeur de Russie que de M. d'Oubril une tendance assez marquée à suivre plutôt l'ordre d'idées adopté par Votre Excellence et si le Gouvernement russe, m'assure-t-on, penche pour l'union ou ne s'y oppose pas, c'est dans la crainte qu'il est de s'aliéner l'opinion publique dans les Principautés, à laquelle il a toujours attaché une grande importance.

Avant de terminer, M. le Ministre des Affaires étrangères me parla de l'accord qui s'était fait en sujet de la réforme électorale. La Russie avait renoncé à la priorité du 4-ième

point et en avait admis la condition qui voulait que les puissances se bornassent à la révision de la loi électorale présentée par le Prince Couza aux assemblées réunies et votée par celles-ci.

M. Thouvenel me dit à cette occasion qu'il serait inadmissible que le hospodar se remit sur les puissances du soin d'élaborer ses lois. Après la réforme électorale, rien ne l'empêcherait de s'adresser également à elles pour un projet de réforme des rapports des paysans avec les boyards et ainsi dans mille circonstances. L'Europe ne pouvait s'y prêter et devait se borner au droit de révision.

J'ai l'honneur enfin de signaler à Votre Excellence qu'ayant touché incidemment au peu de sympathie que paraissent avoir les Moldoves pour l'union, M. Thouvenel a repoussé cette insinuation en ajoutant que c'était comme pour l'Italie, que ceux qui ne désiraient pas l'union la posaient comme contraire aux vœux du pays. En face de ce parti pris j'ai jugé inutile de communiquer à M. le Ministre des Affaires étrangères le mémoire si intéressant que Votre Excellence m'avait fait l'honneur de me transmettre par la haute dépêche du 19 courant en voulant bien me laisser juge de l'usage que j'avais à en faire.

Agréez,

Mulineux

Arh. St. București, colecția Microfilme Austria, r. 324, c. 283—290 (Haus — , Hof — und Staatsarchiv Wien, Politische Abteilung IX, Frankreich, K. 69).

◁TRADUCERE▷

Paris, 25 septembrie 1861

Nr. 59 B

Domnule conte,

Divergențele care, de la început, au apărut în legătură cu maniera de a aborda chestiunea Principatelor dunărene și care au imprimat poziției ce trebuia adoptată — spre a se ajunge la un acord satisfăcător — un caracter de indecizie și confuzie, păreau până acum dificil de a fi depășite; aceste divergențe tinzând însă acum să dispară încetul cu încetul și dacă nu vor apare noi incidente, se poate spera că Puterile vor fi stabilit, în sfârșit, o bază pentru examinarea propunerilor turcești din luna mai.

Nu aș putea totuși să ascund Excelenței Voastre, că, în urma discuției pe care am avut-o ieri cu domnul Thouvenel, mă tem că cele mai multe dificultăți în cursul negocierilor le vom avea tocmai din partea Franței. Limbajul ferm, ca să nu spun categoric, al ministrului care mi-a părut că urmărește un scop bine definit — cel al Unirii complete a Principatelor — nu lasă din păcate decât puține incertitudini în privința hotărârii guvernului francez.

Întrucât domnul Thouvenel a abordat în conversația noastră această chestiune, m-am inspirat din înalte instrucțiuni pe care Excelența voastră a binevoit să mi le trimită, a preciza punctul de vedere al Guvernului imperial și regal. Acesta era alt de bine precizat în cele două anexe la înalta depeșă din 17 curent, încât am considerat că pot să i le aduc la cunoștință.

Domnul ministru al afacerilor externe, după ce m-a anunțat că negocierile între reprezentanții la Constantinopol au început joi, mi-a declarat că el a găsit ca fiind foarte fondat raționamentul guvernului rus în sensul că este imposibil să refuzi guvernului otoman să se discute cu el propunerile pe care el le-a găsit oportune spre a fi supuse Puterilor garante, în caz contrar nedreptățindu-l; că acesta este motivul pentru care nu s-a opus negocierilor care trebuie să preceadă adeziunea la primul punct al proiectului anglo-francez; este deci dificil și neloial — conform guvernului rus, iar cabinetul de la Tuileries trebuie să fie și el de acord — ca Poarta să fie luată, ca să spunem așa, prin surprindere, negându-i posibilitatea de a-și exprima acordul în privința naturii și întinderii acestei adeziuni.

Trecând apoi la incidentul provocat de Alipașa și pe care eu l-am înfățișat ca trebuind să aibă prioritate, domnul Thouvenel mi-a spus că el este complet de acord cu Excelența Voastră în privința oportunității și a interesului de a-l lăsa pe marele vizir să-și formuleze ideile în legătură cu garanțiile, dar, a adăugat el, „Franța și Anglia sînt decise să nu mai acorde alte garanții în afara celor precizate în Convenția din 19 august 1858 și în protocolul din 7 septembrie 1859. Ele consideră aceste garanții ca suficiente și răspunzînd necesităților ce ar putea să apară”.

„În ceea ce privește natura adevărului”, a continuat interlocutorul meu, „cabinetul din Petersburg face o obiecție căreia nu-i pot contesta marea importanță, argumentația sa fiind foarte solidă iar eu nu eșez să mă alătur ei: Fiind de acord cu unirea administrativă și legislativă a Principatelor, Puterile garante nu prejudiciază viitorul limitind-o la perioada vieții lui Cuza; de fapt, ce ar putea fi mai absurd decât să decidem o chestiune de asemenea importanță cu un avans de cincisprezece-douăzeci de ani, având în vedere că principele Cuza este tânăr, că el poate trăi încă mult timp. Vom face o experiență, iar dacă ea va reuși, nu ar fi oare imprudent din partea Europei să anihileze o operă care ar avea rezultate fericite? În urma Unirii ar putea rezulta o situație internă prosperă și calmă, un guvern puternic și respectat; un comerț înfloritor cu Puterea suzerană ar putea deveni ireproșabil, tributul ar fi plătit cu regularitate, obligațiile luate față de Puterile garante ar fi respectate riguros; dar dacă Europa ar dovedi atât de puțină clarviziune încât să nu prevadă deloc aceste rezultate și dacă ar face imprudență de a renunța la libertatea ei de acțiune, ar urma să se renunțe la o stare a lucrurilor satisfăcătoare, care s-a dovedit a fi astfel, spre a se reveni la o situație devenită intolerabilă”.

„Iată deci ceea ce ar fi înțelept să hotărîm: Unirea să fie limitată la perioada vieții principelui Cuza, iar după moartea acestuia Puterile garante se vor reuni pentru a analiza rezultatele obținute și pentru a se pronunța definitiv în favoarea Unirii sau pentru a renunța la ea, dacă experiența va demonstra inconvenientele serioase în a o menține. În acest ultim caz, Puterile se vor angaja să determine executarea hotărîrilor lor și să se opună numirii unui și aceluiași domnitor pentru ambele provincii”.

Nefiind în nici un fel autorizat să discut chestiunea din noul punct de vedere și dorind să nu o deplasez deloc de pe terenul stabilit de către Cabinetul imperial și regal, am considerat că nu e cazul să fac vreo observație la adresa argumentelor domnului Thouvenel, pe care eu le supun ca atare aprecierii Excelenței Voastre, cu precizarea că l-am întrebat numai dacă principiile pe care mi le-a expus s-ar aplica și în eventualitatea oricând posibilă a unei abdicări.

Ministerul mi-a răspuns afirmativ, dar fără a se opri asupra acestei eventualități.

Avind în vedere cele de mai sus, s-ar putea conchide că între guvernele franceze, engleze și rus domnește identitatea de păreri în privința modului de a reglementa, chiar în detaliu, chestiunea pentru care s-au depus altele eforturi spre a i se găsi o bază comună; cîteva date pe care le-am putut obține mă obligă însă să pun la îndoială o astfel de concordanță completă în privința ideilor celor trei Puteri și sint înclinat să cred că domnul ministru al afacerilor externe o exagerează, cu scopul de a da mai multă greutate celor pe care el vrea să le facă să prevaleze.

Cred că am remarcat, atât în limbajul domnului ambasador al Rusiei cît și în cel al domnului d'Oubril, o tendință destul de pronunțată de a urma mai degrabă ordinea de idei adoptată de Excelența Voastră și dacă guvernul rus înclină spre unire sau nu i se opune, aceasta se explică prin te ma de a nu-și îndepărta opinia publică din Principate, căreia i-a acordat întotdeauna o mare importanță. Înainte de a termina, domnul ministru al afacerilor externe mi-a vorbit despre acordul stabilit în privința reformei electorale. Rusia a renunțat la prioritatea punctului 4 și a admis condiția ca Puterile să se limiteze la revizuirea legii electorale prezentată de principele Cuza Adunărilor reunite și votată de acestea.

Domnul Thouvenel mi-a spus cu acest prilej că ar fi inadmisibil ca domnitorul să remită Puterilor grija elaborării legilor. După reforma electorală, nimic nu l-ar împiedica să li se adreseze și lor în legătură cu un proiect de reformare a raporturilor țăranilor cu boierii și tot așa în multe alte cazuri. Europa nu s-ar putea preta la așa ceva și ar trebui să se limiteze la dreptul de revizuire.

În sfîrșit, am onoarea de a semnala Excelenței voastre că referindu-mă incidental la prea puțină simpatie pe care par a o avea pentru Unire moldovenii, domnul Thouvenel a respins această insinuare adăugînd că este o situație similară cu cea din Italia, că cei care nu doresc Unirea o prezintă ca fiind contrară voinței țării. Față de o asemenea părere preconcepută, am considerat inutil să mai comunic domnului ministru al afacerilor externe memoriul atât de interesant pe care Excelența Voastră mi-a făcut onoarea de a mi-l transmite prin înalta depeșă din 19 curent, cînd mi-ați lăsat posibilitatea de a mă folosi de el după cum voi găsi de cuviință.

Primiți ...

Documente de arhivă reflectând adeziunea maselor populare la Unire

MARIA DOGARU

Patrimoniul heraldic românesc, îmbogățit etapă de etapă prin contribuția generațiilor, reflectă procesele sociale din trecut precum și prefacerile innoitoare din zilele noastre. El atestă, totodată, modul în care unele evenimente cruciale ale istoriei noastre s-au păstrat în conștiința urmașilor.

Desigur, Unirea Principatelor, act istoric înscris cu litere de aur în analele românilor, a determinat instituirea a numeroase reprezentări menite să exprime, prin mijlocirea codului științei și artei heraldice, faptul că dezideratul îndeplinit la 24 ianuarie 1859 venea din adâncuri de istorie. Reprezentările plastice evidențiază entuziasmul cu care masele populare au participat la lupta pentru îndeplinirea acestui ideal național, adeziunea generală a poporului român față de măreața împlinire ce deschidea un drum nou societății românești.

Studiind mărturiile încadrate normelor științei blazonului create în a doua jumătate a veacului trecut putem lesne constata faptul că în perioada luptei pentru Unirea Principatelor s-a instituit un mare număr de reprezentări evocând plastic ideea de unitate¹. Într-adevăr, o serie de instituții² și persoane particulare³ au adoptat însemne prin intermediul cărora au exprimat consensul lor la îndeplinirea „actului energic” ce a marcat făurirea statului român modern. În acest sens s-au bătut medalii⁴, s-au gravat sigilii „adevate timpurilor noi”⁵ s-au confecționat cocarde și drapele, iar documentele au fost deseori împodobite cu simboluri expresive evocând noul statut juridic al țării⁶. Pe lângă faptul că simbolul era prezent la orice manifestare, prin mijlocirea codului heraldic dându-se o mai mare solemnitate acțiunilor⁷, s-au alcătuit compoziții reunind herburile țărilor surori, însoțite de simbolurile districtuale care au fost multiplicat prin procedee tehnice⁸.

Difuzate în păături largi ale populației aceste reprezentări vorbeau în limbajul propriu acestei științe despre îndeplinirea istorică „dorită cu ardoare” de înaintași, aclamată cu entuziasm de generația respectivă⁹.

Prețuite așa cum se cuvine aceste izvoare speciale sînt astăzi păstrate cu grijă și cercetate în conformitate cu normele științei blazonului, descifrindu-se din compunerea lor mesajul

¹ Vezi M. Dogaru, *Aspirația poporului român spre independență și unitate națională reflectată în simbol heraldic*, Edit. științifică și Enciclopedică, București, 1981, p. 156—169.

² Idem, *Însemne heraldice reflectînd ideea unității naționale* în „Revista Arhivelor”, an LV, vol. XI., 1979, Supliment, p. 206—222.

³ Constantin Moisiu, *Unele reminiscențe din timpul propagandei pentru unire*, în „Arhiva României”, VII, 1941.

⁴ George Severeanu, *Catalogul medaliilor moldo-române cunoscute de la anul 1600 pînă la 1906*, în „Buletinul Societății Numismatice Române”, an III, tom I—IV, 1905—1906.

⁵ În legătură cu solicitările instituțiilor în acest sens vezi M. Dogaru, *Sigiliile orășenești din epoca modernă și contemporană*, D.G.A.S., București, 1978, p. 11—13.

⁶ Actul prin care se constată rezultatul plebiscitului din 2/14 mai 1864 prin care populația țării și-a exprimat acordul față de politica domnitorului Alexandru Ioan Cuza, aflat la Muzeul de Istorie Națională, este împodobit cu un chenar ornamental reunind stemele tuturor districtelor României.

⁷ Dan Berindei, Maria Dogaru, *Petiția de la 11 iunie 1861. Comitetul pentru subscripție și sigiliul său*, în „Revista Arhivelor”, nr. 3, 1981, p. 318—323.

⁸ Dintre acestea se remarcă compozițiile lui Antohi Partenie conservate la Biblioteca Academiei R. S. România, cabinetul stampe.

⁹ Lucru evidențiat în proclamația domnitorului Alexandru Ioan Cuza din decembrie 1861 prin care anunța recunoașterea dublei alegeri.

patriotic pe care creatorii au dorit să ni-l transmită¹⁰. Desigur, se poate recepta mai deplin încărcătura emoțională investită în diferitele reprezentări atunci când se cunoșc împrejurările în care ele au fost instituite, atunci când mergînd pe firul informațiilor istorice putem cunoaște creatorii lor. Distrugerea a numeroase documente ca urmare a vicisitudinilor vremurilor, ca și faptul că multe izvoare documentare aparținînd epocii în care s-a înfăptuit Unirea nu sînt puse încă în circuitul științific au făcut ca, de cele mai multe ori, să nu cunoaștem contextul în care au fost instituite unele însemne heraldice, ceea ce restrînge posibilitatea investigării lor complexe.

Preocupările Direcției Generale a Arhivelor Statului în ceea ce privește inventarierea fondurilor și colecțiilor arhivistice ne prilejuiește ocazia de a comunica împrejurările în care au fost alcătuite două reprezentări de această factură, încadrate din punct de vedere tematic mărturiilor ce reflectă ideea unității naționale.

Deși prin cercetarea noastră ne oprim numai la două simboluri, considerăm că datele pe care ni le furnizează această analiză sînt importante intrucît relevă faptul că instituirea simbolurilor era motivală în general de sentimente și fapte, ele exprimînd sintetic mentalități colective și reflectînd realități politice.

Primul izvor asupra căruia ne oprim este un document ce poartă data 1859 fiind o dedicație închinată lui Dimitrie Sturdza¹¹. Avînd ca suport hîrtia, acest document cu dimensiunile 49 × 64 cm cuprinde în fronsispiciu o compoziție heraldică expresivă, în partea inferioară un tablou plin de mișcare iar pe margini fine ornamente conluate din vrejuri și flori.

Reprezentarea din antet înfățișează stema unită redată într-o compunere sugestivă: scut despîcat avînd în dreapta, pe aur și albastru, capul de bour însoțit de o stea; în stînga, pe aur și roșu, acvila naturală ținînd în ghiare o ramură verde. Ecusonul cuprinzînd aceste mobile¹², timbrat de o coroană închisă și sprijinit de doi delfini afrontați de aur, este plasat sub un pavilion de purpură prins într-o coroană de aceeași factură și căptușit cu hermină. Pavilionul este la rîndul său așezat pe o panoplie compusă din steaguri și arme. Însemnele puterii, spada și buzduganul, flanchează coroana de deasupra pavilionului. Se disting prin poziția centrală și cromatica vie, două drapele înfățișînd pe Sf. Gheorghe asuprînd balaurul. În partea inferioară pavilionul este însoțit de două tunuri, grupuri de ghiulele și steaguri desfășurate.

Elementele însumate în compoziția descrisă mai sus au o profundă semnificație. Capul de bour este stema Moldovei cunoscută încă din veacul al XIV-lea¹³, acvila desemnînd Țara Românească, însemn preluat de la romani, este totodată simbolul care exprimă comunitatea de neam¹⁴. Pavilionul și coroana amintesc instituția statală românească pe care voievozii luminați au reușit să o mențină, prin asculțimea paloșului și agerimea minții, secole de-a rîndul. Panoplia de armă și drapele se constituie într-un adevărat manifest. Ea exprimă prin mijlocirea codului plastic aspirația spre independență. Această aspirație este evocată în mod direct și de cele două drapele purtînd pe flamură pe Sf. Gheorghe, considerat în simbolistica lumii creștine drept „purătorul de biruință al creștinătății împotriva păgînității”. Este demn de relevat că fundalul scutului reconstituie tricolorul național. Desigur, plasarea în dreapta compoziției a capului de bour și nu a pasării zburînd înalte, cum s-a procedat în însemnele oficiale¹⁵, își găsește explicația în faptul că persoana căreia îi era dedicat acest document a avut, anterior actului de la 24 ianuarie, un rol important în viața politică a ambelor principate. În partea inferioară a suportului

¹⁰ M. Dogaru, *Colecții de matrice sigilare ale Arhivelor Statului*, D.G.A.S., București, 1984.

¹¹ Arh. St. București, colecția Suluri II, 29.

¹² În legătură cu înfățișarea și semnificația diferitelor piese și figuri heraldice vezi, DGAS, *Dicționar al științelor speciale*, Edit. științifică și enciclopedică, București, 1981.

¹³ C. Moisil, *Stema României. Evoluția ei istorică și heraldică*, București, 1931.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ În martie 1862 se emite Jurnalul Consiliului de Miniștri prin care se uniformizează reprezentările sigilare stabilindu-se că marca Țării înfățișează scut despîcat cuprinzînd în dreapta acvila cruciată în stînga capul de bour (Arh. St. București, fond Ministerul de Interne dosar 209/1862, inventar 315, f. 4).

surprindem un adevărat tablou evocând preocupările și personalitatea celui cărui actul îi era dedicat, două personaje deslușesc textul unui pergament desfășurat, un amoraș cîntă la nai în timp ce un personaj feminin plasat în centru desemnează muza artelor plastice.

Compozițiile descrise mai sus sînt însoțite doar de cîteva cuvinte : „domniei sale Dimitrie Costăchiță¹⁶ Sturdza cu supunere dedicat de Dimitrie Stroeian elevul din clasa a V-a gimnassiale 1859”.

Raportul între text și reprezentarea simbolică atestă că mesajul documentului este transmis în special prin intermediul codului științei heraldice. Desigur, stema unită plasată pe acest act omagial are menirea de a scoate în evidență rolul lui Dimitrie A. Sturdza¹⁷ în viața politică a Moldovei, contribuția sa la înfăptuirea unirii.

Membru al Comitetului Unirii din Roman, activ participant la Adunarea ad-hoc a Moldovei¹⁸ el a fost secretarul Căimăcămiei de trei¹⁹ alcătuită în conformitate cu prevederile Convenției de la Paris, în vederea pregătirii alegerii domnului. Cum se știe, între cei trei membri ai Căimăcămiei s-au ivit serioase divergențe deoarece unul dintre ei, Ștefan Calargiu, potrivnic unirii, a cerut Porții să anuleze măsurile luate de ceilalți doi caimacami, reprezentanți ai partidei unioniste²⁰. Dimitrie Sturdza a semnat alături de caimacamii progresiști procesul verbal al ședinței prin care au fost numiți în funcții publice reprezentanți ai curentului unionist : lui Alexandru I. Cuza i s-a atribuit, pe lângă vechea slujbă, și sarcina de a conduce treburile hăt-măniei²¹.

Partizan convins al unirii D. A. Sturdza²² a susținut ideea salvatoare a alegerii în ambele țări a aceluiași domn. Martor la împlinirea acestui vis secular el va fi puternic impresionat de entuziasmul cu care masele au sprijinit unirea : „N-am văzut niciodată un astfel de entuziasm ca în acea zi — scria el la 19/31 ianuarie 1859 lui Alexandru G. Golescu. Erau poate 10 000 de oameni în piața palatului . . . Toată strada mare era plină de lume. Ore întregi au durat strigătele entuziaste ale poporului. Patru zile orașul a fost iluminat. Timp de patru zile procesiunile la lumina a 400 sau 500 de făclii veneau să felicite pe prinț”²³.

Faptul că actul este semnat de un elev care este desigur și autorul reprezentării heraldice descrise mai sus (acel lucru este probat și de modul naiv în care sînt conturate unele elemente incluse în compoziție), dovedește cunoașterea de către societatea românească în ansamblu a

¹⁶ Credem că este vorba de Dimitrie Alexandru Sturdza și nu de fiul lui Constantin Stourza Scheianu. Ultimul nu s-a remarcat în perioada luptei pentru unire. După opinia noastră Costăchiță este un al doilea nume, folosit probabil în relațiile de familie. Actul pe care îl analizăm își păstrează însă valabilitatea și în situația în care ar fi destinat lui Dimitrie C. Stourdza. Reprezentarea ce se conserva pe suprafața sa ar constitui și în acest caz o dovadă a faptului că oamenii deceniului șase al secolului trecut au ținut să-și evidențieze ardentă dorință de unire, prin intermediul codurilor heraldice.

¹⁷ Acesta s-a născut la 10 martie 1833 în satul Mclăușani, comuna Buteni, ținutul Roman (azi județul Iași) și a decedat la 8 oct. 1914.

¹⁸ El a redactat, în calitate de secretar al acesteia procesul verbal prin care s-au sintetizat dolanțele moldovenilor. Vezi D. Ivănescu, V. Isac, *Alexandru I. Cuza. Acte și scrisori*, Edit. Junimea, Iași, 1973. Dimitrie A. Sturdza este primul care a relevat însemnătatea acestor adunări (vezi lucrarea sa *Însemnătatea divanurilor ad-hoc din Iași și București în istoria renașterii României*, București, 1912).

¹⁹ *Istoria României*, Edit. Acad. R. S. România, vol. IV, p. 297, 299.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ „Monitorul Oficial al Moldovei” nr. 10 din 1 decembrie 1858 vezi și *Acte și documente relative la renascerea României*, vol. VIII, p. 60.

²² D. A. Sturdza a fost un politician contradictoriu. Inițial partizan al domnitorului Alexandru Ioan Cuza, intră apoi în opoziție și s-a numărat printre elementele care au contribuit la detronarea sa. Înversunat oponent al principelui Carol, în final colaborator al său. S-a afirmat ca istoric, numismat și heraldist.

²³ Cornelia Bodea, *Actul original al alegerii prealabile a lui Alexandru I. Cuza ca domn al Principatelor unite*, în „Studii”, XII, 1959, nr. 1, p. 264.

rolului pe care îl aveau simbolurile în exprimarea simțămintelor profunde ca și obișnuința de a se da glas marilor aspirații prin intermediul codului heraldic.

Un alt document important care permite cunoașterea contextului în care a fost instituit un alt izvor, ce se încadrează prin caracteristici patrimoniului heraldic românesc, poartă data 20 decembrie 1863. Este un pergament bifolio cu dimensiunile 56/40 cm²⁴. Pe prima filă a acestuia s-a caligrafiat următorul text: „Pre<a> Înălțate Doamne. Unirea țărilor surori, de seculi dorință și visul de aur al Românilor, pentru a cărei realizare, Ștefan cel Mare și Mihai Bravul s-au luptat cu preciei singelui. Providența aminind-o au destinat ca să o realisesse Alessandru Ionu I-*u* și aceasta Măria Voastră ați și indeplinit. Măria Voastră ați înturnat țărilor averile Mănăstirești naționale, înstrăinate de călugări greci. Măria voastră sinteiți consolidatorii Statului Român și conducătorul românilor pe calea virtuții strămoșești la limanul mîntuirii. Măriei Voastre deci, pentru aceste mari acte naționale, noi Românii din districtul și orașul Tecuciului, spre semn de cea mai vie mulțumire și cea mai profundă cunoștință, cutesem a vă oferi Pre<a> Înălțate Domne această Medalie pentru a căreia înminare delegîndu-*l* pe D. D. Alexandru Teriachiu, Gheorghe Apostoleanu, Alecu Alessandreescu, Teodoru Moissei, Ionițe Crissante și președintele Municipalityței D. Gheorghe Nicoleanu, vă rugăm cu cel mai profund respect ca se o primiți căci ea este simbolul iubirii și al devotamentului fiilor către adevăratul Părinte al Patriei.

Să trăiți Măria Voastră ani îndelungați pe întrunitul tron al lui Ștefan cel Mare și al lui Mihai Bravul.

1863”

Semnează	D. Dr. G. Apostoleanu,	I. Corban,	
	G. Zamfir,	I. Vasiliu	G. Rădăniță
	A. Alessandrescu,	G. Nicoleanu,	Ion Motasiu

În continuare după linia chenarului: „scris și desenat de

Ionn Platon”

Textul de mai sus este însoțit în partea superioară de o miniatură ce evocă faptul că acel moment istoric a fost favorabil dorinței poporului român. La marginile pergamentului se află un chenar liniar (format din două linii groase — negru și aur în exterior, una îngustă-neagră — în interior), avînd suprafața ornamentată cu flori stilizate. În cele patru colțuri ale suportului, ornamentul floral este mai bogat și completat cu fascicule de raze.

Reversul primei file cuprinde semnăturile.

O privire sumară asupra acestor autografe demonstrează etapa în care se afla procesul introducerii scrierii cu caractere latine²⁵, (unii au semnat cu slove chirilice, alții cu scrierea de tranziție, cîțiva cu litere latine), ne face să înțelegem mai profund necesitatea înfăptuirii reformelor vizînd învățămîntul și cultura. Cea de-a doua filă este destinată altor semnături ca și validării exprese din partea forului administrativ orășenesc, menționîndu-se că „membrii acestei municipalități unindu-și expresiunile cuprinse în actul de față îl legalizează în privirea adevăratelor semnături a domnilor concetățeni Nr. 1107. 1863 decembrie 20”.

Descifrăm în continuare, semnăturile lui G. Nicoleanu, M. Brăilet, Ion Popovici „secretar”, Costache Groza.

Alături de aceste semnături s-a imprimat în tuș verde sigiliul municipiului avînd forma rotundă (37 mm). Acesta cuprinde în imagine stema districtului Tecuci înfățișînd un ciorchine

²⁴ Arh. St. București, fond Cuza, dosar nr. 12/1863.

²⁵ Emil Virtosu, *Paleografia româno-chirilică*, Edit. Pedagogică, București 1964, p. 196—246 (capitolul Reformarea și înlocuirea alfabetului chirilic prin alfabetul latin).

cu frunze și struguri iar la marginea spațiului sigilar textul : MUNICIPALITATEA ORAȘULUI TECUCI 1862”²⁶.

Pe revers se află autentificări din partea citorva comune rurale. Pentru fiecare localitate se inserează același text, respectiv : „membrii acestui consiliu ca organ al comunității unindu-și expresiile <cu cele> cuprinse în actul de față îl legalizează”. Urmează apoi semnăturile autografe ale membrilor consiliilor comunale și sigiliile localităților respective. Au autentificat documentul următoarele așezări rurale :

1. Comuna Nicorești de Sus ; sigiliu rotund (26 mm) imprimat în tuș negru²⁷.
2. Comunele Piscu Corbului²⁸ și Coasta Lupei ; sigiliu rotund (25 mm) imprimat în tuș negru, suprafața sigilară fiind ocupată în întregime de legendă.
3. Comuna Poiana ; sigiliu rotund (33 mm), în cimp un ciorchine cu un strugure și două frunze²⁹.
4. Comuna Cosmești ; sigiliu rotund (27 mm).
5. Comuna Ionășești ; sigiliu rotund (26 mm).
6. Comuna Buciumeni ; sigiliu rotund (28 mm).
7. Comuna Sirbi cu Dobrinești ; sigiliu rotund (28 mm).
8. Comuna Țapurile, sigiliu rotund (27 mm), cimpul cuprinde numai legenda.
9. Comuna Hânțăști ; sigiliu rotund (27 mm).
10. Comuna Țigănești Noi, sigiliu rotund (27 mm).

După cum se constată comunele menționate au validat acest act cu tipare sigilare săpate între 1840³⁰ — 1863. Unele dintre acestea sînt sigilii împărțite, respectiv au fost confecționate din trei părți, două părțiale lîundu-nd rondela sigilară, cea de-a treia parte fiind șurubul — care le înmănușa. Acest sistem, folosit în Țara Românească și Moldova, constituie un mijloc de a se evita abuzul și falsul sigilar. Păstrate la persoane diferite părțile se reuniau doar cu consimțămîntul celor cărora li se încredințau pentru păstrare³¹. Legenda acestor sigilii atestă faptul că uneori — două localități foloseau un singur tipar sigilar (BUCIUMENI ȘI COTUL ARGELOR)³².

S-a păstrat, totodată, medalia oferită în semn de omagiu de locuitorii județului Tecuci principelui Cuza. Avînd formă ovală aceasta este confecționată din aur și încrustată cu pietre prețioase. Pe aversul său s-a înfățișat un scut dreptunghiular încercat cu stema acestui district — un ciorchine cu struguri și frunze³³. Ecusonul menționat este timbrat cu o coroană murală avînd cinci turnuri. Medalionul însemnului, înconjurat cu un fin ornament floral, este dotat în

²⁶ Prima reprezentare a stemei ținutului Tecuci o găsim în sigiliul Cneziei Moldovei folosit în perioada 1806—1812. A fost publicat de V. A. Urechea, *Schife de sigilografie românească*, București, 1891.

²⁷ Numărul prezent în legenda acestor sigilii corespunde credem cu poziția pe care o avea localitatea respectivă în lista generală prin care se comandau tiparele sigilare.

²⁸ Probabil că aceste două așezări au utilizat o singură matrice sigilară (chiar dacă în exerga acestea se amintește doar prima localitate). (Aceeși situație trebuie să fi fost și cu localitățile Sirbi și Dobrinești).

²⁹ La Direcția Generală a Arhivelor Statului se conservă o matrice sigilară provenind de la această comună (colecția Sigilii, administrative, nr. 5204).

³⁰ Atît în Țara Românească cît și în Moldova, comunele rurale au dobîndit în mod oficial rolul de unități administrative prin Regulamentele organice (1831, 1832). Pentru a-și îndeplini obligațiile, acestea au trebuit să posedे sigilii. Vezi Maria Georgescu, *Sigilii sătești din județul Ruzău*, în „Revista Arhivelor” 3, 1986, p. 341—347.

³¹ Păstrarea și folosirea sigiliilor sătești a fost reglementată în Moldova prin articolul 6 și 9 din Pravila îndatoririlor vornicului și a pacinicilor sătești publicată în „Manualul administrativ”, vol. II.

³² Localitățile rurale dobîndeau dreptul de a avea tipar sigilar propriu doar atunci cînd erau unități distincte la plata impozitelor.

³³ Numărul turnurilor (cinci) indică faptul că este vorba de un centru urban-capitală de județ. Cum se știe, coroanele cu trei turnuri individualizau așezări urbane de mai mică importanță în timp ce coroanele cu șapte turnuri desemnează municipiile.

partea superioară cu un fleuron pe care s-au încrustat pietre prețioase sugerând cromatic drapelul național românesc (roșu, galben, albastru).

În partea inferioară s-a scris, cu litere de mici dimensiuni numele gravorului (F. Stern). Pe reversul medaliei, într-o ghirlandă din frunze de laur, s-a scris textul : **DISTRICTUL TECUCI ÎNĂLȚIMEI SALE LUI ALECSANDRU IOAN I ÎNTEMEIETORUL UNIRII. RESTAURATORUL DREPTURILOR PRINCIPATELOR ASUPRA BUNURILOR MĂNĂSTIREȘTI-NAȚIONALE ÎNSTRĂINATE 1863''**.

Conservată la Muzeul de Istorie Națională, această medalie, amintind în mod direct entuziasmul tecucenilor față de unire și față de principele Alexandru Ioan Cuza, are de fapt o semnificație mai largă, ea făcând aluzie prin tricolor la sentimentele nutrite cu ardore de românii de pretutindeni.

Un nou document privind înțelegerea de la Osborne

Pe drept cuvânt s-a afirmat că vara anului 1857 a avut pentru triumful cauzei române o importanță comparabilă cu însuși actul Unirii din 1859¹, că încheierea pactului de la Osborne a reprezentat un moment important², de cotitură³, în procesul de constituire a statului național român. Chestiunea Unirii Principatelor, prin implicațiile ei internaționale, devenise punctul de pivotare al alianțelor dintre puterile europene ale timpului, subiect de discuții aprinse la importante întâlniri între șefi de state⁴, între diplomați, deși în cele din urmă nu diplomația europeană va da românilor Unirea, ci ei înșiși o vor impune prin acte de voință ale întregii națiuni.

Revenind la chestiunea compromisului de la Osborne, dintre împăratul Napoleon al III-lea și regina Victoria a Marii Britanii, în urma căruia alegerile falsificate din Moldova au fost anulate, iar noile alegeri, desfășurate corect, au dat un rezultat aproape unanim în favoarea unioniștilor, este cunoscut că întrevederea respectivă nu s-a soldat cu un act comun, cu un document parafat. Fiecare parte și-a elaborat pentru sine câte un protocol și fiecare parte a divulgat apoi, într-o manieră convenabilă sieși, câte ceva din conținutul înțelegerii secrete, în scopul înlăturării aprehensiunilor din propria tabără, pro sau antiunionistă. Așa se face că întâlnirea franco-engleză a constituit încă de pe atunci obiectul celor mai variate și contradictorii supoziții și interpretări⁵, că în legătură cu misterul care a învăluit chestiunea Unirii la Osborne numeroși

¹ L. Boicu, *Diplomația europeană și triumful cauzei române (1856—1859)*, Iași, 1978, p. 176.

² *Politica externă a României, dicționar cronologic* (coordonatori : I. Calafeteanu, C. Popișteanu), București, 1986, p. 114.

³ A. Oțetea, *L'accord d'Osborne (9 Août 1857)*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, nr. 4, 1984, p. 696.

⁴ Amintim că întâlnirea de la Osborne din 6—10 august 1857 a fost urmată de o întâlnire între Napoleon al III-a și țarul Alexandru al II-lea, la Stuttgart, și de o întâlnire între țar și împăratul Francisc Iosif la Weimar.

⁵ Vezi în acest sens o serie de documente publicate în *România la 1859*, vol. I, București, 1984 (sub egida DGAS și BCS).

istorici⁶ și-au exprimat opinia întemeindu-se nu atât pe documente ad-hoc, puțin edificatoare și contradictorii, cât pe evoluția ulterioară a conduitei politice urmată de părțile implicate.⁷

În acest context, considerăm că publicarea documentului ce urmează — un raport al ministrului plenipotențiar al Prusiei la Paris, M. Hatzfeldt, redând o relatare confidențială a ministrului de externe francez Al. Walewski asupra celor discutate la Osborne — poate ajuta la clarificarea în continuarea conținutului înțelegerii la care s-a ajuns acolo, dar îndeosebi a implicațiilor pe care le determina pe plan internațional lupta fermă a românilor pentru cauza Unirii.

TEODOR BUCUR

Légation de Prusse
en France

Château de Compiègne,
le 12 Novembre 1857

A. 3, 27A Rapport réservé (par corers en prussien)

Monsieur le Baron,

Dans une causerie que j'ai eue aujourd'hui avec le Comte Walewski, je lui ai rappelé que je ne l'avais pas revu depuis son voyage à Osborne, mais que le résultat de l'entrevue d'Osborne avait été tel que je l'avais prévu, savoir qu'on était parvenu, d'une manière ou de l'autre, à éviter que la rupture des relations entre la Turquie et les quatre Puissances ne produisît de graves conséquences.

Le Ministre m'a répondu qu'en effet on était parvenu à ce résultat, mais que les premiers moments avaient été très difficiles; que les Ministres Anglais avaient voulu traiter la question des Principautés, mais qu'il leur avait déclaré que, pour le moment, la France ne pouvait même plus en causer; que la France et d'autres Puissances avaient reçu un affront à Constantinople et qu'il fallait avant tout qu'elles reçussent une satisfaction; qu'on était alors resté quelque temps sans parler politique; que le Prince Albert avait entrepris de représenter à Lord Palmerston et à Lord Clarendon la situation sous son véritable jour; qu'il était évident que, si les Représentants des quatre Puissances quittaient effectivement Constantinople, on ne pourrait pas en rester là; que nommément la France et la Russie n'abandonneraient pas le terrain de Constantinople à la longue à l'Angleterre et à l'Autriche et que dès lors, il faudrait s'attendre à voir recommencer la question d'Orient seulement avec cette différence que, tandis que dans la dernière guerre la France et l'Angleterre avaient été ensemble, ce seraient la France et la Russie qui agiraient de concert pour revendiquer leur part d'influence; que l'Empereur des Français était décidé à ne pas supporter l'affront que la France avait reçu, quand même ce ne serait que sur une question de détail; que les Ministres Anglais avaient compris quelle était en réalité la situation et qu'alors ils s'étaient décidés à prêter la main afin que la France et les Puissances qui avaient marché avec elle obtinssent à Constantinople la satisfaction nécessaire: que ce point une fois acquis, on avait échangé à Osborne ses idées sur toutes choses et que les relations avaient été très amicales.

J'ai rappelé au Comte Walewski qu'avant son départ pour Osborne il m'avait dit que, si la France obtenait satisfaction sur ce qu'il avait appelé le point d'honneur, elle serait disposée à se montrer conciliante sur d'autres points, concernant l'affaire des Principautés et que je supposais d'après cela qu'une entrevue des Souverains et des Ministres respectifs à Osborne aurait effacé le souvenir de quelques malentendus et que les relations entre les deux Gouvernements étaient, de nouveau, devenues plus intimes qu'elles ne l'avaient été dans les derniers temps avant cette entrevue.

Le Ministre m'a répliqué qu'on s'était, en effet, expliqué sur bien des choses et que le résultat d'une entrevue de cette nature avait dû contribuer à augmenter l'entente entre les deux Gouvernements. Il a ajouté que ses relations personnelles avec les Ministres Anglais n'avaient fait que s'améliorer par suite.

Veillez agréer, Monsieur le Baron, l'assurance réitérée de la plus haute considération avec laquelle j'ai l'honneur d'être

de Votre Excellence,
le très-humble et très-obéissant serviteur,
Hatzfeldt

⁶ O listă a surselor documentare și a celor mai importante lucrări dedicate de istorici din diverse țări întâlnirii în cauză se află anexată la studiul lui A. Oțetea (vezi nota 3 de la pagina anterioară).

⁷ L. Bolcu, *op. cit.*, p. 196—198.

A Son Excellence Monsieur le Baron de Manteuffel,
Président du Conseil et Ministre des Affaires Etrangères à Berlin

Arh. St. București, colecția Microfilme R.D.G., rola 105, c. 224—227 (Zentrales Staatsarchiv Historische Abteilung I, Nr. 7409, Türkei, Verhältniss der Donau-Fürstenthümer, vol. IX)

<TRADUCERE;>

Legatia Prusiei în Franța
A. 3,27 A
Raport confidențial
(Prin curierul prusian)

Compiègn, 12 noiembrie
1857

Domnule baron,

Într-o convorbire pe care am avut-o astăzi cu contele Walewski, i-am amintit că nu l-am mai văzut după călătoria sa la Osborne, dar că rezultatul întrevederii¹ de la Osborne a fost cel pe care eu îl prevăzusem, în sensul că s-a ajuns, într-un fel sau altul, să se evite ca ruperea relațiilor între Turcia și cele patru Puteri să ducă la consecințe grave.

Ministrul mi-a răspuns că, într-adevăr, s-a ajuns la acest rezultat, însă primele momente au fost foarte dificile. Miniștrii englezi voiau să trateze chestiunea Principatelor, dar el le-a declarat că, pentru moment, Franța nici măcar nu ar putea discuta despre aceasta. Franța și alte Puteri au primit un afront la Constantinopol și, înainte de toate, ar trebui ca ele să primească o satisfacție. A urmat deci o perioadă de timp în care nu s-a mai discutat politică. Apoi prințul Albert a prezentat lordului Palmerston și lordului Clarendon situația în adevărata ei lumină. Devenise evident că, dacă reprezentanții celor patru Puteri ar fi părăsit efectiv Constantinopolul, lucrurile nu s-ar fi oprit la atîta, în sensul că Franța și Rusia în cele din urmă nu ar fi abandonat terenul la Constantinopol în favoarea Angliei și Austriei; în consecință, trebuia să ne așteptăm să vedem redeschisă chestiunea Orientului cu diferența că, în timp ce în ultimul război Franța și Anglia fuseseră alături, în noua situație Franța și Rusia ar fi fost cele care ar fi acționat concertat pentru a-și revendica partea lor de influență. Împărțitul francezilor era hotărît să nu suporte afrontul primit de Franța, chiar dacă acesta nu ar fi fost decît într-o chestiune de detaliu. Miniștrii englezi au înțeles care era situația reală și deci s-au decis să ajute ca Franța și Puterile care merseseră alături de ea să obțină la Constantinopol satisfacția necesară. Acest punct, odată cîștigat, a urmat la Osborne un schimb de idei asupra tuturor aspectelor iar relațiile au fost foarte amicale.

Am amintit contelui Walewski că înainte de plecarea lui la Osborne îmi spusese că dacă Franța va obține satisfacție în privința a ceea ce el numise „punctul de onoare”, ea ar fi dispusă să se arate conciliantă în privința altor puncte referitoare la chestiunea Principatelor că eu presupun deci că o întrevedere a suveranilor și a miniștrilor respectivi la Osborne a șters, amintirea unor neînțelegeri și că relațiile dintre cele două guverne au devenit acum mai întîme decît fuseseră în ultimul timp, înainte de această întrevedere.

Ministrul mi-a replicat că, într-adevăr, au avut loc explicații privind multe aspecte iar, rezultatul unei întrevederi de acest fel trebuia deci să contribuie la întărirea înțelegerii între, cele două guverne. A adăugat că, drept urmare, relațiile lui personale cu miniștrii englezi nu au făcut decît să se amelioreze.

Primiți, vă rog, domnule baron, asigurarea repetată a celei mai înalte considerații cu care am onoarea de a fi

al Excelenței voastre
cel mai respectuos și mai supus servitor.
Hatzfeldt

Excelenței sale, domnului baron de Manteuffel, președinte
al Consiliului și ministru al afacerilor externe, Berlin

¹ La întrevederea respectivă, împăratul Napoleon al III-lea a fost însoțit de împărăteasa Eugenia, de ministrul afacerilor externe Walewski și de ambasadorul francez la Londra, Persigny, iar regina Victoria a fost însoțită de prințul consort Albert, primul ministru Palmerston și ministrul de Externe Clarendon.

Implicațiile militare ale abdicării lui Al. I. Cuza oglindite în documente de arhivă

RADU I. VASILE

Abdicarea lui Al. I. Cuza și evenimentele care i-au urmat au preocupat istoriografia română și cea străină. Însă ea a fost privită mai mult sub aspect politic. Strîns legate de aceasta, dar fără să fi făcut obiectul unor studii speciale, sînt evenimentele militare ce au urmat acestui act.

Mai multe documente aflate la Arhivele Statului din București, păstrează o multitudinea de informații, unele inedite, asupra acestor evenimente. Unul din acestea, cu o rezonanță socială mai largă, răscoala grănicerilor, a constituit obiectul unei lucrări monografice, aparținînd istoricului V. Mihoedea.

În comunicarea de față încercăm ca, pe baza documentelor arhivistice, să realizăm o privire de ansamblu asupra evenimentelor militare din prima jumătate a anului 1866.

Impactul produs de actul de la 11 februarie 1866 asupra armatei, datorită rolului jucat de unii reprezentanți ai ei, a fost destul de mare, mai ales asupra corpului ofițeresc. Nu vom intra în detalii pentru că despre ele s-a mai scris. Vom menționa numai informații documentare mai noi, unele atitudini exprimate.

Agentul diplomatic al Franței acreditat la București raporta guvernului său că, solicitat fiind să se întâlnească cu fostul domnitor, a fost vizitat în prealabil de un trimis al colonelului I. Solomon, care l-a anunțat că „regimentul său este gata să acționeze în favoarea domnitorului”¹ fiind pregătit „să înceapă un război civil”². Dar ca o condiție indispensabilă ofițerul român solicita asentimentul pentru o astfel de acțiune.

Cum răspunsul diplomatului francez a fost evaziv, neavînd încă instrucțiuni de la guvernul său³, totul a rămas la stadiul de intenție, deși este greu de crezut că I. Solomon ar fi acționat în sensul amintit.

Acțiunii lui I. Solomon îi urmează, conform aceluiași sursă, o altă inițiată de I. E. Florescu. Și el s-a arătat gata „să răstoarne guvernul provizoriu și să-l înlocuiască cu o administrație condusă de el”. Cum și el a așteptat „aprobarea” Puterilor nu a realizat o acțiune concretă în sensul declarațiilor sale⁴.

În cele din urmă, după cîteva încercări nereușite⁵, situația se calmează, deși unele disensiuni, mai mult de natură personală, se prelungesc cîteva ani⁶.

Pe de altă parte, agenții diplomatici ai Puterilor garante acreditați la București s-au arătat surprinși de „libertatea” de acțiune a României. Reprezentantul Franței întreba la Paris, în mod semnificativ pentru situația României, „dacă este permis Adunării a dispune de tron fără a ține cont de Puterea suzerană și Puterile garante, ca și cum țara ar fi fost independentă”⁷ (subl. R.V.).

La Constantinopol reacția a fost mai puternică. Reprezentantul statului român pe lângă guvernul turc, anunța Bucureștiul că la vestea abdicării lui Al. I. Cuza, marele vizir a convocat pe toți ambasadorii marilor puteri în fața cărora a făcut o declarație importantă și semnificativă pentru extinderea căpătătă pe plan diplomatic a actului de la 11 februarie. Astfel, mai întîi el arată că Turcia a recunoscut unirea (din 1859) doar pe timpul domniei lui Al. I. Cuza⁸; în al doilea rînd cere deschiderea unei „anchete” asupra evenimentelor din România și în al treilea rînd, a ordonat trimiterea de trupe spre linia Dunării⁹.

¹ Diplomatul francez s-a arătat neîncrezător în ceea ce privește faptul că I. Solomon putea conta pe regimentul său.

² Arh. St. București, colecția Microfilme Franța, rola 12, c.133.

³ O poziție similară aveau și ceilalți agenți diplomatici acreditați la București (Ibidem c. 133—134).

⁴ Ibidem. c. 276 ; rola 78, c. 929—930. Aceasta nu-l va împiedica să ajungă unul din cei mai apropiați colaboratori în probleme militare ai domnitorului Carol.

⁵ Arh. St. București, fond Casa Regală, dosar 79/1866, f. 36 verso, f. 38—40.

⁶ Ibidem, colecția Microfilme Franța, r. 12, c. 145 și 276.

⁷ Ibidem, rola 12, c. 135.

⁸ Ibidem, rola 27, c. 183—184.

Desigur că pentru a pune în aplicare primele două puncte din declarația marelui vizir, trebuia, conform statutului internațional al României, consimțământul tuturor celor șapte puteri garante. Or, acestea aveau deja sau vor adopta ulterior atitudini diferite față de evenimentele din România⁹.

Evident că Turcia privea în primul rând spre Paris și Londra, dar nu putea să nu țină cont de atitudinea Rusiei. Învinsă în războiul Crimeii, Rusia avea tot interesul de a utiliza orice prilej pentru a face caduc tratatul de la Paris. Abdicarea lui Al. I. Cuza putea fi un astfel de prilej pentru a redeschide chestiunea orientală și a manevra astfel pentru modificarea raportului de forțe și a relațiilor între marile puteri.

De altfel, după cum raporta ambasadorul Franței la Constantinopol, generalul Ignatiev (ambasadorul Rusiei la Constantinopol) declarase că „Rusia nu va ceda și că este gata să reînceapă războiul”. „Se ridică, din nou spunea el, problema Orientului...”¹⁰.

Dar puterile occidentale și în primul rând Franța, sesizând aceste scopuri și dorind să-și mențină influența și pozițiile politice și economice prin Imperiul otoman, au adoptat de la început o poziție clară: nici o modificare în situația României, căci aceasta nu însemna altceva decât modificarea „prevăzută și reglementată de tratatul de la Paris și convenția din 19 august 1858”¹¹. Franța și Anglia se spunea într-un raport diplomatic „nu vor permite în secolul al XIX-lea o împărțire sau o anexare a Principatelor de una din puterile vecine”¹². Ulterior și Petersburgul își va modera poziția, cel puțin după cum reiese din declarațiile transmise de diplomații francezi¹³. Astfel, furtuna diplomatică declanșată de actul de la 11 februarie se liniștește treptat.

Rămânea numai de urmărit atitudinea Turciei care, afectată în pretensele ei prerogative de Putere suzerană, dorea o recunoaștere a acestei calități.

Reiese, în același timp, din sumarul tablou prezentat mai sus, că situația României era amenințată în primăvara anului 1866, mai ales, datorită atitudinii unora din marile puteri, care urmăreau să-și atingă propriile scopuri. Astfel, din nou, problema românească atinge dimensiuni europene.

De asemenea, se profilase desul de clar primejdia unei invazii armate otomane asupra țării, Turcia neelimind acest mijloc pentru refacerea „prestigiului” său de Putere suzerană.

Într-un astfel de context, complicat și îngrijorător pentru soarta viitoare a țării, este meritul oamenilor politici români de a fi acționat cu promptitudine și rapiditate pe multiple planuri: diplomatic, politic și militar pentru a pune Europa în fața „faptului împlinit”, tactică ce dăduse rezultate strălucite până atunci. Alegerea unui domnitor străin, măsurile de consolidare politică și cele militare arătau de asemenea, că România nu aștepta salvarea decât în forțele proprii în mobilizarea energiilor sale naționale.

La 18 martie 1866 a fost mobilizată „rezerva anilor 1864 și 1865”¹⁴. Raportul ministrului de Război cu privire la starea militară a țării, impresionant prin cifrele avansate¹⁵, deși acestea conțin o anumită doză de optimism, a avut totuși efectul de a dovedi voința de rezistență a României. Astfel, agentul diplomatic francez, chiar dacă se arata nelăcomos față de realitatea exprimată în acest raport, subliniază că aceste forțe „vor fi gata a face un război de partizani dacă turcii voiau să intre în țară”¹⁶.

În același timp, guvernul acționează ferm și pe alte planuri legate de intențiile sale de a fi gata pentru a face față oricărei situații. Astfel, o circulară adresată prefectilor de județe de pe linia Dunării le cerea să treacă neîntârziat la organizarea unui sistem de culegere a informațiilor cu privire la mișcările ce ar avea loc „la vecinii noștri”¹⁷. Tot aici era exprimată hotărârea guvernului român de apărare a țării: „Nu poate nici o armată trece pe teritoriul românesc fără încuviințarea puterilor garante” care nu exista însă și, mai ales, faptul că „votul Adunării de la 1 mai este consfințirea pentru totdeauna a României una și nedespărțită”¹⁸.

Alegerea și proclamarea lui Carol ca principe al României a provocat din partea Turciei o nouă reacție de dezaprobare. A. G. Goleșcu, aflat la Constantinopol, raporta că Turcia „este hotărâtă să ocupe Principatele Dunărene” căci „nu vede alt mijloc decât ocupațiunea

⁹ Ibidem, c. 185–187.

¹⁰ Ibidem, c. 188.

¹¹ Ibidem, c. 151.

¹² Ibidem, c. 207.

¹³ Ibidem, c. 235, 275 v. și 342.

¹⁴ „Monitorul oastei”, nr. 5, 1866, p. 41 și 43 (în continuare se va cita M.O.).

¹⁵ Ibidem, p. 52.

¹⁶ Arh. St. București, colecția Microfilme Franța, r. 12, vol. 27, c. 277, el considera cifrele „puerile”.

¹⁷ Ibidem, fond Ministerul de Interne, Administrative, dosar 194/1866, f. 1.

¹⁸ Ibidem, f. 2.

militară pentru a-și afirma drepturile ei”¹⁹. În același timp, rețeaua de informații organizată peste Dunăre de prefectii județelor limitrofe raporta concentrarea forțelor militare turcești la sudul Dunării²⁰. De aceea, măsurile militare luate de guvernul român se intensifică. În acest context are loc răscoala grânicerilor²¹. În județele de lângă Dunăre, mai ales în centrele urbane apar fenomene de panică, chiar în rîndul autorităților administrative locale”²².

La 26 mai se dă ordinul de concentrare a armatei la 30 km. sud de București pe râul Sabar, creîndu-se astfel ceea ce s-a numit armata de pe Argeș, prilej cu care se fac noi numiri de ofițeri superiori comandanți de divizii și în statele majore²³.

„Românul” sublinia că „România nu va ataca pe nimeni ... dar dacă vreun nesocotit ar trece fruntariile țării, trebuie să fim gata a-l primi ca o națiune liberă”²⁴.

La 28 mai se decidea crearea unui corp de voluntari²⁵, precum și a unei comisii, conduse de primarul Capitalei, D. Brătianu²⁶ pentru a organiza apărarea Bucureștiului²⁷.

Aceste măsuri radicale și prompte nu aveau numai un caracter demonstrativ, ci au fost determinate de cauze reale. Am arătat mai sus caracterul concret al atitudinii adoptate de Turcia. Surse diplomatice le întregesc. Astfel, chiar ministrul de externe român anunța pe reprezentantul său la Paris, că i se raportase din Constantinopol că „hotărîrea Porții de a ocupa România a fost anunțată fiecărei puteri în parte”. În același timp, guvernul român era conștient de faptul că „turcii nu ar îndrăzni să intre” pînă nu vor primi asentimentul Franței, deși exista „un partid în guvernul otoman” care era gata de acțiune, interpretînd „tăcerea cabinetelor europene în favoarea ocupației”²⁸.

Un document avînd notația „confidențial” aparținînd „Agenției Principatelor Unite” de la Paris, destinat Ministerului francez de Externe, îl informa că „agentul diplomatic român” a mers „ieri” (documentul este din 30 mai 1866) la ambasadorul de la Paris, pentru a încerca să aplice conflictul cu Turcia, promițîndu-i acestuia „o vizită de investiție” a lui Carol la Constantinopol. Răspunsul ambasadorului turc nu a fost deloc încurajator, dîndu-i de înțeles diplomatului român (I. Bălăceanu) că guvernul turc nu s-ar da în lături de la „măsuri coercitive”²⁹.

Drept urmare, la 6 iunie ministrul de externe român arăta ca iminentă invazia turcă pentru „cel trziu” 6 iunie, iar șeful misiunii militare franceze din România socotea „foarte acut” pericolul acesteia³⁰. I. Ghica, aflat la Constantinopol, bun cunosător al politicii otomane raporta că „turcii ar fi atacat deja Principatele dacă ar fi urmat intențiile lor războinice” iar „înlîrzieră” aceasta „ar fi fost una din cauzele căderii lui Fuad Pașa”. Însă, arăta I. Ghica, se așteaptă aducerea unor noi trupe din Egipt, iar comandantul forțelor otomane de la Dunăre, Omer Pașa, „se arată plin de ardoare pentru această expediție”³¹.

În acest context măsurile pe plan militar luate de guvernul român nu slăbesc în intensitate, ele mergînd pe mai multe direcții: aprovizionarea „armatei de pe Argeș” prin votarea legii rechizițiilor, mărirea soldei soldaților, gradaților aflați în tabăra de pe Argeș, acordarea primelor de echipare, crearea unui „stat major medical al ambulanțelor”, aducerea pe Argeș a două regimente de dorobanți etc.³²

Cu toată declarația foarte categorică privind o acțiune militară în România, făcută de ambasadorul turc la Paris ministrului francez de Externe la 14 iunie 1866³³, atitudinea catego-

¹⁹ *Memorii Carol I*, vol. 1, p. 73 și p. 77.

²⁰ Arh. St. București, fond Casa Regală, dosar 79/1866, f. 212—215; fond Ministerul de Interne, Administrative, dosar 194/1866, f. 17.

²¹ V. Mihoșdea, *Răscoala grânicerilor*, București, 1967; vezi în completare relatările agentului diplomatic francez despre „dedesupturile” externe ale răscoalei (Arh. St. București, colecția Microfilme Franța, rolă 12, c. 137).

²² Ibidem, fond Ministerul de Interne, Administrative, dosar 194/1866, f. 3, 6, 8, 10, 15, 16, 32, 52 v.

²³ M. O., nr. 19, 1866, p. 249 și 262.

²⁴ „Românul”, 27 mai 1866, p. 313.

²⁵ M.O., nr. 20, 1866, p. 253.

²⁶ Tot el fusese trimis în Serbia pentru a cumpăra praf de pușcă.

²⁷ M. O., nr. 21, 1866, p. 161.

²⁸ Arh. St. București, colecția Microfilme Franța, rola 12, v. 28, c. 124.

²⁹ Ibidem, c. 127—128.

³⁰ Ibidem, rola 12, c. 143; rola 78, c. 551.

³¹ Ibidem, rola 12, c. 28; c. 168.

³² M.O., nr. 22, 1866, p. 270—271, nr. 23, 1866, p. 279, nr. 24, 1866 p. 285, precum și nr. 16, 1866, p. 233—235, nr. 17, p. 250—251.

³³ Arh. St. București, fond Casa Regală, dosar 79/1866, f. 205.

rică a guvernului francez, care obține și sprijinul celui englez și al altor puteri, aflate deja în fața unui fapt împlinit, și mai ales, atitudinea fermă și curajoasă a guvernului român, ce arată că este dispus la o rezistență armată combinată cu o diplomatie dinamică și elastică, ca și „temperarea” treptată a atitudinii guvernului de la Petersburg³⁴, au făcut ca amenințările Turciei să rămână pur declarative.

În luna iulie 1866 norii negri strînși deasupra României se risipesc, chiar dacă mai sînt semnalate concentrări de trupe otomane la sudul Dunării³⁵. Efectivele lor erau însă mult mai mici iar prezența lor este legată de eventualitatea unei acțiuni militare ruse³⁶ care treptat apare și ea ca o eventualitate teoretică. De aceea, la 18 iulie 1866, s-a decretat încetarea stării de război pentru „Armata de pe Argeș” iar la 8 august aceasta primește ordin de dislocare³⁷.

Pentru a întregi analiza noastră trebuie să stăruim asupra celor mai importante măsuri întreprinse de guvernul român pe plan militar pentru a face față primejdiei unei invazii externe. Este vorba în primul rînd de crearea armatei de pe Argeș și crearea corpului de voluntari.

1. Armata de pe Argeș

Reprezentînd, în fond, prima mobilizare a armatei române moderne, ea poate fi socotită și un rezultat al operei de modernizare întreprinse pe plan militar în timpul lui Al. I. Cuza.

Mobilizarea unui efectiv mare de oameni, întreprinsă pentru prima dată în România a găsit nepregătit compartimentul organizatoric al sistemului militar care este cel dintîi chemat să facă față unei astfel de situații, anume aprovizionarea serviciului administrativ militar. Din acest punct de vedere activitatea administrației militare nu a corespuns nevoilor momentului.

De altfel, ea este și cea care focalizează toate criticile, atît ale unor ofițeri români, cît și străini, în timpul activității taberei de pe Argeș și după dizolvarea ei.

Șeful misiunii militare franceze care a vizitat armata concentrată aprecia că: „nu sînt depozite, nu sînt aprovizionări de vreun fel, nici un fel de serviciu de distribuie, nici pentru oameni, nici pentru cai...”³⁸. O broșură contemporană (scrisă în 1867) referindu-se la situația din timpul concentrării de pe Argeș menționa: „Fără a însemna toate nevoile ce am simțit, fără a spune că puținele tunuri³⁹ ce aveam ca să ajungă pînă la Giurgiu a trebuit ca cetățenii să dăruiască cai sau să se adune prin rechiziții, ca și cum am fi întreprins o luptă după alta care ne-ar fi sleit mijloacele; fără a însemna că toate transporturile se făceau în birji, că spre a avea de mîncare a trebuit să țipe satele pe unde treceau. Nu aveau iarbă de pușcă...”⁴⁰ O altă sursă aduce completări mai ales asupra aprovizionării cu alimente: „pînea după ce că era nefrîmîntată și neagră ca pămîntul, se aducea de la București în care descoperite și cînd o apuca ploaia era ca și pierdută... Cît pentru vite ele se luau dintre cele de muncă ale țărănilor...”⁴¹.

Așadar, concentrarea de pe Argeș a însemnat un prim semnal de alarmă pentru o modernizare și o mai bună organizare a unei armate sub raport administrativ.

Deci, pentru a face față situației, în lipsa altor mijloace, s-a recurs la rechiziții. Trebuie subliniat că ele n-au avut un caracter forțat iar animalele, produsele, mijloacele de transport rechiziționate au fost plătite la prețul pieței. Unele abuzuri ale funcționarilor, mai ales pe seama țărănilor au dat naștere la plîngeri ale acestora.

³⁴ I. Glica raporta că „Atitudinea care o va lua Rusia în problemele generale ale Europei va determina pe turci să intervină sau să stea liniștiți (Arh. St. București, colecția Microfilme Franța rola 78, c. 169)

³⁵ Ibidem. c. 172—173.

³⁶ Un raport de la Ruscuc arăta: „În general nu se crede la Ruscuc în trecerea turcilor în România, dar opinia printre bulgari este că rușii vor intra în Valahia pentru un război cu turcii (Ibidem c. 173).

³⁷ M. O. nr. 29, 1866, p. 346.

³⁸ Arh. St. București, colecția Microfilme Franța, r. 78, c. 552.

³⁹ În raportul ministrului de război, menționat la începutul studiului, se dădeau „100 guri de foc” gata de acțiune (!).

⁴⁰ *Reflecțiuni asupra forței publice în România*, București, 1868, p. 23. Autorul ei îl socotim a fi colonelul E. Pencovici.

⁴¹ *Armata română*, București, 1868, p. 8 nota 1.

Pe baza documentelor de arhivă am alcătuit un tablou, pe care îl credem suficient e complet, al aprovizionării și al asigurării transporturilor pentru „Armata de pe Argeș”⁴².

Județul	Felul produselor și al mijloacelor de transport							Suma plătită
	vite mari	cai	furaje (fin)	vin	piine	mijloace de transp. (cărute)	alte produse	
Vlașca	204	19 ⁴³	115 (care)	1268 vedre și 104 ocale	65,185 ocale	198 care ⁴⁴	—	96.143 lei ⁴⁵
Ialomița	303	220 ⁴⁶	365 chile 13 banițe	—	—	166 ⁴⁷ care	—	121.279 și 32 par.
Ilfov	1005	13 ⁴⁸	—	—	—	—	—	302 galbeni
Buzău	300	—	—	—	—	—	—	30.742 lei
Argeș	—	2	52 care	—	—	52	—	6.225 lei ⁴⁹
Teleorman	—	42	—	—	—	—	—	27.840 lei
Dimbovița	—	—	233 ocale	—	—	—	—	—
TOTAL :	1812	296	166 care 365 chile 13 banițe 233 ocale	1268 vedre și 104 ocale	65,185 ocale	475 care		331 galbeni și 277.229 lei și 32 paralele

Se observă rolul deosebit al județelor Ialomița, Vlașca, Ilfov. Sumele plătite pentru produsele respective au fost mari creînd chiar deficite în bugetul Ministerului de Război.

Decretul de mobilizare a avut în vedere întregul sistem al armatei românești, inclusiv trup le cu schimbul și unele unități ale gărzii civice și armele mai noi. În tabăra de pe Argeș însă nu au venit — evident cu excepția gărzii civice — toate efectivele mobilizate. O parte din trupele cu schimbul au rămas să asigure serviciul de garnizoană în unele orașe sau au fost concentrate în diferite alte puncte. Astfel a fost cazul grănicerilor care au fost concentrați, cu excepția celor de pe lunca Dunării ce se răsculasera și a celor din Moldova care în mare parte nu fuseseră mobilizați în București, Craiova, Focșani, Buzău, Iași. În ceea ce privește dorobanții de asemenea, fuseseră concentrați la Focșani (o parte din efectivele escadroanelor din Moldova), Craiova (o parte din escadroanele din Oltenia), în tabăra de la Argeș și în unele centre urbane escadroanele din Muntenia.

În schimb, în tabăra de la Argeș fuseseră concentrate trupele armate permanente al căror efectiv se ridica, conform informațiilor documentare la 10.922 oameni. Dacă adăugăm și cele două regimente de dorobanți aduse aici, ca și concentrarea a 4.000 tineri din „rezerva

⁴² Arh. St. București, fond Ministerul de Interne, comunale, dosar 155/1866, f. 1; 3, 8—19, 27 și passim.

⁴³ Din 19 cai, trei au fost donați.

⁴⁴ Aici intră următoarele categorii și cantități de produse: rachi — 324 vedre, 200 ocale și 310 dramuri; oțet — 115 vedre, 961 ocale, 214 dramuri; orez — 2518 ocale sare — 1146 ocale; grîș — 308 ocale; fructe și zarzavat — 807 ocale; crupe — 32 ocale; orz — 1 chilă și 16 banițe.

⁴⁵ Din acest total 42.386 lei și 13 parale reprezintă suma plătită pentru cantitatea de produse amintită mai sus, în orașul Giurgiu.

⁴⁶ Din această cifră 182 erau luate cu chirie pentru care s-a plătit suma de 819 lei.

⁴⁷ Pentru tractarea lor au fost folosiți 571 boi și cai.

⁴⁸ Din cei 13 cai, unul era de rasă („african”) aparținînd lui Gh. Assan și a costat 29 galbeni.

⁴⁹ Suma este calculată fără valoarea cailor.

anilor 1862 și 1865" se poate afirma că în tabăra de pe Argeș fuseseră concentrați aproximativ 16.000 — 17.000 oameni⁶⁰.

În ceea ce privește neaducerea pe Argeș a tuturor efectivelor trupelor cu schimbul ea s-a datorat și dificultăților de aprovizionare dar și altor cauze de natură militară. O notă probabil autografă a lui Carol, scrisă pe marginea unui raport cu privire la desfășurarea concentrațiilor de trupe dă o explicație asupra deciziei de concentrare a trupelor cu schimbul în jurul diferitelor puncte din țară: "...la primul semnal de trecere pe la Chilia să se ocupe rapid Ismail. În caz de trecere a Dunării de armata turcă principalele puncte din teritoriul moldo-valah care vor fi amenințate vor fi deci Ismail prin Tulcea, Călărași prin Cernavodă, Oltenița prin Silistra, Giurgiu prin Rusciov și Calafat prin Vidin"⁶¹.

Cum concentrarea pe Argeș se prelungea, fără vreo acțiune reală, autoritățile superioare militare, inclusiv Carol au decis să se realizeze în tabără cu trupele concentrate diferite exerciții militare. În general acestea erau destul de simple, constând mai mult din mișcări de batalion, instrucție de front, treceri în revistă. Au apărut însă deficiențe legate mai mult de modul de conducere a lor de către ofițerii comandanți. „Monitorul Oastei”, publicație oficială a Ministerului de Război, a publicat o scrisoare a ministrului de Război către comandantul brigăzii a 3-a, colonelul I. Lupașcu cu privire la modul de prezentare al unității pe care o comanda la inspecția făcută de domnitor. Aici se arată printre altele: „mișcările se făceau fără precizie ... șefii de plutoane nu se îngrijeau de a încunoștiința pe soldați despre mișcările care aveau a face ... s-au făcut careuri fără rezerve reglementare, pe fețele carcului aveau pe unele siruri prea rare și pe altele prea dese ...”.

Asemenea s-a observat că în tot timpul exercițiilor conversațiunile între ofițeri nu încetau ...⁶². Ministrul de Război arată în încheiere ... „starea puțin mulțumitoare a instrucției trupelor ... nu provine decât de la puțină îngrijire a șefilor de corpuri și de la completa necunoaștere a reglementărilor din partea șefilor de companii, mulți ... nu au nici cunoștință teoretică, nici cea practică, aceasta s-a dovedit într-un chip evident de exercițiile ce s-au făcut pe companii izolate”⁶³. Având în vedere nivelul de instrucție și slaba pregătire a corpului ostășesc, se vor depune în anii următori eforturi mari care vor da o serie de rezultate. De aceea se poate aprecia că tabăra de pe Argeș a fost și un prilej de instruire militară realizată prin marșuri, exerciții tactice, ședințe de tragere etc.⁶⁴

Documentele atestă aproape unanim că starea de spirit, mai ales în rîndul soldaților, era bună, iar calitățile militare ale soldatului român se evidențiau în ceea ce privește „înfățișarea, învățătura și inteligența soldatului român”⁶⁵.

Moment de bilanț pentru realizări precedente Tabăra de pe Argeș a avut și rolul, nu numai de a dovedi celor ce urmăreau călcarea pămîntului țării că România este gata de apărare ci și de a permite o analiză a sistemului militar românesc în vederea îmbunătățirii lui în perioada următoare.

Valențele calitative ale armatei române în războiul pentru independență dovedesc că într-un timp relativ scurt s-a reușit pe deplin acest lucru.

2. Corpul de voluntari

La 26 mai 1866, ziarul „Românul” anunța într-un editorial intenția de formare a unei unități de voluntari, din inițiativa lui E. Ghica reîntors din S.U.A. unde participase la războiul de secesiune și care „va sosi la București” cu 400 de voluntari întreținuți de el⁶⁶. La 1 iunie Ministerul de Război îi va da lui E. Ghica autorizația necesară⁶⁷.

Între timp, la București „un mare număr de gardiști” a cerut să organizeze „o legiune de voluntari ai gardei care la trebuință să mobilizeze și să meargă să apere țara”⁶⁸ iar la Iași se formează chiar un comitet care să se ocupe de înrolarea de voluntari⁶⁹.

⁶⁰ Pentru detaliile de mai sus vezi Arh. St. București fond Casa Regală dosar 79/1866, f. 206, 210—211, 216—217; de cealaltă parte a Dunării estimarea făcută asupra forțelor turcești concentrate în punctele cele mai apropiate de teritoriul românesc se ridica la 20 000 oameni (Ibidem f. 208, 209)

⁶¹ Ibidem, d. 206.

⁶² M.O., nr. 27, 1866, p. 310.

⁶³ Ibidem, p. 311.

⁶⁴ Pentru aceste acțiuni Ibidem nr. 28, 1866, p. 334—337. precum și Arh. St. București, fond Casa Regală, dosar 79/1866, f. 74.

⁶⁵ M.O., nr. 27, 1866, p. 311.

⁶⁶ „Românul” 28 mai 1866, p. 317.

⁶⁷ Arh. St. București, fond Ministerul de Interne, Comunale, dosar 145/1866, f. 12.

⁶⁸ „Românul”, 28 mai 1866, p. 317.

⁶⁹ M. I. R. C., dosar 145/1866, f. 32.

Așadar, starea de spirit a populației era foarte bună, iar decretul domnesc din 7 iunie 1866 prin care „a hotărât organizarea unui corp de voluntari de 10 000 de oameni” răspundea inițiativei deja luate pe cale particulară.

Conform acestui decret guvernul, Ministerul de Război acorda voluntarilor echipament și armament necesar precum și doi galbeni pe lună plătiți în avans⁶⁰. Un decret ministerial stabilea detaliile aplicării decretului domnesc⁶¹. Generalul Gh. Magheru a fost numit comandantul „corpului de voluntari”. La 13 iunie era anunțată crearea primului batalion de voluntari comandat de maiorul (în activitate) Racov⁶². În felul acesta se perfecționa cadrul general, organizatoric al noii forțe militare.

Crearea corpului de voluntari a permis exprimarea unei stări de spirit favorabile dorinței de rezistență împotriva primejdiei străine, precum și manifestarea unei solidarități a popoarelor legate de obiectivele luptei pentru emancipare națională. Aceste fapte au întărit și mai mult poziția guvernului român și s-au impus în fața diplomației europene.

După apariția decretului de creare a corpului de voluntari din Iași se anunță că „vin mulți să se înscrie”, iar în Craiova, după o zi de la deschiderea biroului de înrolare, se prezentaseră 143 voluntari. Aceleași vești soseau și din alte capitale de județe⁶³. La 3 iulie din Buzău se comunica existența unui detașament de 300 voluntari⁶⁴. Măsurile de organizare a armatei au întinplat o serie de greutăți generate de cauze obiective, precum și de insuficiența fondurilor financiare.

Înrolarea voluntarilor români a oferit prilejul manifestării sentimentelor patriotice ale populației și prin oferirea unor sume de bani pentru întreținerea acestora⁶⁵.

Diplomații puterilor străine aflați la București urmăreau cu nelinește înscrierea voluntarilor în armata română. Această acțiune le depășea posibilitățile de înțelegere și căutau să găsească în ea scopuri ascunse. Cum avea loc în vara lui 1866, când Austria se afla în perspectiva unui război cu Prusia (și Italia) și cum pe tronul României se afla un Hohenzollern înrolarea voluntarilor începe să fie interpretată ca o acțiune îndreptată împotriva Austriei⁶⁶.

În cele din urmă, condiții obiective și de natură materială au împiedicat crearea corpului de voluntari, deși aceștia continuau să sosească în București de prin județe, pînă spre sfîrșitul lunii iulie⁶⁷.

Cu toate acestea înrolarea voluntarilor decretată de guvernul român constituie un moment important al manifestării sentimentului patriotic al poporului român, al dorinței sale de apărare a teritoriului național și de solidaritate cu toți cei angajați în lupta antiotomană.

Biblioteca documentară a Comisiei centrale de la Focșani

ELENA DIMA

Cum „nici o listă de cărți nu e indiferentă”, așa cum afirma Nicolae Iorga, pentru că „însemnarea cărților” ne dă posibilitatea să înțelegem deplin „din nevoia de citit a unei societăți, orientarea ei, moravurile ei, seriozitatea sau ușurătatea ei, situația ei față de judecata, desăvîrșit informată și foarte aspră, a timpului”¹, am considerat, nu lipsită de interes comuni carea noastră cu privire la catalogul Bibliotecii Comisiei Centrale de la Focșani².

⁶⁰ M. O., nr. 22, 1866, p. 269—270.

⁶¹ Ibidem, p. 271.

⁶² Ibidem, nr. 23, 1866, p. 278—279.

⁶³ M.I.R.C., dosar 145/1866, f. 34, 39, 53—54, 63, 65.

⁶⁴ Ibidem, f. 61.

⁶⁵ Arh. St. București, fond Ministerul de Interne, Administrative, dosar 194/1866, f. 42, M. I., nr. 21, 1866, p. 267—268; nr. 25, 1866, p. 229.

⁶⁶ Arh. St. București, colecția Microfilme Franța, rola 12, v. 28 c. 197 v.

⁶⁷ Ibidem, fond Ministerul de Război, dosar 93/1866, f. 88 dosar 94/1866, f. 148, 184, 185, 186, și passim; dosar 145/1866, f. 82.

¹ N. Iorga, *Oameni și cărți*, în „Floarea darurilor”, vol. II, nr. 9, București, 27 mai 1907, p. 129.

² Arh. St. București, fond Ministerul Agriculții, Serviciul bunurilor, dosar 25, 1867, p. 44—58.

Comisia Centrală, cu sediul la Focșani, s-a constituit ca urmare a hotărârii Convenției încheiate la Paris în ziua de 7/19 august 1858, cu scopul de a întocmi legile comune celor două Principate.

Conform articolului 33 din Convenție, Comisia Centrală era chemată a privilegia la intacta păstrare a dispozițiilor constitutive ale noii organizări a Principatelor, avînd rolul de a pregăti legile de interes comun ambelor Principate și de a cerceta pe cele de interes special, spre a vedea dacă ele nu contravin dispozițiilor ³.

Atribuțiile Comisiei Centrale fixate prin Convenție erau: elaborarea legilor de interes general, codificarea legislației existente — revizuirea Regulamentelor organice și a codului civil, criminal, de comerț și de procedură ⁴.

În cei aproape trei ani cît a funcționat, Comisia (10/22 mai 1859 — 12/24 februarie 1862) a dezbătut următoarele probleme: Constituția; Legea electorală; Problema agrară; Legea rurală; Reforma puterii judecătorești; Curtea de Casație și Justiție; Reorganizarea finanțelor, a comerțului și a transporturilor; Organizarea administrativă; Organizarea armatei; Organizarea învățămîntului ⁵. Prin sarcinile care-i reveneau, Comisia Centrală era una din cele mai importante instituții care a depus pe tărîm legislativ o laborioasă acțiune unificatoare. Într-una din primele ședințe s-a discutat Regulamentul de funcționare al Comisiei Centrale din care am reținut Capitolul XI — articolele 95—99, Despre arhivă și Bibliotecă ⁶. Cum era și firesc, pentru îndeplinirea misiunii sale, Comisiei li era necesară o bibliotecă documentară care să-i sprijine permanent informarea.

Din Regulamentul Comisiei reiese faptul că bugetul cheltuielilor cuprindea și o sumă de bani „menită pentru cumpărarea cărților trebuincioase bibliotecii iar biroul cumpără din această sumă după anume încuviințare a Comisiunii, cărțile și documentele trebuincioase”. Regulamentul menționa că arhivarul Comisiei era totodată și bibliotecarul ei, articolul 98 precizînd că „nici o carte sau alt document din bibliotecă sau arhiva Comisiei nu se poate da unui comisar fără permis și nu mai mult de trei zile, iar catalogul cărților aflate în bibliotecă va sta, pe biroul Comisiunii Centrale” ⁷.

Biblioteca Comisiei a fost constituită după un plan bine conceput și organizată pe baze științifice, atribuindu-i de la început menirea de documentare în elaborarea legilor țării.

Înainte de votarea regulamentului său interior la 29 mai 1859 la cea de-a IX-a ședință, la 12 mai 1859 Comisia însărcinează biroul provizoriu „ca să se ocupe cu adunarea bibliotecii trebuitoare lucrătorilor”. Biroul ⁸ primește, de asemenea, însărcinarea de a prezenta Comisiei un catalog de cărțile cele mai trebuitoare atît în limbile străine cît și în limba națională ⁹.

Lucrările ședinței din 17 iunie 1859 au fost consacrate aproape în întregime constituirii bibliotecii documentare.

Toți membrii Comisiei au fost de acord în unanimitate pentru achiziționarea din țară a cărților de stringentă necesitate în vederea începerii lucrărilor, însărcinînd biroul cu această misiune.

Grigore Sturdza propune inițierea unui concurs între librari, stimulîndu-i pe cei ce aduc cărțile într-un timp mai scurt, la un preț mai mic apreciînd că: „Eu socot că noi vom avea cărți ca să le citim spre a ne servi la lucrările noastre ce sînt urgente, iar nu pentru a ne face acum educațiunea din aceste cărți” ¹⁰.

Vasile Mălinescu propune „a se publica lista cărților necesare Comisiei și a se cumpăra acestea de la librării din Iași și București cu prețurile curente iar pentru celelalte cărți care nu se vor găsi la librăriile din țară să se publice prin Monitorul Oficial ca orice librar ar voi a se însărcina cu aducerea lor să încunoștințe Comisia” ¹¹. Totodată, librarul care ar aduce cărțile

³ N. Iorga, *op. cit.*, p. 103.

⁴ Radu Coroamă, *Cu privire la legislația elaborată de Comisia Centrală de la Focșani și locul ei în consolidarea statului național român*, în „Muzeul Național”, București, III, 1976, p. 415.

⁵ Ibidem.

⁶ Arh. St. București, fond Comisiunea Centrală de la Focșani, dosar 36/1859, f. 19.

⁷ Ibidem.

⁸ Biroul Comisiei era alcătuit din: Roset Răducanu — președinte; colonel Ioan Florescu — vicepreședinte; Alexandru Grigoriu și Ioan Sturza, secretari, iar membrii Comisiei erau pentru Moldova: P. Rosetti, Gr. M. Sturdza, Radu Rossetti, Grigoriu (Văsescu), Mihail Kogălniceanu, Vasile Mălinescu, Ludovic Steege și I. Sturza iar pentru Muntenia: Grigore Arghiropol, Costache Brăiloiu, Costache Filipescu, Ioan Florescu, Ștefan Goleacu, Christache Tell, Apostol Arsachi și Eugenie Predescu (Monitorul Oficial al Țării Românești, nr. 63, 11 mai 1859).

⁹ Arh. St. București, fond Comisiunea Centrală de la Focșani, dosar 35/1850, f. 1.

¹⁰ Ibidem, dosar 50/1859, f. 2—3.

¹¹ Ibidem.

cu prețul cel mai mic și în timpul cel mai scurt, să fie însărcinat de Comisie cu procurarea cărților pentru biblioteca ei. Această propunere se adoptă urmînd a se face demersurile necesare către Secretariatele de stat.

La numai cîteva zile de la această decizie, se publică în Monitorul Oficial, în mai multe numere consecutive, următoarea înștiințare: „Spre completarea bibliotecii Comisiei Centrale cu cărți necesare pentru diferitele ei lucrări se publică spre obșteasca cunoștință, că oricare din domnii librari aflați în Principatele Unite, ar voi a se însărcina cu procurarea cărților pentru această bibliotecă, să arate Comisiunii prin scris, cel mult pînă la 15/27 iulie viitor, prețul cu care ar putea da și aduce în Focșani cărțile ce li se vor cere, adică în lei prețul monedei curente cu care se cumpără cărțile în loc, precum francul, talerul, florinul și determinînd în cît timp ar putea aduce cărțile de la Paris, Berlin și Viena. Acela dintre librari care va primi a aduce cărțile într-un timp mai scurt și cu preț mai mic, va fi însărcinat de către Comisie cu procurarea cărților pentru biblioteca ei”¹².

În acest scop, se încheie contracte cu librarii George Petrini din Iași și C. A. Rosetti din București, care trimit cărțile apărute în țară și străinătate necesare lucrărilor Comisiei. De inventarierea cărților primite s-a ocupat Nicolae Voinov, numit în funcția de bibliotecar și arhivar.

După cum reiese din documentele păstrate în fondul Comisiei Centrale, Mihail Kogălniceanu a fost însărcinat cu întocmirea listei generale a cărților necesare bibliotecii¹³. Tot el se ocupa și de alegerea cărților din listele înaintate de librarul George Petrini din Iași, după cum se vede într-un registru de intrarea hîrtilor, păstrat în același fond.

S-a purtat o permanentă corespondență între librari și Comisie cu privire la trimiterea și primirea cărților, solicitarea de noi liste, referiri la anumite titluri de cărți necesare a se comanda în străinătate precum și prețul acestora. Într-una din aceste corespondențe, se solicita pentru bibliotecă Monitorul Oficial al Franței, Regulamentul organic francez, Analele parlamentare ale Belgiei, Constituția Angliei și altele¹⁴.

La 6 iunie 1860, Ubicini, istoric și publicist francez, participant la revoluția din 1848 în Țara Românească, aflat în Franța în perioada de activitate a Comisiei, desfășurînd o intensă campanie de susținere a cauzei românilor și a latinității limbii noastre, achiziționează pentru biblioteca Comisiei, Monitorul Oficial francez complet pînă la acea dată, cu suma de 1 800 franci¹⁵. Astfel, prin strădania membrilor săi s-a constituit pentru Comisia Centrală a Principatelor Unite o bogată bibliotecă de specialitate, însumînd un număr de 805 volume.

Catalogul bibliotecii păstrat în fondul Ministerului Agriculturii ne oferă imaginea unei biblioteci documentare cu conținut juridic la mijlocul secolului al XIX-lea, cînd nu fîințau pe teritoriul țării noastre multe biblioteci de acest gen.

Catalogul prezintă cărțile alfabetic și oferă posibilitatea orientării asupra tematicii bibliotecii. Astfel, ea conține lucrări cu caracter istorico-geografic general, dicționare, enciclopedii, lexicoane, atlase, legislație generală și specială, lucrări de economie politică și în mod deosebit din cele care se referă la probleme de stat și de drept în diferite țări. Cele din urmă cuprind informații privind: dreptul internațional, dreptul administrativ, civil, comercial, constituțional, diplomatic, familial, penal, privat și succesoral. Problemele de învățămînt ocupă un loc aparte în catalogul bibliotecii. Monitorarele oficiale sînt primite cu regularitate, ele reprezentînd o adevărată istorie a statului și dreptului țării.

Cărțile care alcătuiesc catalogul bibliotecii Comisiei Centrale sînt scrise în limbile română, franceză (în majoritate) și germană (în număr mic). Mai multe lucrări ilustrează cadrul general al unei țări cum sînt cele referitoare la istoria Turciei „La Turquie” (două volume) de Urquhart și un volum de Lavalle „Histoire de la Turquie”. Cele opt volume din „Géographie universelle” de Malte-Brun își extind informațiile la un spațiu mai întins, la fel și „Histoire des états européens” de Beaumont. Alte lucrări tratează din punct de vedere istoric o anumită epocă: „Histoire de la révolution française” de Thiers și „Histoire de la révolution française depuis 1789—1814” (două volume) de Mignet; sau istoria anumitor instituții ca: Mémoire sur l'organisation de la force armée des deux Principautés Roumaines réunies” de G. Adrianu, apărută la București în tipografia lui C. A. Rosetti în anul 1858.

O serie de enciclopedii sau dicționare enciclopedice au folosit drept instrumente de informare pentru întocmirea legilor țării. Între acestea menționăm „Encyclopédie der Staatswissenschaft” de Bulan; „Welcker's Staats-Lexicon” 15 volume; „Dictionnaire universel d'his-

¹² Monitorul Oficial al Țării Românești, nr. 73, 26 iunie 1859, p. 289.

¹³ Arh. St. București, fond Comisia Centrală Focșani, dosar 67/1859, f. 2.

¹⁴ Ibidem, dosar 111/1859, f. 11, 14.

¹⁵ Ibidem, dosar 116/1860, f. 23—24.

toire et de géographie, des sciences, lettres et arts“ de Bouillet ; „Dictionnaire d'administration“ de M. Block ; „Encyclopédie municipale“ de Bost ; „Dictionnaire historique des institutions“ (două volume) de Chernel ; „Dictionnaire de législation usuelle“ (două volume) și „Dictionnaire de lois pénales disciplinaires et de police“ de Chabrol-Chameané. Alte genuri de dicționare ca „Dictionnaire d'économie politique“ de Guillemin și „Dictionnaire des contemporains“ de Vapereau, completau baza documentară a bibliotecii.

Având în vedere că în sarcina Comisiei au intrat și problemele legate de Constituția țării, s-au achiziționat în bibliotecă documentară constituțiile și codurile constituționale ale altor țări precum : „Constitution“ de Lerminier, „Code constitutionnel“, de Cremieux și Balsow, „Constitutions américaines et françaises“ de Paillet ș.a.

Istoria dreptului își găsește o largă reflectare în fondul de carte al acestei biblioteci documentare. Cum era și firesc nu lipsesc „Legile civile și comerciale ale Principatelor Moldova și Valahia“, Regulamentele Organice, „Réformation de la justice“, de Bordeaux, „Législation comparée“ de Lerminier, „Revue critique de législation“ (15 volume), „Revue historique de droit français et étranger“ (5 volume), „Législation anglaise“ de Vestohy și altele de acest gen.

Reorganizarea finanțelor, a comerțului și a transporturilor, organizarea administrativă, organizarea armatei și învățământului și-au aflat o bază de documentare în biblioteca nou înființată prin : „Système financier de la France“ de Audiffret, „Projet de réforme du système financier“ de Nobel, „La monnaie de banque“ de Coq Paul, „Mémoires sur les perfectionnements militaires“ de Cavali, „Dictionnaire de commerce et de marchandises“, „Cours de droit commercial“ de Pardessus, „Dictionnaire de commerce et de navigation“, „Transport par la poste“, „Réformes des banques“ de Darimon, „Tableau de monnaies“, „Législation de l'instruction publique“ de Barreau și „Loi sur l'enseignement public“.

Nu lipsesc din bibliotecă „Letopiseștele Moldovei“ de Mihail Kogălniceanu, colecția „Uricariul“ a lui Theodor Codrescu, „Cronica românilor“ a lui Gheorghe Șincai și „Statistica Moldovei“ de Nicolae Suțu.

Adunate cu greu din țară și străinătate cărțile din biblioteca Comisiei Centrale de la Focșani au slujit nevoilor de informare și de documentare ale membrilor ei, furnizând date privind legislația, administrația, situația politică și economică a altor țări cu care noi avem relații pe multiple planuri.

Comisia Centrală se desființează la 14 februarie 1862, prin decretul domnesc nr. 93, care promulgă legea pentru încetarea activității acesteia¹⁶. Odată cu promulgarea legii, Consiliul de Miniștri elaborează Jurnalul nr. 4, prin care se cere întocmirea unui inventar al arhivei și bibliotecii în vederea transportării acestora la București¹⁷.

Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, printr-o adresă trimisă în aprilie 1862 Ministerului de Finanțe, solicită trimiterea unor delegați care să aibă îndatorirea de a însoți „pe drum și a preda aici arhiva și biblioteca“¹⁸.

În luna mai același an, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice se adresează aceluiași minister solicitând o copie de pe inventarul depus de G. Baronți, fostul secretar al Comisiei Centrale la Ministerul de Finanțe, să verifice dacă corespund obiectele.

În continuare se arată : „Pe lângă aceasta am știință că la Comisiunea Centrală se află și o bibliotecă pentru a cărei aducere nu se face mențiune în Jurnal“.

Ministerul de Finanțe răspunde „Cît pentru biblioteca desființatei Comisiuni Centrale ... după transportarea tuturor obiectelor aici, acea bibliotecă se va primi la acest minister ca a vere a statului“.

Aceasta a fost, în general, activitatea acestei biblioteci care timp de trei ani a constituit baza de documentare în elaborarea lucrărilor Comisiei și a susținut prin întreaga ei activitate cauza națională, cauza unei epoci, a unui popor și a unei țări.

¹⁶ Monitorul, Jurnal Oficial al Principatelor nr. 40/21 febr. 1862, f. 161.

¹⁷ Arh. St. București, fond Ministerul Agriculturii, Serviciul Bunuri mici, dosar 25/1867 f. 16, 25.

¹⁸ Ibidem, f. 76.

Contribuții la istoria instituțiilor: Obiceiul prisăcilor

EMIL CERNEA

O instituție juridică în cadrul Legii țării (Obiceiul pământului) din perioada medievală a țării noastre a fost ansamblul de norme ce constituia „obiceiul prisăcilor”. Din punct de vedere economic prisaca era o întreprindere în care se îmbinau un patrimoniu — teren, albine, stupi — munca specializată a apicultorului, în scopul obținerii unor produse ca mierea și ceara, devenite de timpuriu mărfuri, cerute insistent și pe piața externă. Încă din secolul al XIV-lea albinăritul se situa pe locul trei în venitul fiscal al țărilor noastre¹. Mierea și ceara se exportau în Genova, Turcia, Polonia, Veneția, Prusia, Rusia, Imperiul habsburgic, Anglia², cu ajutorul balgiilor, negustori care se aprovizionau direct de la producători.

În antichitate Herodot (sec. V e.n.) semnală mulțimea albinelor pe teritoriul de la nordul Istrului³, o divinitate dacică — Diana melifica — era protectoarea albinelor⁴. În Dacia romană ceara era folosită la confecționarea tăblițelor pentru scris (triptice); în anul 448 e.n. Priscus Panites menționa existența mielului la populația daco-romană⁵; legenda păstrează amintirea prisăcii, prima locuință pe care Dragoș ar fi întâlnit-o la descălecarea sa în Moldova⁶. Vechimea acestei tradiționale ocupații românești este atestată și de terminologia sa de bază: stup (stupina) lat. stypus; albina lat. alvina; fagure lat. favulus; miere lat. mel; ceara lat. cera⁷, discutabilă fiind originea termenului „prisacă”⁸.

În documentele cancelariilor domnești redactate în slavonă se folosește în Moldova pentru „prisacă” termenul пчелня iar în Țara Românească pentru „stupină” — пчелъ яри. Uneori cuvântul „prisacă” a pătruns în textul slavon cu sensul de „gard”, poate și pentru faptul că gardul întotdeauna înconjoară prisaca⁹. Aceleași documente menționează larga răspândire a prisăcilor în toate satele, aproape pe lângă toate gospodăriile. Chiar și mai târziu, în 1859, o statistică înregistra numai în județul Mehedinți 210.496 stupi la 42.905 familii (181.631 suflete) — deci cca. 5 stupi de familie, cu o producție de 482.761 ocale de miere și 37.827 ocale de ceară¹⁰.

Domnia a organizat dregătorii speciale pentru strîngerea veniturilor de la prisăci — dijma și desetina din miere și ceară, darea pe stupi — și a încurajat negoțul cu miere și ceară prin privilegiile acordate unor negustori ca aceia din Brașov și Lemberg¹¹.

¹ D. Stamatelache, *Creșterea albinelor în România*, București, 1926, p. 10.

² *Istoria României*, vol. II. Edit. Acad. R. S. România, 1962, p. 162, 815, 844 — 846.

³ Herodot, *Istoriei*, 10, în Izvoare privind Istoria României, Edit. Acad. R. P. România, 1964, p. 67.

⁴ N. Gostar, *Culte autohtone în Dacia*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie”, Iași, II, 1965, p. 253.

⁵ Priscus Panites, *Despre solile romanilor la cei de alt neam*, în *Fontes Historiae Daco-Romanae*, vol. II, Edit. Acad. R. S. România, București, 1970, p. 261.

⁶ Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei de la Aron Vodă încoace*, în *Opere*, Edit. pentru st. și artă, 1958, p. 232.

⁷ V. Giuglea, *Cuvintele românești și romanice*, Edit. șt. și enciclopedică, București, 1983, p. 265.

⁸ *Dicționarul explicativ al limbii române*, sub voce „etimologie necunoscută”; T. Bălan, *Din istoria Cîmpulungului*, p. 20 : prisacă lat. praesecare.

⁹ *Documenta Romaniae Historica* — B. Țara Românească, vol. V doc. nr. 289, 318.

¹⁰ Gh. Iordache, *Ocupații tradiționale pe teritoriul României*, vol. II, Edit. Scrisul românesc, Craiova, 1986, p. 187.

¹¹ I. Bogdan, *Documente privilegiate la relațiile Țării Românești cu Brașovul și cu Țara Ungurească în secolele XV și XVI*, București, 1905, p. 3; Idem, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, București, 1913.

În Transilvania darea din miere este amintită încă din 1075, numită în 1181 găleata de miere, în 1273 dijma de miere¹², iar în 1352 dijmela albinelor¹³.

Sintagma „obiceiul prisăcilor” se întrebuințează deseori în legătură cu dările percepute de la prisăci, precum și cu procedura ce se îndeplinea la întemeierea prisăcilor.

1. Dreptul de întemeiere a prisăcii. Înființarea unei prisăci în forma sa tradițională cea mai veche, continuată și în orinduirea feudală, se găsește în obștea sătească liberă. În virtutea dreptului de stăpânire devălmășă fiecare membru al obștei avea libertatea de a transforma un teren de pădure, haltă sau pașie pentru a deveni loc bun de prisacă, cu condiții prielnice dezvoltării albinelor: regiune cu floră meliferă, apropiată de apă, într-o poziție retrasă, ferită de vânturi puternice. Locul ideal era în poienile curățate prin munca proprie a săteanului și a familiei sale. Curăturile astfel formate și prisăcile instalate se numesc în Moldova după numele săteanului prisaca lui: Acibco, Micșin, Vrabie, Roșca, Ferșea¹⁴ sau Balica, Bozca, David, Chiprian, Brumar¹⁵; altelei ele au denumiri proprii. În Țara Românească, unde se folosește în loc de prisacă termenul de stupină, ele se numesc: stupina Gramei, stupina de la Budeșteni, stupina din Murgăș¹⁶; în Moldova: prisaca de la Zlătăroaia, de la Visoca, prisaca Comarna¹⁷.

La rîndul lor boierii și mănăstirile întemeiau prisăci folosind munca persoanelor dependente și suportînd cheltuielile aferente; loc curățat de călugări este întărit cu prisacă a mînăstirii¹⁸, un episcop curăță cu cheltuiala sa și întemeiază o prisacă pe care o donează mănăstirii¹⁹, un boier face în același fel o prisacă pe care o lasă moștenire fiului său²⁰. În același mod procedau și domnitorii pentru a întemeia prisăci în braniștile lor.

2. Procedura de stabilire a hotarului. În sens restrîns „obiceiul prisăcii” era denumirea unei proceduri speciale de stabilire a hotarului acesteia, cînd ea era întemeiată „din pustie”: aruncarea cu toporul, măciuca sau săgeata²¹, din punctul central al terenului viitoarei prisăci în toate părțile, hotarul urmînd a fi stabilit de jur împrejur, în punctele de cădere a armei aruncate. Este o procedură de simbolism juridic cu semnificația unui act de putere, de luare în stăpînire, protecție și apărare, atît cît permite arma folosită. Această procedură se folosea numai în Moldova, dar ea era cunoscută și în Țara Românească pentru stabilirea hotarului morilor de apă.

S-au folosit însă și metode realiste pentru stabilirea suprafeței prisăcii, căci întîlnim în documente formulele „cît poate folosi o prisacă”, „cît se cade unei prisăci”, „atît cît e nevoie să se așeze o prisacă”²². Astfel stabilită întinderea se trecea la punerea semnalelor de hotare, ca la terenurile de cultură. Ulterior cînd se fac tranzacții în legătură cu prisaca, documentele menționează aceste semne²³ și chiar suprafața terenului, măsurată în stînjieni, fălci, prăjini, pași²⁴.

3. Drepturile titularului prisăcii. Munca depusă pentru amenajarea terenului este un act de creație asemănător înființării unui sat și de aceea se folosește același termen de „înteme-

¹² D. I. R. — C. Transilvania, veac. XI—XII—XIII, vol. I nr. 13. ibidem, veac XIII, 161.

¹³ D. R. H. — C., vol. X, nr. 146 (Stupii erau denumiți confyni apium: în D. R. H. — C. vol. XII, nr. 139 din 8 dec. 1362).

¹⁴ D. R. H. — A. vol. I, nr. 47, 199, 316, 280, 285.

¹⁵ D. R. H. — A. vol. II, nr. 157, 26, 138, 163, 179; Gh. Ghibănescu, *Surete și Izvoade*, vol. II, 1907, nr. 40 „Ștefan tăetorul și curățitorul aceluia loc”.

¹⁶ D. R. H., B. vol. III, nr. 10, 32, 88.

¹⁷ D. R. H., A. vol. I, nr. 92, 192.

¹⁸ D. I. R., A. veac. XVI, vol. III, nr. 325.

¹⁹ Ibidem, nr. 371.

²⁰ Ibidem, veac XIV, XV, vol. I, nr. 342.

²¹ D. R. H., A. vol. II, nr. 15, 159; D. I. R. — A. veac XVI, vol. I nr. 409; Gh. Ghibănescu, *Surete și Izvoade*, vol. XXII, nr. 76; ibidem, vol. XX, nr. 17; P. P. Panaitescu, *Obștea țărănească*, Edit. Acad. R. S. România, 1964, p. 128; Șt. Gr. Berechet, *Simbolica juridică*, în revista „Minerva”, nr. 1, 1930; N. Stoicescu, *Cum măsurau strămoșii*, Edit. științifică, București, 1971, p. 123.

²² D. I. R. — A. veac XIV—XV, nr. 359; Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, vol. III, 1907, p. 27; I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. I, 1913, p. 236, nota 5.

²³ D. I. R., veac XVI, vol. I, nr. 222; D. I. R., A. veac XV, vol. II nr. 44, 244.

²⁴ D. I. R. — B. veac XIII—XIV—XV, nr. 288, veac XVI, vol. II, nr. 7 D. I. R. — A. — veac. XVI. vol. I nr. 350; veac XVII, vol. I nr. 231.

iere”²⁵. Ea constituie pentru titular temeiul unui drept de folosință personală, care scotea astfel terenul din regimul stăpînirii devălmașe, anterior amenajării. În baza lui prisaca este considerată ca o ocină.

Un drept special ce revine stăpînului prisăcii este dreptul de apărare a prisăcii în virtutea căruia el are facultatea: - a izola cu gard terenul prisăcii²⁶. Gardul este semnul distinctiv al stăpînirii personale și totodată ferește prisaca de tulburări din partea animalelor;

— a opri intrarea persoanelor străine²⁷, căci dreptul de folosință devălmașă a încetat;

— a se opune la așezarea prea apropiată a altei prisăcii, întrucît, după cum a arătat Dimitrie Cantemir, are loc o luptă între coloniile de albine și cele învingătoare fură mierea celor învinse;

— a se opune la facerea unor curături străine în prelungirea terenului prisăcii, deoarece era o regulă generală potrivit căreia orice curătură nouă să se facă în mijlocul pădurii, spre a nu se profita de latura curățată anterior de altcineva și totodată spre a lăsa posibilitatea celui care a defrișat anterior să-și poată continua extinderea cîrțurii începute.

4. Dreptul de dispoziție. Ca orice ocină, prisaca putea face obiectul oricăror tranzacții juridice:

— putea fi lăsată moștenire²⁸,

— dată de zestre²⁹,

— cedată prin schimb pentru alte bunuri³⁰,

— acordată prin donație altor persoane sau prin danie mănăstirilor³¹.

— dare în plata unei datorii³²

— oferită pentru răscumpărarea unei vini penale³³,

— prin vînzare cu prețul în bani, prețul fiind mai mic pentru stupii cu mătci neroite³⁴, pentru fiecare matcă de stup se percepe o taxă specială³⁵. Vînzarea se făcea, ca orice înstrăinare, cu știrea tuturor megieșilor.

— putea fi obiect de partaj în cazul părților nealese, cînd de obicei unul lua prisaca, iar ceilalți părți de sat³⁶,

— închiriere a terenului de către proprietar unui prisăcar lipsit de teren³⁷.

— prisăcarul putea să se angajeze a primi și îngriji și stupi străini.

5. Procese. Complexitatea relațiilor juridice al căror obiect putea deveni prisaca determina în mod firesc conflicte de interese ce necesitau intervenția justiției.

Două erau situațiile conflictuale cele mai frecvente:

a. Cu prisăcarii străini:

— cînd își așezau stupii pe terenul unei prisăcii deja formate în care caz hotărîrea era de a-și ridica stupii și a-i duce în altă parte³⁸, pe baza principiului: prior tempore potior iure;

²⁵ I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. I, p. 120; Gh. Ghibănescu, *op. cit.* II, nr. 35, bazele întemeierii: descălecat, curățit, făcut prisacă.

²⁶ P. P. Panaitescu, *Obște*... p. 123.

²⁷ D. R. H. — V. vol. XXV, nr. 82, interzice și căutarea albinelor sălbatice (bărcuțul) cu amenințarea de mare certare și paradă.

²⁸ D. I. R. — A. veac XVI, vol. III, nr. 9; D.R.H. — B., vol. XXIV, nr. 257.

²⁹ D. R. H. — B. vol. XXIV, nr. 162.

³⁰ D. I. R. — A. veac XV, vol. II, nr. 127.

³¹ D. R. H. — B., vol. VI, nr. 185; I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, I, p. 112; Ibidem, p. 203, 147.

³² Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, vol. XXIV, nr. 78 „plătește cu miere o datorie de 800 lei”.

³³ I. Bianu, *Documente românești*, partea I, tom. I, fasc. 1, 2, București, 1907, p. 26; Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, vol. III, 1907, nr. 114: 10 stupi dați pîrcălabului de Neamț pentru vina de furt.

³⁴ D. I. R. — A. veac XIV, XV, nr. 421, 473; I. Iorga, *Anciens documents*, București, Paris, 1930, vol. I CXIV (mătci neroite).

³⁵ *Acte juridice din Țara Românească*, Edit. Acad. R. S. România, 1973, nr. 188, cîte 3 bani taxă de matcă de stupi, pusă de Al. Ipsilanti.

³⁶ D. I. R. — A. veac XVI, vol. II, nr. 99.

³⁷ D. I. R. — A. veac XIV, XV, nr. 307.

³⁸ Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, vol. III, p. I, nr. 174; vol. II, nr. 48: „Într-o săptămînă să-și ia stupii și să-i ducă”; N. Iorga, *Anciens documents*, vol. I, nr. CXIII; D. I. R. — A. veac XVII, vol. I, nr. 301: „prisaca fiilor lui Ionuț este mai veche decît cea a lui Ionașcu deci acesta să-și scoată stupii ... unde-or ști”.

— dacă o prisacă era așezată prea aproape de alta întemeiată anterior și se isca luptă între colonii cu furt de miere, se proceda cum nota Dimitrei Cantemir, la stropirea cu apă de var a albinelor spre a afla care colonie jefuiește mierea celeilalte și în consecință se hotăra plata despăgubirilor cuvenite și separarea prisăcilor la distanța potrivită³⁹.

b. În caz de stăpîniri duble, suprapuse. Cînd stăpînul unui teren curățat îl închiria altei persoane pentru a așeza stupi pe el și a organiza o prisacă se crea o stăpînire dublă, care putea duce la conflicte și la recurgerea la judecăți, în legătură cu condițiile învoielii sau nerespectarea lor de către una din părți⁴⁰.

Alteori diferendele se puteau ivi cu privire la îmbrunătățirile pe care prisăcarul chiriea le aducea terenului, cum ar fi sădirea de pomi. Potrivit regulilor atunci în vigoare, se socotea că acești pomi erau proprietatea celui care i-a sădit, el culegea fructele, iar la încetarea închirierii, pomii rămîneau stăpînului terenului iar acesta despăgubea pe săditor pentru munca depusă⁴¹.

În cazul cînd prisăcarul era numai un angajat al stăpînului prisăcii el nu avea drept să planteze⁴².

6. Schimbări intervenite în normele juridice și în condițiile economice. Ofensiva feudalilor de acaparare a ocinelor țărănești s-a exercitat și asupra prisăcilor și stupinelor. Multe din ele au trecut sub stăpînire feudală fie prin mijloace juridice — vânzări, donații, răscumpărarea unor fapte penale — fie silnice: cotropiri, vânzări silite. Prin deposedarea țăranilor marii feudali urmăreau să organizeze gospodăriile (prisăci) proprii, care produceau mai mult decît dijele obținute.

a. Desființarea unor norme juridice. Se constată mai întîi intervenția tot mai insistentă a domniei de a restrînge unele drepturi tradiționale și a le desființa treptat, cum era dreptul țăranilor de a întemeia prisăci prin curățuri pe terenurile folosite în devălmășie. Astfel, prin atribuirea unor păduri și bălți boierilor și mănăstirilor cu titlu de braniște, aceștia au dobîndit dreptul de a opri intrarea țăranilor pentru curățuri și în consecință posibilitățile țăranilor de a întemeia prisăci s-au micșorat⁴³.

Totodată, domnia lua măsuri ca toți prisăcarii aflați pe terenuri intrate în posesia feudalilor să plătească dijmă stăpînului terenului.

Măsurile acestea au fost generalizate, tinzînd la desființarea totală a vechiului drept de întemeiere prin curățuri în pădure: legislația scrisă de la mijlocul secolului al XVII-lea, Cartea Românească de Învățătură, Îndreptarea Legii, Pravilniceasca Condică, în acord cu dispozițiile din Nomos gheorghicos și din Hexabibul lui Harmenopol — interzicea facerea curățurilor pentru prisăci, chiar cu zeciuială, fără voia stăpînului locului⁴⁴. În caz de permisiune, plata de 10 % era obligatorie⁴⁵. Cu toată opoziția țăranilor, vechiul lor drept a fost desființat prin Hrisovul din 1805 și prin Regulamentele organice⁴⁶.

b. Greutățile economice. Dezvoltarea prisăcilor a fost îngreuiată și de impunerea la no-dări, în contrast cu scutițiile pe care domnia la acorda boierilor și mănăstirilor⁴⁷. Astfel, domnia

³⁹ D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, p. I. cap. VIII.

⁴⁰ N. Iorga, *Anciens doc.*, vol. I, nr. CXII; Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, vol. XXIV, nr. 13.

⁴¹ Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, vol. II, nr. 49 „pomii puși de prisăcar îi aparțin”; N. Iorga, *Anciens doc.*, vol. I, nr. CXII; P. P. Panaitescu, *Obștea* ... p. 122: „pomul este al celui care l-a plantat”.

⁴² N. Iorga, *Anciens doc.*, nr. CX.

⁴³ D. R. H. — V, vol. I, nr. 256.

⁴⁴ *Cartea Românească de Învățătură*, Edit. Acad. RPR., 1961, Pentru pricină, pricina dintii, pct. 8; *Îndreptarea Legii*, Edit. Acad. R. P. R., 1962, p. 308, zac. 87, 90; *Pravilniceasca Condică*, Edit. Acad. R. P. R., 1957, Cap. XXXIV; *Legiuirea Caragea*, Edit. Acad. R. P. R., 1955, II, cap. 5, socotește sădire, adică Embatic, cu drept de răscumpărare de către proprietar.

⁴⁵ *Cartea Românească de Învățătură* pentru plugari, pricina dintii, pct. 22: cine ia peste 10 % să fie blestemat.

⁴⁶ R. Rosetti, *Pămîntul, sătenii și stăpînii*, București, 1907, p. 355; deși dispozițiile de restricție nu erau respectate de săteni, Reg. Org. le-a desăvîrșit, declarînd pe stăpîni proprietari.

⁴⁷ D. I. R. — B. veac XIII—XIV—XV nr. 48 ohabă de albinărit, nr. 82 ohabnic de stupi, nr. 138, iertați de stupi.

obliga uneori pe țărani ca dijma care, potrivit obiceiului vechi era cherabilă, să fie portabilă, adică țăranul să efectueze și transportul ei la beneficiar⁴⁸.

De asemenea, erau tot mai greu de suportat de către țărani obligațiile auxiliare cum era construirea vaselor în care se depozita mierea și ceara dată ca dijmă⁴⁹.

S-au iscat chiar tulburări în legătură cu introducerea unei noi taxe cum a fost aceea pe boștină — adică ceea ce rămânea după stoarcerea mieri și a cerei — taxă care însemna un obicei nou, necunoscut în practica tradițională⁵⁰.

Dar cea mai puternică lovitură a fost dată de concurența fabricilor de zahăr, care foloseau ca materie primă sfecla și a fabricilor de luminări albe, care utilizau seul. Pe la mijlocul secolului al XIX-lea statul începe să dea autorizații pentru înființarea de fabrici cu acest profil⁵¹.

⁴⁸ R. Rosetti, *Pământul*, p. 222, nota 2. „dijma era cherabilă”. D. I. R. veac XIII—XIV—XV nr. 192 : „să li se care și dijma și stupii” ... ; N. Iorga, *Anciens doc.*, vol. I nr. CXV : „sătenii obligați și la transportul mieri și cerei”.

⁴⁹ N. Iorga, *Anciens doc.*, vol., I, nr. CXV.

⁵⁰ *Documente privitoare la economia Țării Românești 1800—1850*, Edit. științifică, București, 1958, vol. I. nr. 274.

⁵¹ *Ibidem*, vol. II, p. 716, 725, 728 : cererile lui D. Zaharia din 1839 pentru a i se aproba deschiderea unei fabrici de ceară roșie, pomadă și ciocolată, p. 902 ; Karl Stoekler, doctor în chimie și tehnică cere autorizație pentru o fabrică de luminări de lux din seul, mai ieftine decât cele importate din Sibiu.

TEORIE ȘI PRACTICĂ ARHIVISTICĂ

Din experiența muncii de arhivă a consiliilor populare maramureșene

Consiliile populare, în calitatea lor de organe locale ale puterii și administrației de stat, constituie una din sursele importante de îmbogățire a Fondului Arhivistic Național, atât prin documentele pe care le creează în prezent în activitatea de aplicare a hotărârilor de partid și de stat, pentru edificarea socialismului în patria noastră, cât și prin cele pe care le-au moștenit de la instituțiile anterioare: primării, preturi sau prefecturi*.

În timp ce instituțiile economice, juridice, financiare, școlare etc. creează documente privind domeniul respectiv de activitate, consiliile populare, cu largile lor atribuții politico-administrative, emit documente care oferă o imagine completă asupra vieții de competență: comună, oraș, municipiu sau județ.

Având în vedere aceste considerente, Filiala Arhivelor Statului județul Maramureș a acordat atenția necesară și constantă îndrumării, sprijinului și controlului muncii de arhivă de la consiliile populare atât înainte cât și după apariția Decretului 472/1971 privind Fondul Arhivistic Național al R. S. România, urmărind cunoașterea și aplicarea în practică de către factorii implicați în activitatea de arhivă a prevederilor noii legislații, atât în constituirea arhivei curente cât și în procesul de inventariere, selecționare, păstrare și conservare a documentelor create în anii următori sau moștenite de la predecesori.

După mai mulți ani de aplicare a prevederilor Decretului 472/1971, republicat în 1974, în activitatea de arhivă de la consiliile populare din județul Maramureș s-au obținut rezultate pozitive, ele reprezentând rodul activității conjugate a filialei Arhivelor Statului care a stăruit pentru însușirea și traducerea în viață a prevederilor legislației arhivistice și a creatorilor de arhivă care au înțeles și au luat măsurile necesare pentru inventarierea, selecționarea și păstrarea arhivelor proprii.

În prezent, cele 70 de unități din sistemul administrației de stat din județul Maramureș dețin o cantitate de cca 5 000 m.l. documente din care majoritatea sînt inventariate în conformitate cu prevederile legislației. Din cantitatea inventariată 38,92% este selecționată, 24,64% parțial selecționată, 16,95% este inventariată și neselecționată iar restul de 19,46% se află în curs de inventariere și selecționare.

În ceea ce privește condițiile de păstrare și conservare a arhivelor consiliilor populare din județul Maramureș un exemplu demn de urmat l-a dat Consiliul popular județean care și-a amenajat în noul său sediu politico-administrativ depozite moderne, prevăzute cu rafturi metalice și unde accesul între cele opt nivele este asigurat cu ajutorul unui lift care facilitează introducerea sau scoaterea din arhivă a documentelor. De asemenea, toate consiliile populare municipale, orașenești și comunale au acordat atenția cuvenită păstrării și conservării fondurilor proprii.

Pentru obținerea acestor rezultate Filiala Arhivelor Statului județul Maramureș a folosit o gamă variată de mijloace în activitatea de îndrumare, control și sprijin, începînd cu instruirea factorilor de răspundere în activitatea de arhivă din cadrul consiliilor populare maramureșene pentru însușirea și aplicarea în practică a prevederilor legislației arhivistice. În acest scop, în cadrul instruirilor periodice ale secretarilor consiliilor populare, s-a asigurat timpul necesar pentru dezbaterile și clarificarea unor prevederi ale Decretului 472/1971 privind Fondul Arhivistic Național; au fost prezentate informații și rapoarte de către unii secretari în legătură cu modul de îndeplinire a sarcinilor stabilite la controalele făcute de arhiviști sau a celor cuprinse în procesele verbale încheiate de colectivele de inspectori ai sectorului administrației locale de stat și secretariat.

* Filiala Arhivelor Statului județul Maramureș avea în păstrarea sa fondurile create de Prefectura județului Maramureș și ale primăriilor orașelor Baia Mare și Sighetu Marmatiei cu anii extremi: 1347—1950.

Pe baza unor materiale de sinteză întocmite de filială, s-au făcut analize în cadrul comitetului executiv al consiliului popular județean, urmate de hotărâri și decizii privind perfecționarea nomenclatorului, aplicarea acestuia în constituirea arhivei curente și accelerarea ritmului de inventariere și selecționare a fondurilor deținute.

O altă formă utilizată în activitatea noastră au fost schimburile de experiență pe linie de arhivă, diferențiate pe comune și orașe.

De la adoptarea acestei inițiative, care a stimulat interesul consiliilor populare gazde pentru a se prezenta la un nivel corespunzător, anual, începând din 1975, una sau două din ședințele de instruire cu secretarii au fost organizate la sediul consiliilor populare.

Astfel, după primul schimb de experiență, organizat în comuna Săcălășeni cu o arhivă model, s-a conturat o metodologie mai clară de organizare și desfășurare, aplicată apoi cu bune rezultate la întâlnirile următoare. În cadrul instruirilor s-au prezentat următoarele materiale: un scurt istoric al localității și al problemelor social-economice și politice cu care este confruntată comuna sau orașul, un istoric al arhivei, vizitarea depozitelor de arhivă organizate în conformitate cu prevederile legislației arhivistice, după care se purtau discuții, realizându-se un real schimb de experiență. Această modalitate de instruire a dat bune rezultate în județul nostru, s-a stimulat acțiunea de inventariere și selecționare a arhivelor, asigurarea condițiilor de păstrare, fapt constatat atât de arhiviști cît și de inspectorii sectorului administrației locale de stat și secretariat care după primele schimburi de experiență s-au familiarizat, la rîndul lor, în mai mare măsură cu problematica arhivelor și au urmărit și îndrumat cu mai multă competență activitatea secretarilor. În cadrul acestor schimburi de experiență s-a recomandat ca pe cotorul dosarelor să se aplice o fișie de pinză cu o etichetă tip școlar care să cuprindă: anul, numărul dosarului după nomenclator, numărul de inventar și termenul de păstrare. Pentru a diferenția termenele, culorile folosite diferă. Astfel, pinza roșie se folosește la dosarele cu termen permanent, cea galbenă pentru cele cu 15 ani, cea albastră pentru 10 ani, gri deschis pentru 5 ani, gri închis pentru 3 ani. Dosarele cu termene de păstrare de 70 respectiv 90, 100 de ani s-au inventariat împreună cu cele cu termen de păstrare permanent, avînd în vedere că eliminarea lor din arhivă nu este de actualitate.

La consiliile municipale și orașenești, avînd în vedere cantitatea mare de arhivă păstrată nu s-a adoptat acest sistem. În schimb documentele pregătite pentru a fi preluate de către Arhivele Statului au fost introduse în cutii de protecție, ele urmînd a fi predate în următoarea perioadă.

Prelucrarea în acest mod a arhivelor consiliilor populare comunale a fost adoptată și de alte organizații. Între acestea menționăm arhivele cooperativelor agricole de producție, a SMA-urilor, a asociațiilor intercooperatiste, a trustului SMA și IAS, a unor școli generale și licee precum și a cooperativelor de achiziții, prestări de servicii și desfacerea mărfurilor.

În activitatea de îndrumare și control la consiliile populare, Filiala Arhivelor Statului județul Maramureș a desemnat aceiași arhiviști într-o perioadă de peste 25 de ani care au avut astfel posibilitatea să cunoscă toate detaliile, să asigure pregătirea profesională a personalului responsabil cu munca de arhivă și să determine aplicarea corectă și eficientă a prevederilor legislației arhivistice.

Prin folosirea mijloacelor și metodelor menționate Filiala Arhivelor Statului județul Maramureș a asigurat pregătirea documentelor în vederea preluării în depozitele proprii în următorii ani a unei însemnate cantități.

VASILE CĂPÎLNEAN
ION SABĂU

Contribuții la cunoașterea legislației privind băncile populare și cooperativele de producție și consum

CONSTANTIN TUDOR

Înfăptuirea reformei agrare la 1864 și dobîndirea independenței de stat au fost de natură să determine accelerarea dezvoltării economiei românești, bazată pe intensificarea schimbului de produse, în care sens circulația monetară capătă un rol tot mai important în mecanismul economico-social. Băncile și instituțiile de credit în general, vor sprînji direct eforturile burgh-

ziei autohtone pentru dezvoltarea economică prin forțe proprii, orientare care devine tot mai vizibilă pentru Partidul Național Liberal, al cărui program se cristalizează în primul deceniu după dobândirea independenței¹.

Pentru sprijinirea țăranilor, care se confruntau cu o lipsă acută a monedei, de care aveau mare nevoie pentru răscumpărarea pământurilor primite în urma reformei agrare din 1864, precum și pentru integrarea mai accentuată a agriculturii țărănești în sistemul economic capitalist, la un an după proclamarea independenței, în Adunarea Deputaților, Nicolae Flea prezenta proiectul de lege pentru înființarea băncilor populare sătești². Se preconiza ca în fiecare reședință de județ să se înființeze câte o bancă populară, care urma să îlesnească țăranilor acordarea unor împrumuturi în bani de care aceștia aveau nevoie.

După ce stabilea în mod amănunțit partea tehnică referitoare la proveniența fondurilor și la metodologia acordării împrumuturilor și percepției dobânzilor, proiectul de lege scotea în evidență, în final, necesitatea sprijinului pe care statul român trebuie să îl acorde noilor instituții ce urmau a se înființa.

Dar, după discuții îndelungate, Adunarea Deputaților hotărâ amina adoptarea legii, considerându-se că nu este încă utilă o asemenea instituție. Mult mai târziu, în anul 1891, avea să se înființeze prima bancă populară, la Urziceni în județul Ialomița³, iar peste doi ani, în 1893 din inițiativa învățătorului Constantin Dobrescu-Argeș, în județele Dimbovița și Prahova se puneau bazele altor cinci bănci populare⁴, toate acestea și altele care s-au înființat în anii imediați următori organizându-se, în principal, conform prevederilor proiectului de lege din anul 1878.

La 29 martie 1903, cînd se publica Legea asupra băncilor sătești și a casei lor centrale⁵ în România existau deja 700 de bănci populare, multe din ele înființate din inițiativa învățătorilor de la sate, stimulați puternic de ministrul învățămîntului, Spiru Haret care, convins de importanța socială a unor asemenea instituții, devenise un constant susținător al înființării băncilor populare și al creării cadrului legislativ care să le asigure buna funcționare⁶.

La inițiativa lui Spiru Haret legea prevedea ca băncile populare să se afle sub conducerea unei instituții centrale autonome. În timpul discuțiilor pe marginea legii s-au exprimat multe opinii optimiste. Iată ce afirma, de exemplu, deputatul Constantin Mille: „Tremur pentru că într-o asemenea reformă legea ține puțin loc, locul de căpetenie îl țin persoanele. Dacă reforma va avea noroc să cadă pe mîini bune, rezultatele vor fi strălucite”⁷.

Un an mai târziu, la 30 iulie 1904, se emitea un Regulament pentru aplicarea articolelor 13 și 26 din legea Băncilor populare sătești în privința urmăririi creanțelor⁸ iar la 19 martie 1905 se publica Legea pentru completarea și modificarea unora din dispozițiunile legii asupra băncilor populare sătești din 28 martie 1903⁹ care aducea precizarea că mai multe bănci populare sătești dintr-o regiune se pot federa (asocia) între ele pentru asigurarea creditului și îlesnirea operațiilor.

Pînă la intrarea României în primul război mondial legea din 1903 mai este modificată și completată de către alte numeroase acte normative. Amintim aici, pentru importanța pe care au avut-o două legi și anume: Legea privitoare la constituirea și controlul societăților cooperative sătești de producție și consumație, votată la 1 aprilie 1905¹⁰ și Legea pentru modificarea și adăugirea unor dispozițiuni la legea băncilor populare sătești și a casei lor centrale publicată la 15 aprilie 1910¹¹.

Prima lege, pornind de la scheletul băncilor populare, hotărâște înființarea la sate a unor societăți cooperative de producție și consum, supuse controlului și îndrumării Casei centrale a băncilor populare. Avînd mai mult un rol de ajutoare a sătenilor în vederea procurării de cereale pentru sămînță și a utilajului agricol, aceste instituții se vor transforma treptat în cooperative c-un pronunțat rol de creditare a unor împrumuturi financiare.

¹ Cîncea Paraschiva, *Viața politică din România în primul deceniu al Independenței de stat*, Edit. științifică, București, 1974, p. 22–23.

² „Monitorul Oficial”, nr. 102 din 21.05.1878, p. 872–873.

³ Ibidem, nr. 288 din 29.03.1903, p. 616–618.

⁴ dr. Galan A. G., *Patruzeci de ani de experiențe cooperative în România, 1893–1934*, București, 1935, p. 12.

⁵ Vezi textul legii în „Monitorul Oficial” nr. 288 din 29.03.1903, p. 616–618.

⁶ dr. Galan A. G., *op. cit.*, p. 14.

⁷ Ibidem, p. 16.

⁸ „Monitorul Oficial”, nr. 106 din 11.08.1904, p. 85.

⁹ Ibidem, nr. 284 din 19.03.1905, p. 115.

¹⁰ Ibidem, nr. 13 din 15.04.1910, p. 66.

¹¹ Ibidem, nr. 13 din 15.04.1910, p. 325–327.

Legea publicată la 15 aprilie 1910 introducea articole noi care prevedeau că sătenii cultivatori de pământ au dreptul de a constitui societăți cooperative numite obști de arendare, cu scopul de a lua moșii în arendă și a le exploata în comun. Obștile urmau să se constituie printr-un statut, vizat de Casa centrală a băncilor populare și autentificat de judecătoria, care cuprindea drepturile și obligațiile membrilor, precum și modul de exploatare a moșilor.

Deși în acești primi ani de activitate a băncilor populare și cooperativelor sătești legiuitorul a intervenit de foarte multe ori în organizarea de „sus în jos” a noilor instituții, împiedicind sau estompind caracterul popular al acestora, trebuie să remarcăm totuși că rezultatele au fost în general pozitive. Astfel, până la declanșarea primului război mondial, numai în Regatul României funcționau 3000 bănci populare și peste 500 obști de arendare¹².

După desăvârșirea statului național unitar român, prin actul istoric de la 1 decembrie 1918, România intra într-o nouă fază a dezvoltării sale pe calea capitalistă.

Una dintre cele mai importante probleme care se cereau rezolvate cu prioritate era și înfăptuirea reformei agrare. La 15 decembrie 1918 se elaborează decretul lege pentru exproprierea moșilor care depășeau 500 ha. Pentru administrarea, în prima fază, a suprafețelor expropriate, decretul prevedea înființarea unei instituții centrale de stat care să coordoneze activitatea de expropriere și a obștilor de improprietărire, constituite pe scheletul fostelor obști de arendare.

La 31 decembrie 1918, se elaborează Decretul — lege pentru organizarea Casei Centrale a Cooperăției și Improprietăririi după care urmează constituirea a 2 300 obști de improprietărire, prin intermediul cărora vor fi trecute în folosința sătenilor 2 300 000 hectare¹³.

În această etapă reforma agrară era concepută să se aplice în așa fel, încât noii improprietăriți să treacă printr-o perioadă de tranziție, prin mijlocirea obștilor de improprietărire și numai după aceea loturile urmau să fie trecute în deplina proprietate a celor îndreptățiți.

Prin decretul — lege sus menționat¹⁴ se înființa pe lângă Ministerul Agriculturii și Domeniilor, o instituție autonomă, denumită Casa Centrală a Cooperăției și Improprietăririi sătenilor, care avea în subordine cinci secțiuni și anume: 1. Centrala băncilor populare; 2. Centrala cooperativelor sătești de producție și consum; 3. Centrala obștilor sătești și a exploatațiilor agricole; 4. Direcțiunea financiară și a creditului ipotecar; 5. Direcțiunea cadastrului și a lucrărilor tehnice.

Așa cum menționa A. G. Galan „cu înfăptuirea improprietăririi, cooperația românească a atins apogeul, deslănțuind un mare entuziasm și părind a deschide orizonturi nemărginite”¹⁵. Dar în curând realitățile sociale aveau să dovedească că aceste iluzii nu se întemeiau decât pe euforia de moment creată de improprietărire, după cum avea să o recunoască I. G. Duca, cu ocazia discuției în parlament a legii din 1929: „În entuziasmul care ne cuprinsese pe toți după război, în momentul improprietăririi și exproprierii, am putut să avem prea mare încredere în posibilitățile cooperației”¹⁶.

După cum apreciază cei care s-au ocupat de istoricul cooperației românești, perioada 1919—1926 este cunoscută sub denumirea de faza inflației cooperative¹⁷, caracterizată prin constituirea unor noi bănci populare și cooperative de credit, producție și consum. În acest sens, amintim că la 10 februarie 1919 se publica Decretul — lege pentru înființarea cooperativelor populare orășenești¹⁸ care prevedea că în localitățile urbane se puteau constitui bănci populare pe întreg teritoriul orașului respectiv sau pe „despărțirile administrative ale urbei”, precum și pe stabilimentele industriale, comerciale și instituții. Scopul acestor bănci era de a asigura aprovizionarea membrilor lor cu alimente și articole de primă necesitate cât și „de a înlesni creditul popular urban”.

Apar astfel, pe întreg teritoriul țării, numeroase bănci și cooperative, ajungându-se ca în cadrul unei singure localități rurale sau urbane să funcționeze mai multe asemenea instituții.

La nivel național, de la aproximativ 6000 unități cooperatiste câte existau în 1920, se ajunge la finele anului 1926, la un număr de aproape 11 000 dintre care numai 8 900 reușeau să încheie bilanțuri¹⁹.

Ținând cont de toate modificările intervenite în viața cooperației românești (la 31 martie 1923 se desființează Direcția generală a Cooperăției orășenești, atribuțiile ei trecând asupra Casei

¹² dr. Galan A. G., *op. cit.*, p. 18.

¹³ *Ibidem*, p. 19.

¹⁴ Vezi textul în „Monitorul Oficial” nr. 225 din 3.01. 1919, p. 27—31.

¹⁵ Galan A. C., *op. cit.*, p. 21.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Idem, *Monografia cooperației de credit din România*, București, 1937, p. 87.

¹⁸ „Monitorul Oficial”, nr. 254 din 10.01.1919, p. 281.

Centrale a cooperativei și împroprietăririi sătenilor, care le exercita prin Centrala băncilor populare și Centrala cooperativelor sătești de producție și consum) pe data de 17 februarie 1927 se publica o nouă lege pentru înlocuirea, completarea și modificarea unor articole din Legea băncilor populare și completarea unor articole din decretul lege privitor la înființarea Casei centrale a cooperativei și împroprietăririi sătenilor²⁰.

Reafirmând încrederea în sistemul cooperatist la art. 1 se prevedea că, prin derogare de la prevederile Codului comercial, capitalul social fixat prin statute și actele constitutive ale unei bănci populare, obști, cooperative sau federală poate fi oricât de mare și poate fi sporit nelimitat, iar un societar poate avea o parte socială pînă la 50 000 lei.

Conform opiniilor exprimate de specialiștii vremii²¹ legislația cooperatistă trebuia să ușureze și să dea chiar un imbold concentrării forțelor în cooperatie, care să se facă, fie prin crearea de unități cu raza de activitate întinsă asupra unei regiuni cît mai mari, fie prin federalizare, în care caz cooperativele locale trebuiau să-și păstreze autonomia.

Cu toate acestea în anii următori se constituie multe cooperative „artificiale” ca pe-și vor înceta repede activitatea și vor figura numai cu numele. Toate acestea vor determina efectuarea unui studiu aprofundat asupra situației unităților cooperatiste care va duce în cele din urmă la adoptarea Codului Cooperativei²² în anul 1928 și a Legii pentru organizarea cooperativei, votată la 20 martie 1929²³.

Articolul 4 al Legii prevedea că societățile cooperative pot avea ca obiect orice activitate legată de nevoile economice și culturale comune ale asociațiilor și anume:

- înlesnirea creditului și fructificarea economiilor populare (bănci populare);
- cumpărarea și arendarea de pămînt (obști sătești);
- efectuarea de lucrări de îmbunătățiri funciare;
- organizarea lucrului în comun;
- utilizarea în comun de mașini și instalații;
- aprovizionarea cu cele necesare exercitării profesiei și valorificarea produselor muncii;
- procurarea articolelor de primă necesitate (cooperative de consum);
- înlesnirea condițiilor de locuit ale societăților.

Ca organ al tuturor băncilor populare și cooperativelor se constituie Oficiul Național al Cooperativei, ca instituție autonomă cu personalitate juridică de drept public, funcționînd pe lîngă Ministerul Muncii, Cooperativei și Asigurărilor Sociale, în conformitate cu Regulamentul pentru organizarea și funcționarea Oficiului Național al Cooperativei Române, publicat la 29 aprilie 1929²⁴.

Pentru sprijinirea financiară a societăților cooperative se înființează „Banca centrală cooperativă” cu sediul în București avînd personalitate juridică și durată nelimitată.

Prin faptul că legea reducea numărul instituțiilor centrale și concentra politica de finanțare și control în mîna Oficiului Național și a Băncii Centrale, se grăbea astfel desființarea băncilor populare și a cooperativelor artificiale aflate în situație falimentară.

Complexul măsurilor instituite de lege, precum și criza economică în perioada 1929—1933, au determinat reducerea numărului unităților cooperative de toate gradele, astfel încît, la sfîrșitul anului 1933 în întreaga țară rămăseseră mai puțin de 8 000 asemenea instituții²⁵.

Legile conversiunii datoriilor agricole, adoptate în această perioadă, au îngreunat îndeosebi situația băncilor populare și a cooperativelor de credit și nici încercările de asanare a întreprinderilor cooperative nu au reușit să amelioreze prea mult mișcarea cooperatistă în general, procedîndu-se la elaborarea unui nou cadru juridic care să permită redresarea urgentă a situației financiare a băncilor populare și cooperativelor sătești.

Sarcina aceasta era cu atît mai grea, cu cît după cum afirma o sursă contemporană „depreșirea de ordin material este dublată de una de ordin moral. Masele cred din ce în ce mai puțin în ideea cooperativă și mișcarea găsește adepți și spirijitori în rîndurile opiniei publice și oamenilor politici cu răspundere”²⁶.

O primă încercare, în acest sens, se face prin Legea pentru modificarea unor articole din legea pentru organizarea cooperativei publicată la 7 aprilie 1933²⁷, conform căreia societățile

¹⁰ dr. Gălan A. G., *Patruzei de ani de experiență* ... p. 22.

²⁰ „Monitorul Oficial”, nr. 39 din 17.02.1926, p. 69—71.

²¹ Răducanu Ion, *Reforma cooperativei*, în „Calendarul cooperativului” din anul 1925.

²² „Monitorul Oficial”, nr. 151 din 12 iulie 1928, p. 711—713.

²³ *ibidem*, nr. 71 din 28 martie 1929, p. 201—202.

²⁴ *Ibidem*, nr. 93 din 29 aprilie 1929, p. 124.

²⁵ dr. Gălan A. G., *Monografia cooperativei* ... p. 101.

²⁶ *Idem*, *Cooperativa și agricultura în România*, București, 1937, p. 51.

²⁷ „Monitorul Oficial”, nr. 82 din 7 aprilie 1933, p. 505.

cooperative care nu se afiliaseră oficial uniunilor cooperatiste pînă la 31 decembrie 1932 se dizolvau de drept și intrau în lichidare.

La 27 martie 1935 se publica un alt act normativ, care își propunea să reorganizeze mișcarea cooperatistă românească: Legea relativă la modificarea unor articole din legea pentru organizarea cooperatizei din 28 martie 1929, cu modificările aduse prin legile din 4 aprilie 1930 și 7 aprilie 1933²⁸.

Articolul 97 al noii legi prevedea pentru promovarea activității cooperatiste, în condițiile în care exista o mare varietate de funcții și interese economice, înființarea și funcționarea a patru organisme naționale organizate ca centrale cooperative și anume:

— ca societăți naționale de drept privat, cu scopuri economice:

1. Banca Centrală Cooperativă pentru sprijinirea financiară a cooperativelor;
2. Centrala cooperativă de producție, aprovizionare și valorificare agricolă;
3. Centrala cooperativă de consum, ca asociație națională de drept privat cu atribuții morale și intelectuale;

1. Centrala cooperativă de îndrumare, organizare și control.

Toate cele patru centrale erau puse, conform prevederilor articolului 135, sub îndrumarea și controlul Casei Centrale a Cooperatizei care lua locul fostului Oficiu Național al Cooperatizei.

După noua organizare dată cooperatizei românești, conducerea acesteia a continuat activitatea de redresare, acționînd pentru asanarea instituțiilor cooperatiste, reglementarea raporturilor lor cu societarii și creditorii, cit și pentru obținerea despăgubirilor datorate de stat cooperatizei, în baza legii lichidării datorilor, din 7 aprilie 1934²⁹.

Ca urmare a acestor eforturi, în primăvara anului 1936 Casa Centrală a Cooperatizei și Banca Centrală Cooperativă eu putut dispune de un fond de ajutorare a cooperatizei de peste 2,5 miliarde lei. Din această sumă, 2.017 milioane lei au fost destinate ajutorării cooperatizei de credit, prin convenția încheiată la 24 iulie 1936, între stat și Casa Centrală a Cooperatizei³⁰.

Revirimentul din întreaga economie națională se resimte și în domeniul cooperatizei. Astfel, din 1935 pînă în 1938 la nivel național s-au constituit peste 1400 cooperative noi, iar peste 200 și-au reluat activitatea³¹.

Puteam aprecia că la finele anului 1937 cooperația românească atinsese apogeul său în întreaga perioadă interbelică. Se reușise, în mare parte, ca unitățile teritoriale să încheie bilanțurile bune iar marea majoritate a societăților care contractau împrumuturi reușeau să le lichideze la termen.

Odată cu instaurarea dictaturii regale, pentru cooperație avea să înceapă o nouă criză. După ce prin Decretul nr. 1696, din 8 februarie 1938, se înființează chiar un Minister al Cooperatizei, peste numai două luni, la 8 aprilie 1938, prin decretul regal privind înființarea Ministerului Economiei Naționale, toate problemele legate de cooperație au trecut în subordinea acestuia³².

La 23 iunie 1938 Legea pentru completarea și modificarea legii pentru organizarea cooperatizei³³, prevedea înființarea, în cadrul Ministerului Economiei Naționale, a Institutului Național al Cooperatizei care înlocuia astfel fosta Casă Centrală a Cooperatizei, în cadrul căruia fosta Centrală cooperativă de îndrumare, organizare și control devenea Diviziunea îndrumării, controlului și propagandei.

Războiul cu toate consecințele sale economice a afectat și cooperația. Deoarece își încetaseră practic activitatea, multe unități cooperatiste au fost puse în lichidare în perioada 1945—1946.

Ulterior, în perioada 1948—1949, băncile populare și cooperativele de producție și consum vor fi înlocuite de noile cooperative constituite pe principii socialiste.

*

Filiala Călărași a Arhivelor Statului păstrează în depozitele sale un număr important de fonduri arhivistice create în activitatea băncilor populare și cooperativelor sătești ce au funcționat în această zonă, care însumează documente din perioada 1909—1949. Reprezentativ este fondul Federala „Borcea” Călărași care cuprinde 842 u.a. din anii 1914—1949.

²⁸ Ibidem, nr. 73 din 27 martie 1935, p. 283—284.

²⁹ Ministerul Agriculturii și Domeniilor — istoric, organizare, realizări, perspective, București, 1937, p. 483.

³⁰ Ibidem, p. 484.

³¹ Ibidem, p. 486.

³² „Monitorul Oficial”, nr. 82 din 8 aprilie 1938, p. 66—68.

³³ Ibidem, nr. 141, din 23 iunie 1938, p. 303—304.

Fondul este constituit din ordine, circulare, instrucțiuni, procese-verbale, dări de sea mă rapoarte, informări, tabele, situații, titluri de împrumuturi, borderouri, situații de casă balanțe de verificare, conturi curente, bilanțuri, polițe, acte de cesiune sau tranzații, fișe ale societăților cooperatiste, bilanțurile de asanare, acte de fuziune, acte constitutive, statute ale federației și ale băncilor asociate, sentințe judecătorești, precum și un mare volum de corespondență.

Prin informațiile pe care le conțin, documentele reflectă evoluția activității federației, istoricul dezvoltării cooperăției în fostul județ Ialomița și, într-un cadru mai larg, situația economică și socială a țăranimii ialomițene pe o perioadă de 35 de ani.

În ceea ce privește Federația „Borcea” la constituire, în anul 1914 avea doar 11 membri asociați, proveniți în exclusivitate din rîndul băncilor populare sătești, pentru că în anul 1927 să aibă 115 membri asociați, dintre care 91 bănci populare și 24 cooperative sătești³⁴. Peste numai 10 ani cu ocazia bilanțului efectuat la 31 decembrie 1937, Federația „Borcea” Călărași avea 141 membri asociați, dintre care 109 bănci populare și 32 cooperative³⁵.

La fel de spectaculoasă este și creșterea fondului social al federației. Astfel, dacă la constituire cele 11 bănci populare totalizau un capital de 14 100 lei, la 31 decembrie 1937, de altfel cel mai bun an financiar din istoria cooperăției ialomițene, Federația „Borcea” dispunea de un fond social ce depășea trei milioane lei³⁶.

Datele care se referă la compoziția socială a membrilor societății ai băncilor și cooperativelor afiliate sînt semnificative și în ceea ce privește dezvoltarea economică a județului. Tot cu ocazia bilanțului de la 31 decembrie 1937 situația membrilor societății se prezenta după cum urmează: 22 786 plugari, 1 528 funcționari, 1 000 societari de diverse profesii, 300 meseriași, 300 comercianți și 77 muncitori industriali³⁷.

Documentele fondului Federației „Borcea” conțin numeroase date asupra modului în care s-a efectuat exproprierea și folosirea pămîntului de către țărani, prin intermediul obștilor de arendare. Astfel, după cum reiese dintr-o dare de seamă din anul 1920, țăranii nu primeau pămîntul în proprietate, ci aveau numai dreptul să folosească pămîntul expropriat numai dacă plăteau obștii arenda cuvenită pentru lotul de pămînt respectiv. În obște puteau intra numai țăranii care nu aveau pămînt suficient sau urmașii lor. Pămîntul era repartizat spre folosință în loturi proporționale cu arenda plătită. Obștea de arendare, la rîndul ei, plătea sumele de bani cuvenite foștilor proprietari, prin intermediul statului³⁸.

Arenda în bani a contribuit din anume puncte de vedere, la întărirea economică a țăranimii mijlocii. Însuși statutele obștilor prevedeau că, la darea în folosință a pămîntului declarat expropriat țăranii proprietari de inventar agricol să fie preferați celor lipsiți de vite și unelte. Existau multe nereguli și în acordarea împrumuturilor din partea băncilor populare. Pe 24 mai 1919 țăranul Petre Gheorghe, din comuna Crucea, membru al Băncii populare „Frunzeni” din localitate, se adresa cu o plîngere Federației „Borcea” Călărași în care arăta că el, țăran fără pămînt n-a putut obține împrumutul solicitat (1000 lei) pe motiv că nu are garanții materiale, pe cînd preotul comunei, membru în consiliul de conducere al băncii împrumutase pentru fiul său, nesocietar, suma de 2000 de lei³⁹.

Documentele din acest fond conțin informații importante referitoare la situația economică a județului în timpul crizei economice din anii 1929–1933. Astfel, în darea de seamă prezentată de Consiliul de administrație al federației în fața adunării generale, la 26 mai 1930 se menționa: „Și anul 1929 a fost tot un an de criză economică — financiară. Seceta și grindina din cursul anului 1928 au adus o vădită scădere a producției și drept consecință, lipsa de numerar s-a resimțit din ce în ce mai pronunțat. Viața agricolă a județului Ialomița, deja lovită în anii trecuți a primit în acest an o lovitură și mai grea aducînd populația rurală într-o situație exasperantă. Criza financiară a județului, ca și a țării, a căpătat în 1929 o intensitate îngrijorătoare”⁴⁰.

Cu alt prilej, făcînd o analiză a activității Federației „Borcea” pe anul 1931, președintele acesteia concluziona: „În rezumat, în tot cursul anului 1931, Federația „Borcea” a lucrat în direcția valorificării și consolidării creanțelor sale din diferite plasamente, cum și la încasarea diferitelor sume din operațiuni de mandat. Dacă nu s-a reușit îndeajuns nu este vina conducerii, care în tot timpul a stat de veghe, ci a împrejurărilor economice excepționale, care au fost mai tari decît modestele noastre puteri”⁴¹.

³⁴ Arh. St. Călărași, fond Federația Borcea Călărași, dosar 207/1927, f. 1–3.

³⁵ Ibidem, dosar 454/1937, f. 6.

³⁶ Ibidem, f. 8–9.

³⁷ Ibidem, f. 9–12.

³⁸ Ibidem, dosar 45/1920, f. 2–6.

³⁹ Ibidem, dosar 32/1919, f. 17.

⁴⁰ Ibidem, dosar 331/1930, f. 5.

⁴¹ Ibidem, dosar 366/1932, f. 4.

Mulți din fruntașii mișcării cooperatiste s-au preocupat în mod deosebit de găsirea modalităților de redresare a situației în care se găseau băncile populare și cooperativele sătești la sfârșitul anului 1933. Dar nici încercările de asanare a unităților cooperatiste falimentare (în localitățile județului au fost astfel lichidate un număr de 38 bănci populare și cooperative sătești)⁴³ nu a fost calea cea mai adecvată în acest scop, după cum se vedea nevoit să afirme Ion Răducanu, într-o conferință radiodifuzată din 12 martie 1933: „Trebuie să mărturisim că depresiunea economică a dus o deprimare în sufletul cooperatorilor și o neglijare în fapt din partea politicii de stat”⁴³.

Odată cu redresarea economiei românești se remarcă și relansarea activității băncilor populare și cooperativele sătești din județul Ialomița. Într-adevăr, așa cum o demonstrează și documentele fondului, spre sfârșitul anului 1938 unitățile cooperatiste, asociate Federației „Borcea” vor atinge nivelul maxim al activității și rolului lor economico-social, după care vor cunoaște o nouă perioadă de criză în anii celui de al doilea război mondial, ceea ce va determina în cele din urmă desființarea lor treptată.

O circulară a Federației „Borcea” Călărași din 27 octombrie 1940 emisă în conformitate cu ordinul nr. 3097/1940 al Institutului Național al Cooperației, cerea unităților cooperatiste asociate să se ocupe de stringerea fierului vechi pentru necesitățile armatei. În același scop federația trimisese băncilor populare și cooperativele sătești bonuri pentru înzestrarea armatei în valoare de 10 000 lei pe care trebuiau să le acopere din fondurile societărilor⁴⁴.

În aceste împrejurări multe unități cooperatiste devin nesolvabile, resimțindu-se o lipsă acută de fonduri și își încetează activitatea. La 11 iulie 1943, cind organele de control ale Federației Borcea inspectau Banca populară „Agricultorul” din comuna Căcomeanca se consemna în procesul verbal: „Localul, proprietatea unității l-am găsit într-o stare de ruină aproape completă. Registrele și celelalte acte ale băncii sînt într-o dezordine de nedescris, întrucît conducătorii băncii sînt mobilizați pe front. Nu am putut constata situația financiară din lipsă de documente”⁴⁵.

Multe documente din perioada 1940–1944 se referă la lichidarea unor federale, ale căror fonduri financiare și documente sînt preluate de Federația „Borcea”. Astfel, soldurile și arhiva fostelor federale „Dobrița” de la Siliștea și „Cadrilaterul” de la Bazargic sînt predate Federației „Borcea” Călărași.

Dar fiindcă prin lege, federalele aveau și atribuții de îndrumare și control pentru unitățile cooperatiste afiliate, materialul documentar creat de Federația „Borcea” Călărași conține, de asemenea, acte și informații privind înființarea, activitatea și lichidarea a numeroase bănci populare și cooperatiste sătești din județul Ialomița, date concretizate în așa numitele dosare-caz.

Pentru perioada de după al doilea război mondial documentele fondului consemnează reluarea activității unor cooperative sătești, devenite după 1947 cooperative de consum și care se integrează treptat în sistemul comerțului socialist.

Fondul se încheie în anul 1949 cînd Federația „Borcea” se desființează, activitatea ei fiind preluată de Uniunea raională Călărași și a cooperativele de consum.

⁴³ Ibidem, dosar 373/1934, f. 24.

⁴⁴ Ibidem, dosar 368/1933, f. 19.

⁴⁵ Ibidem, dosar 527/1940, f. 22–23

⁴⁶ Ibidem, dosar 588/1943, f. 39.

Documente inedite referitoare la Mihail Kogălniceanu

ELENA CIUCĂ

În Monitorul Oficial din 13/25 iunie 1869 apărea o știre lapidară referitoare la tentativa de asasinare a ministrului de interne, Mihail Kogălniceanu, pusă la cale de un oarecare Nicolae A. Popovici¹.

Evenimentul cunoscut de contemporani și urmași numai din comentariile presei, pro sau contra lui Mihail Kogălniceanu², apare într-o lumină nouă interpretând documentele întocmite de autoritățile vremii, imediat după desfășurarea lui.

Documentele dezvăluie identitatea celui care a îndrăznit să îndrepte arma împotriva aceluia care își legase numele de revoluția din 1848, de Unirea din 1859 și de reformele din timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, precum și pe cei care au acționat din umbră, punind la cale atentatul.

Nicolae Popovici, autorul încercării de atentat, s-a înrolat voluntar în armată în anul 1846, în districtul Covurlui ajungând în 1861 caporal. Din ianuarie 1862, când s-a eliberat din armată și până în 1868 când ocupă funcția de polițai la Tîrgu Ocna venind din Galați, nu se mai știe nimic despre activitatea lui. Funcția de polițai a ocupat-o la intervenția fratelui său, Dimitrie Andreescu, fruntaș al mișcării liberale radicale din Bacău, pe lângă prefectul Alecu Scortescu, preotul Gr. Musceleanu și ministrul de interne I.C. Brătianu. După venirea la conducerea țării a guvernului Dimitrie Ghica, cu Mihail Kogălniceanu la Ministerul de Interne, polițaiul de la Tg. Ocna a fost destituit pe motiv că era incompetent și cu o conduită necorespunzătoare față de cetățeni³.

Rămas fără slujbă, la indemnul fratelui său Dimitrie Andreescu și cu o scrisoare de recomandare către părintele Grigore Musceleanu, Nicolae Popovici pleacă la București⁴. Între D. Andreescu și Gr. Musceleanu, liberal radical, partizan al lui I. C. Brătianu, erau vechi legături politice. Membri ai aceluiași partid politic, susținători devotați ai lui I. C. Brătianu, ei au acționat în vederea întăririi grupării liberale radicale din Bacău⁵.

Cu scrisoarea de recomandare către Gr. Musceleanu, Nicolae Popovici sosește la 20 mai 1869 în București, îl vizitează pe preot cerându-i să-l ajute pentru a ocupa o slujbă⁶.

Sfătuit de prieteni, el încearcă să meargă la Mihail Kogălniceanu acasă pentru a-l solicita o funcție, dar nu este primit. Atunci se prezintă cu o petiție la Ministerul de Interne. Pe acea petiție Mihail Kogălniceanu a pus o rezoluție favorabilă, recomandându-l prefectului de Bacău spre a-l avea în vedere la primul post vacant ce se va ivi⁷. Nemulțumit, Popovici se plinge preotului Musceleanu care îi promite că-i va recomanda o persoană ce îl va ajuta să se răzbune, procurându-i și mijloacele materiale necesare. Chiar a doua zi, întâlnindu-se în pasaj la administrația ziarului „Românul” Musceleanu îl recomandă lui Matei Smedeanu. Împreună cu acesta Popovici pune la cale asasinarea lui Mihail Kogălniceanu pentru carei se promit 1000 de galbeni și o moșie iar dacă va fi prins se vor ocupa de eliberarea lui cu condiția

¹ Monitorul Oficial, nr. 127 din 13/25 iunie 1869.

² Este vorba pe de o parte de ziarul „Românul”, organul² de presă al liberalilor radi ali sub coordonarea lui C. A. Rosetti, care publică articole semnate de Gr. Musceleanu și N. Popovici, în care se neagă veridicitatea atentatului clasificat drept înscenare. Pe de altă parte ziarul „Adunarea Națională”, organ de presă favorabil politicii lui Mihail Kogălniceanu respinge aceste aprecieri.

³ Arh. St. București, fond Tribunalul județului Ilfov, secția II C. C. dosar 87/1869, f. 74.

⁴ Ibidem, f. 5.

⁵ Ibidem, f. 109—119. Corespondența D. Andreescu — Gr. Musceleanu.

⁶ Ibidem, f. 17.

⁷ Ibidem, f. 23.

să nu denunțe pe cei cu care a avut legături ⁸. Pentru a fi mai aproape de victimă se [mută la hotelul Neculcea, de la șosea unde primește deseori vizita lui Matei Smedeanu ⁹. Acesta îi procură o pușcă și gloanțe iar în seara zilei de 11 iunie îl conduce la locul atentatului. În tufișul din fața aleii ce conducea spre casa lui Mihail Kogălniceanu se instalează Nicolae Popovici, așteptând întoarcerea ministrului acasă ¹⁰.

Bănuindu-l, poliția îl urmărește, înștiințând în același timp și pe Mihail Kogălniceanu. Pentru a fi prins asupra faptului se hotărăște ca trăsura ministrului să se îndrepte goală spre casă. Căi mergând la pas Popovici a observat că trăsura este goală și după trecere s-a îndreptat spre hotel. Întrebat de un polițist de unde vine și ce caută, el a răspuns că vine de la hanul lui Zamfir și caută o birjă. Din cauza întunericii și a ploii torențiale polițiștii i-au pierdut urma. Este arestat totuși în aceeași noapte la hotel ¹¹.

Deși la început neagă, își recunoaște apoi faptele și denunță complicități ¹². Sînt arestați pe rînd G. Muscelanu, Matei Smedeanu, Dimitrie Andreescu și Ion Răducanu.

Preotul Gr. Muscelanu neagă orice amestec în această afacere recunoscînd numai legăturile politice cu D. Andreescu de la Bacău și faptul că acesta l-a trimis pe Popovici la el cu o scrisoare de recomandare pe care a pierdut-o ¹³.

Matei Smedeanu, liberal radical, fost funcționar destituit la schimbarea guvernului, neagă orice relații cu Nicolae Popovici, pe care susține că l-a văzut o singură dată la administrația ziarului „Românul” ¹⁴. Cu toate acestea antreprenorul hotelului Neculcea și femeia de serviciu au declarat că Smedeanu l-a vizitat deseori pe Popovici iar în seara atentatului au plecat împreună, Smedeanu ducînd o lădiță lungă ¹⁵. Și Răducanu I, comerciant de marchi-tănie, după îndelungi ezitări, recunoaște că a împrumutat lui Matei Smedeanu pușca ce s-a găsit asupra lui Popovici. Comerciantul avea legături cu Gr. Muscelanu făcînd parte din același partid și colaborînd în timpul alegerilor ¹⁶.

În sfîrșit, Dimitrie Andreescu, profesor la Bacău fruntaș al mișcării liberale, acuzat de a fi întemeiat un comitet secret din care făceau parte personalități politice băcăuane legate prin jurămintă a fi devotate lui I. C. Brătianu îl îndeamnă să meargă la București, să se supună ordinelor date de Muscelanu, să acționeze curajos și fidel principiilor liberale ¹⁷. Lui îi scrie N. Popovici la 23 mai că este decis „ori a i se da satisfacție ori a se răzbuna chiar cu moartea” ¹⁸. Nicolae Popovici și complicități au fost depuși la penitenciarul Văcărești.

Deși primul procuror al Tribunalului Ilfov clasifica la 26 septembrie 1869 fapta lui Nicolae Popovici drept tendință de crimă și cerea înaintarea lui spre judecare la Curtea cu Jurați Ilfov ¹⁹, Camera de punere sub acuzație a Curții de Apel București, la 20 octombrie 1869, îl pune în libertate considerîndu-l nevinovat ²⁰.

Complicități sînt puși în libertate la cîteva zile după arestare pe motiv că nu sînt probe suficiente pentru susținerea complicității ²¹.

Indiferent de sentința pronunțată în această cauză penală, faptele sînt consemnate și conduc la formularea altor concluzii dect cele publicate în paginile ziarului „Românul” din 1869, care aprecia atentatul drept înscenare menită să reînvie popularitatea lui Mihail Kogălniceanu ²². El însă a fost pus la cale de liberalii radicali sub masca unei răzbunări personale.

Cauzele încercării de asasinare a lui Mihail Kogălniceanu trebuie căutate în activitatea sa politică. Lider al mișcării liberale moderate el se orientează după 1865 către conservatori. Considerat de adversari „omul de la 2 mai”, legiuitorul reformei electorale și al celei agrare, după abdicarea lui Cuza a fost sistematic împiedicat de a participa la viața politică. Reușind în 1868 să participe alături de Dimitrie Ghica la formarea unui guvern de coaliție al conservatorilor moderați și liberalilor moderați, era adeseori acuzat de autoritarism, cuzis- separa-

⁸ Ibidem, f. 20.

⁹ Ibidem, f. 15, 35.

¹⁰ Ibidem, f. 16—17.

¹¹ Ibidem, f. 64—65, 68—69, 71.

¹² Ibidem, f. 15—17, 19—21, 35—36.

¹³ Ibidem, f. 27—29, 39—40.

¹⁴ Ibidem, f. 25—26.

¹⁵ Ibidem, f. 33—34.

¹⁶ Ibidem, f. 41—44, 47, 53.

¹⁷ Ibidem, f. 49—51, 57—61.

¹⁸ Ibidem, f. 105—106.

¹⁹ Ibidem, f. 9—13.

²⁰ Ibidem, f. 5—8.

²¹ Ibidem, f. 16.

²² „Românul” din 3 iulie 1869.

tism față de liberali. Urmărind unificarea mișcării liberale, radicalii au încercat să-l atragă pe M. Kogălniceanu de partea lor, fără însă a reuși. În acest context ei au pus la cale suprimarea sau poate doar intimidarea lui M. Kogălniceanu, avînd în vedere nereușita acțiunii.

Atentatul a creat pentru moment, o prăpastie între Mihail Kogălniceanu și liberalii radicali, lucru mărturisit într-o scrisoare adresată de Kogălniceanu lui V. A. Urechia, în iulie 1869 : „Cînd un partid recurge la asasinat spre a se desface de adversarii ce nu-i plac, atunci acel partid nu mai poate aspira a avea aliați onești”²³.

Retras din guvern în ianuarie 1870, Kogălniceanu va mai juca un însemnat rol în viața politică a țării în perioada 1877—1878, astfel că pe drept cuvînt scria spre sfîrșitul carierei sale politice : „Eu în această țară la orice act mare s-a săvîrșit, am pus pietricica mea”²⁴.

Publicăm în anexă cîteva documente din fondul Tribunalul județului Ilfov pe baza cărora ne-am întemeiat comunicarea.

1

1869 iunie 12. Proces-verbal încheiat de procurorul Tribunalului Ilfov, Nicolae Ghițescu, privind urmărirea inculpatului N. A. Popovici.

Proces-verbal

Astăzi, 12 iunie 1869 noi Nicolae Ghițescu, procuror pe lângă Tribunalul Ilfov în urma denunțării ce mi s-a făcut de agenții polițienești cum că individul Nicolae A. Popovici ar fi atentat contra vieții ministrului de Interne, așară la 11 iunie, transportîndu-mă la domiciliul prevenitului, în hotelul Niculcea, la șosea, am constatat următoarele :

Nicolae A. Popovici au intrat în capitală pe la 20 mai, au stat mai întîi la otelul Avram de lângă Mitropolie 6 zile și apoi s-a strămutat la otelul Niculcea de la șosea. În condica de pasageri la acest otel este trecut sub numele de : căpitan de muzică.

A luat o cameră pentru a sta singur. Așară îndată ce a trecut trăsura d-lui Ministru de Interne spre a se duce la Consiliul de Miniștri peste două momente au ășit din casă împreună cu un alt individ, s-a dus la șosea așteptînd la rondul care duce la D. Kogălniceanu. L-a apucat ploaia însă a stat pe loc pînă la ora 11 și un sfert, ca să asasine pe d. Ministru de Interne. Poliția asupra intențiunilor culpabile a prevenitului fiind avizată și luînd măsuri de privighere asupra lui încă de la intrarea sa în Capitală.

Așară chiar poliția a urmărit pe acest individ la șosea spre a-l prinde asupra faptului. Au anunțat pe d. Ministru de Interne despre ceea ce îl aștepta și au regulat ca să meargă trăsura singură pe șosea ca să prindă pe culpabil asupra crimei fără însă să se poată izbui.

Vizitiul mergînd încet a putut da ocaziunea acestui prevenit a vedea că nu este nimenea în trăsura și a se întoarce acasă, s-a văzut de agenții polițienești că avea o pușcă la el și cînd a voit să-l apuce a-și da cont de poziția lui, a fugit și s-a făcut nevăzut prin alee. După aceea poliția l-a găsit acasă.

Noi am găsit în casa acestui individ o pușcă „lé foché” pe care au existat niște inițiale însă se găsesc șterse cu o pilă. Am găsit o scrisoare de la Ocna subscrisă D. Andreescu către prevenit la Galați din care rezultă cea mai mare probă, cum venea și cu ce intențiuni, prin care îl recomandă a fi demn în cariera sa de român.

De cîteva zile, ne declară hotelierul, că nu mai lasă cheia acasă și aceasta cam de cînd posedă pușcă. Am întrebat pe prevenitul Nicolae A. Popovici care este cauza ce l-a determinat a comite această crimă și dacă este adevărat și de unde este pușca. Mi-a răspuns mai întîi că nu este adevărat că n-a vroit să facă nici o crimă și că pușca o are de la un om pe care nu-l cunoaște. În urma acestia însă s-a decis înaintea noastră a spune adevărat cum s-au urmat faptele și a declarat următoarele :

Venise în București ca să ceară o funcțiune fiindcă nu avea mijloace de existență și avea o familie împovăritoare și după toate stăruințele pe la d. Ministru de Interne n-a putut căpăta mijloacele de hrană. Se sleise disperat că nu are nici o funcție, și se credea persecutat. Într-una din zile s-a întîlnit cu d. Smedeanu către care a fost recomandat de părintele Musceleanu, în Pasagiul. Spunîndu-i acestuia suferințele sale, d. Smedeanu i-a răspuns că Ministru de Interne Kogălniceanu este bun de omorît că el face tot răul și numai printr-o crimă s-ar putea îndrepta lucrurile. Așa după mai multe vorbe ce s-au schimbat d. Smedeanu l-a consiliat pe N. Popovici

²³ Zub Alexandru, *Mihail Kogălniceanu*, Bibliografie, Edit. Militară, București, 1971, p. LIX.

²⁴ Ibidem, p. I.

a omori pe Ministrul de Interne și promițându-i că-i va procura toate mijloacele și astfel îi va crea un mijloc de existență. În fine, dînsul, desperat, și-a luat această decizie de a asasina pe d. Kogălniceanu și momentul comiterii trebuia să fie aseară. D. Smedeanu mai întîi i-a dat doi napoleoni. Prevenitul s-a strămutat cu locuința de la hotelul Avram la hotelul Neculce spre a fi mai în apropiere de domiciliul Ministrului de Interne. Au avut mai multe întîlniri cu d. Smedeanu și îl îndemna spre a se ține de cuvînt. Prevenitul s-a dus acum 15 zile, a doua zi după ce a vorbit cu d. Smedeanu, la părintele Musceleanu de i-au spus hotărîrea sa de a asasina pe d. Kogălniceanu și i-a răspuns că dînsul nu se amestecă, poate să facă ce va voi. Marți seara, la 10 iunie, d. Smedeanu i-au adus pușca spre a comite asasinatul. În fine aseară fiind ora decisă a plecat la șosea spre a întîmpina pe d. Kogălniceanu, l-a apucat ploaia la șosea și a așteptat pînă la 11 ore trecute, însă a umblat printre alci numai ca să scape de ochii d. Smedeanu care-l urmărise și în urmă s-a întors acasă.

Totodată însă declară cum că nu avea intențiunea de a comite acest asasinat, ci numai de a lua ceva parale pentru existența zilnică și a se putea reîntoarce în familie.

Întrebîndu-l dacă pentru comiterea acestui fapt a mai vorbit și cu altcineva mi-a răspuns că n-a vorbit cu nimeni decît cu d. Smedeanu și părintele Musceleanu, poate că aceștia să se fi înțeles cu alții.

Întrebînd care este persoana către care a fost recomandat prin epistola fratelui său, mi-a răspuns că este părintele Musceleanu către care a avut și o scrisoare care i-a dat-o.

S-au găsit de noi în buzunarul paltonului cu care a fost prevenitul îmbrăcat aseară, două gloanțe, care s-a declarat că le-au scos din cutia unde era pușca.

S-a găsit în casa lui o cutie cu 82 încărcături pentru pușcă (cartușe) și 19 gloanțe pe care după declarația prevenitului sînt date de d. Smedeanu odată cu pușca.

Am găsit mai multe hîrtii atingătoare de funcțiunile și cererile de funcțiune ale prevenitului, n-am luat însă scrisoarea către consoarta sa prin care se vede că dînsul a fost bine primit de amicul către care avea recomandatie.

Despre toate acestea s-a încheiat prezentul proces-verbal urmînd a face constatările necesare la ceilalți implicați.

Mai întrebînd pe prevenit ce înțelegere a avut mai înainte de a veni din Galați cu fratele d-lui, căci din scrisoarea acestuia rezultă că a avut o prealabilă înțelegere și cu cine a avut, mi-a declarat următoarele:

Întorcîndu-se de la Tîrgul Ocnei în urma destituirii sale din funcția de polițai la Bacău și văzînd cum că prefectul nu-l satisface i-a declarat lui fratele său Dimitrie Andreescu cum că se duce în București și de nu își va îndeplini scopul spre a lua o funcțiune, va face orice act. Așa fratele său l-a consiliat să meargă la părintele Musceleanu în București spre a-și putea rezbuna dîndu-i totodată și scrisoare de recomandatie către părintele Musceleanu. De la Bacău au plecat la Galați unde după mai multe zile au primit o scrisoare de la fratele său, de care se face mențiune mai sus prin care îi zice să meargă în București și amicul, adică părintele Muscelanu, îi va face totul, și-i recomandă curagiu. După aceasta au plecat în București și a venit la părintele Musceleanu și i-a dat scrisoarea. Atunci părintele Musceleanu i-a spus că a mai primit o scrisoare de la d. Andreescu și că pentru orice să se adreseze la d. Smedeanu care îi poate procura toate mijloacele și s-au decis a se întîlni amîndoi în pasagiu, cînd părintele Musceleanu l-a recomandat d-lui Smedeanu spunîndu-i că tot ce-i va trebui îi poate procura d. Smedeanu.

Acestea sînt declarațiile prezentului.

Procuror N. Ghițescu

N. A. Popovici

Arh. St. București, fond Tribunalul Ilfov, secția II C.C., dosar 87/1969, f. 17—22

2

1869 iunie 12. Înterogatoriul luat de judecătorul de instrucție I. Ciuflea, lui N. A. Popovici pentru tentativă de crimă împotriva ministrului de Interne Mihail Kogălniceanu

Înterogatoriul luat la instrucție lui N. A. Popovici
1869 iunie 12

1. Cum te numești, de cîți ani ești, ce profesie ai, unde domicilezi?

Nicolae A. Popovici, de ani 45, funcționar, domiciliat la Galați.

2. În pricini criminale sau corecționale ai mai fost?

N-am fost nici o dată.

3. Ești acuzat că împreună cu d. Smedeanu și părintele Grigorie Musceleanu și alții ai voit a comite asasinul în persoana d-lui Kogălniceanu în ziua de 11 iunie, noaptea. Este adevărat? Spune-mi adevărul.

Sosind în București de vre o 20 de zile am avut o recomandățiune de la fratele meu din Bacău, diaconu Andreescu, către părintele Musceleanu, prin care mă recomandă spre a stăruî. A mi se da o funcțiune. Ducindu-mă la părintele Musceleanu îmi spuse că nu poate face nimica. În urmă făcînd o petiție d-lui Kogălniceanu prin care ceream funcțiune, mi se refuză. Spîndu-i părintelui Musceleanu nerezita mea precum și desperarea mea că sînt capabil în urma refuzului de a face orice, părintele îmi spuse că mă va recomanda unui prieten al său ca să mă consilieze cu dînsul despri ori ce. Că ducîndu-mă într-o zi în Pasagi a venit părintele Musceleanu la administrația Românului unde viîndu și d. Smedeanu m-a recomandat dînsului. Care îmi propune a ne întîlni cu d-lui în Cișmigiu spre a putea vorbi mai bine. Ca îndată ducîndu-mă în Cișmigiu l-am și întîlnit și spîndu-i nenorocirile mele și refuzul ce am întîmpinat din partea d-lui Kogălniceanu, d-lui îmi spuse că acestui om îi trebuie capul sfărîmat, că de la dînsul vin toate relele și că ar face el dar pentru că e cunoscut nu poate, dar se făgădui a-mi procura toate înlesnirile. În urmă, ducîndu-mă la părintele Musceleanu și spîndu-i cele propuse de Smedeanu părintele a răspuns că nu se bagă, nu se amestecă, să facem ce știm.

În urmă mă întîlneam totdeauna cu Smedeanu propîndu-mi despre planurile ce voești a face. Luni dimineața văzîndu-l în pasagiu și spîndu-i că nu am parale pentru hotel scoase doi napoleoni și mi-i dete spîndu-mi totodată că marți seară vine să-mi aducă o armă (pușcă) cu care să asasinez pe d. Kogălniceanu. Că seara a adus-o în cutie și cartușele deosebite, le-a adus cu birja. Pe care le-am primit pîndu-le în odaia mea, față cu d-lui care după ce a mai stat la mine dumnealui spîndu-mi că a doua zi, miercuri, să ies eu înainte la Băneasa, unde va veni și d-lui ca să încercăm pușca. Îndată ce a plecat d-lui de la mine hangiu-l mă întreabă de unde cunosc pe d. Smedeanu.

Miercuri de dimineață ducîndu-mă la Băneasa veni și d. Smedeanu, am încercat arma și întorcîndu-ne împreună am stat la bufetul de la șosea unde m-a tratat cu dulceață, de acolo am plecat în trăsura cu d-lui pînă la rondul al 2-lea unde m-am dat jos și am plecat acasă, plecînd și d-lui cu birja în oraș.

Că după vorba ce aveam cu d-lui pe la 7 ore ne-am întîlnit în Cișmigiu unde mai repetarăm tot asupra acestei cestiuni. Îndată am și plecat din Cișmigiu la mine acasă și pe la orele 9 trecute a venit d-lui la mine ca să ștergem numele de pe pușcă cu o pilă. După aceasta îmi spuse să așez pușca care după stăruința sa am și așezat-o, ieșînd amîndoi din casă, îndreptîndu-ne spre rondul șoselei cu pușca. Îmi arată locul în dreapta rondului unde trebuie să stau ascuns pînă cînd va trece trăsura cu d-l Kogălniceanu spre a comite asasinul. Văzînd că d-l Smedeanu nu șede lîngă mine m-am gîndit pentru ce să fac un fapt care neam de neam meu nu l-a făcut și îndată am și plecat spre drumul Herăstrăului de unde m-am întors spre șoseaua Mavrogheni, ducîndu-mă acasă unde m-am culcat și pe la 2 sau 2 și jumătate ore din noapte, m-am pomenit cu poliția care m-a și ridicat.

4. Din scrisoarea ce ai primit de la fratele d-le rezultă că ai fi avut înțelegere cu dînsul de a veni în București și a comite ceva în capitală?

Vă declar în consecință că nici o înțelegere nu am avut în sensul acesta, ceea ce voește a înțelege este de a mă purta bine, căci nu cred d-le judecător că un frate poate consilia pe fratele său a comite un asasinat.

5. Pentru ce ai primit pușca și ai umblat pe șosea cu dînsa dacă nu aveai intențiunea de a comite asasinul?

Am primit pușca numai cu scopul de a putea să-mi procur prin promisiunea ce am făcut parale de cheltuială și în cele din urmă să vind pușca, care era destul de bună, spre a putea să mă întorc acasă la mine, unde am familie.

6. Îndată ce ai sosit în București unde ai tras?

Am tras la hotelul Avram sub Mitropolie.

7. Cine te-a dus acolo și cu cine te întîlneai?

M-am dus singur și nu venea nimenea pe la mine.

8. Pe cine ai cunoscut în București?

Am cunoscut pe d. Costache Brăescu, pe Gh. Mantu prin recomandăția maiorului Cristea din Galați și pe Nicolae Ionescu, care-mi este și naș și toți mi-au spus să mă duc la d. Kogălniceanu acasă să-l rog a-mi da o funcție.

9. Ai fost vreodată la Grigore Musceleanu împreună cu Smedeanu sau l-ai întîlnit vreodată pe Smedeanu la Musceleanu?

Nici n-am fost, nici nu l-am găsit la Musceleanu.

10. Grigore Musceanu te-a îndemnat ciuși de puțin la fapta ce ai voit a comite ?

Vă repet că dînsul nu s-a amestecat în ninica ci numai Smedeanu.

11. Ce era scris pe puscă de v-a făcut să ștergeți cu pila scrierea ?

Nu era altceva decît no. 16 și nume care nu ți-u mînte anume care era.

12. Cîte zile ai stat la hotelul Avram, ce nume purtai acolo și cine și ce te-a făcut să te muți de acolo ?

Am stat numai 6 zile, purtam numele meu de N. A. Popovici și d. Smedeanu m-a povățuit ca să mă mut din cauză că-i prea departe.

13. Unde te-ai mutat de la hotelul Avram și ce nume purtai acolo ?

M-am mutat la hotelul Niculcea, cu numele meu de N. A. Popovici, unde am și plătit o mică datorie din paralele de 2 napoleoni ce îmi dedese Smedeanu.

N. A. Popovici

Jude instructor I. Ciuflea

Grefier ss. indescifrabil

Arh. St. București, fond Tribunalul Ilfov, s. II C.C., dosar 87/1869, f. 15—17.

3

1869 iunie 13. Declarația lui N. A. Popovici dată judecătorului de instrucție al Tribunalului Ilfov în legătură cu tentativa de asasinare a ministrului de Interne Mihail Kogălniceanu.

Făcută înaintea noastră jude I. Ciuflea

Măști la 20 mai expirat am venit în București. A doua zi de dimineață m-am dus la părințele Grigore Musceanu de la Radu Vodă unde am avut o recomandăție de la fratele meu din Bacău, cătră părinteli. L-am rugat și eu pentru a stăru pentru vre o funcțiune. Sfinția sa ne-au spus că acum nu poate să-mi facă nimica, ci mi-au spus să fac o petițiune să o dau ministrului. Am făcut ace petițiune. M-am dus cu ea și pe la dl. Cost'n Brăescu, depotat în cameră, unde avem o recomandății cătră domnia sa precum și o alta cătră dl. Gheorghe Mantu, de la un dl. maior Hrăstea din Galați, pentru a stăru pentru mine. Domnia sa me-au zis să mă duc la domnul ministru acasă și verbal să-i spun că cu nedreptul m-au depărtat din postul ce ocupam, de polițai la Tîrgu Ocnă, din județul Bacău. M-am dus la domnu ministru acasă însă dl. ministru nu m-au primit ci mi-au zis să mă duc la minister. Eu, văzînd că nu m-au primit a vorbi cu domnia sa, am ieșit plin de supărare. Mă gîndeam ce să fac. Știam că nu am nimica nici măcar pentru întreținerea familiei mele.

M-am dus la părintele Musceanu și i-am spus așa precum s-au urmat. Sfinția sa mi-au zis atunci: așa merg lucrurile cu guvernul de astăzi. În fine, după mai multă vorbărie văzîndu-mă pus în așa tristă poziție au zis numai atît: nu știu ce-i de făcut. Sfinția sa au zis că asemenea oameni păcat că trăiesc. Dar am zis apoi ce e de făcut. Sfinția sa mi-au zis: la noi nu sînt oameni precum sînt aiurea că ar ști ce să facă. Dar am zis: ce se facă. Mi s-au zis că ar trebui să nu trăiască astfel de oameni și că românii noștri nu știu nimica și n-au nici curaj. Atunci am zis: știu părinte se facă dar n-au mijloace. Sfinția sa mi-au zis: dar îți trebui armă, și se vor găsi, numai să poți faci ceva. Am zis da. Sfinția sa atunci mi-au zis: am se vorbesc cu cineva. Și a doua zi de dimineața m-am dus în pasaj. Stăm la cafine. Văd că vine părintele Musceanu și intră la administrația Românului. M-am dus și eu. Sfinția sa m-au întrebă ce mai fac. Am răspuns bine. Tot atunci vine un domn pe care nu l-am mai văzut pînă atunci. Părintele mă recomandă la acel domn. Pe de altă parte el îmi zice: dumnealui îți va procura totul, de tot ce vei ave trebuințe. Acel domn mi-au zis că trebuie să ne ducem la o parte să putem vorbi. Ne-am dus în Cîșmigiu. Am vorbit despre mine mai întîi, în fine am început a vorbi cum trebuie se facem pentru a omorî pe dl. ministru. Am zis că trebui o puscă bună. Domnia sa mi-au zis și aceasta că ar fi făcut-o domnia sa dar îl cunosc toți. Mi s-au zis tot de acel domn că trebuie să mă mut de la oțelul unde eram fiindcă ești diparte, precum m-am și mutat la oțelul numit Neculec, de la capul podului Mogoșoaie, după toate celi ce m-am înțeles cu domnu Smedeanu în grădină. Pe urmă m-am dus la părințele și i-am spus totul. Sfinția sa au zis bine, mi-au mai zis că pentru acest serviciu ești o mie galbeni și o moșie pentruca să nu mai am trebuințe de serviciu.

Sfinția sa urma a pleca la țară și mi-au zis: eu plec la țară, poate-mi faci ceva în lipsa mea.

Cu domnul Smedeanu mă întîlneam totdeauna dimineața, prin Cîșmigiu. Vorbeam numai pentru afacerea acelei fapte. Tot zice: am să-ți aduc arma, și cu aceasta au trecut mai multe

zile. Peste câteva zile au venit părintele de la țară, m-am dus la Sfinția sa, i-am spus că domnul Smedeanu nu mi-au mai adus arma și eu acum m-am descurajat, decît nu am mijloace că m-aș duce acasă. Părintele mi-au zis: poate este vreo o împrejurare de nu ți-au adus-o, ci trebuie să o aducă. A doua zi m-am întîlnit cu domnul Smedeanu care era luni, am spus că nu am parali pentru a plăti la otel. Domnia sa mi-am dat doi napoleoni și mi-au zis: disară aduc arma. Marți sara au adus arma la mine. A doua zi m-au dus la părintele și i-am spus despre aducerea armei. Sfinția sa atuncea mi-au zis că o persoană nu voește să se facă asemenea faptă dar nu face nimica. Puteți face ce voțiți. Pentru dumneata ești regulat, aceea ce ți-am spus. Cu toate că nici eu nu aveam nici gîndul dar nici curajul a face un asemenea fapt ci credeam a pune mîna pe vo câteva parali pentru că eram foarte lipsit de mijloci pentru a mă pute duci acasă. Ci eram hotărît a vinde pușca pentru ca se mă pot duci la familia me ci acum suferi și e lipsită de mijloci și de existența copiilor cari așteaptă pi tată lor.

Marți dimineață m-am dus la Băneasa cu domnul Smedeanu de am cercat ace armă. Sara pi la 6 oară m-am întîlnit în Cișmigiu cu Smedeanu și mi-am zis că acum este foarte favorabil timpul. M-am dus la hotel. După orele opt au venit Smedeanu la mine, m-am dus în odai, am șters numerele și au zis să așez pușca. Cu mare greutate abia peste o oră am așezat-o fiindcă nu avem plăcere a o așeza. Credem că se va duci și mă va lăsa liber. După ci am așezat-o am eșit cu domnu Smedeanu. M-au luat la braț, m-au dus pi șose, mi-au arătat locu și mi-au zis: stai aici și cînd vei vede că vini cu trăsura se dai. Dar mii mi-au părut mult plînă s-au dus de lîngă mine și am luat drumu spre Herăstrău. Cînd m-au apucat ploaea am apucat drumu pe la spitalu Pantelimon și m-am dus la otel undi m-am și culcat. Cînd pi la ora după două, ad că pi la două noaptea m-am pomenit cu domnu comisar de galbin și în urmă pi d. procuror făcîndu-mi mai mulți întrebări asupra chestiunii acestea. Acestea sînt împrejurările precum s-au arătat mai sus.

N. A. Popovici

1869 iunie 13

Adaus la arătarea mea asară dată la 13:

Am zis părintelui că la cazul de voi fi supris atunci ce va face atît eu cît și familia me. Sfinția sa mi-au zis că vor îngriji atît de mine cît și de familia mea și că vor pune apărători buni și voi fi scăpat în curînd însă să nu mai arăt pe nimine căci atuncea nu va ave cine îngriji și stăruî pentru mine.

N. A. Popovici

Făcută înaintea noastră
Jude I. Ciuflea

Grefier ss. indescrifabil

Arh. St. București, fond Tribunalul Ilfov, s. II, C.C. dosar 78/1869 f. 19—21

4

1869 octombrie 20. Decizia Camerei de punere sub acuzare a Curții de Apel din București în procesul intentat lui Nicolae Popovici pentru tentativa de asasinat împotriva ministrului de Interne Mihail Kogălniceanu.

România

Camera de punere sub acuzare a Curții de Apel din București. Deciziunea nr. 413.

Ascultînd raportul cu no. 6307 făcut de dl. procuror general al Curții despre procedura înstruită înaintea județului de instrucție al Tribunalului Ilfov contra lui Nicolae A. Popovici în etate de 45 de ani, de profesie ex funcționar, domiciliat în Galați, prevenit că a atentat să asasineze pe d-nul Mihail Kogălniceanu, în complicitate cu Matei Smedeanu, de ani 26 de profesie ex funcționar, domiciliat în suburbia Vlădica, Grigore Musceleanu de ani 50, de profesie preot, domiciliat la Radu Vodă, Răducanu Ion de ani 34, de profesie comerciant, domiciliat pe strada Moșilor și cu Dimitrie Andreescu, de ani 32, de profesie profesor, domiciliat în Bacău.

Văzînd toate actele procedurii și rechizitoriul d.lui procuror general al Curții cu data de astăzi scris și subscris de dl. procuror de secție în următoarea coprire.

Văzînd procedura urmată de dl. jude de instrucție al Trib. Ilfov, Ioan Ciuflea contra lui Nicolae A. Popovici de ani 45; de profesie ex funcționar domiciliat în Galați, prevenit că în noaptea de 11—12 iunie corent au tentat să asasineze pe ministru de Interne d-l Mihail Kogălniceanu.

Considerînd atît corespondența găsită la numitul prevenit de către agenții poliției judiciare cit și faptul incontestabil că dînsul în noaptea de 11—12 iunie 1869 au așteptat cu o pușcă încărcată, cu două țevi, în tufișul ce se află în colțul drumului despre casile d-lui Cantacuzino și drum ce conduce la intrarea din dos a d-lui ministru Kogălniceanu.

Avînd în vedere că pe acest drum trecea obicinuit d-nul ministru Kogălniceanu cu trăsura spre a merge în capitală.

Considerînd că prevenitul Popovici ducîndu-se pe seară în tufiș unde au așteptat pînă dupe 11 ore noaptea să treacă d-nul ministru, nu au putut avea alt scop decît acela de a-l asasina.

Avînd în vedere însă că dacă nu s-au săvîrșit crima odioasă, aceasta a provenit dintr-o circumstanță cu totul independentă de voința delicventului, căci d-nul ministru Kogălniceanu în loc să iasă în trăsura în noaptea cînd era să se întîmple asasinul, au trimis trăsura goală, înștiințat fiind de către agenții poliției despre cea ce îl aștepta în tufiș.

Considerînd că prevenitul Popovici, vîzînd că trece trăsura goală au fost astfel împiedecat fără voința lui de a săvîrși asasinatu precuțetat.

Considerînd că din toate acestea, precum și din mutarea sa la alt otel spre a fi mai în apropiere de d-nu ministru Kogălniceanu rezultă într-un mod clar și pozitiv grave sarcini de culpabilitate contra lui Nicolae A. Popovici.

Văzînd că faptul comis este prin lege calificat de tentativă de crimă și pedepsit de art. 226, 232 combinat cu art. 38 din condica penală.

În baza articolului 226 procedura penală înaintăm actele Camerei de acuzație și cerem să declare că este loc de a se pune sub acuzațiune Nicolae A. Popovici pentru faptul de tentativă de crimă contra d-lui ministru de interne Kogălniceanu și în consecință să fie tradus înaintea Curții cu jurați din Ilfov spre a fi judecat conform legii.

După ce actele și rechizitoriul sus menționat s-au citit în prezența d-lui procuror de secție și a grefierului și s-au depus pe masă, după ce d-nu procuror și grefier s-au retras din cameră Curtea deliberînd și condamînd în fapt că din instrucțiune și chiar din mărturisirea prevenitului rezultă indicii desul de grave că dînsul au avut intenția determinată a asasina pe d-nu ministru Kogălniceanu și pentru acest scop și-au procurat o pușcă și s-a și dus în noaptea de 11—12 iunie la șosea, aproape de locuința d-lui Kogălniceanu, fără însă să fi făcut vre un început de execuțiune.

Considerînd în drept că spre a se califica tentativă de asasinat, faptul imputat prevenitului Popovici urmează a prezenta caracterul determinate de art. 28 c.p.

Considerînd că unul din elementele esențiale care constituie crima de tentativă, cată neapărat să existe un început de execuțiune.

Considerînd că legea pedepsind pe agentele tentativei, cu aceasta n-a voit a pedepsi și voința sa culpabilă sau simpla sa determinație intenționată, ci a avut mai cu seamă ca acea determinație sau voință să se manifeste printr-un început de execuțiune a însuși crimei a cărei realizare o proiectase culpabilul, iar nu numai prin oare care acte exterioare deși ar rezulta dintr-insele cu certitudine existența voinței sale.

Considerînd că unde legiuitorul a voit a pedepsi actele preparatorii le-au și prevăzut după cum rezultă din art. 79, 81—215 c.p.

Considerînd că deși din demarșele prevenitului poate să se presupuie fără îndoială că au avut intențiunea a comite acea crimă totuși însă nu se poate vedea un început de execuțiune, decît numai niște acte exterioare și preparatorii.

Considerînd în fine că dacă s-ar admite un asemenea principiu ar fi foarte vătămător societății pentru că o asemenea asimilație ar avea de rezultat a precipita pe culpabil a realiza crima.

Întru aceste motive, în neunire cu rechizitoriul procurorului general reformă ordonanța judelei instructor și declară în virtutea art. 224 pr. C.p. că în contra prevenitului Nicolae A. Popovici nu există caz de urmărire și se va libera îndată de nu va fi reținut pentru alte cauze, iar în ceea ce privește pe ceilalți inculpați rămîne în vîgcare ordonanța judelei instructor deoarece nu s-au făcut opozițiune de cei în drept.

Pronunțată la Curtea de Apel din București, Camera de punere sub acuzație la 20 octombrie anul 1869 prezidată de d.l Al. Filiti iar membrii Dimitrie Economu și Ap. Mănescu, care au subsemnat precum și grefieru.

A. Filiti

D. Economu

Ap. Mănescu

Grefier, N. I. Ignătescu

Arh, St. București, fond Tribunalul Ilfov, secția II. c.c. dosar 87/1869, f. 5—7.

Propuneri pentru îmbunătățirea fișei „Situația fondului” de la organizațiile socialiste și celelalte organizații

CRISTINA DINU

În conformitate cu legislația arhivistică în vigoare Direcția Generală a Arhivelor Statului întocmește evidența centralizată a fondurilor și colecțiilor aflate în depozitele Arhivelor Statului precum și a celor păstrate de organizațiile socialiste și celelalte organizații.

În acest scop pentru fiecare fond sau colecție de la Arhivele Statului se completează o fișă denumită „Situația fondului” care în prezent, nu este prevăzută pentru organizațiile socialiste.

Cerințele muncii de îndrumare și control, de pregătire și preluare a fondurilor și colecțiilor de documente de la organizațiile socialiste și de la celelalte organizații, într-un cuvânt evidența care ajută la stabilirea categoriilor de documente cu valoare istorică și documentară și la o judicioasă planificare a preluărilor de documente, precum și experiența dobândită până în prezent au condus la concluzia că acest instrument de evidență, fișa „Situația fondului” poate fi adaptat și aplicat în alcătuirea evidenței organizațiilor socialiste.

Analizând formularul existent pentru Arhivele Statului apreciem că datele cu privire la identificarea fondului trebuie menționate și în cazul fondurilor de la organizațiile socialiste și celelalte organizații.

Aceste elemente se referă la: ultima denumire a creatorului de fond, cu alte cuvinte denumirea organizației în momentul completării fișei. Dacă creatorul fondului a avut de-a lungul existenței sale mai multe denumiri, după ultima denumire, se vor înscrice toate denumirile începând cu cea mai veche. Spre exemplu:

- Uniunea Compozitorilor și Muzicologilor din România;
- Societatea Compozitorilor Români;
- Societatea Compozitorilor din Republica Populară Română;
- Societatea Compozitorilor și Muzicologilor din Republica Socialistă România.

Fiecare denumire se scrie pe un alt rând, menționându-se într-o altă rubrică sediul (adresa exactă — localitatea, strada, numărul) organizației în perioada cît a purtat denumirea respectivă. După cum este cunoscut, la organizațiile socialiste se păstrează fonduri închise și fonduri deschise. În cazul fondurilor închise toate elementele se scriu cu cerneală, avînd pe primul rând ultima denumire a organizației iar pe rîndul doi cea mai veche denumire. În continuare se vor menționa și celelalte denumiri. Pentru fondurile deschise, ultima denumire se scrie cu creionul, pe primul rînd. În cazul în care creatorul de fond își schimbă denumirea, noua denumire se trece cu creionul pe primul rînd, iar cea înlocuită se adaugă cu cerneală după celelalte denumiri. Dacă creatorul de fond își încetează activitatea, ultima denumire scrisă pe primul rînd în creion, se trece în cerneală. Considerăm necesar ca denumirea creatorului de fond, respectiv denumirea organizațiilor socialiste și a celorlalte organizații trebuie scrisă în clar și nu cu inițiale sau prescurtări. Astfel, se va trece Asociația Artiștilor Fotografi și nu A.A.F., sau Consiliul Culturii și Educației Socialiste, nu C.C.E.S. ș.a. Avem în vedere procesul complex de continuă perfecționare a vieții economico-sociale caracteristic societății noastre socialiste în cadrul căruia am fost și sîntem martori la o serie de reorganizări și, totodată, la schimbarea denumirii organizațiilor socialiste.

În situația în care organizația creatoare de fond a avut denumirea într-o altă limbă decît româna, se trece traducerea ei în limba română, iar în paranteză denumirea în limba respectivă. Și aici considerăm că este necesar să fie trecut titlatura completă, fără prescurtări.

Într-o altă coloană se vor înscrice anii extremi ai denumirilor organizației creatoare a fondului, iar separat se va menționa limba în care sînt scrise documentele. Atunci cînd documentele sînt scrise numai în limba română, rubrica nu se va completa.

Se pune întrebarea cine completează această fișă? Întrucât personalul de la organizațiile socialiste și celelalte organizații care se ocupă cu munca de arhivă, în marea majoritate a cazurilor îndeplinește și alte atribuții de serviciu, apreciem că li este greu să realizeze un asemenea instrument de evidență, la care se adaugă faptul că fișa presupune cunoașterea istoricului organizației, ne exprimăm opinia că această activitate poate să fie realizată de arhiviștii care sprijină, îndrumă și controlează munca de arhivă în conformitate cu legislația arhivistică actuală. Socotim că această sarcină revine cu atât mai mult arhiviștilor de la Arhivele Statului având în vedere perspectiva preluării fondurilor închise la Arhivele Statului. În acest scop, fișa „Situația fondului” urmează să devină un instrument de informare necesar pentru completarea și ținerea la zi a evidenței la Arhivele Statului. Așadar, opinăm ca datele din fișă să fie completate de către arhivistul ce răspunde direct în activitatea sa de organizația respectivă, pe baza studiilor legilor, decretelor, regulamentelor de organizare și funcționare a organizației, precum și a documentelor create în activitatea acesteia.

Dar, dacă am afirmat că fișa „Situația fondului” trebuie să devină un instrument de lucru util Arhivelor Statului se ridică problema în ce exemplare să fie completată pentru același fond. Sîntem de părere că ar fi bine să existe două exemplare: unul să se păstreze la organizație și unul la Arhivele Statului, în dosarul organizației. În cazul în care o organizație are în depozitele sale două, trei sau chiar mai multe fonduri se vor completa cele două exemplare pentru fiecare fond existent din care un exemplar la Arhivele Statului. Exemplu: Consiliul Culturii și Educației Socialiste deține șase fonduri, deci se vor întocmi șase fișe „Situația fondului” în două exemplare, din care unul rămîne la organizație iar celălalt la Direcția Generală a Arhivelor Statului. Astfel vom putea avea oricînd o imagine asupra documentelor care se păstrează la o organizație socialistă sau la celelalte organizații, indiferent de nivelul ei.

În ceea ce privește celelalte rubrici ale fișei „Situația fondului” existentă pentru fondurile și colecțiile din depozitele Arhivelor Statului și datele pe care le implică în cazul completării pentru organizațiile socialiste considerăm că nu sînt toate necesare întrucît se referă deosebi la starea de conservare a documentelor.

Propunem a fi realizată fișa privind situația documentelor de la organizațiile socialiste prin indicarea următoarelor elemente:

- A. Existenta documentelor.
- B. Stadiul de ordonare, inventariere, selecționare și de pregătire pentru preluare la Arhivele Statului.
- A. Existenta să cuprindă:
 - Anul calendaristic pentru care se întocmește situația documentelor;
 - Existenta la 1 ianuarie: anii extremi ai documentelor și m.l. poliță raft;
 - Documentele preluate pînă la 31 decembrie: anii extremi, m.l. poliță raft.
 - Documentele ieșite pînă la 31 decembrie: anii extremi, m.l. poliță raft.
 - Totalul documentelor la 31 decembrie: anii extremi, m.l. poliță raft.

Prin documente ieșite pînă la 31 decembrie — trebuie să înțelegem potrivit art. 12 din Decretul 472/1971, republicat, documentele selecționate și înlăturate ca nefolositoare, documentele găsite deteriorate total fără putință de recondiționare, sau care s-a constatat că lipsesc, sau au fost depuse definitiv la altă arhivă.

Se va indica, totodată, cantitatea totală de documente ieșită din depozit, inclusiv cele eliminate în urma selecționării și care reprezintă de fapt cantitatea de documente existentă la 31 decembrie a anului pentru care se întocmește situația.

Din experiența activității de îndrumare și control la organizațiile socialiste, plecînd de la multitudinea și diversitatea situațiilor existente, propunem ca partea referitoare la „Stadiul de ordonare, inventariere și pregătire pentru preluare la Arhivele Statului” să cuprindă următoarele rubrici: — documente ordonate; anii extremi, m.l. poliță raft; — documente inventariate: anii extremi, m.l. poliță raft; — documente neinventariate: anii extremi, m.l. poliță raft; — documente la care s-a efectuat selecționarea: anii extremi, m.l. poliță raft eliminați. Datele în această rubrică se vor înscrie numai după eliminarea din fond a unităților arhivistice, și numai după întocmirea proceselor verbale de selecționare, de către organizația socialistă și numai după aprobarea lor de către Comisia centrală de selecționare sau comisiile de selecționare de la filialele județene ale Arhivelor Statului.

Cantitatea în kg se va menționa pe baza actului încheiat cu organele care au primit arhiva.

—documentele pregătite pentru preluare la Arhivele Statului : anii extremi, m.l. poliță raft ; u.a.

Fără a avea pretenția că am rezolvat toate problemele pe care le ridică întocmirea unei fișe „Situația fondului”, prin opiniile exprimate am încercat să adaptăm această fișă la necesitățile imediate și de perspectivă ale muncii arhivistice, în așa fel încât aceasta să servească la planificarea activității de îndrumare și control, întocmirea prognozelor de preluare a documentelor de către Arhivele Statului, organizării activităților comisiilor de selecționare din cadrul organizațiilor, la stabilirea raportului între documentele permanente și cele cu caracter temporar, precum și organizării activității de constituire a arhivei curente la nivelul compartimentelor și întocmirii inventarelor pe termene de păstrare etc.

Un manuscris inedit privind genealogia Cantacuzinilor

MIHAI RĂDULESCU

Istoria și genealogia familiei Cantacuzino au constituit obiectul a numeroase lucrări în decursul timpului, dar cerneala scursă nu a reușit să elucideze încă toate problemele pe care le ridică destinul acestui neam aflat „la răspîntia gîndurilor și vremurilor”. Unor întrebări esențiale privind genealogia acestei familii nu li s-a dat un răspuns definitiv, pentru a nu aminti decît alit d'n controversata și în fond nesoluționată problemă a legăturii dintre Cantacuzinii din țările române și dinastia imperială bizantină, ultima mare contribuție în acest domeniu aparținînd lui Donald M. Nicol¹. Comunicarea noastră se raportează îndeosebi la bibliografia acestei chestiuni, neavînd pretenția de a aduce o contribuție la genealogia Cantacuzinilor ca atare. Este vorba de un manuscris inedit aflat la Direcția Generală a Arhivelor Statului din București, în fondul familial Cantacuzino, sub cota 1061. Manuscrisul, scris în limba franceză cu cerneală albastră și maro, se intitulează „La Généalogie et l'Histoire de la famille des Cantacuzène” și însumează 63 file, deci 126 pagini.

Pe prima filă se află scrise titlul și dedicația „A ma fille bien aimée” sub care citim semnătura autorului, J. B. Cantacuzène, figură mai puțin cunoscută, dar nu mai puțin reprezentativă a acestei familii. Ioan B. Cantacuzino s-a născut la 9 ianuarie la Baden Baden ca fiu al lui Vasile Cantacuzino (1816—1906) și al Pulheriei Rosetti-Bălănescu, descinzînd din ramura numită Deleanu-Măgureanu. Bunicii săi paterni erau Nicolae Canta mare logofăt în timpul domniei lui Mihail Sturdza² și Pulheria Sturdza, d'n ramura de la Miclăușeni, soră cu mama Eleinei Cuza. O soră a tatălui său, Maria, a fost prietenă cu Bălcescu și Alecsandri, inspiratoarea unor pictori francezi Theodore Chasserian și Pierre Puvis de Chavannes cu care s-a și căsătorit³. Tatăl autorului manuscrisului, Vasile, a fost unul dintre revoluționarii de la 1848, devenind mai tîrziu prefect de Neamț. Ioan B. Cantacuzino și-a petrecut anii copilăriei și a urmat școala primară la Dresda, apoi a absolvit cursurile liceului din Lausanne, trecînd examenul de bacalaureat la Paris în 1868 la vîrsta de 17 ani. Între anii 1869—1875 și-a făcut studiile de inginerie la Zürich, specialitatea poduri, șosele, construcții hidrotehnice și navale,

¹ Nicol Donald M., *The Byzantine Family of Kantakuzenos. A Genealogical and Prosopographical Study*, Dumbarton Oaks, 1968.

² Cantacuzino G. M., *Izvoare și popasuri*, București, Edit. Eminescu, București, 1977, p. 504.

³ Pentru clarificarea relațiilor de rudenie ale autorului manuscrisului indicăm următoarea spiță genealogică simplificată:

NICOLAE CANTA

= Pulcheria Sturdza — Miclăușeni

BASILE CANTACUZINO

= Pulcheria Rosetti-Bălănescu

MARIA

= P. Puvis de Chavannes

ELENA
= Eugen
Ghika
Budești

MARIA
= Iancu
Pallady

PULHERIA
= Neculai
Miclescu
= Scarlat
Sturdza

IOAN
= Frosa
Enculescu

CATERINA
= Lucia
Romalo

MATEI
= Lucia
Romalo

NICOLAE
= Marcela
Bibescu

Nicolae
Ghika
Budești

Theodor
Pallady,
pictor

Enache
= Maria
Cesianu

Maria
= Grigore
Odobescu

George
Matei
arhitect

Emanuela

obținând diploma cu calificativul „Magna cum Laude”. În 1875 s-a reîntors în patrie fiind angajat ca șef de secție în cadrul Direcției C.F.R. din Ministerul Lucrărilor Publice, încredințându-i-se proiectarea și executarea liniei ferate Ploiești — Predeal.

La 13 iunie 1882 a fost numit profesor de topografie și navigație interioară la Școala de poduri și șosele din București, iar în 24 septembrie 1882 a trecut la catedra de poduri și șosele. După o întrerupere de un an, Cantacuzino și-a reluat activitatea didactică, în 1884 ca profesor de navigație interioară și maritimă, până la pensionarea sa la 1 iunie 1913 la vârsta de 62 ani ⁴.

Paralel cu activitatea la catedră, Cantacuzino a fost primul șef al Serviciului Lucrări noi, înființat la 1/13 iunie 1883 în urma trecerii lucrărilor de construcții de linii noi la Direcția Generală a C.F.R. funcție ocupată până în vara anului 1886, când a fost înlocuit de Anghel Saligny ⁵. În calitate de director al Serviciului fluvial și maritim a conceput și condus lucrările primului port maritim român — Constanța, a cărui piatră fundamentală a fost pusă în ziua de 16 octombrie 1896. Contribuția sa la această lucrare de mari proporții este menționată într-o broșură aflată la Biblioteca Academiei R. S. România ⁶: Die Vergrößerung und Neuanlage des Ilafens Constanța. Auszug aus dem Berichte I. B. Cantacuzino în care este prezentată extinderea și reamenajarea portului Constanța. Pentru contribuția lui Cantacuzino la aceste lucrări i s-a conferit, la 27 octombrie 1909 ordinul „Coroana României” în grad de „Mare Ofițer” cu mențiunea titlului de: „Inginer Inspector General, fost Director al lucrărilor portului Constanța” ca o recunoaștere oficială a meritelor sale. Sub conducerea sa s-au realizat lucrări de construcție și în alte porturi dunărene. La Giurgiu de pildă, unde antrepriza a fost luată chiar de Cantacuzino, aducțiunea apei în orașul Iași de la Timișești, pentru aceasta fiind necesară realizarea unei conducte de peste 90 km. Pe lângă lucrările menționate, Cantacuzino a fost adesea solicitat la rezolvarea unor probleme tehnice, ca de pildă în arbitrajul tehnic legat de procesul tramvaielor din București, ce a avut loc în anul 1911. Comisia tehnică instituită cu acest prilej a fost compusă din ing. I. B. Cantacuzino, ing. Gh. Panait și ing. Al. Perișanu ⁷. El a fost totodată membru în consiliul tehnic superior și inspector general al C.F.R. După pensionare și-a continuat activitatea ca expert tehnic al Societății de credit industrial sucursala Iași — pentru care a făcut expertize tehnice la mai multe fabrici din Moldova. În această calitate a funcționat până la moartea sa, survenită la 6 aprilie 1929.

După știința noastră singura mențiune asupra manuscrisului pe care-l prezentăm este cuprinsă într-un articol apărut în „Arhiva Genealogică” ⁸ în care autorul (articolul nu este semnat) face următoarea mențiune: „Până în zilele noastre a urmat și completat genealogia familiei, Ioan, fiul lui Vasile Cantacuzino din Moldova. Din 1912 și până astăzi statutul lucrării lui Iancu Cantacuzino nu s-a schimbat, ea rămânând în continuare înedită. Din informații de familie rezultă că lucrarea a fost scrisă în două exemplare — unul a aparținut Mariei Odobescu, fiind distrus cu ocazia bombardamentelor din 1944 și celălalt lui Enache Cantacuzino a cărui fiică, Emanuela Cantacuzino l-a predat Arhivelor Statului din București în anul 1981.

În ceea ce privește datarea manuscrisului pe prima filă se află înscris anul 1926, dar cu siguranță conținutul său este anterior anului 1912, când a apărut articolul menționat în „Arhiva Genealogică”. Probabil transcrierea manuscrisului s-a făcut în 1926. Oricum, referirile făcute la opera lui Ioan C. Filitti „Arhiva Gheorghe Grigore Cantacuzino”, apărută în 1919, dovedesc că manuscrisul inițial i s-au adus completări ulterioare.

Lucrarea, singura care tratează genealogia Cantacuzinilor din secolul al XI-lea până în secolul XX este structurată în felul următor: prima parte cuprinde istoricul familiei, între filele 3 r — 11 r; cea de-a doua parte cuprinde genealogia familiei, între filele 12 r — 43 r, un tablou genealogic cu ramurile actuale ale familiei, până la a 25-a generație — f. 46 r; între filele 44 r — 45 r; și 47 r. — 58 v se află datele despre familia actuală, contemporană autorului lucrării, o valoroasă Notă-anexă la genealogia Cantacuzinilor; scrisă de nepotul autorului, arhitectul Nicolae Ghika Budești; între filele 51 r. — 62 r. sînt inserate tablouri genealogice înfățișînd diferitele ramuri ale familiei: Cantacuzinii ziși Măgureni din Țara Românească — f. 53 r.; Cornenii — Rîkoveni din Țara Românească — f. 54 r.; Măgureni din Rusia — f. 55 r.; Delenii din Moldova, Rusia și Germania — f. 56 r.; Măgureni — Deleni din Moldova — f. 57 r;

⁴ Ionescu Ion, *Istoricul învățămîntului tehnic din România*, în volumul jubiliar pe anul 1930 al „Buletinului Societății Politehnice”.

⁵ V. Iordănescu, D. Georgescu C. *Construcții pentru transporturi în România*, vol. I, p. 79, 81.

⁶ Sub cota 271 503.

⁷ V. Bacalbașa Constantin, *Bucureștii de altădată*, vol. IV, ed. a II-a, Edit. ziarului „Universul”, București, 1936, p. 35—36, 101.

⁸ *Despre genealogia Cantacuzinilor*, în „Arhiva Genealogică” an. I, nr. 7 și 8, iul.—aug. 1912, p. 99.

Pașcanii din Moldova — f. 58 r., Șerbeștii din Moldova — f. 59 r; tabloul genealogic al Cantacuzinilor de la primii reprezentanți atestați la Ioan împăratul Bizanțului — f. 61 r; Lista moșilor Cantacuzinilor din Moldova (de fapt numai ramura Măgureanu Deleanu) — f. 62 r—63r.

Lucrarea cuprinde o mare cantitate de informații privind genealogia Cantacuzinilor. Prima parte, *Historique de la famille*, debutează cu un *Avant-propos*, pe care îl reproducem aici, deoarece oglindește concepția lui Ioan B. Cantacuzino despre scopul demersului său: „A studia și a scrie istoria și genealogia familiei sale nu este deloc opera purei vanități și a orgoliului nobiliar; este operă științifică pe de o parte, pentru că istoria vechilor familii se alătură aproape tot timpul istoriei țărilor unde ele au acționat și trăit; și morală pe de altă parte, pentru că frumosele activități și frumosele vieți ale membrilor dispăruți ai unei familii sînt patrimoniul moral și legitim al descendenților lor și trebuie să servească de exemplu generațiilor viitoare”⁹. În acest credo este de subliniat ideea că istoria și genealogia familiilor este legată de istoria politică și culturală a statelor, de unde rezultă valoarea contribuțiilor acestei științe speciale pentru cercetarea istorică.

Autorul lucrării realizează un istoric al genealogiei Cantacuzinilor în care își plasează propria sa lucrare. Genealoghia Cantacuzinilor de banul Mihai Cantacuzino, rudă mai apropiată a lui Iancu, a fost tradusă din română, în rusă și continuată — [după cum scrie acesta — de către nepoții banului Mihai, Ioan și Nicolae Cantacuzino, stabiliți și ei în Rusia, fii ai fratelui mezin Răducanu Cantacuzino-Măgureanu. Ea a fost continuată și redactată în franceză de către strănepotul banului Mihai, generalul Rodolphe Cantacuzino, fiul mai sus menționatului Nicolai, trăitor în Rusia; ea se oprea la membrii diferitelor ramuri ale familiei, ce trăiau în 1856. Manuscrisul lui Rodolphe, al cărui original se găsea pe timpul lui Ioan B. Cantacuzino la descendenții din Rusia ai lui Rodolphe, a fost comunicat în copie la Dresda, în 1864, de către Rodolphe lui Basile, tatăl lui Iancu, genealogistul nostru. El se mai păstrează fragmentar în familia lui Iancu Cantacuzino, merițiind o analiză aprofundată vizind raporturile sale cu opera banului Mihai. În vederea alcătuirii lucrării sale, Ioan B. Cantacuzino a întreprins o documentare minuțioasă, ea rezultînd din nenumăratele trimiteri și note din partea referitoare la genealogia propriu-zisă a familiei. În spiritul aceleiași efort sistematic de documentare, bazat pe o acribie științifică, autorul scrie: „Continuînd și completînd genealogia și istoria familiei noastre, eu am ținut să o documentez, citînd surse autentice pe care am reușit să le epuizez, și pe care am putut să le controlez eu însumi, toate operele citate fiind scrise în biblioteca mea”¹⁰.

Începe desigur cu legendele necontrolabile privilegiate la Cantacuzini ca învingători ai cimbrilor, membri ai legiunilor romane ale împăratului Traian, prinți și regi ai Scandinaviei, regi ai sarmaților, conducători ai unui trib franc. Pornind mai ales de la informațiile lui Ducange, Sansovino și Lebeau, autorul trasează destinul familiei începînd cu acel prim reprezentant al familiei, menționat în 1104, continuînd cu momentul imperial din istoria familiei odată cu Ioan al VI-lea și Matei, urmat la un secol de diaspora: membrilor săi. Dezbătînd evoluția familiei după căderea Imperiului bizantin, autorul indică drept surse principale lucrările lui Ștefan Gerlach¹¹, Martinus Crusius¹², De la Croix¹³ precum și scrisoarea lui Paolo Giorgio Raguseo către împăratul Austriei Rudolf al II-lea¹⁴, citîndu-se opulent din aceste izvoare. Este înregistrată și opinia detractorilor lui Saitanoglu, care contestau originea porfirogenetă

⁹ „Etudier et écrire l'histoire et la généalogie de sa famille n'est nullement faire œuvre de pure vanité et d'orgueil nobilitaire; c'est faire œuvre aussi scientifique d'une part, puisque l'histoire des anciennes familles se rattache la plupart du temps à l'histoire des pays où elles ont agi et vécu; et morale d'autre part, puisque les belles activités et les belles vies des membres disparus d'une famille sont le patrimoine moral et légitime de leurs descendants, et doivent servir d'attraits et d'exemples aux générations futures.

Plus on peut remonter loin dans le passé à la recherche de ses ayeux, plus on doit être imbu de l'essence et des qualités qui caractérisent la noblesse, et qui tiennent autant de la distinction de la race, que de l'élévation des sentiments! La noblesse est l'œuvre du temps” (f. 3 r.).

¹⁰ „En continuant et complétant la généalogie et l'histoire de notre famille, moi Jean Cantacuzène, j'ai tenu à le documenter en citant les sources authentiques auxquelles j'ai été à même de puiser, et que j'ai pu contrôler par moi-même, tous les ouvrages cités ayant été rassemblés dans ma bibliothèque. A cette occasion j'ai pu rectifier plusieurs erreurs des généalogies précédentes” (f. 4 r.).

¹¹ Gerlach Ștefan, *Tagebuch*, 1674.

¹² Crusius Martinus, *Turco-Graecia*, Basel, 1584.

¹³ De la Coix, *La Turquie chrétienne*, Paris, 1695.

¹⁴ Colecția Hurniuzaki-Iorga, vol. XII, p. 563.

a acestuia, dar acestei păreri, Cantacuzino îi opune mărturia unor contemporani, de pildă a lui Gerlach, care scria despre ilustrul personaj amintit că era „din vechiul neam imperial grecesc al Cantacuzinilor”¹⁵, sau a lui Crusius: „... a cărui familie, în timpul existenței Bizanțului, a fost imperială, iar acum sub dominația turcească a fost redusă la condiția particulară”¹⁶.

În continuare este urmărit destinul Cantacuzinilor stabiliți în țările române, familia divizându-se în secolul al XVII-lea în două ramuri, din care s-au desprins mai devreme sau mai târziu numeroase subramuri. Din Iordache Cantacuzino, ramura seniorială, s-au ramificat branșele moldovenești: Deleni, Șerbești, Pașcani; din Constantin Cantacuzino postelnicul, ramura cadetă s-au diferențiat branșele muntenești: Măgureni Deleni (devenită moldovenească), Măgureni din Rusia, așa zișii Măgureni din Valahia și Cornenii Rîloveni.

Pentru a arăta poziția strămoșilor săi în societatea românească Cantacuzino face câteva observații legate de faptul că țările române nu au fost mai prejos față de Occident, că există posibilitatea unei comparații, mutatis mutandi, între poziția și puterea clasei dominante din Occident și poziția și puterea celei din țările române¹⁷.

Ultima parte a primului capitol al lucrării prezintă stemele familiei¹⁸. Iată descrierea lor după Ioan B. Cantacuzino; „l'aigle bicéphale byzantin sur un écusson supporté par deux anges, et surmonté de la couronne impériale de Byzance sur la poitrine de l'aigle un petit écusson avec des fleurs de lis, qui sont l'emblème prim tif des Cantacuzènes. Autour de cet écusson, qui est surmonté de la couronne princière, est suspendue la chaîne de l'ordre du St. Georges Constantinien, dont les Cantacuzènes furent longtemps les grands maîtres”. Introducerea florilor de crin în blazonul Cantacuzinilor este în realitate mult mai târzie, ipotezele emise de autor în jurul acestei probleme nefiind fondate documentar. Despre deviza „Quae nocent, docent” se spune în manuscris că ar fi fost probabil adoptată de Cantacuzini atunci când au trebuit să părăsească Bizanțul în urma persecuțiilor la care au fost supuși și a vicisitudinilor pe care le-au avut de înfruntat. Dacă afirmația lui Cantacuzino este puțin controlabilă putem însă afirma că această deviză se referă la numeroasele frământări prin care a trecut familia, istoriei zbuciumate căreia i se dă un sens prin această deviză cu o evidentă nuanță optimistă.

Dacă descrierile heraldice nu aduc un spor deosebit de informație la cunoașterea stemei Cantacuzinilor, în schimb capitolul referitor la genealogia propriu-zisă a familiei reprezintă piesa de rezistență a lucrării. Cele 25 de generații urmărite cuprind 232 personaje masculine numerotate, și de asemenea, un mare număr de personaje feminine nenumerotate. Nu ne propunem în această comunicare să verificăm toate afirmațiile și trimiterile lui Cantacuzino, fapt care ar cere un studiu mult mai îndelungat. Relevăm câteva aspecte legate de această genealogie. Desigur multe din afirmațiile și filiațiile stabilite de Ioan B. Cantacuzino nu se mai pot susține astăzi, după apariția întinsului studiu întreprins de Donald M. Nicol, dar iată că înainte de Filitti, Ioan B. Cantacuzino a alcătuit o minuțioasă analiză a genealogiei familiei bizantine. Erorile există, dar ele nu întunecă valoarea intrinsecă a acestui demers genealogic. Bogate fișe scrise într-un stil plăcut și elegant sînt consacrate împăratului Ioan al VI-lea, precum și mai târziu lui Saitanoglu. Există și ipoteza, îndelung discutată, a apartenenței mamei lui Mihai Viteazul la familia Cantacuzinilor în sprijinul căreia se fac trimiteri exacte la Daponte, Gerlach și Iorga.

Valoarea propriu-zis informațională, sporul de cunoaștere, pe care îl aduce lucrarea lui Ioan B. Cantacuzino, trebuie căutate, în partea dedicată genealogiei Cantacuzinilor din țările române, multe date din epoca modernă fiind necunoscute altor genealogii ale acestei familii. În acest sens remarcăm prezența unor informații prețioase relative la membrii ramurii Șerbești din Moldova, Măgureni din Rusia, Delenii din Rusia, Cornenii Rîloveni din Țara Românească această sursă făcîndu-ne cunoscute o serie de date genealogice pe care Filitti, de pildă nu le-a inclus. Exemplificăm afirmația noastră prin descendența lui Constantin Cantacuzino de la Șerbești, căsătorit cu Ernestina Jurgea — Negriștești, strămoșul soției profesorului Alexandru Tzîgara — Samurcaș și al Ghikuleștilor de la Climești; descendența completă a lui Leon Canta-

¹⁵ „Aus dem alten griechischen Kaisergeschlecht der Kantakuzenen” (Gerlach Ștefan, *op. cit.*, p. 60).

¹⁶ „...cujus familia, dum res byzantina statit, imperatoria fuit, et nunc sub turcico dominatione ad privatam conditionem reducta est” (Crusius, Martinus, *op. cit.* p. 203).

¹⁷ „Sans avoir eu jamais des titres de noblesse proprement dits mais seulement des titres individuels et personnels correspondent aux fonctions réelles ou honorifiques qu'ils occupaient ou qu'ils avaient occupées, les anciens boyards de Moldavie et de Valachie ne constituaient pas moins une noblesse de sang aussi vieille et aussi fière de l'ancienneté de ses ancêtres, et tout aussi exclusive, que celle des pays d'Occident” (f. 9 r).

¹⁸ Între filele 9 r—11 r.

cuzino, cneazul, revoluționar de la 1848, și a fraților săi din ramura Delenilor din Rusia; sau urmașii lui Constantin Cantacuzino-Rifoveanu a cărui nepoată de fiu, Maria s-a căsătorit cu un anume Iliescu din Craiova, alianță pe care nici o genealogie publicată nu o indică.

Un interes deosebit prezintă tablourile genealogice ce însoțesc textul manuscrisului. În afară de o spiță aflată pe f. 50 r, cuprinzând 11 generații — descendența lui Ioan și a Mariei, copiii autorului, din Andronic Cantacuzino, spiță ulterioară redactării manuscrisului, acesta din urmă cuprinde următoarele tablouri genealogice:

— Tabloul branșelor actuale cu descendența masculină pînă la a 25-a generație (f. 46 r.) începînd cu Andronic Cantacuzino, cu care de altfel încep toate schemele și cuprinzînd 10 generații

— Tabloul genealogic al Cantacuzinilor de la stabilirea lor definitivă în Moldova și Țara Românească pînă la ramificarea lor în diferite branșe (f. 49 r) începe cu Andronic Cantacuzino conținînd șapte generații. De remarcă este faptul că — și acest lucru se vede foarte clar din acest tablou — apariția diferitelor ramuri nu are loc în aceeași generație, ci în generații diferite

— Tabloul așa-zisilor Măgureni din Țara Românească (f. 53 r) începe cu Andronic și ajunge pînă la generația fiilor medicului Ioan I. Cantacuzino și a nepoților de fiu ai Nababului, cuprinzînd deci 11 generații și 71 persoane.

— Tabloul Cornenilor Rifoveni din Țara Românească (f. 54 r) conține 10 generații și 64 persoane, ajunge de la Andronic la generația generalului Gheorghe Cantacuzino-Grănicerul și a fraților săi.

— Tabloul Măgurenilor din Rusia (f. 55 r) cuprinzînd 11 generații și 73 de persoane, de la Andronic la generația nepoților de fii ai lui Mihai Cantacuzino-Speranski.

— Tabloul Delenilor din Moldova, Rusia, Germania (f. 56 r) conținînd 11 generații și 98 persoane, de la Andronic la generația lui Leon Cantacuzino din Moldova, soțul Anei Văcărescu.

— Tabloul Măgurenilor-Deleni din Moldova (f. 57 r) cu 11 generații și 77 persoane de la Andronic la generația arhitectului George Matei Cantacuzino.

— Tabloul Pașcanilor (f. 58 r) cuprinzînd 10 generații și 53 persoane, de la Andronic la generația Luciei, fiica lui Alexandru Cantacuzino-Pășcanu.

— Tabloul Serbeștilor (f. 59 r) conținînd 10 generații și 39 persoane, de la Andronic la Vladimir și Maria, copiii lui Alexandru Cantacuzino de la Serbești.

— Tabloul genealogic al Cantacuzinilor de la Ioan al VI-lea împăratul Bizanțului, pînă la stabilirea lor definitivă în Principate (f. 60 r), conținînd 11 generații și 53 persoane, de la Ioan al VI-lea pînă la Dumitrașcu, domnul Moldovei în cea de-a doua jumătate a secolului al XVII-lea.

— Tabloul genealogic al Cantacuzinilor de la origini pînă la Ioan al VI-lea, împăratul, Bizanțului (f. 61 r) cuprinzînd opt generații și 17 persoane, de la primul reprezentant al familiei cel din 1104, pînă la Ioan al VI-lea.

Toate aceste tablouri genealogice nu cuprind și soțiile, respectiv soții persoanelor consemnate — dar ele sînt cuprinse în fișe — avînd menirea să ordoneze materialul imens prezentat în capitolul privind genealogia familiei.

Pe ultimele file ale manuscrisului se află lista moșilor Cantacuzinilor Măgureni Deleni din Moldova¹⁹ din care reiese că moșia principală a acestei ramuri a familiei, Horodniceni din ținutul Suceava, a rămas în familie, de la Toderașcu Cantacuzino de la sfîrșitul secolului al XVII-lea pînă la Nicolae Căntă de la mijlocul secolului al XIX-lea. Totuși, dacă strămoșul său direct Toderașcu posedă 49 moșii, autorul acestei lucrări, Ioan B. Cantacuzino nu a avut spre sfîrșitul vieții, decît o mică vie la Bucium lîngă Iași.

Un pendant la lucrarea lui Ioan B. Cantacuzino îl constituie Nota-anexă la Genealogia Cantacuzinilor de Nicolae Ghika Budești unul dintre fondatorii istoriei arhitecturii la noi și totodată creator al stilului neoromânesc. El își exprimă clar intenția în următoarele însemnări: „Eu, Nicolae E. Ghika Budești nepotul lui Basile Cantacuzino și al Pulheriei Rosetti Bălănescu, fiul Elenei Cantacuzino, fiica cea mare a precedentilor și al lui Eugen Ghika Budești, luînd cunoștință de genealogia Cantacuzinilor alcătuită de unchiul meu Ioan Cantacuzino, am întreprins identificarea fundațiilor religioase ale Cantacuzinilor pe care le-am cunoscut și studiat în lucrările mele: „Evoluția arhitecturii în Muntenia și Oltenia”, publicată de Comisiunea Monumentelor Istorice în 4 volume din 1925 în 1936²⁰. În lista alcătuită de Ghika Budești se enumeră cîto-

¹⁹ Pe filele 62 r, 63 r, v.

²⁰ „Moi Nicolas E. Ghika Budești petit fils de Basile Cantacuzène et de Pulchérie Rosetti Bălănescu fils d'Hélène Cantacuzène la fille aînée des précédents, et d'Eugène Ghika Budești, ayant pris connaissance de la généalogie des Cantacuzènes établie par mon oncle Jean Cantacuzène, a entrepris d'identifier ces fondations religieuses des Cantacuzènes que j'ai pu connaître et étudier dans mes ouvrages: „Evoluția arhitecturii în Muntenia și Olte-

riile lui Toma Cantacuzino, ale fratelui său Iordache, ale lui Vasile de la Deleni, ale lui Constantin postelnicul, ale lui Toderașcu fiul lui Iordache, ale lui Drăghici, fiul lui Constantin postelnicul, ale lui Vodă Șerban, ale lui Constantin Stolnicul, Mihai spătarul, Matei aga, Pirvu, fiul lui Drăghici, Șerban alt fiu al lui Drăghici, Vodă Ștefan, Toma spătarul, Iordache de la Deleni, Ioan fiul acestuia Păuna, fiica amintitului Pirvu, și Vasile, tatăl autorului genealogiei și bunicul arhitectului Ghica Budești. Se subliniază astfel o activitate ctitoricească de anvergură, care evidențiază încă o dată rolul însemnat al acestei familii în dezvoltarea culturii și artei românești. Adaosul lui Ghica Budești este datat 1942, fiind deci ulterior redactării manuscrisului, dar integrându-se efortului științific al unchiului său.

Este deci un manuscris valoros, care întregeste bibliografia genealogică în general, pe cea a Cantacuzinilor în special.

Sigilii sătești în județul Teleorman (1838—1864)

MARIA GEORGESCU

Folosirea sigiliilor sătești a fost introdusă alit în Țara Românească cît și în Moldova în anul 1835 ca urmare a organizării administrative și juridice a satelor¹. Județul Teleorman face însă excepție în această privință, în sensul că primele sigilii sătești sînt folosite aici în anul 1838. Deși documentele nu consemnează această intruziune, explicația o găsim în faptul că în această perioadă au loc modificări ale hotarelor județului în urma păcii de la Adrianopol. Țării Românești i se redau cele trei raiale: Brăila, Giurgiu și Turnu și, totodată, se hotărăște mutarea reședințelor județelor sud-limitrofe în porturi dunărene. Raiaua Turnu revine județului Olt iar în anul 1835 domnitorul Alexandru Dimitrie Ghica dispune înființarea orașului Turnu Măgurele și mutarea reședinței județului Teleorman în acest oraș, ceea ce însemna schimbarea hotarelor dintre cele două județe. Pentru a se da o linie convenabilă acestor delimitări 28 de sate din jurul viitorului oraș Turnu Măgurele sînt incluse în componența județului Teleorman, formînd plasa Călmățuiul, iar în compensație, județul Olt primește un număr de 15 sate din nord-vestul județului Teleorman. De asemenea, pentru că județul Olt mai primea o parte din teritoriul județului Argeș, județul Teleorman ceda și acestuia tot în compensație, 18 sate din partea sa de nord². Efectiv aceste schimbări nu se puteau face decît cu ocazia întocmirii proximei catagrafii, respectiv anul 1838. Desigur că situația de provizorat administrativ a aminat confecționarea și folosirea sigiliilor sătești pînă după anul 1838.

Evoluția sigiliilor sătești din județul Teleorman în perioada de peste un sfert de veac la care ne referim cuprinde două etape. Prima etapă începe în anii 1838—1839 dar, din cauza lipsei de izvoare³, nu se poate stabili cu precizie încheierea ei și trecerea la a doua etapă. În orice caz, după aproape un deceniu de la apariția primelor sigilii sătești (1838—1847) docu-

nia", publié par la Commission des Monuments Historiques en 4 volumes de 1925 à 1936. J'ai entrepris de dresser la liste suivante des fondations des différents membres de la famille Cantacuzène dont j'ai pu avoir connaissance" (I. 51 r).

¹ Georgescu Maria, *Sigilii sătești în județul Buzău (1835—1864)*, în „Revista Arhivelor”, nr. 3, 1986, p. 341—343.

² Bălă Ion, *Hotarele județului Teleorman după reforma din 1838*, în „Teleormanul”, an. X, nr. 2094 din 9 iulie 1977.

³ Fondul Ocîrmuirii județului Teleorman se încheie cu anul 1840, cele ale subocîrmuirilor plaselor cu anii 1837—1839, iar fondul Protoieriei Tr. Măgurele începe cu anul 1847. De asemenea, la Arhivele Statului București nu se păstrează nici o matrice sigilară din această perioadă.

mentele atestă o nouă serie de sigilii care sînt folosite, în principiu, pînă la reforma administrativă din anul 1864. Din cauza puținătății izvoarelor despre care aminteam mai sus, practic au putut fi identificate din prima etapă numai sigilii ale satelor din plasele: Marginea, Tîrgul și Călmățuiul.

Sigiliile din plasa Marginea au fost emise în anul 1838 și au formă rotundă, cu diametrul de 30 mm sau ceva mai mare. Emblema este reprezentată de un cal în poziție uzuală și sprijinind o banieră înclinată spre spate. Legenda cuprinde: numele satului, al plasei și județului, prescurtat prin contracție și trunchiere, într-o exergă lată de aproximativ 6—7 mm și anul de emisie a sigiliului, plasat în cimpul sigiliilor sub emblema. De exemplu, legenda sigiliului satului Bragadiru este următoarea: „sat Bragadiru pl Margi J TI 1838”⁴. Menționăm că identic cu sigiliul satelor din această plasă este acela al tîrgului Zimnicea⁵.

Pentru plasa Tîrgul sigiliile sătești au fost emise în anul 1839, avînd formă rotundă cu diametrul de aproape 30 mm. Cimpul sigilar este împărțit ca la sigiliile descrise mai sus, dar emblema este reprezentată de o acvilă cruciată cu zborul semiîntins. Sigiliul stărosciei orașului Ruși, reședința acestei plase este și el asemănător cu sigiliile satelor, dar este de dimensiuni ceva mai mici⁶.

Sigiliile satelor din plasa Călmățuiul au aceeași compoziție cu cele din plasa Tîrgul, cu excepția faptului că sînt ovale pe înălțime și mai mici, iar legenda nu mai este plasată în exergă, ci direct în marginea cimpului sigilar⁷.

În concluzie, toate aceste sigilii au înscris anul emiterii lor, iar în emblema este reprezentat un cal purtător de steag în cazul sigiliilor din plasa Marginea și de o acvilă în cazul celor din plasele Tîrgul și Călmățuiul. Insemele sînt gravate prin incizie, în intenția ca sigiliile să fie aplicate în ceară. În fapt, însă, ele au fost aplicate în fum, procedeu ieftin și oricînd la îndemînă. Legenda este redată în caractere chirilice caligrafice.

În deceniul al cincilea este emisă o nouă serie de sigilii sătești, mult mai bogat ilustrată în documente. Spre deosebire de primele, acestea nu au anul de emisie menționat, din care cauză, dată fiind și lipsa de documente din perioada 1841—1846, nu se cunoaște data sigură a introducerii lor. Aceste sigilii au, fără excepție, formă rotundă cu diametrul de aproximativ 33 mm și sînt gravate în excizie, fiind aplicate în fum sau, uneori, în tuș. Emblema o constituie, în majoritatea cazurilor, două oi adorsate redatate mai mult sau mai puțin fidel. Sigiliul satului Bucovu-Adunați are însă ca emblema doi cai adorsați⁸. Legenda cuprinde numele satului scris pe orizontală, pe două sau trei rînduri sub emblema, iar în exergă sînt menționate numele județului și al plasei respective. De exemplu, legenda sigiliului satului Piatra cuprinde: „satul Piatra jud. Teleorman pl margini”⁹. Caracterele grafice sînt majuscule chirilice. Sigiliile tîrgurilor Zimnicea și Mavrodin și al orașului Ruși de Vede sînt și ele confecționate după același model¹⁰.

Emiterea acestor sigilii s-a făcut, în principiu pînă la reforma administrativă din anul 1864, dar sînt cazuri cînd unele sigilii comunale au apărut și înainte de această dată. De exemplu, sigiliile satelor Băsești și Piatra sînt înlocuite cu sigilii comunale în anul 1861¹¹, ale satelor Crîngeni, Buzescu și Frumoasa în 1862¹², iar ale satelor Cioara, Cîrligați și Furculești în 1863¹³. De cele mai multe ori, însă, sigiliile sătești au fost folosite de către comune mult timp în lipsa celor comunale a căror confecționare s-a amînat din diverse motive. Primăria comunei Tătărăștii de Jos, de exemplu, și-a confecționat sigiliul în anul 1872¹⁴.

Deși nu s-au putut constata documentar sigiliile tuturor satelor existente în această perioadă se presupune că toate satele și-au confecționat și au folosit sigilii proprii. În cazul cînd un sat era prea mic se asocia cu un sat apropiat mai mare și-i confecționau împreună o singură matrice sigilară pe care se gravau numele ambelor sate și era folosită ca atare. Astfel, micul sat Capu Luncii se asociază cu satul Ciolănești¹⁵. La fel procedu și satele cu

⁴ Arh. St. Teleorman, fond Prefectura județului Teleorman, dosar 1072/1839, f. 138.

⁵ Ibidem, fond Subocluirea plasei Marginea, dosar 919/1838, f. 99.

⁶ Ibidem, fond Prefectura județului Teleorman, dosar 1092/1840, f. 206.

⁷ Ibidem, f. 107.

⁸ Ibidem, fond Protoieria Turnu Măgurele, dosar 440/1869, f. 105.

⁹ Ibidem, dosar 23/1850, f. 48.

¹⁰ Ibidem, dosar 269/1864, f. 259, 599; dosar 270/1864, f. 8.

¹¹ Ibidem, dosar 270/1864, f. 279, 297.

¹² Ibidem, f. 22, 270, dosar 432/1868, f. 7.

¹³ Ibidem, dosar 270/1864, f. 216, dosar 440/1869, f. 6. Arh. St. București, colecția Sigilii administrative, nr. 2439.

¹⁴ Arh. St. Teleorman, fond Protoieria Turnu Măgurele, dosar 440/1869, f. 131.

¹⁵ Ibidem, dosar 27/1864, f. 68.

Satul Bragadiru

Tirgul Zimnicea

Starostia orașului
Rușii de Vede.

Satul Piatra

Comuna Cioara

Satul Furculești de Jos

Satul Poroschia și Buzoieni

un număr mic de locuitori și așezate la distanțe foarte apropiate între ele, cum sînt Popești și Palanga¹⁶, sau Meri și Goale¹⁷. Acestea din urmă, existente ca așezări distincte și astăzi, și-au adaptat denumirea în legenda sigiliului, ajungîndu-se la aceea de Merii-Goleni¹⁸.

Studierea documentelor pe care sînt aplicate sigiliile și legendele sigiliilor sătești oferă informații privind dezvoltarea administrativă a județului, rolul social-juridic al satelor în perioada regulamentară și pînă la legea organizării comunelor rurale din anul 1864. Astfel, dacă în anul 1831 locuitorii „sirbi”, ca de altfel și cei români din satul Calomfirești refuzau categoric, în virtutea obișnuinței, să se unească într-o singură siliște și să-și aleagă un singur pircălab¹⁹, faptul că mai tirziu satul Calomfirești nu apare divizat, ci cu o organizare unică, avînd un singur sigiliu și, deci, un singur sfat sătesc și un singur pircălab²⁰, ne indică procesul de împămîntenire a elementelor străine în acel loc cu cele autohtone. Semnificativ ne apare legenda sigilară a denumirii: „satul Pleașovul Sirbi și Rumâni”²¹.

Unele localități care, în general sînt consemnate în documente ca fiind încheigate și purtînd o singură denumire, și-au constituit cîte două sigilii diferite. Astfel, pentru satul Nanov înțîlnim un sigiliu cu denumirea în legendă „satul Nanovul de Jos” și altul cu denumirea „satul Nanovul”²². Aceeași constatare și în cazul satului Furculești²³. Această separare administrativă pe care ne-o indică sigiliile, fără să fie vorba de așezări distincte²⁴, s-ar putea explica prin aceea că locuitorii satelor respective erau așezați pe proprietăți diferite²⁵. Perechi de sate ca: Tătărăștii de Sus și de Jos, Orbeasca de Sus și de Jos, Virtoapele de Sus și de Jos și-au avut sigiliile lor separate, ceea ce indică o structură încheigată a fiecărui sat în parte.

Alte sigilii ne indică prin legendă specificul social al localității respective. Este cazul „satului Slobozia Licuriciu”²⁶ sat care era, într-adevăr recent constituit, dar care se numea în mod obișnuit „Licuriciu”. Precizarea de „satul Cătunu Bivolița”²⁷ ne demonstrează o slabă evoluție demografică a așezării respective. Legende ale altor sigilii localizează, fără nici un fel de dubiu, satul în cauză. De exemplu, satul Măgura își înscrie pe sigiliu numele de „Măgura-Lăceanca”²⁸, deși satul respectiv aflat în apropiere de satul Lăceni, purta în mod obișnuit denumirea simplă de „Măgura”. La fel, sigiliul satului Mozăceni precizează că este vorba de „Mozăcenii — Mitropoliei” adică satul de pe moșia Mitropoliei²⁹. Sigiliile sătești mai consemnează și localități azi dispărute, cum este cazul cu satul Odaia Hagii Hristii³⁰.

În ceea ce privește semnificația emblemelor, acestea trebuie considerate separat, de la un tip la altul. Astfel, acvila cruciată se asemănă întru totul cu multiseculara acvilă din sigiliile Țării Românești și preluarea ei ca simbol heraldic de către instituțiile locale ne sugerează tendința de întărire a puterii centrale în stat.

În același timp, oile semnifică simbolul tradițional al județului Teleorman. În schimb, emblema reprezentată de calul sprijinit pe un steag constituie o compoziție de tip nou în heraldica românească. Aceasta apare pentru prima dată ca emblemă a noului oraș Alexandria și va fi preluată de sigiliile satelor din plasa Marginea în care se afla inclus și acest oraș.

¹⁶ Ibidem, dosar 269/1864, f. 270.

¹⁷ Ibidem, dosar 34/1851, f. 3.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Ibidem, fond Prefectura județului Teleorman, dosar 92/1831, f. 7.

²⁰ Ibidem, fond Protoieria Turnu Măgurele, dosar 27/1850, f. 17.

²¹ Ibidem, dosar 9/1849, f. 193.

²² Ibidem, dosar 30/1850, f. 25, dosar 269/1864, f. 360.

²³ Ibidem, dosar 3/1848, f. 79; dosar 270/1864, f. 31.

²⁴ În toate rapoartele, statisticile, tabelele întocmite de subocirmitori, ca și în corespundență, aceste două sate apar ca așezări unice, cu denumirea „Nanovul” respectiv „Furculești”.

²⁵ Este cunoscut că sigiliul sătesc era format din trei părți care se păstrau de către preot, proprietar și unul din aleșii satului. Vezi Codru-Drăgușanu, I., *Peregrinul transilvan*, București, 1980, p. 100.

²⁶ Arh. St. Teleorman, fond Protoieria Turnu Măgurele, dosar 269/1864, f. 332.

²⁷ Ibidem, dosar 37/1851, f. 3.

²⁸ Ibidem, dosar 34/1851, f. 8.

²⁹ Ibidem, dosar 269/1864, f. 359.

³⁰ Ibidem, dosar 9/1849, f. 150.

Simboluri în piatră

Zilele de vară toridă ale anului 1988 au oferit trecătorilor de pe strada Gării din municipiul Bistrița prilejul de a remarca o prezență deosebită. Oraș care trăiește an de an prefaceri urbanistice ce-i dau o nouă înfățișare, a ajuns să înregistreze cotidian elevările unor noi edificii cu variate funcționalități, toate conferind urbei caracterul dinamic, de afirmare a personalității în competiția cu celelalte capitale județene. Dar în acest caz cei ce-și opresc pașii la nr. 1 de pe strada amintită întâlnesc un șantier de o manieră ce nu corespunde tradiționalului fel de organizare și desfășurare a activității constructorilor. Trecătorului i se ridică o serie de semne de întrebare, primele operațiuni nedezvăluind celor neavizați intențiile. La clădirea nouă care adăpostește, începând din 1981, filiala județeană a Arhivelor Statului au fost atașate schelele unor construcții de o manieră aparte. Având un program de lucru de zi-lumină, specialiștii au trecut, după montarea schelei, la atașarea în exteriorul clădirii a unei noi mantale formată din patrate de circa 50 x 50 cm purtând o strictă și disciplinată numerotare.

Trecerea zilelor, consolidarea liantului a permis defolierea acestor zone. Îndepărtarea hîrtiei protectoare a dezvăluit treptat „misteul acestei lucrări”. Edificiul Arhivelor se definea și își definea caracterul de trezorier al istoriei mult milenare prin adosarea acestei mări compoziții realzate în tehnica mozaicului. Lucrarea de mare amploare prin suprafețele și planurile tratate ca și prin elementele evocate, episoade selectate ca cele mai semnificative pentru a marca această evoluție de trăire în vatra străbună, mozaicul parietal de la Arhivele Statului constituie un mesaj al acestui domeniu, care încorporînd elemente ale tradițiilor unui trecut de luptă, transmite urmașilor realizările unei epoci de profunde și semnificative prefaceri.

Mozaicul a fost realizat din material de o mare rezistență în timp, marmură din diverse cariere ale țării (Moneasa, Alun, Vașcău, Căprior, Maramureș, granit negru de la Lița județul Cluj) fixat pe perete cu un liant de cea mai bună calitate (ciment de tip Portland

și nisipul cuarțier din Miocani — cariera din județul Botoșani).

Munca de migală, cu multe etape premergătoare care au permis definitivarea desenei, tăierea marmurii, lipirea tuturor plăcuțelor, numerotarea panourilor, transportarea din atelier pe șantier pentru a primi certificatul de definitivare ca operă de artă decorativă, toate acestea au constituit pentru colectivul de realizatori o dăruire artistică pe parcursul a circa doi ani de muncă.

Cele două luni de șantier au însemnat corolarul acestei activități, prin adosarea la perete, finisarea rosturilor, șlefuirea tuturor (circa 1000 000) plăcuțelor de marmură. În aceste două luni de muncă trecătorului i-au fost treptat dezvăluite componentele, ca în final să poată privi și dialoga cu această istorie narată cu ajutorul pietrei colorate.

Inițiativa realizării în marmură a unui adevărat motto care să sintetizeze istoria se dovedește o reușită, oferind vizitatorilor sensurile majore ale acestei clădiri destinate să păstreze pentru viitorime memoria trecutului.

Lucrare de mare amploare prin energiile umane integrate în ea ca și prin efortul material încorporat, s-a bucurat de la primele demersuri și pînă la finalizare de înțelegerea și sprijinul efectiv al tuturor factorilor devenind un obiectiv de referință pentru patrimoniul artistic și urbanistic al orașului Bistrița. Lucrările declanșate în anul 1986 au oferit artiștilor Mitrea Ion și Șbirciu Ion prilejul de a răspunde unei generoase tematică prin desenele intermediare care au fost supuse unor viguroase dezbateri, finalizate prin adoptarea unei succesiuni de imagini pentru cei doi pereți rezervați acestei narațiuni în piatră.

Cei 146 m.p. ai mozaicului parietal distribuiți pe pereții exteriori ai casei scării au o largă deschidere, putînd fi urmăriti de privitor de pe trotuarele străzii. Mozaicul înalt de 17 m. avînd distribuite scenele pe o scară ale cărei succesiuni încep din partea stîngă de la scară, se finalizează în partea dreaptă jos. Dezvoltarea temei cu referință la continuitatea poporului român în vatra strămoșască este realizată prin distribuirea scenelor pe mai multe registre, începînd cu evocarea strămoșilor în postura de trudituri ai glicii. Rela-

țiile permanente între români sînt sugerate de secvența care redă pe domnitorii Ștefan cel Mare și Petru Rareș, precum și stema Moldovei. Bogățiile plaiurilor bistrițene sînt sintetizate prin prezența a doi mineri în postura de oameni ai adîncurilor muncind la scoaterea minereurilor.

Afirmarea culturală, cu profunde și semnificative contribuții la susținerea idealului de unitate al tuturor românilor, este definită și prin simbolicele inițiale V.R.R. ale societății Virtus Romana Rediviva.

Pentru neostoiții apărători ai gleei strămoșești înalta conștiință a demnității este susținută și prin episodul evocîndu-l pe Tănase Tudoran care la 1763 a fost frînt cu roata pentru „mișelia” de a-i instiga pe conaționali întru apărarea drepturilor obținute anterior. Ca apolcoză a acestei lupte, scena este dominată de un soare, simbol al triumfului adevărului și binelui. Episoadele sînt definite prin elemente decorative, atribute ale epocilor tratate.

Panoul de față, privit de sus în jos, este dominat de scena evocînd momentul Unirii din 1918, redat prin trei femei și un buchet de trandafiri. În acest caz artistul a redat pe femeia transilvană în costum specific bistricean.

Registrul următor face referință la personalități reprezentative ale culturii din secolele

XIX—XX, fii ai acestor meleaguri. Sînt redade portretele lui Roman Vivu, Andrei Mureșanu, George Coșbuc, Liviu Rebreanu.

O definitorie prezență a elementelor decorative conduce privirea la ultimul episod al acestei succesiuni, care evocă omul zilelor noastre, printr-un grup de oameni simbolizînd agr cultura, industria, intelectualii.

Reamintim că mozaicul a fost realizat cu ajutorul plăcuțelor de marmură divers colorate cu efecte policrome obținute prin diversitatea de tonuri și semitonuri oferite de diverse nuanțe ale marmurei. Au fost folosite două nuanțe de negru, trei de gri, două de alb, trei de ocru, una de brun.

Privit în ansamblu, mozaicul reprezintă o lucrare care prin specificul materialului folosit îi conferă caracterul de pictural în planuri largi.

Mozaicul este o zestre care completează în mod fericit edificiul Arhivelor Statului din orașul Bistrița. El se alătură lucrărilor anterioare executate la exterioarele edificiilor Arhivelor Statului din Buzău, Tirgu Mureș (mozaicuri parietale), Iași și Vaslui (medalionane cu efigiile unor domnitori), Cluj (reprezentarea sigiliului lui Mihai Viteazul).

VIRGILIU Z. TEODORESCU

Consfătuiri ale redacției cu cititorii

MIERCUREA CIUC

În ziua de 21 octombrie 1988, la Cabinetul județean pentru activitatea ideologică și politico-educativă a avut loc înfrînirea redacției cu cititorii „Revistei Arhivelor”. La înfrînire au participat profesori de istorie și științe sociale, lucrători ai bibliotecii județene și ai filialei Harghita a Arhivelor Statului.

Lucrările consfătuirii au fost deschise de către tovarășul profesor Constantin Costea, inspector școlar de specialitate la Inspectoratul Școlar județean care a salutat cu deosebită căldură inițiativa redacției „Revistei Arhivelor” și a filialei Arhivelor Statului județului Harghita de a organiza o astfel de consfătuire prin intermediul căreia profesorii de istorie au posibilitatea de a cunoaște preocupările redacției pe linia valorificării Fondului Arhivistic Național, contribuția acesteia la educarea tinerei generații în spiritul dragostei față de trecutul glorios și demn al poporului român.

În cadrul manifestării, înscrisă în cadrul „Decadei cărții românești” (21—31 octom-

brie), tovarășa profesor Maria Cofas, vicepreședinta Comitetului județean de Cultură și Educație Socialistă a prezentat rolul cărții în epoca contemporană și realizările din domeniul editorital.

În continuare, tovarășa Mioara Tudorică a prezentat un scurt istoric al „Revistei Arhivelor” scoțînd în evidență faptul că de-a lungul existenței sale, în paginile revistei au semnat condeie de marcă ale istoriografiei românești printre care Constantin Moisil, Dimitrie Onciul, Nicolae Iorga, I. C. Filitti, Andrei Oțetea, Aurelian Sacerdoțeanu, Gheorghe Ungureanu și alții.

Subliniind preocupările actuale ale revistei, s-au prezentat tematica și profilul, rubricile permanente și temporare ale publicației. Rubrica „Studii și comunicări” se remarcă prin materiale de o înaltă ținută științifică, care abordează aspecte mai puțin cercetate, bazate pe documente de arhivă, inedite sau mai puțin cunoscute. Rubricile „Achiziții noi”, „Prezentări de fonduri și colecții” și

mai ales cea de „Documente” constituie un deosebit de util ghid în munca cercetătorului de astăzi prin punerea în circuitul științific a noi documente, care atestă lupta de veacuri a poporului român pentru unitate și independență, pentru o viață mai bună și mai demnă.

Participanții la această întâlnire și-au exprimat interesul față de problematica supusă atenției și apreciind deosebi includerea în paginile revistei a unui mare număr de documente legate de evenimentele cruciale ale istoriei noastre naționale, documente care se constituie într-un deosebit de sugestiv material didactic, ajutor prețios în predarea orelor de istorie. S-au făcut, de asemenea, propuneri de îmbunătățire și îmbogățire a

sumarelor revistei, pentru ca ea să poată fi folosită într-o măsură mai mare în activitatea didactică, să contribuie la educarea patriotică revoluționară a tinerei generații.

În încheiere a fost prezentată lucrarea „Îndrumător în Arhivele Statului județul Harghita” — întocmită de Liviu Boar, apărută sub egida Direcției Generale a Arhivelor Statului din Republica Socialistă România, un util și necesar ghid pus la dispoziția tuturor celor interesați, cercetători și iubitori de istorie în cunoașterea rolului jucat de melea-gurile harghitene în zbuciumata istorie a neamului românesc.

LIVIU BOAR

BRĂILA

În luna noiembrie 1988 a avut loc la Brăila, la Casa colecțiilor de artă, întâlnirea redacției cu profesori de istorie pe tema: Contribuția „Revistei Arhivelor” la educația patriotică-revoluționară a tinerei generații.

În cuvântul de deschidere, șeful Filialei Arhivelor Statului județul Brăila, tovarășul Nicolae Mocioiu, a arătat scopul consfățuirii, invitând participanții să exprime sugeriile și propuneri care să contribuie la îmbunătățirea tematicii și conținutului revistei.

Tovarăsa Mioara Tudorică a apreciat oportunitatea întâlnirii cu profesorii de istorie din județul Brăila și din alte județe pentru îmbogățirea tematicii revistei și orientarea ei în vederea sprijinirii procesului de învățămînt și a mulțumit secției județene a Societății de istorie pentru sprijinul acordat în organizarea acțiunii. În continuare a prezentat pe scurt tematica, structura rubricilor și principalele direcții de activitate ale Revistei Arhivelor de la apariția sa, în anul 1924, pînă în prezent. Între acestea se remarcă: sprijinirea cercetării științifice și a educației patriotice a oamenilor muncii precum și îndrumarea și orientarea muncii de arhivă de la organizații. Mai multe rubrici ale revistei susțin munca profesorului de istorie în procesul instructiv-educativ la care participă. Astfel, rubricile „Studii și comunicări”, „Documente”, „Instrumente de lucru” slujesc în egală măsură munca profesorului și interesul de cunoaștere al elevilor. Îndeosebi rubrica „Documente”, cuprinzînd în cea mai mare parte piese inedite, a venit în întîmpinarea cerințelor procesului de educație a elevilor prin varietatea informațiilor pe care le cuprind și prin puterea de convingere și de sugestie

a documentului scris. Studiile și documentele publicate s-au axat îndeosebi pe marile evenimente istorice ale anului, aniversate pe plan național. Astfel, în ultima perioadă de timp au fost marcate următoarele evenimente și momente istorice care sînt cuprinse și în tematica de învățămînt: omagierea președintelui republicii, secretarul general al partidului tovarășul Nicolae Ceaușescu cu prilejul zilei de naștere; împlinirea a 100 de ani de la răscoalele țărănești din 1888 și reliefaarea luptei continue a țărănimii române împotriva exploatarea de clasă evocarea evenimentelor petrecute cu 140 de ani în urmă care au afirmat plenar idealurile de libertate și unitate națională ale poporului român în timpul revoluției de la 1848; 300 de ani de la urcarea pe tronul Țării Românești a lui Constantin Brâncoveanu; 70 de ani de la făurirea statului național unitar român și semnificația sa ulterioară pentru dezvoltarea poporului român; 130 de ani de la unirea, în 1859, a Moldovei cu Muntenia care a însemnat constituirea statului modern unitar și independent, întemeiat pe premise milenare. Alte materiale au consemnat viața și activitatea unor personalități cu rol însemnat în viața științifică și culturală a țării.

Rubrica „Achiiziții noi” semnalează noile documente intrate în păstrarea Arhivelor Statului și cuprinde informații inedite asupra dezvoltării social-economice a patriei în diferite epoci istorice, menită să informeze publicul „despre valoarea științifică a documentelor și să producă un curent favorabil colecționării și studierii lor”, după cum se menționa și în programul revistei din anul 1924. S-au făcut referiri și la alte teme, care se regăsesc în paginile revistei, încadrate în tematica complexă pe care

redacția se străduiește să o reflecte prin articolele publicate.

Pornind de la intenția redacției și de la scopul organizării acestei întâlniri s-a transmis participanților invitația de a-și exprima opiniile și sugestiile asupra conținutului și tematicii Revistei Arhivelor și asupra modului în care ea reușește să contribuie la educația patriotică revoluționară a elevilor.

Tovarășa prof. Georgeta Ciupală, președinta Societății de istorie, filiala Brăila a arătat oportunitatea și utilitatea întâlnirii redacției „Revistei Arhivelor” cu profesorii de istorie, evidențiind contribuția publicației la desfășurarea procesului instructiv-educativ din școală. A exprimat, totodată, aprecierile profesorilor de istorie față de Arhivele Statului, pentru sprijinul primit în întocmirea lucrărilor de grad, în organizarea unor activități pionierești și școlare, îndeosebi prin intermediul filialei județului Brăila. Ceilalți vorbitori au făcut referiri la varietatea materialelor publicate în cadrul unei largi arii tematice, ținută științifică a publicației și modul în care au folosit o serie de articole în predarea orelor de istorie, în pregătirea profesională sau în organizarea unor acțiuni cu caracter educativ-patriotic. S-au remarcat documentele inedite publicate în paginile revistei care conferă lecțiilor de istorie un suport temeinic și convingător în

susținerea lor. Pornind de la ideea că Revista Arhivelor trebuie să rămână în continuare un instrument util de lucru și de informare atât pentru cadrele didactice cit și pentru ceilalți cititori, s-au formulat o serie de sugestii și propuneri. Între acestea menționăm: continuarea publicării unor studii și documente axate pe marile evenimente aniversate, venind în întâmpinarea acestora; apariția unor studii de istorie locală, care să sprijine și să stimuleze preocupările în acest sens; ilustrarea revistei cu reproduceri de pe documente revelatoare și redarea unor seturi de astfel de materiale care ar sprijini într-o mai mare măsură predarea orelor de istorie și pregătirea acestora; găzduirea în paginile revistei a unor lucrări de grad întocmite de profesorii de istorie care și le bazează pe studierea documentelor la Arhivele Statului.

În încheiere, apreciindu-se propunerile și sugestiile formulate, utilitatea acțiunii s-au exprimat preocupările redacției pentru îmbunătățirea activității viitoare.

La sfârșit a avut loc, la invitația tovarășei Ana-Maria Vicol, critic de artă, vizionarea expoziției de artă Casa colecțiilor.

STANCA BOUNEGRU

INSTRUMENTE DE LUCRU

Glosar de cuvinte din documente grecești (IV)

NATALIA TRANDAFIRESCU

Continuăm să publicăm cuvinte al căror sens a putut fi lămurit fie prin consultarea dicționarului sau glosarelor pentru alte limbi decît greaca fie din context; în cazul în care sensul nu este sigur, în dreptul lui s-a pus semnul întrebării. Prescurtările pentru denumirile fondurilor sînt următoarele: H.I. = „Hagi Ianuș Costa Petru”, HCP = „Hagi Constantin Popp” Ms. = Colecția „Manuscrise”; toate aceste fonduri se găsesc la Arhivele Statului din București. Alte prescurtări: CDT = „Catalogul documentelor turcești”, vol. I, București, 1960.

ἀδαταλίγια (τά) = avadelicuri, diverse obiecte din gospodărie, mărunțișuri.

„...τά δὲ σπίνια Κραϊόθας καὶ ἀδαταλίγια ἀπὸ ὅλα τὰ κονάκια ὅτι μοῦ πέσουν τὸ μερίδιον μου...” (H.I. LNV — 72) „...casele de la Craiova și diversele obiecte din gospodărie din toate conacele, deoarece mi-au revenit ca parte a mea <din moștenire> ...”. Mai v. și fond „I. Stamu”, XXI — 58.

ἀβίζον (τὸ) = anunț; κανὼν — = a anunța.

„...προχθὲς μᾶς ἐπαρυσιάσθμεν 3 πόλιτζες τῆς καὶ ἀτζετάρμεν ... καὶ κανένα ἀβίζον δὲν μᾶς ἤχεν.” (H.I. VI — 13) „... alaltăieri mi s-au prezentat trei polițe ale tale și le-am acceptat ... <deși> nu primisem nici un anunț”.

ἀζάδες (οἱ) = azale, azade, membri ai tribunalelor locale din provinciile supuse Turciei.

„...διότι πρόκειται εἰς Μέσσοβον νὰ γείνη ἡ ἐκκλογὴ τῶν ἀζάδων, ἥτοι μελῶν τοῦ Δικαστηρίου κατὰ τὸ νέον σύστημα...” (I.S., XXIV — 43) „... deoarece este prevăzută la Meșovo alegerea azalelor adică a membrilor Tribunalului în conformitate cu noua reformă” ...

ἀζάπτι (τὸ) = act de înțelegere, contract.

Cf. i. c. zapl-name „act de posesiune, proces verbal”.

„...κατὰ τὸ ἀζάπτι ὅπου ἐδόσαμεν διὰ γέννημα ὀκάδεης 17.500 ...” (I.S. VI — 34) „... în conformitate cu actul de înțelegere pe care l-am dat pentru 17.500 ocale de cereale ...”.

ἀλαφρώω = a scăpa de ...

„...καὶ ἂν τὸ ἐνάντιον τὰ δίδαμαν τοῦ μπεκρὶ Ἰῶτα πίσω, καὶ ἂν τὸ ἔκαμες αὐτῶ, πρέπει νὰ ἀλαφρόθηκες ἀπὸ λόθρες.” (H.I. V — 126) „... dacă, din contră, le-am fi dat beivului de Iota, chiar dacă făceai asta, trebuie să scăpăm de <aceste> polițe”.

ἀλάζουρα (τὰ) = alice (?)

„... τοῦ στείλαμεν καὶ ἀλάζουρα μετὰ τοῦ Κοτζόι διὰ νὰ τὰ ἐνχειρίση τῷ μεδελ <νιτζάρη> Δίνουλα...” (Ms. 695, f. 737 v.) „... i-am trimis și alicele prin Cocioi, ca să le dea medelnicerulu Dinul”.

ἀληέδες (οἱ) = aliade, monede turcești de aur (circulau la cursul de 14 sau 12 groși).

„... ἡθέλησε νὰ σᾶς σείρη ἀληέδες διακοσίους, Ν. 200, νὰ δεχθῇται τὴν τράτταν του...” (I. Stamu, III — 113) „... a avut intenția să vă tragă <o poliță> cu 200 de aliade, ca să accepteți trata lui”.

ἀλουποκοίλα (ἡ) = blană de pe pîntecele vulpii.

„... ὅσα διὰ μισὰν ἀλουποκοίλα καὶ κομάθι εἰς 3 κοντογούνια ὁμοῦ μετὰ τὸ φτιάσιμον ... 37 <γρόσια>.” (Col. „A. Ars ch.” — Achiz. t. 98) „... iar pentru misadă de blană de vulpe de pe pîntece pentru trei scurte de blană împreună cu făcutul <acestora> ... 37 groși”.

ἀμπαστάδες (οἱ) = temeliiile unei construcții, construcții auxiliare.

„... ἔλαβα δανικῶς παρὰ τοὺς <υρί> οὗς Δημητρίω καὶ Στέργιω Νιτζου Στάμου γρ <όσια> 500 καὶ εὔκεσα τοὺς ἀμπαστάδες τοῦ κερχανά μου.” (I. Stamu, II — 166) „... am luat împrumut de la domnii Dimitrie și Sterie Nițu Stamu 500 de groși, ca să fac temeliiile cherhanalei mele”.

ἀνθείαστος, ον = (despre morți) fără slujbă religioasă, neslujit.

„... Ημεῖς ἐδῶ καλὰ ἤμεσταν ὁμως τὸν κύρ Ἀστρινῶν ἀκόμι ἀνθείαστον τὸν ἔχομεν ἐπειδὴ καὶ ἐροτήσαμεν τὸν δεσπότι καὶ δὲν δίδι ἄδειαν.” (H.I. XLVI — 56). „Noi aici sîntem bine, însă

pe Astrino il finem încă fără să-i fi făcut slujba <de înmormîntare>, deoarece l-am întrebat și pe episcop și nu ne dă voie”.

ἐποτζινίματα (τά) = nemulțumiri, revolte.

„... και τούτω φαίνεται νά ἀκολουθῇ καί ἀποτζινίματα μεριῶν μάλιστα ὅς καλᾶ ἐκατάσταθα ὁ πρωτεύων εἶναι ὁ εἰδός τοῦ φωλιθῦ”. (HI. LXV — 151) „... și se pare că vor avea loc chiar și unele nemulțumiri, mai ales că, după cum bine am priceput eu, capul <rautăților> este fiul lui Follos”.

ἀργεῖλα (ῆ) = despărțitură, grajd.

„... 5 φοράδες μετὰ πουλάρια οἱ ὁποῖες ἀς βαλθοῦν σὸν ἀργεῖλον.” (HI. XCVI — 68). „... 5 iepe împreună cu minji lor să fie puși în grajd”.

ἀσιννάτζια (αἰ) = asinații, monede de hirtie (emise la sfîrșitul sec. al XVIII-lea; bancnotă <cu curs forțat>).

„Αὕτη ἡ ποσότης, πενήντα κιλιάδες ρούβλια εἰς βασιλικὰς ἀσιννάτζιας πρέπει νά περιστρέψεται εἰς τὸ φυλακτικὸν ταμεῖον μὲ πέντε εἰς τὰ ἑκατόν.” (I. Stamu, I — 1970). „Această sumă de cincizeci de mii de ruble în asinații împărătești trebuie să fie rulată de către Casa de depuneri, cu <dobîndă> de 5%”.

ἀσπράδες (αἰ) = asprade, un sortiment de blănuri.

“Εἶδα καὶ διὰ ταῖς ἀσπράδες ὅπου εἶχεν ὁ φίλος εἰς Βρασόδον καλῆτεφα νά πέρνης τὰς ἀσπράδες παρὰ τὰ συντάξια.” (I. Stamu, II — 109) „Am văzut <ce scrii> și despre „aspradele” pe care le are un prieten la Brașov, mai bine să lei aspradele decît sîngearurile”.

ἀστέργια (τά) = rîși (blănuri).

„... 55 ἀστέργια ἤγουν ζερταβάδες ... a 2,5 ... f. 137, 50” (HCP XXXIV — 14 și 15), „... 55 de rîși adică rîși ... cu 2,5 <lorini bucata fac> ... 137,50 florini”.

θωλούτα (ῆ) = valoare fie a unei polițe, fie a unei sume de bani.

„... καὶ τὴν θαλούταν <τῆς πόλιτζας> θέλετε τραβήσῃ τοῦ ἐν Βιέννῃ Ἀναγνώστη Παπ(ατεύ) εἰς φιορίνια”. (HI. VI — 71) „... cît pentru valoarea poliței, o veți trage la Viena asupra lui Anagnoste Papateu, în florini”.

βαρνικέροι(οί) = cei care lucrează la varniță la stîns varul.

„... διὰ ἀσδέστην ἤθελαι κάμη αὐτοῦ εἰς Βουρβόρου ... νά τοὺς δοθῇ βαρνικέρους δύο ὁποῦ μὲ πρόεγραψε νά τὴν στείλῃ συμφωνιμένους ἀπ’ ἐδῶ.” (HI, LXVIII — 50).

„... pentru cît var vreți să faci acolo, la Vîrvoru ... să li se dea doi oameni pentru varniță, deoarece mi-a scris mai demult să-i trimit, tocîndu-i de aici”.

θερμέτι(τό) = vermut.

„... ἐφόρτωσα ... εἰς περιλαδὴν σας 1 θαγένι μὲ θερμέτι ... καὶ σᾶς εὐχομαι νά τὰ πῖητε εὐθύμως.” (HCP V — 256).

„... am încărcat ... ca să luați în primire un butoi cu vermut și vă doresc să-l beți cu veselie”.

βοκούφης (δουκούφης), ες = binevoitor.

„... ὅπου εἶναι τῆς δυνάμεως μου διὰ νά πληροφορήσω τὸν ἀφέντην μας νά γίνῃ βοκούφης διὰ αὐτῇ τὴν ὑπόθεσιν.” (HI. LXV — 187) „... <voi face> cît stă în puterea mea ca să-l înformez pe stăpînul nostru ca să fie binevoitor în privința acestei afaceri”.

βολνιτζία(ῆ) = volnicie, act emis de o autoritate centrală pentru acordarea dreptului de exportare a unor produse sau pentru a constrînge pe cineva să-și îndeplinească o obligație.

„... νά δοθῇ ἕναν σλουιζιτόρον καὶ νά στείλετε διὰ νά μαζώζουν <τὰ γρόσια> καὶ νά γίνῃ καὶ μία βολνιτζία διὰ νά τοὺς φέρουν.” (HI, IX — 138.)

„... și să vi se dea un slujitor să-l trimiteți să strîngă banii și să se facă și o volnicie ca să-l aducă”.

δουλάντε (ό) = volantă, scrisoare deschisă.

Cl. it. *volante*, „zburător, foglio — „foaie volantă”.

„... θέλετε δώσετε τὴν πόλιτζαν ὁμοῦ μὲ τὸ δουλάντε γράμμα...” (HI, LXIX — 55) „veți trimitea polița împreună cu o scrisoare deschisă ...”

δούλλα (ῆ) τοῦ ταμπακίου = pecetea tabacului, taxă impusă asupra acestei mărfi, în funcție de greutatea ei.

„Λοιπὸν διὰ ... τὴν δούλλαν αὐτοῦ εἰς τὴν ὀλιγοτέραν τιμὴν σᾶς σταθῇ δυνατόν, ἐπειδὴ εἶναι ὁ καιρὸς καθ’ οὗ ἀλλάζουν οἱ θαμέσιδες.” (I. Stamu, III — 107) „Deci ... pentru pecetea acestuia (a tutunului — n.t) al posibilitatea acum să plătești mai puțin, deoarece a sosit momentul cînd se schimbă vameșii”.

γάτταις (οί) = o varietate de pește.

„... διὰ γάτταις εἶναι κάμποσι δισκολία ἀπὸ ἐδῶ διὰ τὶ δὲν μπορούμεν νά σιμειδαστῶμεν μὲ τοὺς θαμμέσιδες.” (HI, LXVIII — 54(2), 62, 71(1)) „În ce privește peștele avem ceva greutăți <cu expedierea> de aici, deoarece nu putem să cădem la înțelegere cu vameșii”.

γγιουτένια (τά) = salam, ghiudem.

„... διὰ τὰ μᾶς στείλετε πέντε γγιουτένια καὶ πέντε γλόσσασις.” (HI, LXVIII — 50) „... ca să ne trimiteți cinci salamuri și cinci limbi”.

γε(ν)δέκι(τὸ), γινδέκι = iedec, unitate de măsură (capacitate); un fel de baloturi, colete mari cu grăsimi.

„Λογαριασμός πούλησας καὶ ἐκκαθαρίσεως τῶν 12 γινδέκια τζερβισίου...” (I. Stamu, VI — 75 b) „Sočeteala vînzării și lichidării celor 12 iedecuri cu cerviș...”

γκερεκ ... γκερέκ ... = și... și; altă la ... cît și la ...

„... ὥστε εἰς κάθε αὐθεντικὴν καὶ χωρικὴν, ὑπόθεσιν νὰ συντρέχουν καὶ βοηθοῦν τὸν εἰρημένον Χρόνιν γκερέκ εἰς ἀπέραςμα ἀσκηριῶν γκερέκ εἰς κάθε ὑπόθεσιν.” (I. Stamu, VIII — 70(b))

„... Incît pentru fiecare chestiune oficială sau particulară să-l asiste și să-l ajute pe numitul Hroni, atît pentru trecerea armatelor cît și în oricare altă chestiune”.

γιαπή (ή) = gard, împrejmuire, hotar.

„... ἤγουν ἀπὸ τὴν κόχην τοῦ δρόμιον ὅπου κατεβένουν ἀπὸ τῆς δῶα πόρτας τοῦ μοναστηρίου ἕως εἰς τὴν γιαπὴν τὴν ξυλινὴν τοῦ μακαρίτου Πούρβου Ἰσπάσι.” (M-reia Mihai Vodă, VI — 16) „... adică de la colțul drumului care coboară de la cele două porți ale m-rii pînă la gardul de lemn al răposatului Pîrvu Ispas”.

γιασακτζίδες (οἱ) = iasaccii, curieri poștali.

Cf. tc. iassacci „gardian, soldat pentru siguranță, pentru a asigura o escortă (iasak „ordin, interdicție” (CDT, glosar).

„... ἐπειδὴ καὶ στέλλουν (γρόσια) καὶ ἄλλοι φίλοι μὲ τὸ νὰ εἶναι οἱ γιασακτζίδες τῆς πόστας γνωστοί.” (HI. VI — 45, 50, 40) „... deoarece și alți prieteni expediază (bani), deoarece iasaccii de la poștă sînt foarte cunoscuți”.

γιαφτάδες (οἱ) = orînduiești, polițe.

„... τὰ δὲ γρόσια δέκα ἐπτά χιλιάδες, ὅπου εἰς γιαφτάδες ἀφίσεν ὁ Πιέκος μας εἰς τὸν Χατζή Χαφούζην κατὰπην νὰ συνάξη παρακαλούμεν νὰ ἐχῆτε καὶ ἡ τιμιότη σας τὴν προντίδα.”

”(Ms. 695, f. 381 v.) „... iar pentru banii șaptesprezece mii de groși, pe care Pețcu al nostru i-a lăsat în orînduiești (polițe) casapului Hagi Hafuz, ca să-i stringă, vă rog să aveți și dvs. grija.”

γυμένα (τά) = imiņei (încălțăminte de epocă).

„... ἐπὶ συμφωνία γρ(όσιας) 500 καὶ 20 δκ(ά)δ(ες) μαλλὶ καὶ δύο ζευγ(ά)ρ(ια) γυμένα καὶ ἐν ζευγάρει ὑποδήματα.” (HI, LXV — 69) „... cu înțelegerea (următoare): 500 de groși și 20 de ocale de lîină și două perechi de pantofi și o pereche de încălțăminte”.

γιολτζουλ(ι) (τὸ) = călătorie.

Cf. tc. iolciuluc „călătorie”.

„... τοῦ ἐλέγαμεν διὰ τὸ γιολτζουλ(ι) εἰς Μόσχαν νὰ εἶναι αἰσιον καὶ ὅτι νὰ μᾶς γράφει συχνῶς.” (Ms. 695, f. 114 v.) „... în legătură cu călătoria spre Moscova, i-am urât să-i fie cu noroc și să ne scrie și nouă des”.

γιοργάνι (τὸ) = plapomă.

Cf. arôm. giurgâne „couverture de lit ouatée” (tc. iorghan, „plapomă”).

„... σὰς λέγω, φίλε, ὅτι τὸ γιοργάνι τὸ ἐπερίλαβα καὶ σὰς εὐχαριστῶ.” (HI LXVII — 54)

„... vă spun, prietene, că plapoma, am primit-o și vă mulțumesc”.

γιορρουστζ(ω) = a cîștiga, a avea un cîștig.

„... φέτο(ς) οὕτως ἦτον, δὲν ἐγκιουρρουστζαμαν.” (H.I, XXXVI — 54) „... anul acesta așa a fost, n-am cîștigat”.

γρᾶζω = a da, a oferi (glosă).

„... ἐμᾶς, μᾶς προστάζει ὁ νόμος νὰ πάρομαι ἀπὸ πλουσίους νὰ γράζομαι εἰς ὄρφανους καὶ ἐμῖς τὸ ἐνάντιον, πέρνομαι ἀπὸ τοὺς ὄρφανους καὶ δόσομαι τὸν πλουσίον.” (H.I. XXXV — 136)

„... nouă legea (creștină) așa ne poruncește, să luăm de la cei bogați și să dăm la orfani, iar noi din contră luăm de la cei orfani și dăm la cel bogat”.

δάρκι (τὸ) = expediere, trimitere; peșcheș (?)

κάμνω ~ = a trimite, a da în dar (?)

„... ὡσούτως τὴν παρακαλῶ ἀπὸ τὸ τζερβίσι ὅπου ἐκάμετε δάρκι διὰ τὸ μουτπάκι, ἀπὸ ἐκεῖνον πρητενδέρω καὶ ἰεγῶ εἰκοσι ὀκάδες.” (H.I. LXVII — 103). „... de asemenea te rog pe dumneata, din cervișul pe care l-ați expediat pentru bucătăria (sultanului vostru), din acela cer și eu (să mi se dea) 20 de ocale”.

δέγγι (τὸ) = balot, sac, orice fel de pachet ambalat.

„... λέγθιντας σας κιὰ διὰ τὴν πώλησιν λυθλαυλθυ σας δεγγίων 2 εἰς τὰ <γῖθ(α)> 46 1/2 (H.I. VI — 71) „... spunîndu-vă dvs. și în legătură cu vînzarea de lulachi, (marfa) dvs. 2 saci cu 46 1/2 groși”.

δεκάρια (τά) = decarii, baloturi, colete cu un nr. fix de bucăți de marfă.

„300 γρ<όσια> ... ὅσα τὴν πούλησιν 40 δεκαρίων κουναδοκοτζίων ἃ γρ<όσια> 7 1/3” (I. Stamu, III – 214).

„300 de groși ... cîți <am luat> din vînzarea a 40 de decarii de piei de viezure cu 7 1/3 groși < bucata>”.

δεχερμέ (ή) = dirmea, basma, legătură pentru cap.

„1 δεχερμέ τουλπάνι ... 2 <γρόσια>”. (H.I., VI – 20).

„O dirmea de tulpan ... <costă> 2 groși.”

δίττα (ή) = casă de negoț, firmă comercială, societate.

Cf. it. *ditta* „idem”.

„... ἀκολουθῶς δὲ θεωρόντας τὰ κατὰστιχα τῆς ἐδῶ δίττα μου.. ” (H.I., LXV – 184)

„... prin urmare verificînd catastihurile casei mele comerciale de aici ...”.

δολαρτίζω = a da tircoale : (fig.) a ocoli, a amîna plata unor datorii.

Cf. arom. *dulaie* „tircol, ocol”.

„Πεῖ μου ... ἄς μὴ στογασθῇ ὅτι τῇ ἐδολαρτίσθησα καὶ δὲν τὰ ἐστύλλα εἰς τὴν δίωρίαν.”

(H.I., LXV – 129 (2)) „Domnul meu ... să nu te gîndești că am amînat plata <banilor> și nu ți i-am trimis la termen”.

ἐκμπες (ή) = anturaj.

„... διὰ τὰ νὰ μὰς διωρίσῃ, ἔναν ἀνθρώπων ἀπὸ τὸ ἐκμπες τοῦ νὰ σταθῇ ἐδῶ.” (I. Stamu, VIII – 40) „... ca să ne orînduiească un om din anturajul lui, ca să stea aici”.

ἐρνῆλει (δ) = herghelie.

„Ἀκόμη σὰς ξαναπακακαλιῶ πως ἦνε γνωστόν διὰ τὰ 3 ἄλλογα μοῦ ὅπου ἔχω εἰς τὸν ἐρκιλέν σας.” (H.I., LXVIII – 38) „Din nou vă rog iarăși, ceea ce se știe deja, în legătură cu cei trei cai ai mei pe care li am în herghelia dvs.”

ζαερτζιλίκι (τὸ) = ocupație, Pentru text, v. *ισνάφι*.

ζαράλη (mai corect ζαράρη = pagubă).

Cf. arom. *zărare* „pagubă” <tc. *zarar* „dominage, perte”>.

„... πλὴν τῶρα, εἰς τὸ ἐρχομὸν τοῦ Ὀλτου, μὰς ἔκαμε ζαράλη εἰς τὸ γάρδον.” (H.I., LXVI – 23) „... dar acum, cînd a venit Oltul mare, mi-a făcut mare pagubă la împrejmuire”.

ζαμπολόγγι (τὸ) = ambalaj.(?)

„... καὶ γούνωμα τοῦ τζουμπέ καὶ κοντογούνιου τοῦ κύρ Στεφάνου ἀδέλφου τῆς, ζαμπολόγγι, σφόρα καὶ γούνωμα π(α)ρ(άδες) 90”. (H.I., V – 164) „... și garnitura de blană a giubelei și a scurtei de blană ale lui Ștefan, fratele tău, ambalajul și sfoara <pentru> granitura de blană <ac> 90 de parale”.

ζαρδαβῆδες (ο) = zardave, blănuri de ris, de jder, etc.

„... ζαρδαβῆδες καὶ κουνάβια δὲν εὐρίσκονται κατὰ τὸ παρὸν.” (I. Stamu, IV – 77)

„... blănuri de ris și de viezure nu se găsesc <la Ianina> în momentul de față”.

ζαχμέτι (τὸ) = oboseală.

Cf. arom. *zahmete, zahmet*, „supărare, necaz” <tc. *zahmet* „peine, fatigue”>.

„... σήμερον ἤρθαμεν εἰς τὸ λαζαρέτου ὅμως μάθε ὅτι πολὺ ζαχμέτι ἐτραβίζαμεν μ’ ἑνα ἀμάξι.” (H.I., VI – 117). „... astăzi am ajuns la lazaret, însă află că am avut mare supărare din cauza unei căruțe <cu marfă>.” „Mai v. și fond „I. Stamu”, XII – 177.

ζερεκαντάρ = (advb.) de loc, nicidecum.

„Ἀπὸ τὸ ἔργον τῆς γραμματικῆς μου περισσότερον δὲν ἐκτείνουμεν ζερεκαντάρ.” (H.I., LXX – 36(1)). „Iar mai mult decît munca (treaba) grămaticeii mele nu mă mai întind”.

ζιγούρια (τὰ) = noatene (glosă).

„Ἐκ τῶν γρ<οσιών> 1064 ὅπου ἔδωσα τὸν Βοϊκὸν διὰ τὰ συνάξῃ πρόβατα : πρόβατα μὲ ἄρνια, κριάρια, μπατάλια, ζιγούρια δηλαδὴ νοάτενα...” (H.I., LXIX – 82). „Din 1064 de groși, pe care i-am dat lui Voicu ca să stringă oi : oi cu miei, herbeci, batali, oi tinere, adică noatene” ...

ζιέτι (τὸ) = trudă, oboseală, pierdere.

Cf. arom. *zief* (pl. *zief*) „peine, fatigue” <tc. *zâiy'al* „pertes, dommages”>.

„... Kai τῶρα νὰ τραβῶ τόσον ζιέτι ἐνῶ εὐρῶ ἀμάξια μὲ βαριτατα τοὺς καιράδες.” (H.I., LXV – 131(1)). „Și acumă să am parte de atîta oboseală, deoarece găsesc căruțe cu chirii la un preț foarte mare”.

ζιγοπρόφιλον (τὸ) = margine, garnitură din blană prețioasă, aplicată la diverse haine.

„... ὅσα εἰς ἑν τέκι ζιγοπρόφιλον ... 100 <γρόσια>.” (Col. „A. Arsachi” – Achiziții 1984)

„... margine de blană pentru o haină ... 100 de groși”

ζυγαδισῆλέν = foarte mult (advb.).

„Ὁ γέρο Ἀμπάκης... ἐδέχθη τοὺς ἀκριβοὺς χαιρετισμοὺς τῆς καὶ σὲ εὐχαριστὰ ζυγαδισῆλέν.” (H.I., LXV – 32). „Bătrînul Abagis ... a primit salutările tale cordiale și ți mulțumește foarte mult”.

ἡγαυέδες (ol) = idarele, monedă; altă denumire pentru moneda numită „hairede” (colo-
 nați, icusari de aur, monedă turcească din a doua jumătate a sec. al XIX-lea).
 ... δὲ ἡγαυέδες, ἔλαβαν ἀπὸ τὸν κἀν Στεργίον Μιχαήλιν. Pe v. ... (ὁμολογία) διὰ
 χειρῆδες 2 δὲ. (I. Stamu, IV – 30) ... două idarele am primit de la dl. Sterie Mețavilul.
 Pe v. ... (zapis) pentru două hairede”. quo videtur familiam unam esse habuisse. (H. I. XLIX, 194)
 ἡγαυέτης (ô) = iltizamgiu, arendaș. (I. I. 111) ... ἡγαυέτης ...
 ... νὰ πάρει καὶ ἀπὸ τοῦ σούριου τῆς μπαρᾶς εἰς τὸ Μαλακάσαι, διὸ ἡ ναυτιλίς ἐστὶ ἐναντὶ
 ἡγαυέτης. (I. Stamu, II – 34) ... să ia și de la usul răută din Malacasa, deoarece
 proprietarii și una iltizamgiul (arendașul)”.
 ἡγαυέτι (τὸ) = un fel de han, ospătarie. (H. I. XLIX, 194) ... ἡγαυέτι ...
 Cf. tc. inaret „azil” pentru săraci, ospătarie” (CDT, glosar) iltizamgiu familiam unam esse habuisse.
 „30.000 (γρόσια) σιτάρι τοῦ ἡμαρσίου καὶ 21.500 (γρόσια) σιτάρι τοῦ μπαρᾶν.” (Col., A. A.
 Arsachi – Achizitii 1984). „Griu în valoare de 30.000 de groși pentru ospătarie și griu de
 21.500 de groși pentru tarsana”.
 ἡγαυέ (ô) = nevoie, urgență. (H. I. XLIX, 194) ... ἡγαυέ ...
 Cf. arom. ἡλιζάε, ἡλιζά, „nevoie, urgență” (tc. yglyza „nécessité, besoin, urgence”).
 ... μὲ τὸ νὰ μοῦ εἴχουν ἡλιζάδες διὰ πληρωμῇ, τραβᾷ διὰ Ζουόικα μίαν πόλιν καὶ τοῦ
 γράφω νὰ μοῦ τὰ ἀντιπραβίσθῃ διὰ ἐδῶ. (H. I. Stamu, V – 87). ... deoarece s-a întim-
 plat să am nevoie pentru plată, voi frage pentru Zuca o poliță și îi voi scrie, să mi-o, contra-
 tragă pentru aici.
 ἡγαυέ (τὸ) = venit.
 ... καὶ ὅπου νὰ εἰσέρουν τὸ τι λατὶ εὐνοῶνται ἀπὸ ἐκεῖνα πρὸ μουλκία καὶ μύλου. (Col.,
 A. A. Arsachi – Achizitii 1984).
 ... și să știe că venitul s-a strîns de pe acele moșii și de la mpară.
 ἡγαυέτης (τὸ) = îndeminare, diplomație.
 Cf. tc. isghizuar „îndeminatic, diplomat, priceput”.
 ... ἡ φιλι πόσα κρήνον τὰ πράγματα ὁρθῶς καὶ μὰς διχνοῦν ἡγαυέτης γαλλῆ καὶ ἀπὸ ἡζουσαν
 πειρὸν τὴν εὐχαρίστησιν τοῦ ἐπένδῳ μὰς. (H. I. LXV, 173 (2)) ... prietenii acum
 judecă lucrurile cum trebuie și se poartă cu noi cu diplomație, după ce au auzit de multu-
 mirea (pe care și-a manifestat-o) stăpînul nostru”.
 ἡγαυέτι (τὸ) = (aici) ocupație, îndeletnicire.
 ... ἀπὸ τὴν ἡμερὴν ἀπὸ αὐτοῦ ἰναλῶν ἡ τοὶ ἡγαυέτης, ὅπου εἰσόμεν ἀπὸ τοὺς περὶ
 πατόρους μὰς. (Ms. 695, f. 229 r) ... însă să facem față și acestei ocupații (îndeletni-
 ciri), pe care o avem de la înaintașii noștri”.
 ἡγαυέτι (τὸ) = strădanie, silință.
 φέρω ~ = a-și da silința, a se strădui.
 ... αὐτὸς δὲ ὁ Βασίλειος νὰ φέρῃ ὅλλον τὸ ἰσάτι εἰς τοὺς διορισμούς μὰς. (H. I.
 XLVII – 21) ... acest Vasilie să-și dea toată silința pentru îndeplinirea ordinelor noastre”.
 ἡγαυέ (ô) = ostilitate, dușmănie.
 Cf. arom. ἡλιτέ „dușmănie, ostilitate”.
 ... καὶ ἂν εἶναι ἡλιτέ διὰ ὅλη ἄς στέλλουν διακρίσι(α) ὀνόματα ὅτι ἐδῶ εἶναι ἀρετὰ ἀρετὴ.
 (I. Stamu, IV – 49). ... și dacă există vreo împotrivire în toată această chestiune, să tr-
 mită cam 200 de persoane (adică soldați), deoarece aici este destulă armată”.
 καβάδι (τὸ) = caftan (aici) slujbă, boierie, rang.
 ... Ἐχθὲς εἶναι καβάδι ὁ Νιτζουλεσκουλας δόκινος πολιτῆς εἰς τὸν γάμον τοῦ Μάνου, ὁ
 Ρομανίτης διακρίτης. (H. I. XXXVI – 4). Ieri au fost numiți în slujbă: Nitușcul
 ca vornic al orașului, în locul lui Manu, Romanitis ca vistiier.
 καβάδ (τὸ) = gardă, suită.
 Cf. arom. cavaz „garde (attaché au service des missions et des consulats étrangers, des écoles
 étrangères)”.
 ... Ὁ ἕτερος δὲ ἐξαίτεται κανένα καβάδι ἀναλόγον εἰς τὴν φαμίλιαν τὸν Ὁτελεσσιδαν.
 (Col., A. A. Arsachi – Achizitii 1984). „Celălalt însă a prețins o gardă pe măsura familiei
 Oteleșeniilor”.
 οὐκαταίρι (τὸ) = supărare, necaz.
 Cf. tc. keder, idem. (CDT, glosar).
 ... καὶ πρὸς τὴν φαμίλιαν οὐκαταίρι πρὸ μὰς ἔκαμαν ὁ ἄγιος γέροντας καὶ χυμῶν. (H. I.
 XXXIII – 106) ... și să-i spuie despre supărarea mare pe care mi-a pricinuit-o călugărul și pa-
 gubă (pe deasupra).
 καπαζ (τὸ) = galbează.
 ... (πρόβατα) ὄφισαν ἀπὸ καπαζα. (H. I. XLVIII – 122) ...
 ... oile au murit de galbează”.
 καπαζ (τὸ) = sea, harnasament.

„Αβρίον θέλεις μας στήλεις τὸ καλὲς ἀπὸ αὐτοῦ ἀπὸ ἄλλοιο πατρός μου...” (H.F., LXVI, 108), „Măne să binevoiești să-mi trimiți harnașamentul de la calul tatălui meu care se află acolo...”¹⁰ (caz în care, bineînțeles, în textul original, harnașamentul sîntîndu-l ecvestru, καμπουλεύω = a face o concesie).

Cf. arom. *căbule*, „concession” (<c. *gaboul*, „idem”).
 Διέ τὰς 22.504 γὰρ(βούα)·νὰ με ἰδοῦσαντὸν νὰ ἐξέλθω διὰ τὰ χαμπύριον(τὸ)
 (H.I., LXVIII, nr. 73). În legătură cu cei 22 504 groși te rog să-mi comunici, ca să știu dacă ni s-a
 făcut vreo concesie...
 χαμπύριον (τὸ) = chemicică (pinză, de Gambrai).
 15 2/8 π(ί)(ας) χαμπύριον χροσφύου(ς), 17 γρ(βούα).” Col. „A. Arsachi – Achiziții
 1984). 15 2/8 cote de chemicică de culoare trandafir . . . 17,7 grosi”.
 xavλίσχοι (τά) = persoane imposabile dintre supușii otomani din Grecia.
 De la xavλίσχοι, care în Evul Mediu însemna „dar, peșcher”, și ulterior „ajuns și să aibă
 sensul de „impozit”.

(v. „Actes de Xeropotamou” (p. 151), in „Archives de L'Athos”, vol. II, Paris, 1937), „... νὰ μάσι ἀπὸ τὰ πρότα κανίσκοα παρ(άδες) 60 λέγομεν εὐδομήντα καὶ ἀπὸ τὰ μικρὰ ἔργον ἀπὸ τὰ πεδιά πρὸς παρ(άδες) ἥκοσι 29.” (I. Stamu, II, — 34), „... sã stringã de la persoane de primã (categorie) cite 70 de parale, adicã saptezeci, iar de la gela micã adicã de la copii, cite 20 de parale”.

καππα (ή) = cappa, taxă plătită pentru transportul mărfurilor cu corăbiile.
Cf. it. *cappa*, idem.

„Εξοδα ναυλων και κάππα ... 9 1/2 <groși> 495,65.” (I., Stamn., VI) — 22. a.)
 „Cheltuieli: navlu și cappa, a cîte 9 1/2 groși <fac> ... 495,65 <groși>”
 καπρελαίοι (ο) = curieri postali.

... μέσον τοῦ εἰς Βουκουρεστίον ἀν(θρό)που σας καὶ Διμητρίου Ἰωάννου, σὰν τὰ ἐπὶ τῷ
 μέ(τ)ρῳ καπελαίου ἀγγεντίας." (H.I., LXV, — 29) — eu omul dvs. din Bucuresti,
 Dimitrie Ioan, v-am trimis prin intermediul curierilor postali ai agentiei
 καρτζουλι (5) = cãrțile, permis de export pentru libera trecere peste graniță a unor mar-

furi care, în general sau pentru o perioadă de timp, erau prohibite la export.

...ιδρώ δέσμων 13.160 ἀνδρῶν καὶ ὁρίων ἐκστρωτότων πρὸς δύο χερσὶ τοῦ σώματος· ἀπὸ (ἀέρος) 13.14 α-τμήν ὀξείας· ἡ γ' (οὐρα) 4.44." (I Stamn., XXVI — 2, fol. 194). "...hanii" de la drum <pentru> 13.170 (ocale) cerșii, care se exportă cu două căntuliți cu cîte 13.114 parale, ocaua ... (în total) 4.44 grosi".

καρέλα, κασίλα (ή) = caselă, cutie folosită ca ambalaj, cutăr, valiză, ladă.
 ὁ αὐτῶτος νεττο, ὅς τὸ συμμετρῶν καὶ πλήροσς ὁ (ή) δ' ἔς 3 080, ὁ (ή) αὐτῶτος 200 τὰ 34.
 φ(ο)ρτωτῶτα, νεττο, χορηγία εἰ, ενεκεδῶς, καὶ καρέλας. (I. Stamul -- II, 37).
 ... tutunul (a fost) netto, după cum s-a însemnat și l-am plătit ocale 3080 și 200 de dramuri.
 În 34 de încărcături, neto, fără cutiile de tablă și fără ambalaj".

κασίδες διπλές (ο) = caside duble (baloturi, pachete mari cu marfa de o greutate determinată);
 κασιδάς (σάβ-ελλω) με το πεδίο Κονταθέλει 50 κασίδες διπλές (α) 75 (από ούρα) (Kontastamu,
 VII 2), și să trimit prin copilul (= comisionarul) lui Gutavali 50 de caside duble, (caside) ac;
 75 de grosi, (caside) duble.

κατιλιακάν (οί) = act, adeverință, chitanță.
 δι' οὗ ἐδόκαμεν καὶ τὸν παρὸν μας κατιλιακάν, εἰς Τέγου... (I, Stamu.
 III - 218). drept pentru care am dat și prezenta mea chitanță în mîinile lui Tegu'.
 κατ' ἑρεσιζω = a refuza.

..... καὶ αὐτοῦ παρρησίᾳ σὺ δ' 14: 14 1/2; ἀν εὐρεῖ δὲν τὸν κατ' ἡσυχίαν. (H: E, V=175)
 și acolo în jur de 14 și 14 1/2 <groși> dacă iese <acest preț> nu-l voi refuza <pe musteni>”;

κατ'ἰδίῳ = a trece peste graniță o marfă interzisă la export; a fura. ἐξουίαν (ἐξουσίαν) ὡς ἐπὶ τοῖς ἀνθρώποις
ἐκείναις νὰ μὴν ἀφῇσω πινὰ νὰ κατ'ἰδίῳ πᾶσαν τῶν συνόρων τῆς Βλαχίας μονεδὰν τοῦ ὅρκου
εἰς ἐκδοχόμεναις εἰς ἡ μάχη πᾶσαν. (Col. II A. Aysachi" in Achiziti 1984) ... sã pîn la sã pîn
cineva sã scoată dincolo de hotarele Valahiei monedă turcească fie de argint fie de aur. (Col. I)
καψίλιδες (ο) = capsilizi, turbulenti, răzvrătiți turci sau albanezi din Grecia. Συναρπάζειν

... φθάσαμεν σήμεραν όπου κηδεύετ' ὅλο τὸ πᾶν τοῦ γοσιῶν μας ἀπὸ τοῦ καψιμανά († Stamu, IV – 1), ... am ajuns astăzi încît toată lumea din satul nostru are situația pe-
cătita din cauza capsiilor, ... am ajuns astăzi să în vedră veșmîntărilor sărute în toată ...
καψιμανά (†) = casierie.

..... η καψιμανία χορλι νά, ήδη κατάστιχον υπογεγραμμένη από τους σουφράδες σε
 τμήρον τὸ εἰς τὸς θύρατος.” (HL - LXIX, 56) % Casieria, fără să vadă cataşturile
 semnată de slujbaşi, nu plăteşte milarul pârâciului (C - H, 12, 14) % σουφράς (3) στ
 καψομαλί (τὸ) = capsomali, preot al unei comunităţi greceşti. % λογιτιστὴς (3) στ
 16

„Διὰ τὸν Δημήτηρην Μπασαγιάνιν στοχάζομαι νὰ σὰς ἔδωσεν τὰ γρ(όσια) 350 ὅπου ἐπύρα ἀπάνο μου ἀπὸ τὸν καφομαλί διὰ τὰ περασμένα δοσίματα.” (I. Stamu, II — 258). „In ceea ce privește pe Dimitrie Bașalani cred că ți-a dat cei 350 de groși pe care i-am luat asupra mea de la preot, pentru dările (din anii) trecuți”.

κεμπήρ-μεντζίστι (τὸ) = consiliul unei eparhii (provincii).

„Ἄθες ὁ διοικητὴς <τῶν Ἰωαννίνων> διεκοίνισε φερμάνι δι’ ἀναπαύοντα τὰ μέλη τοῦ ἐπαρχιακοῦ συμβουλίου (κεμπήρμεντζίστι).” (I. Stamu, XV — 230). „Ieri guvernatorul Ianinei a făcut cunoscut firmanul de eliberare din funcție a consiliului eparhiei”.

κεσολύδια (κεσελύδια, τὰ) = cheseledii (chioseledii), piei de bou tăbăcite.

„... κίτταξε ὅτι ὁ Διμίτριος <μαζώνει θουβαλινὰ <πέτσια> ἤτοι κεσολύδια, διὰ νὰ τὰ πάρης.” (I. Stamu, II — 156). „...ai grijă că Dimitrie strînge piei de bivoli, adică cheseledii, să i le iei <pentru datorii>”.

κηρχαατζιού = de Kirkagach (varietate de humbac).

În fondul „H.I.” VI — 76 și în „HCP” II — 295.

Pentru text vezi cuvîntul σουπουτζέ.

κελεφάρια (τὰ) = călifarî (o specie de rață).

„Ὁ στόλνικος, Γιακοβάκης σὰς παρακαλεῖ νὰ τοῦ <οτεῖλετε> τὰ κελεφάρια του”. „H. I., LXV — 30). „Stolnicul Iacovache... vă roagă să-i trimiteți călifarîi”.

κιοσέ (ὁ) = colț.

Cf. arom. kioše „coll” <tc. keuchē „angle, coin”>.

„... ἔνα ἐργαστήριον πέτρινον, τὸ ὅποιον εἶναι εἰς τὸν κιοσέ εἰς τὴν ἄκρην, πρὸς τὸ μέρος τοῦ δρόμου... (Col. „A. Arsachi” — Achiziții 1984) „... o prăvălie de piatră, care se află în colț, la margine spre partea drumului” ...

κοβέτι (τὸ) = forță, putere: sănătate.

Cf. arom. kuvet, kuvete, „force, santé”, alb. kuvët <tc. qouvvet „force”>.

„... ὕγεια καὶ κοβέτι εἰς ἐσὰς νὰ ἐξαποστείλῃ ὁ Κύριος.” (H. I., IX — 38) „...sănătate și putere să vă trimită Domnul <Dumnezeu>”.

κοινάρομαι = a se lăsa înșelat, păcălit.

Cf. arom. coinar, v. Con'ear „Turc habitant les villages situés entre Kozani et Sorovič”.

„... καὶ ἂν ἤξευρα ὅπου ἤθέλετε νὰ μᾶς κοινάρετε, ἀδιαφοροῦσα ἀπὸ τὴν δουλεύειν σας. (H. I., LXV — 148) „... și dacă știam că vreți să mă trageți pe sfoară, m-aș fi lipsit de serviciul dumnea-voastră”.

κολίνκια (τὰ) = blană prețioasă, de pe spatele animalelor.

„... ὅσα ἔωκα διὰ 2 τουλούμια ἀλωποκοιλιᾶς γρ(όσια) 14 καὶ 25 κολίνκια γρ(όσια) 43 καὶ 00. (H. I., V — 164) „...cît am dat pentru două tulumuri de blană de vulpe de pe pîntecele animalului (adică) 14 groși și 25 parale, iar pentru blana de pe spate 43 de groși și 90 <de parale>.”

κομρίκια (τὰ) = un fel de marfă (neidentificată).

„... προσπατοῦμεν καὶ διὰ τὰ κομρίκια σας κατὰ τὴν ὀρδινίαν σας, καὶ ὅταν τὰ πωλήσωμαι, σὰς δίδομεν τὴν εἰδήσιν ὅπου νὰ στείλετε καὶ ἄλλα.” (Ms. 695, f. 87 v.). „...ne străduim să pentru marfa dvs. în conformitate cu dispoziția dvs. și după ce o vom vinde, vă vom da de știre ca să mai trimiteți și alta”.

κονβεντζιονισμὴντζ (ὁ) = monedă convențională.

Cf. germ. Konventionsmünze „monedă convențională”.

„(Ὁκτω)βρίου 31, διὰ τὸ κονβεντζιονισμὴντζ λάξαν.” (H. I., VI — 113). „Octombrie 31, agio pentru monedă convențională”.

κονοσιμέντο (τὸ) = o taxă plătită pentru corăbii.

„Ναῦλον εἰς κατὶ 444, 11/00 ὥς τὸ κονοσιμέντο ἃ 3 1/2 καὶ 5 % ... γρ(όσια) 1080 : 84”. (I. Stamu, VI — 80 bis). „Navalul pentru caic 494,11/00 împreună cu conosimento fac în total 1080,84 groși”.

κονσκριμπελογίζω = a face un recensămint, o conscripție (glosă).

Cf. lat. conscribere „idem”.

„... ὅτι νὰ τοὺς κονσκριμπελογίζουν ἤγουν νὰ τοὺς μετροῦν πόσοι βωμαῖοι εἶναι εἰς τὸ βιλαέτι.”

„Frații Panu”, I — 66).

„... ca să le facă recensămint, adică să-i numere, cliți greci sint în vilaei”.

κοντράζιον (τὸ) = agio, polițiatie.

„... τὰ κροντάλερα γρ(όσια) 6 1/4 τὸ διὰ Κωνταντινουπόλεως κάμθιον ἀλπάρε καὶ ἐνίοτε ἐν τὰ % κοντράζιον. (H. I. XLVII — 72) „... croutalerii sînt cu 6 1/3 groși pentru cambia „al pare” de la Constantinopol și uneori cu 1 % polițiatie.

κορτζοφάγιδες (ἀ) = lit. „mîncători de ploșnițe”, etimologie populară pentru κορτζουβάδιον, κορτζουδάκιον „cu pantaloni scurți”, adică, „după moda din Europa, apuseană”; denumire ironică pentru burghezia franțuzită, „ciocoli”.

„... και ἐδῶ ἡ κορτζοφάγιδες και τζόκι ἔθραν τὸν καιρὸν τοὺς νὰ θάνουν βίζι κατά παρταλέον.” (H. I, LXX — 46) „... și aici pantalonarii și ciocoli au găsit momentul să ...”

κουρές (ὁ) = prima zi a unei luni la turci.

Cf. tc. *gurre* același sens (CDT, vol. I Glosar).

„... νὰ τὴν δώσῃ τὴν εἰδίαν ὁποῦ αὐ ἴσως και γίνῃ κουρές εὐθὺς παρακαλούμε νὰ στείλετε ἀνθρώπων με τὰ ἔξωδα, μας νὰ τραβίση τὰ ὅσα πρόβατα χρειασθοῦν εἰς τὴν Πόρταν, (Ms. 695, f. 207) „... să-i dau de știre ca dacă cumva sosește ziua de întîi a lunii vā rugăm să trimiteți un om pe cheltuiala noastră, ca să aducă oile care sînt necesare pentru Poartă”.

κουσε (ὁ) = colț. Altă formă pentru κιοσέ.

κουτινένιος = de cutnie (bumbac), referitor la haine.

„... 2 ἀντερία κουτινένια χήντικα με τὰ μπρουμάνικα τοὺς σὺν Ἰονίτζαν περτζιμπάσι”. (H.I., V — 93); „... două anterie de bumbac ... cu apărătoare pentru mîini (manșon) sînt la Ioniță, maimarele croitorilor”.

κριστάτζι (οἱ) = cristaci, „galbeni cu cruce pe ei”.

„... σὲ λεγομεν ὅτι εἰς φλωρία δὲν μᾶς εὐρίσκονται ἔξω ἀπὸ κριστάτζι ἤγουν τάλαιρα με σταυρούς.” (Ms. 695, f. 21 v—22) „1 ... îți spun că un galben nu se găsește <aici>, în afară de cristaci, adică taleri cu cruce”.

κριτζέννα (τὰ) = dihori (blana).

„... 40 κριτζέννα ... a 50 ἱ(lorini) 20 <κριτζάρια>”. HCP. XXXIV — 14, 15) „... 40 de dihori (adică blana) a 50 de florini și 20 de creștări <bucata>”.

κουσαδής = roșcat (culoare).

Cf. arom. *Yes, Yeša* „roșcat”.

„... 1 κομ(μάτι) σμαλατζὰ κισαδὴ ... 22: 60” (H. I. VI — 20).

„... o bucată de șamalea de culoare roșcată ... cu 22:60 <groși>”.

λάζχι(ή), λάζχι(τὸ) = laz (agio, baș).

„... και ὅσα λάζχι εἰς τὸ ἔξῃς, νὰ πασχίση ὅσον τὸ ὀγληγορώτερον νὰ μοῖ τὰ ἐμβάση εἰς τουρκικὰ με καλῆς σίγουρες πόλιτζες και με ἐπωφελέστερον ὅσον τὸ δυνατόν λάζχην.” (H.I.V — 13) „... și cîli <bani> va primi, să se străduiască să mi-i remită cît mai repede în <monede> turcești cu polițe bune și sigure, și cu cel mai avantajos agio posibil”.

„... ὅσα . λάζχι ἀσπρῶν ἤτοι κέρδος κούρσου ὡς τὴν σήμερον πρ(ὸς) 5 τὰ % ... 165”. (F.A.S. Botoșani, „Colecția de documente”, nr. 25) „... cîte lazuri de la bani, adică cîștigul de la cursul <monedelor> plînă în ziua de azi, de 5% ... 165 <groși>”.

λαουφτζέδουλα (ή) = foaie de drum.

Cf. germ. *Laufzettel* „foaie de drum”.

„... νὰ μὰς κάμετε μία τζεδουλα ὁποῦ νὰ εὐρομεν σὲ κάθε πόστα ἀπὸ τέσσερα ἄλογα και μία κολέτου τῆς πόστας ὁποῦ ὀνομάζεται λαουφτζέδουλαν.” (HCP, II — 5, „... să-mi faceți un bilețel ca să gîsesc la fiecare poștă cîte patru cai și un colet de <mărfuri> pentru poștă, <bilețel> care se numește „foaie de drum”.

λάσσα (τὰ) = lasse, donații de bani lăsate prin testamente de diverse persoane bogate, pentru a fi folosite la întreprinderea unor instituții culturale și de binefacere.

„Τὰ λάσσα τῆς κοινότητος εὐχαλίνουν ἀκό τὴν Σκύλλαν και μεταδάνουν εἰς τὴν Χάρυδαν, ἀφ’ οὗ ἀδιανοροῦν τὴ ποητέον.” (I. Stamu, XVI — 105) „Lassele comunității se află între Scylla și Karybda, iar <compatrioții> din afara țării nu iau nici o măsură”.

λαχούρι (τὸ) = specie de indigo (o plantă din Lahore). Pentru text v. *soviaμπάτι*.

λιόσπη (ή), λιόσπι (τὸ) = sare măcinată mai mare.

„<Στὸ μαχαζὶ εἶναι> μολοδάνια, λιόσπες, τζύς.” (col. „A. Arsachi” — Achiziții 1984). „In magazine se găsește <sare> sub formă de bolovani, măcinată mai mare sau foarte fină”.

λουτζέχι (τὸ) = lutzechi, unitate de măsură pentru cereale (capacitate).

„... εἰς 1/2 λουτζέχια ἀραποσίτη ... 118,35 γρ(όσια).” (I. Stamu, I — 204) „... pentru jumătate lufeji de porumb ... 118,35 groși”.

λύρα (ή) = (aici) lefter. În expresia εἶναι λύρα „este lefter, fără bani”.

„Μοῖ ἐπαρπάλεσε νὰ ἔχω τινὰ ὀγλήγην ὑπομονὴν ἕως ὅπου νὰ τοῦ ἔμβουν, ἐπειδὴ κατὰ τὸ παρῶν εἶναι λύρα.” (Ms. 695, f. 208). „M-a rugat să mai am puțină răbdare pînă cînd îi vor parveni <niște bani>, deoarece în momentul de față este lefter”.

μα(γ)ουνατίκα = taxă plătită pentru transportul mărfurilor cu corăbiile.

Cf. it. *magune* „corăbii mai mici cu pinze”.

„... ναῦλον ... γρ(όσια) 1135, μαγουνατίκα ... γρ(όσια) 30.” (I. Stamu, VI — 75 b, 80 bis)

„... navlu ... 1835 de groși, taxă de transport ... treizeci de groși ...” Mai v. și doc. XI — 75 b, 80 bis.

maze(mazi) = unitate de măsură pentru lin. „Πολλοὶ γὰρ ἐν τοῖς ἀνθρώποις... (ἐ) τριτάτης...
 „Pentru trei mii șapte (sic) zeci și una de maze, nr. 3071, de lin. care s-au predat am primit plata
 lor” (I. Stamu, XII – 154). „... τὸν ἀνὴρα τῆς ἀποστολῆς... (ἐ) τριτάτης...
 μασπατάς (δ) = mazbata, hotărâre a tribunalului (și actul respectiv) „ἡ ἀποστολὴ... (ἐ) τριτάτης...
 Cf. te. *mazbata* „proces-verbal” (GDT, Glosar). „... τὸν ἀνὴρα τῆς ἀποστολῆς... (ἐ) τριτάτης...
 „Σὰς ἐργασίας ἐπὶ τῇ συμβιβαστικῇ τοῦ κυρίου Μπορέτου ἐδωδύθησαν εἰς τὸ ἐμπόρεον
 δικαίον νὰ γένῃ ἡ ἀπόφασις (μασπατάς).” (I. Stamu, XV – 246). „V-am scris că toate
 aetale de compromisi ale d-lui Boveretu s-au înaintat la Tribunalul comerzial, ca să se dea hot.
 târârea (sentința) necesară.” „... τὸν ἀνὴρα τῆς ἀποστολῆς... (ἐ) τριτάτης...
 μασιζλίσσι (τδ) = tribunal „... τὸν ἀνὴρα τῆς ἀποστολῆς... (ἐ) τριτάτης...
 Cf. te. *medilis-i şar'a* „tribunalul şeriaşului” (GDT, vol. I, Glosar). „... τὸν ἀνὴρα τῆς ἀποστολῆς...
 „... νὰ δοθῇ τὸ τακρίρι ἐδῶ εἰς τὸ μασιζλίσσι κατὰ τὸν ἐφηρημασμένην θεσμότητά οἱς τὸ περὶ
 πωλήσεως ἰδιοκτησιῶν, διδομένου τοῦ μασπατά ἐδῶ! νὰ ἀπεράσωμεν εἰς Λάρισαν νὰ ἐπικυρωθῇ.”
 (I. Stamu, XII – 291). „Pentru vânzarea masoară să se dea acest raport la tribunal în confor-
 mitate cu legislația promulgată. În legătură cu vânzarea proprietăților particulare iar după ce
 se va da hotărârea aici vom merge la Larisa, ca să fie validată.” „... τὸν ἀνὴρα τῆς ἀποστολῆς...
 μασιούμι (τδ) = lipsă, nevoie, necesitate (?) „... τὸν ἀνὴρα τῆς ἀποστολῆς...
 „... ὅτι, τώρα εἶναι χειμῶνας καὶ εἶναι μασιούμι εἰς δόκου τοῦ φάφεντάδου.” (I. Stamu,
 VII – 40). „... deoarece acum este iarnă și este o lipsă (mare) la toți domnilor.” „... τὸν ἀνὴρα τῆς ἀποστολῆς...
 μανδέκα (μαντέκα, ἦ) = manteeă, grăsimi de calitate superioară „... τὸν ἀνὴρα τῆς ἀποστολῆς...
 „Ἰδοὺ κάτωθεν ἔχετε τὸν λογαριασμὸν κασκαβαλίον ἐπαράδωκα πρὸς τὸν Τζαούσγιου
 3825: κεφ(άλια) κασκαβάλι 1 καὶ 6 τρυλούμια μανδέκαται.” (I. Stamu, XV – 116 b).
 „Iată, aveți mai jos socotela casca valurilor pe care am dat-o lui Ceausoglu: 3825 bucăți casca-
 val și 6 tulumuri de manteeă.” „... τὸν ἀνὴρα τῆς ἀποστολῆς...
 μαουναίτικο (τδ), v. μαγουναίτικο „... τὸν ἀνὴρα τῆς ἀποστολῆς...
 μαουμπαλέτα (ἦ) = bileț, titlul de la vamă „... τὸν ἀνὴρα τῆς ἀποστολῆς...
 Cf. germ. *Maul*, „vamă, taxă pentru vamă” și it. *biglietto*, „bilet, bileț” (manuscr. ob. Stamu).
 „Τὰ 4 (κολλέτα) εἶχαν ἐμπόδιον αὐτοῦ εἰς τὸ βάμα, μετ' οὗ νὰ μὴ εἶχαν μαουμπαλέταν.”
 „Frati, Pami” II – 30). „Cele patru colete au fost oprite acolo la vamă, deoarece nu aveau
 biletul de vamă (în ordine)” „... τὸν ἀνὴρα τῆς ἀποστολῆς...
 μαράσι (τδ) = material textil, maras (noidontificat). „... τὸν ἀνὴρα τῆς ἀποστολῆς...
 1 3/4 π(ίχας) μαράσι... 0,60 (γρόσια).” (H.I., VI – 20). „... τὸν ἀνὴρα τῆς ἀποστολῆς...
 „1 3/4 coți de maras... 0,60 grosi.” „... τὸν ἀνὴρα τῆς ἀποστολῆς...
 μαρδά (ἦ) = marfă, stricăta, cu impurități „... τὸν ἀνὴρα τῆς ἀποστολῆς...
 Cf. arom. *mārdaie*, pl. *mārdāi*, „marchandise dépréciée; point vulnérable” („ca mārda, marchan-
 dise dépréciée”). „... τὸν ἀνὴρα τῆς ἀποστολῆς...
 „... ὅθεν εἰπεται μᾶς εἰς ἀπόκρισιν τὴν γνώμην σας τί νὰ πράξομεν τὸ πράγμα εἶναι μέτρεται
 ἔχει καὶ μαρδά μέσσα.” (I. Stamu, VI – 1). „... așa dar să mi spuneti la răspunsul nostru,
 păreala dvs., ce să facem, (deoarece) marfa este de calitate medie și are și impurități în ea.”
 μάχτι (τδ) = șoroc, termen, de plată „... τὸν ἀνὴρα τῆς ἀποστολῆς...
 „Ἐδοσαν ὁ κύρ Στέργιον Νιτζου Στάμου τὸ μάχτι τοῦ ἀπερασμένου ἰγίου Διμηρίου εἰς δῶδο
 βάτας 24 (μαίον) καὶ τριάντα αὐγούστου.” (I. Stamu, XI – 10). „DL Sterie Nițu Stamu
 a plătit suma: pină la termenul Sf. Dimitrie din (anul) trecut în două rate la 28 mai și la 30
 august.” „... τὸν ἀνὴρα τῆς ἀποστολῆς...
 μεμμεκάρ (δ) = un material textil „... τὸν ἀνὴρα τῆς ἀποστολῆς...
 „100 πῆχες μεμμεκάρ... 107 (γρόσια).” (I. Stamu, XXI – 76). „... (Extras dintr-o
 socoteală): 100 coți de mecmeczar... 107 grosi.” „... τὸν ἀνὴρα τῆς ἀποστολῆς...
 μεκτοῦσι (τδ) = mektub, scrisoare oficială a vizirului „... τὸν ἀνὴρα τῆς ἀποστολῆς...
 Cf. te. *mektub*, idem. „... τὸν ἀνὴρα τῆς ἀποστολῆς...
 „Τὸ τοῦ Ἀλῆ ἀγῶ Παροδάς ἀγνήνη μεκτοῦσι, ὅπου μοι ἐπετελέθη ἐπικρινεῖσθαι.” (H.I.,
 LXVI – 93). „Scrisoarea lui Ali aga al anului Rahovet, pe care mi-a trimis-o anexată.” „... τὸν ἀνὴρα τῆς ἀποστολῆς...
 μενζάνα (μανζάνα, ἦ) = un sortiment de mătase „... τὸν ἀνὴρα τῆς ἀποστολῆς...
 „Σὰς στέλνω δέκα φορτώματα ταμπάκι φίνον... ὀβολίως καὶ ἓνα φορτῶμα μεταξὺ μανζάνα
 χοτράν.” (I. Stamu, IV – 3). „Vă trimit și 10 poveri cu tutun fin... de așemenea, și o povară
 cu mătase, meñtzana.” „... τὸν ἀνὴρα τῆς ἀποστολῆς...
 μεράδ (τδ) = act, chitanță, adeverință „... τὸν ἀνὴρα τῆς ἀποστολῆς...
 „Με τὸν Μουράτι παιδί τοῦ... ἔλαβα καὶ τὸ μεράδ τοῦ θεοῦ.” (I. Stamu, III – 218). „Cu
 Murat fiul lui... am primit și actul (adeverința) încheiată.” „... τὸν ἀνὴρα τῆς ἀποστολῆς...
 μεράζι (ἦ) = merfă, marfă de proastă calitate (inferioară), sau ieftină „... τὸν ἀνὴρα τῆς ἀποστολῆς...
 „... διότι ἤθελα ὅπου ἀπὸ Βιέννα εἶναι συνήθεια ὅπου τὰ βουλόμην ὅχι μόνον τὰ ἥδη
 ὅπου κωφτοῦν τὸσση σοῦμα, ἀλλὰ καὶ τὴν μεράζιν.” H.I., V – 175). „... deoarece eu știu

...la Vienna există obiceiul ca să sigileze (inmărunile) și nu numai pe acelea care costă o sumă mare de bani, ci și marfa de proastă calitate? ...
...μεσος, η-ον = de mijloc
...τά μέσα = regiunile din Europa Centrală (la special Austria)
... από τα πρόβατα και γίδια όπου έμπασα μέσοι και ενέκαλόν τισα.
... (Bani); de la oiile și caprele, pe care le-am expediat (la-Viena), și am cistigat;
... μεστοπακούτσια (τά) = mestrapucii în încălțăminte - cuunghiere;
... "Οσα επλήρωσα του αδελφου λογοβ(ήτου) Νικόλας Μητροπόλεως δάμμα δια τα φέρηκα και μεστοπακούτσια... φιορίνια"; 3;48" (H.I.V. nr.75); „Citiți-vamă am plătit fratelui logofătului Nicolae de la Mitropolie pentru fesiuri si ... florini (3;48”;
... μεχκαμέν. (ό) = tribunal; de primă instanță în administrația turcescă.
... Cf. ic. mahkeme „tribunal”; (CDT, vol. I, Gosar).
... όπου ο αδελφος σας ήγεν παρά από αυτών εις Περίεργων όρεινών γυνστό σοσύ και έκρήθηεν εις μεχκαμέν.” (I. Stamu, II — 20), „... «marfă» pe care/frațele dvs.» a lăsat-o de la acesta la Perlepe, după cum vă este cunoscut, și sa judecat la tribunale pentru scuturarea mhosούλια (τά) = țesătură de importată din localitatea Mosul; ... παρακινώντας μας διά τά μhosούλια όπου εφέρναμεν από την Τουρκία να δοκιμάσωμεν. νά τά φωνίσωμεν εις την φάρμακον τοῦ Βρασόβου.” (H.G.P., CCXXIV — 41) ... mindenindu-ne în prietina inului de Mosul pe care l-am adus din Turcia să încercăm să-l vindem la fabrica de la Brasov”.
... μεντουχοúδες (μιντούεδες, ol) = mintuede, o monedă turcescă echivalentă cu galbenul; ... “... όσα με έχαμεν χαβαλέν νά δώσω τοῖς κύρ. Αναστάση Μπαρούτα κομ(μένα) 25; μδ-τουχοúδες πρὸς γρα(σία) 25;10.” (I. Stamu, X — 43), „... cu eiși bani m-a însărcinat da să-i dau lui Anastasie Baruta” (*pentru*: 25 bucătăi) mintuede a 25;10 groși, bucată. Mai v-n și documentul de la X — 43; ... μουσιτικά (τά) = <bani pentru> misitie, comision plătit diversilor intermediari pentru serviciile prestate, în funcție de valoarea mărfii asupra căreia se purta tranzacția; ... “Εξοδα δια ναύλων και κάπηλα ... γρα(σία) 42;20; δια δύγαννα ... 24”, χαμηλικά και καϊτάγκια ... 329 μουσικά ... 76% ... (I. Stamu, VI — 75 b); „Cheltuieli” pentru naυλι, si cappa ... 842;20 de groși, pentru vama ... 249, pentru hāmali și cel de pe tacece ... 29, misiilor cite 1 1/2 % ... ”
... μιτζής (ό) = migit, monedă turcescă de aur, emisă de sultanul Abdul-Medjid; ... μουδικής (ό) = muayic, ajutor de primar al unui oraș grecesc, numit de autoritățile turcești ... “Ο διοικητής Άχμέτ Ρασίμ-πασιά, φθάσας εις Μέσσοβολ διώρισε δήμαρχον τον Ν. Αβερώ, μουδικην (βοηθόν) τον Κουταβελη...” (I. Stamu, XXIV — 248), („Gubernator Alimet Resim-pasa, sosind la Meşovo, l-a orînduit primar pe N. Averof și ajutor de primar pe Cutaveli”)
... μουζετικός (ό) = vestitor, care aduce o veste. ... Cf. te. mujde „anunțarea unei vesti bune”.
... दें, छेलेफेन ही संवर्षात, ह्ये गृहसंस्तो त्रैविष्टायामि तेन प्रपुत्रं अपेक्षामें मुजे-तेहि अरख(उता) सेर(दार्ण) ‘आवासीय’.” (Colectia Ar Arsachi—Achizition-1984).
... ..și asociația nu a fost lipsită (de vești), după cum este cunoscut tuturor, (aduse) prin cei dinții vestitori trimisi, boierul serdar Anastasie;
... μουκατάς (ό) = mucata, arendă pe termen scurt; arendarea veniturilor statului; plata stenhii, tributului;
... Μετσόβου ... σήμερον, κοινή γνώμη πολλὰ τὸν μουκατὰν βοιωδοαλικλου της κοινωνίας.” (I. Stamu, I — 34); ... comunitatea de la Metova ... astăzi, dei comun acord, vinde mucataua voievoialcului comunității ...
... μουραρεύθ (κατά:) = a (se) molipsi (mai ales: când este vorba de ciumă sau holera); ... “Πρώτον εφοτίσθαι την εκκλησίαν μοι υπεταν σάς, είτε σάς είδοποιώ ότι ύγιαίνόμε, εκατάμουραρεύθ η Σόφια.” (II I, XXXVII — 13), „Mai întâi vă întreb despre sănătatea dvs. foarte scumpă pentru mine apoi vă anunț că eu sînt sănătos, (în)să Sofia s-a moliposit (de ciumă)”
... ιμποτεσέλμης (ό) (= vicegubernator al unui district); ... Cf. ic. mütesellim „vicegovernor al unui district, reprezentantul unui pașă cu două subnefi uci” (CDT, vol. I, Goslar).

„Λοιπὸν ἀδελφε ἐγὼ τὰ σαμοῦρια σας ἔδωσα μουχαγιάρι εἰς αὐτὸν ὡς με ἔλεγεν ὅτι ἡμπορεῖ νὰ τὰ πουλήσῃ με πεσίνῃ γρ(όσια).” (H. I., LXV — 77) „Aşadar, frate, eu am predat blănurile de samur imediat aceluia, deoarece mi-a spus că poate să le vîndă cu groşi peşin”.

μουχαρέμη (ή) = prima lună din calendarul turcesc.

Cf. tc. *Muharrem* „prima lună lunară din calendarul Hegirei (30 de zile)”.

„Νὰ δοθοῦν ... εἰς μουχαρέμην γρ(όσια) δευτέρην Κουτσοφλέανι.” (I. Stamu, III — 245)

„Să dea ... în prima lună, banii pentru defterul din Cuţufleani”.

μουχασίλης (ό) = perceptor (?)

Cf. tc. *muhasebe* „cont, notă de cheltuieli, biroul contabilităţii”. *muhasebegi* „contabil” (CDT, vol. I, Glosar).

„Καὶ μανθάνω ... διορίσθη μουχασίλης, καθὼς εἰς τὰ ἄλλα μέρη διλ(αδῇ) συνετάχθησαν εἰς τὴν Νέαν Μεταρμίησις.” (I. Stamu, IX — 77) „Şi află ... a fost orînduit perceptor, așa cum s-a petrecut și în alte locuri, adică s-au reorganizat în conformitate cu Noua Reformă”.

μπαγλαμάδες (οί) = balamale.

„6 ζευγάρια μπαγλαμάδες ... 7 1/2 γρόσια.” (H.I. LXIV — 58).

„6 perechi de balamale <fac> 7 1/2 groşi”.

μπακαρένιος, α. ον = de aramă.

Cf. arom. *băcire*, pl. *băciri*, „cuiure, airin, billon <tc. *baqyr cuivre*”.

„... στέλνω ... δύο ἀργεῖα μπακαρένια με τριαντάφυλλο λάδι.” (H.C.P., XI — 16) „... trimit ... două vase de aramă cu ulei de trandafir”.

μπαντζινάκι (τὸ) = băgînac.

Cf. arom. *băgînac*, pl. *băgînaşi* „beau-frère, belle-sœur”

<tc. *badjanaq* „mari de la soeur de la femme”.

„Ζητᾷτε τὰ τοῦ κυρ(ίου) Στεφάνου μπαντζινάκι μου, ὅστις ἐλπίζω ἕως τῶρα νὰ ἔλθουν.” (H.I., VI — 84) „Să cereți <mărfurile> de la dl. Ștefan băgînacul meu, care cred că pînă acum au și sosit”.

μπαρμπανταρία (ή) = berbanterie, purtarea libertină.

Cf. arom. *birbantu* „berbant, libertin” <it. *birbante*).

„Χωρὶς νὰ ἐμπιρεῖ νὰ ἀποκατασταθῇ εἰς κανένα μέρος διὰ τὰς ψεύματας καὶ μπαρμπανταρίας του.” (H.I., XCVI — 4) „Fără să-și poată găsi vreun rost, din cauza minciunilor și berbanteriilor lui”.

μπατότζινα (ή) = paŭachina (plantă).

„Διὰ τὴν μπατότζινα πάλιν ἐροτίσαμεν . οὕτως τρέχει ἡ καλὴ τῆς Βαλαχίας.” (H.I., VI — 129) „M-am interesat din nou de paŭachină: astfel este cursul <pieții> pentru aceea bună, de Valahia”.

μπεκαγιά (ή) = datorie publică; impozit plătit de particulari la stat.

„Καὶ κατὰ τὴν παρατήρησιν ὅπου κάμνω, μόνον εἰς τοὺς θλαχίτης εἶναι μπεκαγιάς περίπου ἀπὸ 50 χιλ(ιάδες) γρ(όσια).” (H.I., LXIX — 90). „După socoteala mea, pe care o fac, numai la țărani este o datorie publică de 50.000 de groși”.

μπεκαέδες (πεκαέδες) (οί) = becaede, bilete — chitanțe, cu care supușii otomani din Grecia achitau impozitele datorate fiscoi turcesc.

„... νὰ μᾶς ἀπομένουν πεκαέδες ἀπὸ τὸ βοηθοδαλίκι 200 γρόσια ἀπὸ τὸν αὐγούστο ... ἐλπίζω εἰς τὸν Θεόν, ὅμως νὰ ἔξακαθρίσω.” (I. Stamu, I — 83) „... ne-au rămas becaede de la voievodalic, 200 de groși din luna august ... sper, cu ajutorul lui Dumnezeu, să le lichidez”.

μπιζαερτζής (ό) = bizaergiu, negustor care trafica diverse sorturi de grăsimi.

„... ἔδωσα ... εἰς ἱσνάφι μπιζαερτζίδων σακιά 36 ... 3068,62 <γρόσια> ...” (I. Stamu, VI — 80 bis) „... au dat isnafului bizaergiilor 36 de saci cu 3.068,62 groși”.

μπισάγγχο (τὸ) = impozit.

„Τὸ δὲ μπισάγγχο γρ(όσια) 200 διὰ ἀνθρώπων ἐντόπιον φαίνεται νὰ εἶναι βαρὺ καὶ ὑπέρμερον.” („Frații Panu” — I, 69). „Impozitul de 200 de groși pentru un om localnic (băștinaș) pare să fie greu și peste măsură de mare”.

μπιτέλι (τὸ) = capitălie, impozit pe cap de locuitor în administrația turcească din Grecia.

„... ἀπεφασίσθη νὰ δοθοῦν φόρος ἀνὰ ἕν γρ(όσι) κατὰ κέφαλον ὃ ἔστι γρ(όσια) 10 τὸ μπιτέλι, ἐνὼ ἡ Θεσσαλία ἐπληρώνει ἀνὰ γρ(όσια) 17 τὸ μπιτέλι.” (I. Stamu, XI — 281).

„S-a hotărît să se dea contribuție cîte un gros pe cap <de locuitor>, ceea ce face 10 groși bitelul, în timp ce Thessalia plătește 17 groși bitel”.

μπολλέτα (ή) = factură, adeverință.

„Διὰ τὸ κολλί πραγμάτων μας, περὶ ὧν μᾶς ἐλέγετε ὅπου ἐχάθῃ ἡ μπολλέτα ἐλπίζομεν νὰ ἐμποδίσθῃ τὸ πράγμα αὐτοῦ.” („Frații Panu”, II — 32). „Cît despre coletul cu mărfurile noastre, despre care ne spuneți că s-a pierdut factura, sperăm să nu fie poprită marfa acolo”.

(μ)πορτζελίδες (οί) = creditor.

Cf. arom. *borje* „dette, devoir” <lc. *bordj*, „dette”.

„Ἰσως τὰ ἐπούλησε καὶ αὐτὰ καὶ τὰ ἔκαμε παράδες, ὅτι τὸν τραβοῦν καὶ ἐκεῖ οἱ μπόρτζελίδες.” (H. I., XXXIII—74). „Poate că le-a vîndut și pe astea (vite — n.n.) și le-a făcut bani, deoarece și acolo îl urmărește creditorii”.

μπουγισια (τά) = piei de vită prelucrate.

„... ἄν τύχει καὶ εὐρὴς μπουγάζια καλὰ πῆρε μας 500 ζευγάρια ... καὶ μᾶς τὰ στέλνης.” (I. Stamu, II—156). „... dacă din împlîntare vei găsi piei de vită bune ia-mi și mie 500 de perechi ... și trimite-mi-le”.

μπουγισούκ ἐμπριχώρι (ὁ) = marele comis (la turci).

Cf. lc. *biyûk*, „mare”.

lc. *imbrihor*, „mirahor, emirul grajdurilor, comis împărătește mare sau mic” (CDT, vol. I, Glosar). „Φλωρία 235 καὶ γρ(όσια) 10 ὁποῦ να συνάζη ἀπὸ τὸν ἐν Ἀδᾶ ἐνδοξότατον καὶ μπουγιούκ ἐμπριχώρι Ῥετζεπ ἀγά.” (Ms. 695, f. 31 v). 235 de galbeni și 10 groși are de luat de la preaslăvitul mare comis de la Ada <Kale>, Regep-aga”.

μπουγουρτιά (ή) = buiurdi, poruncă scrisă.

„Τώρα ἀφοῦ ἔληθε ὁ Καραχασάνης ἀπὸ πόλη τὸν ἐκατίβασαν εἰς Ἰωάνενα μὲ μπουγουρτιά καὶ τὸν ζιτοῦν τὴση μπόρτζέληδες.” (H. I., XXXIII—74). „Actum, după ce a sosit Carahasan de la Constantinopol, l-au dus la lanina cu poruncă scrisă și îl caută atîția creditori”.

μπουρουντζούκι (τὸ) = borangie, mătase produsă prin prelucrarea gogoșilor de la viermii de mătase.

„Ὅσα εἰς 627 δρ(άμια) μετὰξ μπουρουντζούκι καὶ δίδωντας μου τὰ γρόσια 2.” (H. I., V—164). „... cît pentru cele 627 dramuri mătase de borangie, dîndu-mi mie doi groși ...”

μπράτσα (ή) = o unitate de măsură echivalentă cu „cotul”.

„10 μπράτσα ρούχο ἄλλικο διὰ πούντες ... 540 (γρόσια).” (I. Stamu, XXI—76). „10 coji de postav de culoare închisă pentru <confectionat bunde> ... 540 de groși”.

μπρουμάνικα (προμάνικα, τὰ) = apărătoare pentru mîini, un fel de manșon, Pt. text v. cu-vîntul κουτινένιος.

μπρουμούτα (τὰ) = datorii, împrumut, cheltuieli.

„Νὰ δοθοῦν ... εἰς Δημήτριον Γαραλάνη μπουμούτα ὀσπιτῶν τον ... γρ(όσια) 350.” (I. Stamu, III—245). „Să se dea ... lui Dimitrie Garalani datoriiile caselor din ... 350 de groși”

μούσιρ (ὁ) = mîșir, pașă cu trei tuiuri, generalisim, consilier.

„Πρὸς τὸν ὕψηλότατον Μουσὶρ Ἀχμετ-πασίας γεννικὸν διοικητὴς τῆς Ἡπῆρον.” (I. Stamu, XXVI—1, f. 34). „Către prea înaltul mîșir, Ahmet-pașa, guvernatorul general al Epirului”.

νίντερλαχ (ὁ) = taxă pentru depozitarea mărfurilor.

Cf. germ. *Niederlag*, „depozit”.

„... νίντερλαχ καὶ ἐίλις τζετούλον ... 1,30 <γρόσια>.” (H. I., VIII—17). „... taxă pentru depozitarea și viva pentru polițe ... 1,30 groși”.

νουπέτια (τά) = baloturi, colete, conținînd un număr fix de bucăți de diverse mărfuri.

„... ὁ πτελεπὴς Στεφανάνκης Μόσχου εἰς Σμύρνην 50 νουπέτια νήματα καὶ ἦτον νὰ τὰ στείλουν εἰς Ὀδέσαν καὶ ἀπ’ ἐκεῖ διὰ Μόσχαν.” (I. Stamu, II—109). „Am luat cunoștință de faptul că gelepî Ștefanache Moscu a pregătît la Smirna 50 de baloturi de fire, pe care oșsă le trimiță la Odesa și de acolo la Moscova”.

νταγαλαντόμα = (advb.) ca un domn; ca un nobil, care-și ține cuvîntul.

„(Βελὶ πασᾶς) ἄρχισε νὰ ὀρκίζεται ὅτι θέλει πληρῶση νταγαλαντόμα ἔως ὀδόλου...” (H. I., LXV—173). „Veli-pașa a început să se jure că va plăti „ca un domn”, pînă la un obol”.

ντάτζιο (τὸ) = taxă, vamă.

Cf. it. *dazio*, „idem”.

„... ἔχουν κανένα ντάτζιο ἕως Ρουσιάβα ἢ ὄχι” (H. I., LXIX—82). „... <vitele> au vreo taxă (vamă) pînă la Orșova sau nu?”.

ξεκλεμές (ὁ) = lipsă.

„19 γρ(όσια) 5π(αράδες) ἐδόσαμεν ξεκλεμὲν σὲ 51 φλωρία.” (H. I., XXXV—123). „19 groși și 5 parale am dat lipsă la 51 de galbeni”.

ξερέξα (ή) = poftă, capriciu, interes.

„... διότι καθε ἕνας θέλη νὰ κάμῃ τὸ κέφι του καὶ νὰ κάμῃ τὴν ξερέξαν του.” (H. I., LXIV—65). „... deoarece fiecare vrea să-și facă fie chedul, fie interesul său <la moșie>”.

ξίκικος, η, ον = (monedă) cu lipsă, care nu are greutatea corespunzătoare.

„... ὁμως αὐτὰ δὲν εἶναι ξίκικα ... μόνο τέσσερα ὀλαντέζικα εἶναι ξίκικα.” (H. I., VI—118). „... înșă acestea nu sînt <monede> cu lipsă ... numai patru galbeni olandzie nu au greutatea corespunzătoare”.

ὁκάρικος (ὁ) = ocaric, cutii pentru ambalat diferite mărfuri.

„... τὸν ταβάκον ... ἐδιώρησα καὶ τὸν ἐθαλιν εἰς τενεκέδες εἰς δέκα ἐνέα ὀλίγας πέρουον ἀπὸ > δέκα ὀκ(ά)δ(ες) ὁ εἰς καὶ εἰς εἰκοσίνεντε ὀκαρίκους ἀπὸ τοῦς ὀκαρίκους πέντε ἐτοῦ λησας εἰς κάπινον” (Ms. 695, f. 350 v.). „... in pirtvinia tabacului ... am dat porunca și l-au pus în tonechele, în 19; carouă de la 9 la 10, ocale una și în 25 de ocarici, din ocarici am vindut cinci bucăți la cineva”.

ὁμορετί (τὸ) = monopol (asupra unui produs pe piață).

„Αὐτοῦ εὐρίσκονται οἱ σαιτζιμπάσιδες δὸν τῆς Μποχδανίας δὸν καὶ τῆς Βλαχίας οἱ ὁποῖοι καὶ πάλαι εἶναι συμπατριῶτες μὰς καὶ σκαλίζῃ τοῦ ἀφεντός μὰς καὶ ἔχον ὁμορετί φουλίον...” (Ms. 695, f. 219 v.). „Acolo se află saigibași, altii în Moldova, altii în Valahia, care și aceștia sint compatrioții de ai noștri și servitori ai domnului nostru și aceștia au monopolul prețului (la oi).”

ὀργάκι (τὸ) = orgăc, arbagic.

„... μὲν μου σταλθῇ καὶ 20 ὀκ(ά)δες ὀργάκια...” (H. I., LXIV—51) „... să mi se trimită și 20 ocale de arbagic...”

1. οὐστούρι (τὸ) = varietate de bumbăc.

„Ἐδὼ τὰ βαμ(βάκια) τρέχουν ἀπὸ 105 ἕως 110 στὸ ἑκάστον μικρὸ ὄπρι καὶ κατὰ τὸν κοινὸν λυτάνουσούρι πάλαι 8,50 δραμ(ών) εἰς τοὺς ματραπάζιδες 3 γρόσια <παράδες> 6, ἕως 3,8 <γρόσια>, χερσινάτικον φένο 3 <γρόσια> καὶ 15 <παράδες> ἕως 3 καὶ 18.” (H. I. — V—175) „Aici bumbăcal este la un proț între 105 și 110 <groși> pe piață balotul mic și după calitate cel... usiur! totu de 8,50 dramuri; la matrapazi, este cu 3 groși 6 parale pînă la 3,8 groși iar cel de calitate superioară fin cu 3 groși și 15 parale pînă la 3 groși și 18 parale.”

2. οὐστούρι (τὸ) = usor, dare (aici) zeceaială din veniturile sau cîștigul obținut de la pescuit la baltă.

Pentru text, v. cuvîntul ἱλιζαμτζής.

οὔτουράκι (τὸ) = cantonament, tabără; contribuție pentru întreținerea unor trupe staționate temporar într-un loc.

„... ἡμεῖς ἐδὼ μὲ τὸ οὔτουράκι ἀσκέρει καὶ μὲ τοὺς ἀρματολοὺς διδωμέν δὺο φορτόματα ἀλεύρει τὴν κάθε ἡμέραν.” (I Stamu, IV—29) „... noi aici pentru întreținerea armatei și pentru armatoli dăm cite două încărcături de făină în fiecare zi”

παντζέχρι (τὸ) = un material textil.

„Λάβε καὶ ἐν κομμάτι παντζέχρι τυλιγμένον μέσα εἰς τὴν ... τῆς κοκίνας Βοτγκοβάνιας.” (Ms. 695, f. 616 v.). „Primește și o bucată de material textil înfășurat în... este pentru cocoașă Brincoveanca”

παλῆρι (τὸ) = praf de pușcă.

„... τὸ παλῆρι ἦτοι βαρούτι.” (HCP, XI—26) „Praf de pușcă adică barut.”

παργάλια (ῆ) = percal (?)

„Τοῦ αὐτοῦ κύρ Πέτρου Ἰωάννη ἤγα παρηνγλή 3 κομ(μάτια) παργάλια. (H. I., LIII—21). „Pentru dl. Petru Ioan de acolo am comandat 3 bucăți de percal”

πασαντζής (ὁ) = basangiu, cel care îndesă țina în saici.

„... καὶ δέλω οὐοῦ δὲ Βλάτος πασαντζής χάσμερὸ τοῦ κάκου.” (H. I., VI—86) „... și văd că Vlad basangiu pierde vremea de pomană pe aici...”

πασίσοσι (τὸ) = pasuș, permis de liberă trecere.

„... 4 σακούλης καὶ ἐδουλόσαμε ... καὶ εὐγάλαμε καὶ πασίσοσι ἕως Ῥοσιάδων ἐλευθεράν.” (H. I., VIII—23) „... pentru cele patru săculețe (pe care) le-am sigilat... am scos și un permis de liberă trecere; pînă la Orșova (vor fi) libere”

πικαγιά = v. μπικαγιά.

πέλο (τὸ) = pelo, o textilă de calitate superioară.

„... ἀπὸ 10 πῆχες πέλο πρὸς γρόσια 2,20 <κάμνου> ... 25 γρόσια.” (I Stamu, VII—42) „... pentru 10 cōți de pelo la cite 2,20 groși <cotul> fac 25 de groși”

περεσενγιάγ (ὁ) = medicament pentru reumatism (?), o alifie cu efect local.

„Τοῦ ἐπιπὰν δὲ ἀλυφθῇ μὲ περεσενγιάγ τὸ ὁποῖον ἐδὼ δὲν εὐρίσκειται.” (Ms. 695, f. 223 v.). „Mai spus să se ungă cu unsoare; care însă aici nu se găsește”

πλῆσα (ῆ) = plisă, un material textil.

„5 π(ι)χ(ες) πλῆσα πεμπέ ... 30 γρόσια.” (Colecția „An Arsachi” — Achiziții 1984)

„5 cōți de plisă roz... 30 de groși”

πολιτζ(ι)άτικον (τὸ) = 1) agio de la monedele care se negociau prin trageri de polite;

2) comision plătit pentru negocierea unor polite celui care efectuează această operație (acesta era de 2% sau 5%).

„... καὶ ἐδανίσμαν τὸν ἱψιδάταν μὰς αὐθέντην γρόσια 95.000 σιντροφικά ματὰ τοῦ φίλου Νικολόπουλου καὶ γρόσια 47.500 ὁ Σάκελάριος Γιβργίς μὰς γρόσια 5% πολιτζάτικα νὰ πάρωμαι καὶ πρὸς γρόσια 7,60 εἰς τὸ πουργι τὸν μῖναν.” (H. I. — XXXIII—106)

„... și l-am împrumutat pe preaînăfatul nostru domn cu 95.000 de groși în tovarășie împreună

cu prietenul Nicolopol și 47.500 grosi <a dat> Gh. Sachelarie cu 5 grosi % pohtiatie și să luăm și <dobânză> de 7,60 de grosi la punga pe lună” (H.I., VI—133).
 „Πομπή... (h) = înștintare, afișată de autorități în locuri publice.
 „Υπερνότο παρά της γκυβερνίας πούπλικάτίας ελς δλας τας της Τρανσυλβανίας πατάς” (Colectia „A. Arsachi” — Achiziții 1984). „S-au alcătuit de către Guvernul înștiințări <afișate> în toate piețele din Transilvania”
 „πόρτον (τὸ) = taxă pentru scrisori, pe vremea când nu existau timbrele.
 „... δια πόρτον γραφῶν (καὶ) διγορῶντα τὸν βεγῶν” (H.I., VI—133).
 „... pentru taxa de scrisori și asigurarea dată pentru factură... 15 florini”.
 „προνομαρτῶν (ῆ) = achitare, plată”
 „(Ν. Δωδώνη)... ελς ὅσα δια προνομαρτῶν ελς διάφορα ἐρημ(ε)δεσ” (H.I., VI—140). „Să dea... pentru cîți <bani> sînt necesari” pentru achitarea <unor abo-
 namente> la diverse ziare... florini 55,36”.
 „προσρησεις (οἱ) = echivalenți cu προσκυνσεις, „închinăciunea” pe care supușii greci o datorau stăpînului feudal turc (efendi, guvernator, vizir etc.).
 „... καὶ τὰς ἐκ μέρους μας ταπεινούς προσρησεις ελς τὸν ὑψηλῶτατον Τέρβης πασιᾶ, ἐφέντ μου”. (H.I., XCVI—17). „... și să <transmiți> din partea noastră preaplecate închinăciuni împotrului Derviş-pașai, stăpînului meu”.
 „προφήλια (τὰ) = bordura îmbrăcămintii; garnitură pe marginea hainelor confecționată în special din blană.
 „... τὸ πουνδα τῶγα χορῆς προφήλια μέσα με νάφαι”. (H.I., VIII—70). „... o hundă de postavă fără garnitură de blană <iar> pe dinăuntru cu nafe”.
 „ραϊζης πετζης (ὁ) = rîz, comandant de vas.
 „Οὐτὲ τῆς καπίτης de vas, torabie”. (CDT, vol. I, Glosar).
 „Με τούς ραϊζης τοῦ Μῆσιου <Αναστασιέττι> δὲν ἤξεύρω τι νὰ κάμω”. (Colectia „A. Arsachi” — Achiziții 1984). „Cu căpitanii lui Mișă Anastasiévici nu știu cum să procedez”.
 „ρεγία (ῆ) = factură
 Pentru text v. cuvîntul πόρτ.
 „ρηγία (ῆ) = rîf, unitate de măsură pentru lungime.
 „Κατὰ τὸ παρὸν ἐδὼ πουλιέτε τὸ παργάλη 1 (lorini) 8 τὸ ῥήρη”. (H.I., LIII—21). „In mî-
 nentul de față se vinde percalel cu 8 florini rîful”.
 „ρίζικον (τὸ) = rise.
 „(Τὸ κρασί)... θέλομεν καὶ δεχθῆ ελς τὴν πόλιν ημεῶν χωρὶς νὰ τοῦ παρωμεν κυρὰν κελεύας, ελς ῥίζικον περὶ τοῦ πανιερωτήτος τοῦ” (Colectia „A. Arsachi” — Achiziții 1984). „Vinul... îl vom primi în pivnița noastră, fără să-i luăm chirie de loc, <dăr> pe riscul preafiniț sale”.
 „ρικάμβια (ῆ) = ricambie, poliță trasă din nou (contratrasă).
 „(Cf. it. ricambio, schimbo) ...
 „Προτεστοκαμένους οὐ μόνον διὰ τὸ κεφάλαιον νῆδε καὶ τῆς πόλιν ημεῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ ὑπερεσσα, κάμβια ρικάμβια, ζημίας καὶ ἄλλα”. (I. Stamatiu, VI—81). „Protestul să se facă nu numai pentru capitalul acestor polițe, ci și pentru dobânzi, cambii, ricambii, pagube și altele”.
 „ρίντες (οἱ) = rînzari, burdufuri, recipiente în care se păstrează grăsimi.
 „120 ρίντες, ἑκαμύ με παραδέσκα 20 τὴν ἁκὰ ἀπὸ κυρ. Στεφανόν”. (H.I., V—186). „120 de burdufuri cu grăsimi cu 20 de parale ocaua, de la dl. Ștefan”.
 „ρίσοραχ (τὸ) = blană de ris de pe spatete animalului.
 „... ὅσα ελς 1/2 μοσάδι ρίσοραχ... 30 (γρόσκι)”. (Colectia „A. Arsachi” — Achiziții 1984).
 „... εἰτ <σ> a plătῖ” pentru jumătate de misadă de blană de ris de pe spatete... 30 grosi”.
 „ροκά (ῆ) = rocă, o plantă exotică, comestibilă.
 „Ημουνα καὶ ἤμει γνωμὴ δια τὴν, Σαράκινα, ὅτι ἔχει πρότοντα ἀξίας σι-ἀρία, θαμῶα, οὐ σῆμουνα, κροθαίρει καὶ ῥοκά”. (I. Stamatiu, XII—304). „Am fost și sint de părere <că> cumpari moșia <Sarachine> deoarece are produse importante: grâu, hîmbac, susan și rocă”.
 „ροῦρα (τὸ) = poruncă, decizie.
 „... τὸ ροῦρι ὁμως πρέπει νὰ εὐγῆ δια τὸν κατηχεχαγῖν Ι. Σέονον”. (Ms. 695, f. 32—33 v.). „... însă trebuie să iasă și o poruncă pentru capuch, heiaoa, Gh. Ștefan”.
 „σαῖς (σαῆς) (ὁ) = curier.
 „... σὰς ελδοποῦμεν εἰς πρὸ 4 ἡμέρων ἦλθε ὁ σαῆς, σταλμένος ἀπὸ πατριδαν με γράμματα”. (H.I., VI—76). „... vă aduc la cunoștință că în urmă cu 4 zile a sosit curierul, trimis din patrie (Grecia — n.t.) cu scrisori”.
 „σαμφασόν = (advb.) direct, fără ocolișuri.
 Cf. fr. sans fausse, „simply, fără ceremonie, fără etichetă”.
 „... σὰς τὸ λέγω σαμφασόν, χωρὶς νὰ δυσάξω”. (H.I., LXX-1).
 „... și vă spun aceasta fără ocolișuri, direct și fără nîdi o ezitare”

σαντακάτι (τὸ) = devotament, loialitate, respect

Cf. tc. *sadakatmendim* „devotatul meu (formulă de adresare)” (CDT, vol. I, Glosar).

„... με ἔχουν εἰς καλὴν ὑπόλειψιν καὶ συμμετοχὸν ... φέρομαι ὁμως καὶ ἐγὼ φυλλάττων τὸ ἀνῆκον ἐκείνο σκληρίων χρέος, καὶ σαντακάτι, καὶ τοὺς εὐχαριστῶ”. (H. I., LX-X-36) „<Turcii de aici> mă țin în mare cinste și considerație... însă și eu mă port păzind aceea cuvenită atitudine servilă și tot devotamentul și asta îi mulțumesc”.

σανταράκ (ῆ) = σανταράχ, sandarac(ă), o rășină scoasă dintr-un brad algerian care, pulverizată, se aplică pe hirtie, ca să nu se întindă cerneala (A. Scriban).

„1 ὁκά σανταράκ ... 25 γρ(όσια)” (H. I., LXIV-58). „O oca de sandarac ... 25 de groși”.

σαρατζοίδες (ἰ) = saragii, cei care confecționează șei.

„... εἰς ὅσα ἀπὸ τὸ δευτέρου σαρατζοίδων χρεοστὸν ... 28.098 γρ(όσια)” (I. Stamu, I-76) „... pentru clii bani sîntem datorî din catastihul saragiilor (șelariilor)... 28.098 groși”.

σαυδίζω = a stagna, a înceta, a se opri.

„Πλὴν κατὰ τὸ παρὸν εἶμαι κληήρης ... καὶ τῶρα σὺν Θεῷ ἐσάμντισε, καὶ πηγαίνω εἰς τὸ καλῆτερον”. (H. I. - LXV-95). „Însă decamdă mai stau la pat... și acum, cu ajutorul lui Dumnezeu, <durerea> s-a mai potolit, și merg spre mai bine”.

σελιμιές (ῆ) = selimie, o stofă de mătase, din care se făceau anterie.

„2 σελιμιέδες ... 840 γρ(όσια)” (I. Stamu, XXI-76) „<Extras dintr-o socoteală> : 2 <baloturi de> selimie... 840 groși”.

σενέ(ῆ) = an.

„101 γρ(όσια) ἔδωσεν ὁ Στέργιος Νιτζου ἀκόντο τοῦ χρονικῷ μάχτου τοῦ σενέ 816.” (I. Stamu, XI-304) „101 groși a dat Sterie Nițu drept acout pentru termenul anual al anului 1846”.

σερίφης (ῆ), în expresia σερίφης σου = înălțimea ta (formulă de adresare).

„Ἐρωτῶ διὰ τὸ ἀγαπῆτόν μοι χατίρι σερίφης σου.” (H. I., LXVII-126) „Te întreb despre considerația, scumpă mie, a înălțimii tale”.

σέρτα-φέρτα = 1. tărgănare, tergiversare.

2. certuri, zizanie.

„... καὶ ἀπορόμαι τὴν τιμὴτι σου τί τόσσ σέρτα-φέρτα, αὐτὸ δὲν ἔχεν πολυλογία.” (H. I., XVII-94) „... și mă mir de domnia ta, ce mai atita tergiversare, <cînd> în această chestiune nu mai încapе nici o discuție”.

σιαραμπι (τὸ) = „șarabi”, varietate de cîrmiz adusă de la Genova.

„... ὁμως δὲν μᾶς ἐσιμίωναν ἀκόμι τοιαῦτα τιμᾶς ... με 130 ἔως 133 γρ(όσια) μόλις τῶρα ἔφθασεν τὸ γεννοβῆατικὸν σιαραμπι λεγόμενον, καὶ ὅχι τοῦτο τὸ ἄσπρο Βηέννης.” (H. I., VI-26)

„... însă nu mi-au semnalat încă astfel de prețuri... însă la 130 pînă la 133 groși abia acum a ajuns <cîrmizul> de Genova numit „șarabi” și nu acela alb, de Viena”.

σιλιαμέτ = advb. (aici) cu bine, în condiții bune.

Cr. arom. *sileamele* „chance de salut, refuge” <tc. *silâmel* „salut; securité”.

„... τὸ κημεζὶ καὶ λουλάκι σας μῦλους σύμερον ἐκατενοδόθη σιλιαμέτ”. (H. I., V-175)

„... cîrmizul și lulachi dumneavoastră împreună cu toate <mărfurile> astăzi au sosit cu bine”.

σινελί (τὸ) = întreprindere comercială, afacere.

„... εἶμε βέθεος ... ὅτι με ἀπάτισαν ... διότι ἂν καὶ ἐπούλησαν τὸν σισινελί πρὸς τὸν Ἰωαν-νέσκο καὶ Ἀλέκο Βούρκην φορμάλης ἀλλὰ ...” (I. Stamu, XV-166) „...sînt sigur că m-au înșelat, deoarece, chiar dacă au vîndut întreprinderea lui Ionescu și Alecu Bîrcă, formal, însă...”

σιντζάπια (τὰ) = blană prețioasă de veveriță cenușie.

„1 τζουμπέν με σιντζάπια εἶναι εἰς ἓνα γουνάρ(ην) ὅπου ἔχῃ ταργαστήρι του ἀπὸ κάτω ἀπὸ τοῦ Γιανάκη Μιχαήλ”. (H. I., V-93) „O giubea cu blană de veveriță este la un blănar, care are prăvălia lui mai jos de Ianache Mihail”.

σκαμνάσιτος (ῆ) = scăunășit, taxă plătită la scăunași pentru lîna luată de la ei.

„... <μαλιά> ... τὰ μετ τῆς Ἰάλομτζας 80 ἔως 55 παρ(άδες) ἐκτὸς τοῦ σκαμνασίτου”. (F. A. S. Vlcea, fond „Frații Panaiot”, 58/81) „... iar lîna... cea din Ialomița cu 80 pînă la 85 de parale <ocaua> în afară de taxa pentru scăunași”.

σκέτος = un sortiment de tutun.

„708 ὁκάδες σκέτος φίνος καὶ 534 ὁκάδες φουλίσιον, πρῶτα ἀγορὰ ... γρ(όσια) 6665, π(α)-ρ(άδες) 20”. (I. Stamu, V-77). „708 ocale de tutun „sketto” fin și 534 ocale de tutun „fulision” prima cumpărătură... groși 6665 și parale 20”.

σκιμπατόριδες (ο) = zaraf, cel care schimbă banii.

„... διὰ τὰ με ἔρθουν σκιμπατόριδες”. (E. Vlitosu, VIII-659). „... <aștept> ca să so-sească zarafii”.

σνιαμπάτι (τὸ) = o specie de indigo (plantă).

„Τὸ λουλάκι τρέχει εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ 46 ἕως 50 τὸ λαχοῦρι ὅμως 50 καὶ 52 καὶ ἔχει τὸ σουιαμπάτι μας”. (N.I., VI—26). „Indigo-ul, la Constantinopol, se găsește la un preț de 46 <groși> pînă la 50, cel de Lahore însă între 50 și 52, dar nu și cel „suiabat” al nostru”. σουιδίτζια (τά) = armate.

„Ο μπουσταντζιμπασις καὶ χαζνατάρις ἔρχονται διὰ τὰ σουλδίτζια στὶ Βίτα, μάγι τόρα νάνε καρσί εἰγουν κο(ν)τά Πάχόδα, ὅμος τζενεμένοι ἔρχονται”. (H.I., XXXIII—104) „Bostangi-paşa și cu haznatarul (vistiierul — n.t.) sosesc pentru armatele de la Vidin; acum aproape sînt vis-à-vis, adică alături la Rahova, însă sosesc incognito”.

σουμπασκλίκι (τὸ) = funcție de subași.

Cf. arom. *subaşi* „zapciu, subprefect” (lc. *soubach* „intendente d'une ferme; ancien chef de police”).

„...ὅτι τῶρα εἶναι καιρὸς διὰ νὰ πάρω κανένα σουμπασκλίκι νὰ οἰκονομίσω τὰ ἔξωδα μου”. (I. Stamu — XI—67) „...deoarece acum este momentul să iau și eu o funcție de subași, ca să mai trămuiesc cheltuielile”.

σουμποντζέ = varietate de bumbac, de Soubougeac.

Pentru acest cuvînt mai vezi și H.C.P., II—295.

„...ὅτι εἶναι θαμπ(άκ)ια ἀρκετὰ καὶ μάλιστα τοῦ σουμπουτζέ καὶ κηρκατζιοῦ εἶναι, καλῆ-τερὰ ἀπὸ τὰ σερίοτῖα”. (H.I., VI—76) „...deoarece se găsește destul bumbac și mai ales de Soubougeac și Kirkaagaci de calitate superioară celui de Serres”.

σουργιά (τά) = turme, cirduri.

„...πρόβατα διὰ Κωνσταντινούπολιν μόνον τέσσερα σουργιά ἐκάμαμεν”. (Ms. 695, f. 419 v.)

„...cît privește oile pentru Constantinopol am făcut numai patru cirduri”.

σούχια (τά) = încălțăminte bărbătească.

„...Ἐφ'ὅντα ἔιτεσλα με τὴν ἴδιαν εὐκαιρίαν ... 2 ζσοῦευγάιρα χαεκία μαῦρα ἀδνρι καὶ 1 ζευγέρι τζουμπέλια μαῦρα γυναικεία τῆς μόδας”. (H.I., LXVI—63). „In același timp am trimis prin aceeași ocazie... două perechi de încălțăminte neagră, bărbătească și o pereche de încălțăminte neagră de damă, la modă”.

spărgăluire = risipire, împrăstiere.

Cf. lat. *spargo* „a se împrăstia”.

„...mai virtos celor după margine, din care unora li s-au întimplat și spărgăluire” (Colecția „A. Arsachi” — Achiziții 1984).

στρίνφι (οί) = ciorapi.

Cf. germ. *Strumpf* pl. *Strümpfe* „ciorapi”.

„4 ζευγάρια στρίνφι ... 9 γρ(όσια)”. (Colecția „A. Arsachi” — Achiziții 1984) „4 perechi de ciorapi... 9 groși”.

σφάπι (ὁ) = șvab, nemț.

„... τοῦ ἐλέγαμεν ὅτι τὴν ῥητζεβοῦταν σφάπι ἱατροῦ διὰ τὰ 25 (φλωρία), ὁποῦ τοῦ ἐδῆ-σηταν εὐφρην”. (Ms. 695, f. 152) „...i-am spus lui (N. Paciura) că am găsit rîgevuta de 25 de galbeni a doctorului neamț, pe care i-ați dat-o”.

„Σφετόσανι” = marcă de ceai rusesc.

„... σὰς ἔστελον ὁμοίως καὶ ἐν κουτὶ με 6 φούντια τζάι „Σφετόσανι”. (H.I., LXV—63) „...v-am mai trimis de asemenea și o cutie cu ceai „S”.

ταϊγάνι (τὸ) = taigan, o varietate de griu.

„Τὰ γενήματα πολοῦνται τιμὰς καλλὰς ταϊγάνι ἃ γρ(όσια) 18 ἀναλόγως τὰ δὲ Γαλατζίου δοῦρο γρ(όσια) 14, detto τένερο γρ(όσια) 13 ἃ 13 1/2...” (I. Stamu, IV—183). „Cerealele se vînd la prețuri bune: <griul> „taigan” cu 18 groși, de asemenea cel „duro” de Galați cu 14 groși, detto cel „tenero” cu 13 pînă la 13 1/2 groși”.

τάρζι = frumos, elegant.

„Ἰδοῦ ὁποῦ τὴν στέλνω ἕνα ζουνάρι τῶ ὄντι τάρζι ἀρχοντικὸν καθὼς τόρα συνιζῶν.” (H.I., LXVII—80) „Iată că îți trimit o cingătoare într-adevăr foarte frumoasă, boierească, după cum se obișnuiește acum”.

ταρτουφισμός (ὁ) = prefăcătorie.

„... ἔχουν δὲ οὔτοι τὴν ἀναλίδειαν νὰ λέγωσι με ἄκρον ταρτουφισμὸν ὅτι...” (Colecția „A. Arsachi” — Achiziții 1984). „...aceștia au însă nerușinarea să spună, cu cea mai mare prefăcătorie, că...”

τεκνέδες (οί) = ciubuce, dungii sau brîie făcute pe ziduri ca ornament.

„... με γράφεις διὰ 6 τεκνέδες πέτρινες νὰ εἴπω διὰ νὰ τὰς παραγγείλει”. (H.I.—XCVI—52) „...îmi scrii pentru șase ciubuce de piatră, să spun ca să le comande”.

τένερο (ὁ) = tenero, varietate de griu.

Pentru text v. mai sus cuvîntul ταϊγάνι..

Τεντζιματζι (τὸ) = Tanzimat, reformă.

„15 ὁκ(ά)δ(ες) ταμπάκιον φουλίσιον φίνον ἐπαρέγγειλα καὶ μὲ πρῶτον σᾶς ἔρχεται Ἰσως πέμψω ὁκ(ά)δ(ες) 50.” (I. Stamu, VIII—96) „...am comandat 15 ocale de tutun preparat (cu iasomie de Spania) și cu prima ocazie va sosi la dvs. poate voi trimite <chiar> ocale 50”.

φράχτι (τὸ) = factură, adevăriniță, chitanță.

„... διὰ 6 ὁρέλια τοῦ λουλάκι καὶ κρεμέζι κατὰ τὸ φράχτι <τοῦ> Μάρκου.” (H.I., VI—113): „...pentru șase butoaie cu indigo și cîrmiz în conformitate cu factura de la Marcu”.

φσιάτα (τὰ) = altă formă pentru cuvîntul φσάτο (τὸ), pentru care v. *Glosar de cuvinte grecești* în R.A., vol. XXXIV, nr. 1 — 1972.

χαζομερῶ (corect: χασομερῶ) = a întîrzia.

„Παρακινᾶται ... καὶ τὸν ἐν Βηθδὶνῃ κύρ Χαρίζανον διὰ τὰ φροντίση τὸ ἀπέρασμά των ὅσον τάχιστα νὰ μὴν χαζομερεῖ εἰς Βηθδὶνῃ.” (H.I., VI—63). „Îndeînnați-l și pe Hârîjeanu de la Vidin, ca să aibă grijă de trecerea <mărfurilor> cit mai repede, ca să nu mai întîrzie la Vidin”.

χαρμπῆς = (adj.) războinic, (aici) soldat, oștean.

Cf. tc. *alal-i-harb* „instrumente de război” (CDT, vol. I, Glosar).

„Ἀλέξι Νουτζου ... ἐγένεν ἀποστάτης τοῖς Τουρκίας καὶ ἐγένεν χαρμπῆς καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸ Μεσολόγγι.” (I. Stamu, II—172) „...Alexi Nuțu... a ajuns apostat față de Turcia, s-a făcut oștean și a plecat la Missolonghi”.

χάρτζι(τὸ) = (aici) căptușeală pentru haine.

Cf. tc. *harci*: a) cheltuială, ajutor (pt. oaste), trupă auxiliară.

b) articol principal al unui comerciant.

c) harcile = cheltuială, bani de cheltuială.

d) căptușeală pentru haine.

„... χάρτζι καὶ ρουτικὸν εἶναι πληρομένα ἀπὸ μῆνα.” (H.I., V—93) „...căptușeala și confecționatul <hainelor> sînt plătite de acum o lună”.

χάτι(τὸ) = scrisoare, act oficial.

Tc. *hal* „scrisoare, diplomă imperială” (CDT, vol. I, Glosar).

„Ἐντοῦθεν οὐδὲ ἄξιον λόγον. μὲ τὴν ὅτι φέρεται τὸ χάτι διὰ τὴν ἀνεγερσίαν τοῦ σουλτάν Ἀἰδουὺλ Ἀῒζι.” (I. Stamu, XV—236). „De aici <nu mai am> nimic important <de comunicare>; de curînd s-a anunțat că va sosi actul de înălțare <pe tron> al sultanului Abdul Asiz”.

χοργιάτικον = varietate de bumbac de calitate superioară

Pentru text, v. υῠοσύρι.

χουζούρι (τὸ) = curte. V. și forma χουζνόρι,, în *Glosar de cuvinte grecești* (II), în R.A. vol. XXXV, nr. 2 — 1973.

„... ἀλλ’οὔτε ἡμπορεῖ νὰ κλείση τὴν πόρταν ἀπὸ τὸ νὰ πηγαίνουν εἰς τὸ χουζούρι του...” (H.I., LXV—187). „...dar nici nu poate să închidă ușa și să-i dea afară <din casă>, în curte”.

χορταδατῆ (ἡ) = un material textil, probabil postav, stofă etc.

„Ταρίφα Νικοπόλεως τζούχαις, εἰς τὸ φόρτομα γρ(όσια) 10, χορταδατῆ εἰς κασσέλ(ας) γρ(όσια) 6”. (Ms. 695, f. 49 v.). „Tarifele de la Nicopole: postavuri cu 10 groși încărcătura, stofă în baloturi, cu 6 groși”.

ψάριγο = „psario”, o varietate de postav.

„...μαχώτια ἐγγλέζικα ... 13 ἕως 14 <γρόσια>, τοῦ ψαργιοῦ ... 16, 11 <γρόσια>.” (H.I., VI—29 a) „...mahutul englezesc este cu 13 pînă la 14 groși, iar „psario” cu 16, 17 groși”.

ψοφακογούνα (ἡ) = blană de miel (astrahan).

„...ὅσα εἰς μία ψοφακογούνα καὶ φτιαστικὸ ... 9 γρ(όσια).” (Colecția „A. Arsachi” — Achi-

ziții 1984) „...cîți <bani s-au dat> pentru o blană de miel și pentru confecționat... 9 groși”.

A. Sacerdoțeanu, Bibliografia operei lui B. P. Hasdeu. IV

1256. *Nichipercea*, revistă umoristică, 1863. [Are atacuri împotriva lui Hasdeu ca redactor al lui Agbiuță].

1257. *Trompeta Carpaților*. 15 aprilie 1865. [Notiță despre Ion Vodă cel Cumplit].

1258. P. Bătăușu (= P. P. Carp) *Scrisoare către Hasdeu cu privire la Ion Vodă cel Cumplit*. Cugetarea, 22 oct. 1865. P. P. Carp. *A doua epistolă deschisă către d. Petricelu Hasdeu*. Revista Dunării, nr. 2, 1 ianuarie 1866, p. 28.

1259. *Cursul d-lui Hajdău*. Trompeta Carpaților, 23 și 27 sept. 1866. [Istoria dreptului nostru constituțional]. C. D. Aricescu, Cf. și Concordia, Pesta, 27 oct. 1866.
1260. D. Casacovici, *Scrisoare către Hasdeu*. Românul, 20 noembrie 1866.
1261. Iacob C. Negruzzi, *Teatru: Răzvan și Vidra*. ConvLit. I, (1877), p. 6.
1262. P. P. Carp, *Cronica teatrală: Răzvan și Vidra*, dramă istorică în cinci acte de B. P. Hasdeu, ConvLit. I (1867), p. 245—248 [Critica domnului Petru P. Carp la piesa Răzvan și Vidra. Precedată de o prefață a d-lui Hasdeu, Craiova, Rălian-Samitca, 1896, 16 p.].
1263. I. C. Fundescu, *Critica literară: Răzvan Vodă*. Românul 21 dec. 1867 — 15 ian. 1868.
1264. Iosif Vulcan, *Despre Hasdeu*. Biografii. Familia, IV, 1868, p. 121, 133.
1265. Încheierea Consiliului de instrucție pentru îndepărtarea lui Hasdeu din învățămînt. Presa. 2 martie 1869.
1266. Iosif Vulcan, *B. P. Hasdeu*, Panteonul romanu, Peste, 1869, p. 137—142. [Biografia lui Al. Hasdeu a fost republicată de Hasdeu în ColTra. II, 16/78 (19 aprilie 1871), ca prefață la nvela lui Al. Hasdeu, *Domnia arnăutului și în broșură separată*].
1267. C. Bolliac, *Istoria critică a românilor* (de Hasdeu: recenzie). Trompeta Carpaților, X (1872), nr. 985.
1268. G. Panu, *Istoria critică a românilor* de d-l. B. P. Hajdău. ConvLit. VI (1872), p. 397—405; 451—465.
1269. G. Panu, *Iarăși Istoria critică a d-lui Hajdău*. ConvLit. VII (1873), p. 19—29, 101—102, 189—195, 229—246, 383—396, 454—467.
1270. Gr. G. Tocilescu, *Un naș istoric și un critic al d-lui B. P. Hasdeu*. [G. Panu]. Presa, 16 febr. 1873.
1271. + Recunoștința națională făcută d-lui Hasdeu. Transilvania VI, nr. 24 (1873).
1272. A. Laurian, *Tablete bibliografice*. Revista contemporană. 1873, p. 732.
1273. Fr. Damé, *Annuaire général officiel de Roumanie*, București, 1874, 135 p. [Cu note istorice după Hasdeu, o hartă a României și planul Bucureștilor].
1274. Budilowicz, *Jurnalul de Instrucție publică al Rusiei*, dec. 1874, p. 17 [despre Hasdeu savant].
1275. I. Negruzzi, *Satira III lui B. P. Hasdeu*, ConvLit. VIII, (1874—75), p. 118.
1276. I. Vulcan, *Hasdeu, Biografie*, Familia, X (1874), p. 523.
1277. Vasile Burlă, *Un exemplu de cunoștința filologiei comparative a d-lui B. P. Hasdeu*, ConvLit. IX (1875), p. 35—39.
1278. Vasile Burlă, *Replică la răspunsul d-lui B. P. Hasdeu*, ConvLit. IX (1875), p. 73—80, 109—118.
1279. A. Cihac, *Cîteva cercetări etimologice ale d-lui Hasdeu*. Columna lui Traian, 1874, Originile agriculturii la români; Originea păstoriei la români. ConvLit. IX (1875), p. 3—50 345—348, 348—349, 350—359.
1280. A. Cihac, *Răspunsul meu d-lui Hasdeu*. ConvLit. IX (1875) p. 474—478.
1281. Hugo Schuchardt, *Litterarisches Centralblatt*, 1875, nr. 12 p. 379. [Rec. Istoria critică, Principii de filologie, Columna lui Traian].
1282. Vasile Gr. Popp, *Consept asupra literaturii române și literaților*, 2 vol. București, 1875—1876.
1283. M. C. Florentiu, *Noțiuni de istoria românilor*, Ed. VII revăzută, București, 1876, 112 p. [Urmează pe Hasdeu].
1284. L. Léger, *Revue critique d'histoire et de littérature*, 1876 nr. 52, p. 410—411 [Rec. Studiul Baudouin de Courtenay].
1285. H. Schuchardt, *Zeitschrift für romanische Philologie*, I. Halle, 1877, p. 481—484 [Recenzii].
1286. Fr. Damé, *Biografie*, în Hasdeu, *Histoire critique des roumains*, édition entièrement refondue, trad. par F. Damé, Bucarest, 1878.
1287. G. Barițiu, Raport asupra scrierii d-lui Hasdeu „Cuvente den bătrâni”, AnSAR-Mem (1878), p. 170; AnAR-Desb. s. II, t. II (1879), p. 351, t. III (1882), p. XVII (anexe).
1288. Budilowicz, Jurnalul Ministerului Instrucțiunii Publice al Rusiei, 1878, p. 401—418 [Hasdeu ca slavist].
1289. N. Caix, *Giornale di filologia romana*, I (1878), p. 55—56 [Despre articolul lui Hasdeu, Ghiuj].
1290. H. Meltz, *Zeitschrift für vergleichende Litteratur*, nr. 6 (1878), p. 535 [Hasdeu ca slavist].
1291. E. Picot, *La République française*, 14 juin 1878, nr. 2397 [Despre Hasdeu ca slavist].
1292. România liberă, 4 ianuarie 1879. [Note despre „Trei crai de la Răsărit” de Hasdeu]

1331. „Comp. Angelo de Guvernatis, *Dictionnaire International des écrivains du monde latin*, Roma — Florența, 1905, p. 796.
1332. N. I. Apostolescu, B. P. Hasdeu, *Studiu*, LitARom, 1906, p. 67, 591.
1333. Mihail Dragomirescu, B. P. Hasdeu, *Răsaran și Vidra*, „Epoca” XII, nr. 50, 22 februarie 1906.
1334. G. Panu, *Despre „Răsaran și Vidra”* Săptămîna, VII, nr. 12, 15, 17, 19, 21, 57, (1906), p. 123, 164, 188, 213, 237, 663.
1335. *Lupta pentru limba românească* Acte și lămuriri privitoare la faptele din martie 1906, publicate de N. Iorga, București, Minerva, 1906, p. 104.
1336. N. Iorga, Hasdeu și Panu, *Nemul românesc*, II, 1907, p. 579—580.
1337. A. N. B. Hasdeu, *Viața literară și artistică*, nr. 1, 1907.
1338. P. V. Haneș, B. P. Hasdeu, *Revista idealistă*, V, vol. IV, (1907), p. 51.
1339. *Moartea lui B. P. Hasdeu*, *Voința națională*, 26 august 1907.
1340. D. Onciul, *Discurs la înmormîntarea lui B. P. Hasdeu*, AnARDesb. XXX (1907—1908), p. 29—31.
1341. *Moartea lui B. P. Hasdeu* (Testamentul. În mormîntarea. Cuvîntări. Onciul, Bărbulescu), *Voința națională*, 28 august 1907.
1342. G. Banu, *Hasdeu*, *Voința națională*, 28 august 1907.
1343. P. Locusteanu, *Înmormîntarea de cl. II-a. Voința națională*, 29 august 1907. Idem. *Cincizeci de figuri contemporane*. Desenuri de Iser. Text de P. Locusteanu, Seria I, București (Flacăra), 1913.
1344. + *Aminiri despre Hasdeu*, *Voința națională*, 29 august 1907.
1345. Dr. Călin Istrati, *La moartea lui Hasdeu*, AnARDesb. XXX (1907—1908) p. 271.
1346. D. A. Sturdza, *Hasdeu*, AnARDesb. XXX (1907—1908), p. 89.
1347. D. Lugosiuanu, Bogdan Petriceicu-Hasdeu, *Voința națională*, 31 august 1907.
1348. N. Iorga, B. P. Hasdeu, *Florea darurilor*, II (1907), p. 352—355. *Calendarul Ligii culturale* pe 1908, p. 114—116. *Oameni cari au fost*, I. Aminiri și comemorări (Articole care pot să rămîie). Vălenii de Munte, Tip. Neamul Românesc, 1911, p. 221—224. *Oameni cari au fost* (București 1916). [Scritorii români, publicație săptămînală, nr. 4, Director A. Vlahuță], *Lamura*, 1921, p. 817—818. *Oameni cari au fost*, I, București, 1934, p. 211—214.
1349. + B. P. Hasdeu, *Necrolog*. *Viața literară și artistică* nr. 34, 1907.
1350. G. Panu, B. P. Hasdeu, *Săptămîna*, VII, nr. 49, 51 (1907), p. 558, 579.
1351. A. D. Xenopol, B. P. Hasdeu, *Necrolog*. *Arhiva Iași*, XVIII, (1907), p. 367, 372, 430. *Românul literar*, VI (1907), p. 249.
1352. M. Craiovan, B. P. Hasdeu, *Mercur de France*, Paris, 16 novembre, 1907.
1353. V. Cosmovici, *Aminiri din tinerețea lui B. P. Hasdeu povestite de el însuși, 1852—1857*. *Sămănătorul*, VI (1907), 25 noiembrie, p. 984—989.
1354. Caion, B. P. Hasdeu, *Românul literar*, VI (1907), p. 288.
1355. Gustav Weigand, *Hasdeu ca filolog*, ConvLit. XLI (1907) p. 1169—1173.
1356. Dr. I. Lupăș, *Bogdan Petriceicu-Hasdeu*. *Luceafărul*, VI, (1907) p. 384—387.
1357. G. Făgetel, *Hasdeu*, *Ramuri*, II (1907), p. 248.
1358. Isabela Sadoveanu, B. P. Hasdeu, *Viața românească*, nr. 9 (1907), p. 377.
1359. Mihail Dragomirescu, *Grigorescu și Hasdeu*, ConvCrit. I (1907), nr. 18, p. 701.
1360. M. Dragomirescu, *Despre „Răsaran și Vidra”*, ConvCrt. I, nr. 20 (1907), p. 814.
1361. Ovid Densusianu, *Hasdeu*, *Vieta nouă*, III (1907—8) p. 366—372.
1362. D. Teleor, B. P. Hasdeu, *Revista idealistă*, VI, 2 (1908) p. 75.
1363. G. Panu, *Aminiri de la Junimea*, 2 vol. București, 1908—10 (în diverse locuri).
1364. N. Iorga, *Vasile Cosmovici*, în *Oameni cari au fost*, I București, 1934, p. 318—319 [Datat: ianuarie 1909].
1365. C. Bogdan-Duică, *Despre „Răsaran și Vidra”*, *Luceafărul* VIII (1909), p. 556.
1366. N. I. Apostolescu, *L'Influence des romantiques français sur la poésie roumaine*, Paris, 1909, p. 336.
1367. *Bogdan Petriceicu-Hasdeu*. Discurs rostit la 13 mai/26 iunie (sic!) 1909, de Nicolae Gane, cu răspuns de Iacob C. Negruzzi, București, 1909. AR. Discursuri de recepțiune, XXXII.
1368. N. Gane, *Despre Hasdeu*, *Vieta nouă*, V (1909—1910), p. 171 (Recenzie).
1369. N. Iorga, *Istoria literaturii românești în veacul al XIX-lea*. III. Vălenii de Munte, 1909, p. 296—300, 315—317. *Fragm. „Răsaran și Vidra al lui Hasdeu”* reprodus în *Neamul românesc* literar, 1912, p. 71—74, 353, 369.
1370. *Encyclopedia Britannica*. XIII, Cambridge, 1910, p. 49 [Despre Hasdeu].
1371. P. V. Haneș, *Studii de literatură română*, I, București, 1910, p. 81 [B. P. Hasdeu].
1372. B. P. Hasdeu, *Ursula, roman istoric*, rec. de Ștănescu ConvLit. XLVI, 2 (1910) p. 488—489, de Il. Chendi, *Luceafărul* IX (1910), p. 444.

1373. B. P. Hasdeu, *Dumnezeu*, Rec. ConvCrit. IV, nr. 12 (25 dec. 1910), p. 818.
1374. C. Sp. Hasnaș, *B. P. Hasdeu*, Flacăra, I, (1911—12), p. 393.
1375. N. I. Apostolescu, *Hasdeu și Tocilescu*. Conferință rostită la Societatea istorică română în seara de 17 februarie 1912, RevIAF XIII (1912), p. 24—25, Ed. separată, 1913.
1376. Iuliu Dragomirescu, *Ideile și faptele lui Bogdan Petriceicu Hasdeu*, RevIAF. XIII (1912), p. 234—271 + 9 pl. (Conferințele publice din 1911). Ed. separată, 1913, Rec. în Flacăra, II (1912—13), p. 150.
1377. Gh. Adamescu, *Istoria literaturii Române*, București, Alcalay (1913) : ed. II, 1920 ; ed. III (1923 ?) p. 400—416. (Biblioteca pentru toți).
1378. Sever Zotta, *Spîfa neamului Hasdeu*. Arhiva genealogică, II (1913), p. 139—176.
1379. N. I. Apostolescu, *Aminîri despre Hasdeu*, Flacăra, III (1913—14), p. 362.
1380. + *Cum a fost înmormîntat marele savant* (B. P. Hasdeu) Flacăra III, nr. 36, 1914.
1381. N. Iorga, *B. P. Hasdeu, Talmudul*, București, 1916, Rec. RevIst, II (1916) p. 216.
1382. + *Hasdeu*. Însemnări literare, Iași, 1919, nr. 16.
1383. N. Iorga et Septime Gorceix, *Anthologie de la littérature roumaine des origines au XX-e siècle* ..., Paris, Delagrave, 1920, p. 146—153.
1384. Iacob C. Negruzzi, *Amintiri de la Junimea*, București, Viața românească, 1921.
1385. Barbu Lăzăreanu, *Hasdeu umorist*. Adevărul literar, 6, 8, 20 febr. 1921.
1386. B. Lăzăreanu, *Destituirea lui Hasdeu*. Adevărul literar, 11 decembrie 1921.
1387. B. Lăzăreanu, *Hasdeu înaintea curții criminale*. Adevărul literar, 18 decembrie 1921.
1388. B. Lăzăreanu, *Aga Teodor Codrescu și prințul Petriceicu Hasdeu*. Adevărul literar, 25 decembrie 1921.
1389. B. Lăzăreanu, *Războaiele dintre Hasdeu și Xenopol*. Adevărul literar, II, nr. 60 (1922).
1390. B. Lăzăreanu, *Rămășagul lui Hasdeu*. Adevărul literar, II nr. 62 (1922).
1391. B. Lăzăreanu, *Hasdeu la Văcărești*. Adevărul Literar, II nr. 64 (1922).
1392. B. Lăzăreanu, *Ineditele lui Hasdeu*. Adevărul literar, 5 martie 1922.
1393. Paul I. Papadopol, *Un mare reprezentant al culturii : B. P. Hasdeu*. Adevărul literar, 6 august 1922.
1394. Paul I. Papadopol, *B. P. Hasdeu, dramaturg, istoric, filolog și polemist*. Adevărul literar și artistic, IV, nr. 146 (9 sept. 1923).
1395. Th. Speranția, *Nu uitați de B. P. Hasdeu*. Tinerimea română, 1923, nr. 3—4, p. 73—74.
1396. Al. Busuioceanu, *Figuri și cărți*, București, Cartea românească, 1923, p. 166.
1397. P.V. Haneș, *Istoria literaturii românești*. București, 1924.
1398. Maria Kasterska, *Tadeusz Hyżdeu, pisarz, poeta i tłumacz — rumun, szlachcic polski z XVIII wieku* (Tadeu Hîjdeu, scriitor, poet și traducător — român nobil polon din sec. XVIII). Pamiętnik literacki, XXI, Varșovia 1924—25, p. 241—246 ; ed. separată, 1924, 6 p. Un rezumat și trad. testamentului lui Tadeu se dă de P. P. Panaitescu în RevIst. XI (1925), p. 318—321.
1399. Liviu Marian, *B. P. Hasdeu și Rusia*, Chișinău, 1925, 24 p.
1400. Liviu Marian, *Ortonerozia de Hasdeu*. Adevărul literar, 22 noiembrie 1925.
1401. Calinic Istrati, *Prin satul Hăjdăilor*. Junimea literară, nr. 5—7, Cernăuți, 1925.
1402. B. Lăzăreanu, *Hasdeu și C. A. Rosetti*. Adevărul, 14 martie 1926.
1403. Teodor Balan, *Noi documente privilegiate la familia Hăjdeu*. Analele Dobrogei, VII (1926), p. 115—132.
1404. Liviu Marian, *B. P. Hasdeu bănuît de rusofilie*. România nouă, nr. 101, 30 sept. 1926.
1405. Liviu Marian, *Cînd și cum a trecut B. P. Hasdeu Prutul*. Adevărul literar, 19 decembrie 1926.
1406. Ion Negrescu, *B. P. Hasdeu*, în monografia „Basarabia” îngrijită de St. Ciobanu, 1926.
1407. Ion Simionescu, *Oameni aleși*, II, Români. București, Cartea Românească, 1926. Un uitat : B. P. Hasdeu.
1408. Gh. Adamescu, *Bogdan Petriceicu Hasdeu*, Conferință pentru comemorarea lui ținută în seara de 4 decembrie 1927 la Ateneul Român București, 1929, 24 p. (Extras din „Anuarul Ateneului pe 1927”).
1409. G. Bogdan Duică, *B. P. Hăjdău*. (Ceva despre piesele lui). Cele trei Crișuri, VIII (1927), p. 130—131.

1410. N. Iorga, *Cuvîntarea la desvelirea busturilor lui D. Onciul și B. P. Hasdeu la Arhivele Statului*. Neamul românesc, nr. 176, 1927.
1411. N. Iorga, *B. P. Hasdeu cu prilejul comemorării lui la Cîmpina*. Revist. XIII (1927) p. 201—210. — din conferința ținută la Ateneul de acolo (28 august 1927). Vălenii de Munte, 1927, 14 p. (Biblioteca de vulgarizare „Cuvîntul” nr. 3). — Neamul românesc, nr. 126, 127 (1927).
1412. Alex. I. Lapedatu, *Cuvîntare despre B. P. Hasdeu și D. Onciul, la desvelirea busturilor lor la Arhivele Statului din București, 10 noembrie 1927*. Universul, XLV (1927) nr. 264 (12 noembrie).
1413. Liviu Marian, *Începuturile teatrale ale lui B. P. Hasdeu*, în „Contribuțiuni la istoria literaturii române din veacul al XIX-lea” Chișinău, 1927.
1414. Liviu Marian, *Din copilăria și tinerețea lui B. P. Hasdeu*. Adevărul literar și artistic, nr. 351, 1927.
1415. Liviu Marian, *B. P. Hasdeu și M. Eminescu*, Chișinău, 1927, 31 p.
1416. Liviu Marian, *Hasdeu și Iliade*, Junimea literară XVI (1927), p. 253—259.
1417. Barbu Lăzăreanu, *Bogdan Petriceicu Hasdeu, Umorul, farsele și poezia lui*, București, 1927, 159 p. (Pe copertă: Umorul lui Hasdeu). <Cuprinde articolele precedente, Nr. 1424—1431>.
1418. Stanislaw Wedkiewicz, *Z dziejów polonistyki w Rumunji* (Din istoria polonisticii în România): Bogdan Petriceicu Hasdeu, Warszawa (Odbitka z „Prac Polonistycznych” ofiarowanych Prof. Janowi Losiowi). w. Krakowie, 1927, p. 474—488.
1419. Liviu Marian, *Data și locul nașterii lui B. P. Hasdeu*. Junimea literară, XVII (1928), nr. 1—3, p. 46—49.
1420. Luca Vornea, *Lăzăr Săineanu*, București, 1928.
1421. Zamfir C. Arbure, *Bogdan Petriceicu Hasdeu*. Viața Basarabiei, I, nr. 3, 1932.
1422. V. G. Madan, *Din amintirile unui basarabean despre Bogdan Petriceicu Hasdeu*. Viața Basarabiei, I, nr. 8, 1932.
1423. Liviu Marian, *Alexandru Hasdeu și Academia Română*, AR.MSL, s. III, t. VI, 1932—1934, 44 p.
1424. P. P. Panaitescu, *Diploma bîrlădeană din 1134 și hrisovul lui Iurg Koriatovici din 1374. Falsurile patriotice ale lui B. P. Hasdeu*. Revist.Rom. II (1932), p. 46—58. (Și extras).
1425. I. Pelivan, *Tadeu Ivanovici Hajdeu*, 1769—1822. Viața Basarabiei I, nr. 3, 1932.
1426. Lucian Predescu, *B. P. Hasdeu*. Adevărul, vineri 26 august 1932.
1427. <E. Bucuța>, *Hasdeu omul*. Boabe de griu, III (1932), p. 298—299.
1428. D. Murărașu, *B. P. Hasdeu*. Tinerimea română, LI, nr. 1 (1932) p. 16—18.
1429. N. Gane, A. T. Hasdeu, *primul slavist român*. Viața Basarabiei, nr. 204 din 22 iulie 1933.
1430. N. Iorga, *B. P. Hasdeu ca istoric*. AS.MSI, s. III, t. XIII <București, 1933>, Porțete și comemorări, <1936>, p. 141—150. (Biblioteca pentru toți nr. 1454—1456).
1431. Sextil Pușcariu, *B. P. Hasdeu ca lingvist*. AR. MSL, s. III, t. VI <București 1933>.
1432. N. S. Dumitrescu, *B. P. Hasdeu și „Tinerimea română”*. Tinerimea română, LI (1933), p. 185—187.
1433. + *Comemorarea lui B. P. Hasdeu*. Tinerimea română, LI (1933), p. 187—188.
1434. Mihail Dragomirescu, *B. P. Hasdeu*, Tinerimea română, LI (1933), p. 188—197.
1435. Dr. Ioan Zolplachta, *Bogdan Petriceicu Hasdeu și Polonia*. Conv. vol. 66 (1933), p. 603—610.
1436. G. Bogdan-Duică, *Un cuib dacoromân* <rev. Traian>. Hyperion, II nr. 3, 1933.
1437. Ion Nistor, *Opt scrisori inedite de la Tadeu Hasdeu*. Codrul Cosminului, VIII (1933), p. 473—480.
1438. Dan Simionescu, *Epitaful autograf al lui Bogdan Petriceicu Hasdeu*. Tinerimea Română, LI (1933), p. 273—275.
1439. I. Pelivan, *Corespondența dintre C. Chiriac și B. Petriceicu Hasdeu*. Arhivele Basarabiei, 1933, nr. 2.
1440. E. Dvoicenco, *Din relațiile lui Alexandru Hasdeu cu fiul său Bogdan*. Două scrisori inedite. Adevărul lit. XII, nr. 643, 1933.
1441. E. Dvoicenco, *Două note dintr-o revistă rusească despre A. Hasdeu*, Revist. XX (1934) p. 9—11.
1442. N. Iorga, *Iulia Hasdeu*, Neamul românesc, nr. 278, 1934.
1443. N. Iorga, *Istoria literaturii românești contemporane*, 2 vol., București, Adevărul, 1934 <I. Crearea formei II. În căutarea fondului>.
1444. I. Minea, *Cîteva date despre B. P. Hasdeu ca profesor la Iași și ceva despre T. Maiorescu*, Arhivele Olteniei, XIV (1935), p. 200—205.

1445. E. N. B. P. *Hasdeu: și problema epreiască*. Universul, 20 iulie 1936.
1446. Stellan N. Cucu, *Bogdan Petriceicu Hasdeu* (Aristocratismul vieții și operei lui), H. Sărat, Tip. Poporul (1936), 29 p. (Conferința ținută sub auspiciile „Casei culturale” R. Sărat în 10 februarie 1936).
1447. Iuliu Dragomirescu, *Comemorarea lui Bogdan Petriceicu Hasdeu*. Tribuna Basarabiei, 30 martie 1936 (Publică și fragm. din scrisori ale lui Hasdeu sau ale fiicei sale).
1448. Iuliu Dragomirescu, *Opera postumă a lui Hasdeu*. Tribuna Basarabiei, 27 aprilie 1936.
1449. E. Dvoicenco, *Alexandru Hasdeu și literatura română populară*. Revist. XXI (1936), p. 23—37.
1450. N. Iorga, *În jurul comemorării lui Hasdeu. Oameni care au fost*, IV, București, 1939, p. 149—150. (Datat: 28 februarie 1936).
1451. Maria Magdalena Rai, *Bogdan Petriceicu Hasdeu*, Tinerimea română, LIX (1936), p. 278—279.
1452. T. Veverca, B. P. *Hasdeu ca economist*. „Independența economică” 1936, p. 89.
1453. Iuliu Dragomirescu <Correspondență și acte privitoare la Hasdeu>. Tribuna Basarabiei, 9 februarie 1937.
1454. Mih. Popescu, B. P. *Hasdeu și Titu Maiorescu (Un anunț și un comentariu)*, Conv. Lit. (1937), p. 396—397.
1455. Gh. Carădaș, *Istoria literaturii românești de la origine pînă în zilele noastre*, București, 1938, p. 270—273.
1456. Lila Giușcă Speranția, *Aminări în casa lui B. P. Hasdeu. Tri dorul Iuliei*. Adevărul lit. nr. 917 din 3 iulie 1938.
1457. D. Murărașcu, *Hasdeu*. Edițiunea Mircea Eliade, București, 1938, 67 p.
1458. Th. Capidan, B. P. *Hasdeu lingvist, indo-europeanist și filolog*. Revista clasică, VIII (1937), p. 25—50 (și extras).
1459. *Comemorarea Iuliei Hasdeu*. Satul și școala, VIII 1—2, sept.—oct. 1938, p. 59.
1460. N. Iorga, *O umbră a trecut (Iulia Hasdeu)*. Oameni care au fost, IV, București, 1939 p. 275—276. (Datat: 1 noiembrie 1938).
1461. Constantinescu Pompiliu, *Figuri literare*, București, 1938, la p. 67—68: B. P. *Hasdeu*.
1462. Pan Halipa, *Bogdan Petriceicu Hasdeu*. Chișinău, 1939, 19 p. (Conferința ținută în sala parhială din Chișinău în ziua de 30 octombrie 1939). (Extras din Viața Basarabiei nr. 11—12, 1939).
1463. C. Mănblache, *Scinteietoarea viață a Iuliei Hasdeu*, București [1939], 402 p. + 10 pl.
1464. Ion Aurel Manolescu, *Iulia Hasdeu*, București, 1939, 112 p.
1465. Dr. Victor Vasiliou, *Der Einfluss Fr. Lists auf dem rumänischen Wirtschaftlichen Gedanken im 19 Jahrhundert*, Düsseldorf 1939, p. 58—68.
1466. Gh. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, București, 1941, p. 320—332 și 901—902.
1467. Corneliu Grăciun, B. P. *Hasdeu și ideologia naturalistă în Istiografie*, București 1941, 44 p. [Extras din Revista Fundațiilor Regale, nr. 8—10, Aug.—Oct. 1941].
1468. Ciprian Doicescu, *Iulia Hasdeu*. Cu tălmăciri din poeziile ei, București [1941], 127 p. + 2 pl.
1469. Tr. Ionescu Nișcov, *Alexandru Hasdeu. Contribuții la cunoașterea familiei Hasdeu*. Revista istorică, XXVII (1941), p. 69—90.
1470. Aurelian Sacerdoțeanu, *Bogdan Petriceicu Hasdeu*, 26 febr. 1838—25 aug. 1907. Rev. Arh. V, 1 (1942), p. 1—10.
1471. A. Sacerdoțeanu, *Acte de stare civilă ale familiei Hasdeu*, Rev. Arh. V, 1 (1942), p. 221—226.
1472. A. Boldur, *O calomnie la adresa lui B. P. Hasdeu*. Studii și cercetări istorice, Iași, XVIII (1943), p. 490—492.
1473. A. Sacerdoțeanu, „*Împămintenirea*” lui *Hasdeu*. Studii și cercetări istorice, Iași, XVIII (1943), p. 127—135.
1474. T. Sauciuc-Săveanu, *O scrisoare a lui B. P. Hasdeu din 19 februarie 1878*. Studii și cercetări istorice, Iași, XVIII (1943), p. 104—118.
1475. G. Bezviconi, *Mormintul lui Hasdeu*, Preocupări literare, 1943, nr. 1—2, p. 67.
1476. Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu, *Istoria literaturii române moderne*, I (București), Casa Școalelor, 1944, 384 p.
1477. Gh. Vrabie, B. P. *Hasdeu*, Comunicare făcută la Societatea „Prietenii istoriei” în 14 martie 1946 [Gf. Gh. Vrabie] Foclorul, București, 1947, p. 41, nu cunosc dacă a fost tipărită.

1478. Camil Baltazar, *Hasdeu antidinastic*. Placă, I, nr. 15, (1948) p. 9 [Reproducere „Odă la ciocoi”].
1479. Sanda Diaconescu, *Elemente progresiste în opera lui Bogdan Petriceicu Hasdeu*, Contemporanul, 1949, nr. 153, p. 9.
1480. Ion Const. Chițimia, *B. P. Hasdeu și problemele de folclor*, Studii și cercetări de istorie literară și folclor, I (1952) p. 161–191.
1481. D. Macrea, *Opera lingvistică a lui Bogdan Petriceicu Hasdeu*. Limba română, FFI (1954), nr. 3, p. 5–21. Reprodus: Id. *Lingviști și filologi români*, București, Edit. St. 1939, p. 81–104.
1482. V. și Grigore Botez, *Biblioteca „N. Bălcescu” din Iași*, Călușu bibliotecarului, 8 nr. 10, 1955, p. 30–31.
1483. A. Costa-Foru, *Hasdeu și problemele teatrului*, Studii și cercetări de istoria artei, II, 1–2 (1955), p. 257–272.
1484. Al. Dima, *Preocupări de critică și teoria literară în perioada țesării a activității lui Hasdeu*, Studii și cercetări științifice, Seria III. Științe sociale. Acad. R.P.R., Filiala Iași VI (1955), nr. 1–2 p. 77–93.
1485. *Istoria literaturii române*, II, Redactat de: Ion Vitner, Ov. S. Crohmălniceanu (București) ESPLA, 1955, p. 54–73.
1486. I. M. Aldon, *Cronica dramatică*. Despre premiera piesei „Răzvan și Vidra” de B. P. Hasdeu, Făclia, Cluj, 18 martie 1956, p. 2.
1487. Ion Breazu, *Considerațiile unui istoric literar (pe marginea piesei Răzvan și Vidra de B. P. Hasdeu*, Făclia, Cluj, 26 februarie 1956, p. 2).
1488. G. Călinescu, *La porțile Academiei*. Contemporanul, Vineri 6 iulie 1956, nr. 27 (509) (Cronica optimismului).
1489. Vera Panfil, *Opera literară a lui Bogdan Petriceicu Hasdeu (120 de ani de la ziua nașterii)*. „Octombrie”, Chișinău, 1956, nr. 2, p. 80–87.
1490. D. Panaitescu-Perpessiciu, *Viața și opera lui Bogdan Petriceicu Hasdeu*. Acad. R. P. R., 90 de ani de viață academică în țara noastră. Lucrările sesiunii științifice a Acad. R. P. R., 2–6 iulie 1956, București Edit. Acad. R.P.R., 1956, p. 105–128. Cf. și Studii IX, nr. 6 (1956), p. 150. Reprodus. Id. *Mențiuni de istoriografie literară și folclor (1948–1956)*, Edit. p. lit. și artă, 1957, p. 525–553.
1491. Lucia Pop, *Preocupări lingvistice la revistele lui Hasdeu în perioada țesării*, Studii și cercetări șt. Iași – Filologie VII, 2 (1956), p. 51–61.
1492. Pompiliu Constantinescu, *Salonul lui Hasdeu în Scrieri alese ESPLA* (București, 1957), p. 376–382.
1493. A. S. Un monument uitat. Notă. Informația Bucureștiului, 19 noiembrie 1957.
1494. Const. C. Angelescu, *Procesul lui Bogdan Petriceicu Hasdeu pentru năbela „Duduca Mamuca” (1863)*, Studii și cercetări științifice. Filologie. Acad. R.P.R., Filiala Iași, VII (1957), Fasc. 2, p. 265–292.
1495. V. și Grigore Botez, *B. P. Hasdeu bibliotecar la Iași*, Călușu bibliotecarului, 10, 1957, nr. 8, p. 10–11 și nr. 9, p. 26–29, 31.
1496. Ion Breazu, *Hasdeu și patrimoniul popular*. Tribuna I, nr. 28, Cluj, 18 august 1957.
1497. J. Byck, *Formația spirituală a lui Hasdeu*, Veac Nou, IV (1957) nr. 34, p. 2.
1498. J. Byck, *50 de ani de la moartea lui B. P. Hasdeu*. Gazeta literară, IV, nr. 35, joi, 29 august 1957.
1499. J. Byck, *Permanențe românești: B. P. Hasdeu, Viața studentescă*, II, nr. 8 august 1957, p. 7.
1500. S. Dumitrescu și D. Teodoru, *Concepțiile economice ale lui B. P. Hasdeu*, Probleme economice, X, 1 ianuarie 1957, p. 115–127.
1501. Eugen Luca, *B. P. Hasdeu*, Contemporanul, 1957, nr. 35, p. 2.
1502. Aurel Martin, *Bogdan Petriceicu Hasdeu*, Știința, XXVI, nr. 3994, Miercuri 28 august 1957.
1503. Modest Morariu, *50 de ani de la moartea lui B. P. Hasdeu*. Știința tinerețului, XII, nr. 2581, marți 27 august 1957.
1504. Augustin Z. N. Pop, *Istoricul literar rus Aleksandr Veselovski și B. P. Hasdeu*, Tinerul scriitor, VI (1957), nr. 5 p. 15–28.
1505. Șerban Răzeșul, *B. P. Hasdeu despre Mitropolitul Varlaam*. Cu prilejul comemorării lor. Mitropolia Olteniei, IX, 9–10 (1957), p. 673–674 [Reproducerea și documentul de sub nr. 627].
1506. Ștefan Rîmniceanu, *B. P. Hasdeu*, Steaua, VII (1957) nr. 8, p. 53–57.
1507. Aurelian Sacerdoțeanu, *Concepția istorică a lui B. P. Hasdeu*, Studii, X (1957), nr. 5, p. 141–160.

1508. N. Romanenko, *Bogdan Petriceicu Hasdeu, Viața și opera (1836—1907)* Chișinău. Editura de Stat a Moldovei. 1957, 193/—196/ p. + 3 f. ilustr. + 1 portret.
1509. Teodor Vîrgolici. *B. P. Hasdeu și romanul istoric*. Scrisul Bănățean, VIII (1957), nr. 3, p. 74—76.
1510. V. și Grigore Botez, *Cînd a fost înființată Biblioteca „Mihail Eminescu” a Universității din Iași* (Din istoria bibliotecilor noastre), Căluza bibliotecarului, 11, nr. 4, 1958, p. 20—21.
1511. Dvoicenko-Markova, Из вѣрвѣнски Б. П. Хафдеу с русскими учѣными (1832—1853) Limba și literatura moldovenească, Chișinău, 1958, nr. 2, p. 67—68.
1512. Traian Ionescu-Nișcov, *Grigore Skovoroda și scrierile filosofice ale lui Alexandru Hasdeu*, Romanoslavica, II (1958).
1513. Barbu Lăzăreanu, *B. P. Hasdeu*, în *Glose și comentarii de istoriografie literară*, Culegere întocmită de Ion Crișan și George Baiculescu, București, Edit. pentru literatură și artă, 1958, p. 197—269.
- [Cuprinde : Miracolul. De la Cuvente den bătrîni la Marele Etimologie al României. Pentru versurile lui Hasdeu. Ortonerozia. Poezie, aritmetică și epigraf. Alb și negru. Bunătățile și neajunsurile unei trupe. Pe marginea lui Aghiuță. N.O.U. Nou. Etimologia în serviciul politicii și cupletele inconsecvenței, P. P. Carp contra lui Ha-deu. Cuvinte vii, 14, 7 și 19. Bondarul. A morfoli și a molfăi. B. P. Hasdeu și V. A. Urechia].
1514. Augustin Z. N. Pop, *Hasdeu în Ardeal*, Tribuna, II nr. 15 (62) 12 aprilie 1958, Cluj, p. 6—7 [Cu 3 scrisori de la Pál Hunfalvy].
1515. Rozalia Rosenberg, *Catalogul corespondenței lui B. P. Hasdeu* (Fondul de la Arhivele Statului București), Lucrare de diplomă la Fac. de Istorie—București. Sesiunea iunie 1958, XV + 85 p. [Manuscris].
1516. I. Vartician, Богдан Петрикѣйку Хаждеу и русская культура în vol. Страницы Дружбы. Chișinău 1958, p. 197—204.
1517. Viorica Botez, *O poezie inedită în limba franceză a lui Bogdan Petriceicu Hasdeu*. Studii și cercetări științifice. Filologie. Acad. R.P.R., Filiala Iași, X (1959) nr. 1—2, p. 144—149.
1518. Viorica și Gr. Botez. *Rezolvarea unui deziderat al bibliotecii publice din Moldova în primii ani după unirea țărilor române*, Iașul literar, X (1959) nr. 1, p. 99—102 [un proiect al lui B. P. Hasdeu].
1519. Cseke Géza. *Bogdan Petriceicu Hasdeu: Răzvan és Vidra*, 1959, Igaz Szó, Tg. Mureș, VII (1959), nr. 5, p. 763—765.
1520. Ecaterina Dvoicenko. В.П. и Хаждеу и А.А. Потебня în днестер nr. 8, 1959, p. 148—151. [Scrisoarea din 22 noiembrie 1878 către Horevnea despre cîntecul privitor la Ștefan cel Mare. Li va trimite texte române din sec. XVI, ultima sa lucrare].
1521. Lidia Bote, *Reactualizarea lui Hasdeu*. Tribuna Cluj, IV (1960), nr. 47, p. 3.
1522. Ecaterina Dvoicenko Markova. *Din istoria raporturilor culturale ruso-moldovenești*. Trei scrisori ale lui A. Hasdeu adresate unor oameni de știință ruși (1865). Limba și literatura moldovenească nr. 2/1960.
1523. D. Vatamaniuc, *B. P. Hasdeu și Junimea*. (Scriitori și curente). Viața românească, XIII (1960), nr. 7, p. 78—90.
1524. Traian Ionescu-Nișcov, *Scrierile lui Boleslav Hasdeu în limba rusă*. Romanoslavica, V (1962), p. 53—68.
1525. P. P. Panaitescu, *Rolul lui Bogdan Petriceicu Hasdeu în slavistica românească*, Romanoslavica, VI (1962), p. 235—248.
1526. Al. Dima, *B. P. Hasdeu — scriitorul*. Gazeta literară, X, nr. 32 (491), joi 8 aug. 1863.
1527. V. Eftimiu, *B. P. Hasdeu, România liberă*, 1963, 13 aprilie.
1528. Gaspar P. Hasdeu, *Bogdan P. Hasdeu, 125 de ani de la nașterea marelui clasic*. Foia noastră — Organul Uniunii democratice a românilor din Ungaria, VII, nr. 4, vineri 15 februarie 1863, p. 6. [Despre Călătoriile lui B. P. Hasdeu în Ungaria, 1867, 1871, 1874, 1883]. Publică o scrisoare a lui Pál Hunfalvy către B. P. Hasdeu mulțumindu-i pentru lucrările trimise și cerîndu-i Istoria critică. Datată : Budapesta în 12 aprilie 1875].
1529. Vasile Maciu. *Activitatea istoriografică a lui B. P. Hasdeu*. Studii, XVI (1963) nr. 5, p. 1021—1031.
- *L'activité d'historien de B. P. Hasdeu*. Revue roumaine d'histoire III (1964), nr. 1, p. 51—66.
1530. George Munteanu, *B. P. Hasdeu*, București, Edit. pt. literatură, 1963, 144 p. (Mica bibliotecă critică).

1531. C. Poghirc, *B. P. Hasdeu indoeuropeanist*. Limba română, XII (1963) nr. 5, p. 467—477.
1532. M. Regleanu, *Bogdan Petriceicu Hasdeu*, RevArh. VI (1963) nr. 2, p. 232—239 [Figuri de arhiviști români].
1533. Al. Rosetti, *Bogdan Petriceicu Hasdeu și studiul limbii române*. Limba română XII (1963) nr. 5, p. 459—463.
1534. Lucia Wald, *Hasdeu și problemele de teorie a limbii*. Limba română, XII (1963), nr. 5, p. 464—468.
1535. Dan Zamfirescu, *Hasdeu și lupta pentru universalitate*, Luceafărul VI, nr. 7, 30 martie 1963.
1536. I. Byck, *Bogdan Petriceicu Hasdeu*, Revue Roumaine, 1964, nr. 1, p. 94—98.
1537. Magdalena László, *B. P. Hasdeu despre folclorul ucrainean*, Romanoslavica, X (1964, p. 101—117).
1538. Lector, *Hasdeu și studiile de cultură veche românească*. Glasul Bisericii, XXIII (1964), nr. 7—8, p. 745—748.
1539. George Munteanu, *B. P. Hasdeu*, Gazeta literară, XI, nr. 42 (553) — joi 15 oct. 1964, p. 7.
1540. Al. Rosetti, *B. P. Hasdeu*, Contemporanul, vineri 16 oct. 1964, nr. 42 (940), p. 3.
1541. Ion Nicola, Eftimie Murgu și Bogdan P. Hasdeu, Mitropolia Banatului, XV (1965), nr. 4—6, p. 420—424.
1542. Teofil Moreta, „*Arheologie*” hasdeiană în Oltenia, Ramuri, II nr. 2 (7) februarie, 1965, p. 13 [Despre originile Craiovei și Basarabi].
1543. Ion Vlad—Gh. Stancoveanu, *O, tempore...* Ramuri, B. P. Hasdeu atitudini ostile. Reproduce două scrisori ale lui Sturdza către Hasdeu de la A.S.R. Fond Hasdeu, pach. 380 nr. 1274 și 1268].
1544. Magdalena Laszlo, *B. P. Hasdeu și Gimabattista Vico*, Revista de Filozofie, tom. 13 nr. 3 (1966), p. 363—374.
1545. P. Strihan, Juristul Bogdan Petriceicu Hasdeu și contribuția lui la istoria dreptului — studii 19 (1966), nr. 4, p. 723—743.

A D A O S

Tabla materiei la primele reviste ale lui B. P. Hasdeu

I. ROMANIA

1858—1859

1546. [Hasdeu] Alexandru Hotineanu. Epistola către românii. D-un român din Basarabia, I, 1 (18 nov. 1859), p. 3—5 (Politica).
1547. Hasdeu, Bogdan Petriceicu, Convenciunea și țara, I 1 (18 nov. 1859), p. 1—2.
1548. Adunarea și candidaturile la domnie, I, 1 (18 nov. 1858), p. 2—6.
1549. Despre Iă în titlul domnilor români Moldo-Valahiei și ai Bulgariei. Cercetare filologică și diplomatică I, 1 (18 nov. 1858), p. 6—8, 2 (25 nov.), p. 12—16, 3 (2 dec.) p. 20—22 și 4 (9 dec.) p. 31—32.
1550. Revista jurnalelor din țeară. I, 1 (18 nov. 1858), p. 8 [Despre noul ziar „Constituționalul” și programul său].
1551. [Situatiunea : Afli-Bei și instituirea comisiei interimare ; principiile constituționale după „Constituționalul” și „România”]. I, 2 (25 nov. 1858), p. 9—11.
1552. [Revista jurnalelor „Zimbrul” și „Vulturul”] I, 2 (25 nov. 1858) p. 16.
1553. Principatele dunărene. Din „Călătorii în Orient” de D. M. S. Girardin, I, 3 (2 dec. 1858), p. 17—19, 4 (9 dec. 1858), p. 27—31. [traducere semnată K.G.].
1554. Însemnări bibliografice pentru istoria României, I, 3 (2 dec. 1858), p. 22—23 [Collectanea de Senkovski cuprinzând documente otomane].
1555. Uricarul, I, 3 (2 dec. 1858), p. 23 [Zapisul Alexandrei, fata cronicarului Grigore Ureche, din 8 dec. 1670].
1556. Miscel, I, 3 (2 dec. 1858), p. 23—24 [Culegere de maxime].
1557. [Revista jurnalelor „Bondariul”], I, 4 (9 dec. 1858), p. 25.
1558. Istoria modernă a patrioților români alcătuită după documentele și actele oficiale cuprinse în coloanele repozatei Gazeta de Moldavia, I, 4 (9 dec. 1958) p. 25—27 [Dialog satiric].
1559. Vechile așezări romane în Lodomiria, I (1859), nr. 1, p. 5—7, nr. 2, p. 9—11, nr. 3, p. 21—23 și nr. 4, p. 29—30. (Etnografia). [Despre românii din Polonia, extrase din Volumina legum, în care se vorbește despre ei și despre valachicum].
1560. Craiul Marco-n-țera română. Cânticul bulgar. I (1859), p. 7—9. (Poezia populară).

1561. Alegerea Domnului, I, 1 (1859), p. 9 (Cronica zilei); [Ibidem], I, 1861
 1562. Uricele române aflătoare la Sfetigora, I, nr. 2 (1859), p. 11—13, nr. 3; p. 17—21
 (Archeografia). [Liste de documente aflate de Porfirie Uspenski];
 1563. Mandatele noperative-n privire propășirei, I, 2 (1859), p. 13—15 (Politica)
 1564. O carte de judecată de la mitropolitul Varlaam din 1646, I (1859), nr. 2,
 p. 15—16, nr. 3, p. 24 (Diplomatica).
 1565. Studiul limbelor române, (I, 3, 1859), p. 23 (Înștiințările); [Recomandă lecțiile
 florentinului Giuseppe Pescel].
 1566. Clatecul muntenei Doină bănațeană, I, 3 (1859), p. 24 (Poezia populară). [Repro-
 ducere după Eftimie Murgu].
 1567. Țările moldovenești de la Cetatea Albă, I, 4 (1859) p. 25—28. (Înscrispțiile); [Publică
 și comentează inscripții publicate de Murzakevici și Raleolog].

II. FOAIE DE ȘTIRII ROMÂNĂ

1859

1568. Hasdeu, B. P., Legișlăciunea; Negotul moldovan sub Alexandru Bănă [1696
 oct. 8], I, 3—9, 17—29, 33—39 și 49—57.
 1569. Diplomata: O foaie de împărțală din 1670 [oct. 15, a lui Teodor Murguleț
 Tudose Dăbău], I, 9—10.
 1570. O carte românească din 1682 [aprilie 26, de la Duca Vv], I, 10—11.
 1571. O titlă de la Ioan Sobieski către Ilieș Motoc și Neculai Murguleț, I, 11—13.
 1572. Un zapis de domnie din 1702 [april 2], I, 13—14.
 1573. O adeverință din 1720, I, 14.
 1574. Nămistică: Banul al lui Istrat Vodă Dăbija, I, 14—16.
 1575. Năvăleala între craii Sigismund al 3-lea și domnul Eremia Movilă din 1597, I,
 29—31.
 1576. Poezia națională: Grecoicele, românele și bulgăroicele; cîntecul bulgar, I,
 31—32.
 1577. Literatura storică: Ioann Schiltberger și călătoriile sale, I, Răsăritul, I, 39—43,
 57—61.
 1578. Pomelnicul Domniilor Moldovei de Mitropolitul Dosoftei, I, 43—48, 61—62.

III. FOAIE DE ISTORIE ȘI LITERATURĂ

1860

1579. Fr. Bastiat, Sofisme economice (Trad. B. Hăjdău), I, 87—92, 113—117, 156—159
 [va urma]. [Subtitluri: I. Bielsug și lipsa, II. Pedeca-isoru].
 1580. L. Bobolinski, Ivonia cel viteaz [Fragment din anelele căzăcești a lui, Leontin
 Bobolinski]. (Trad. B. Hăjdău), I, 8—16, 33—39.
 1581. Comitetul Seminarului Central, Raport către Ministerul Cultelor și Instrucțiunii
 Publice, I, 33 [Să aprobe plata a zece abonamente la revistă].
 1582. N. Gogol, Scrișorile unui nebun (Trad. A. Holban), I, 77—82 (Literatură)
 [va urma].
 1583. Alexandru Hasdeu, Notiția asupra duoră opere a lui Cantemir Vv. I, 69 [His-
 toria moldo-valachică și Descrierea Moldovei, unde sînt manuscrisele originale].
 1584. Hăjdău, Bogdan Petriceicu, Istoria, I, 1—3.
 1585. Cîntece ostășești ale Moldovei, I, 3—4.
 1586. Caracteristica bulgară a macedo-românilor, I, 4—5.
 1587. Uric românesc din 1604 [Dedic. D-lui V. Ureki-Alexandrescu], I, 5—7 [De la
 Ieremia Movilă].
 1588. Cîteva deduceri din glossariul latiniei muzicice de Du Cange, I, 7—8. [Bulendre,
 coif, cucur (cucurum), mamaliga (melica), carare (carriera)].
 1589. Literatura, I, 16—18. [Leleweel despre literatură].
 1590. Cronica, I, 27—32. [Istoria predată de N. Ionescu, 27—28. Apariția rev. Instruc-
 țiunea publică din Moldova, 28. Comisia redierii hărții vechii Daciei, 28—29. Trad. lui Fotino
 de G. Sion, 29. Calendarul pentru români pe anul 1860 al Albinei, 29—30. Instrucțiunea publică
 din Valahia, 30. P. Barbera, Kalendarium romano-julianum pro anno 1860 [Goldner], 30—31.
 Dacia Literară și D. A. Hăjdău, 31—32. Foia de istorie și literatură, 32].
 1591. Un raport din suta a 17-a, I, 39—40. [Neculai Murguleț]. Uric de la Iuga vv.
 din 1374, I, 41—42.
 1592. Vlad Dracul Viteaz [Povestirea unui contemporan cîntec de deznădăduie și
 păcătoșie în împerejurările], I, 42—45.

1593. Perit-au Dacia? I, 46—52; 70—73; 95—105; 138—152. [Va urma].
1594. Cronica, I, 61—64 [Spătarul Milescu la Peking, 61—64]. Recomandă cărți. Ministru Instrucțiunii, pentru organizarea și completarea bibliotecilor, 64.
1595. Bulgariemele limbii române, I, 66—67.
1596. Uric din 1134, I, 67—68 [Diplomă birlădeană].
1597. O poruncă din 1658 (mai 28), I, 68.
1598. Mosaice de la Zarmizegetusa, I, 74—76 + 1 planșă.
1599. Versurile Mitropolitului Dositeu către Ioachim, patriarhul Moscovei din 1681, I, 76—77.
1600. Cronica, I, 92—96. [Cuparencu, *Învățătura practică a medicinei*, 92. C. Daociadi, *Proces judecătoresc*, 92—93, N. Vitulescu, *Cultura mătasei*, 93. N. Istrati, *Papa și Congresul Amicilor copiilor. Babilonia românească*, 93—94. E. B. Montenegro, *Reorganizația articolului 46 din Convenția R. Rosetti, Alegătorilor săi*, 94. G. Asachi, *Pius IX, Adaos literar*, etc. 94—95. Lascar Bogdan, *Memoriu în proces*, 95. *Anecdote din Boufflers*, 95—96. Un poet către Hăjdău, 96].
1601. Muza, I, 117. [Versuri].
1602. Incunabilele Movileștilor, I, 117—123.
1603. Bibliografia, I, 124—126. [I. Montagiu, *Anul nou după închipuirea israeliteană*, I, 124—125; N. Istrati, *Chestia mănăstirilor închinat din Moldova și hrisovul Doamnei Safta*, 4 martie 1687 (7195), 125—126].
1604. *Cercări ortografice*, I, 124—137.
1605. Cătră **, I, 137 [Versuri].
1606. Nuptea tuată, I, 159—160 [Versuri].
1607. Bibliografia, I, 160—166. [Arh. Melchisedec, *Introducere în sfintele cărți*, 160—166 (va urma). V. Place, *Quelques mots sur la doctrine agraire*, 166].
1608. Ieronim, Ierodiacon (de la Socola). Un document din suta a 18-oa, I, 165. [Calistru, episcop de Rădăuți].
1609. Melidonu G. *Geniul României*, I, 26. [Versuri].
1610. Tăutu, G. *Berke*, Dramă istorică în patru acturi, I, 18—26; 52—60; 82—87; 106—113; 127—133. [Va urma].
1611. Petru Rareș. Baladă, I, 152—156 [Versuri].

IV. DIN MOLDOVA = LUMINA

- 1862—1863.
1612. Adrian I, Mini [Versuri]. II (1863), p. 8—9 (Poezia).
1613. Alecsandri, V. Visul lui Petru Rareș izis Majă, Baladă, II (1863), p. 82—84 (Poezia).
1614. Hristos a învieat! III (1863), p. 21—22 (Poezia).
1615. A lexandrescu, V. Urchej, La Luiza [Versuri], II (1863), p. 9 [Poezia].
1616. O gurită prețuște [Versuri]. II (1863), p. 9. (Poezia).
1617. Amfilochie, Episcopul Hotinului, Din scrierile lui. III (1863), p. 58—62 (Bibliologia). [Cuprinde: Despre origina romană a palmei domnești din Moldova. Pentru măsurile care s-a obținut în gheometria practică].
1618. Beldiceanu, N. O lacrimă pe ruinele Baei [Versuri]. III (1863), 22—23.
1619. Costin Miron. Descrierea Moldovei și a Muntelui în versuri polone de Miron Costin, de pe manuscrisul autograf din 1684, tradusă și comentată [de B. P. Hăjdău], III (1863), 81—85 și 7—11 (nr. 19). [Cuprinde: Precuvintarea traducătorului. Traducerea. Despre poporul Moldovei și al Țării Românești].
1620. [Despot Vodă]. Scurtă și adevărată povestire despre luarea Terovanei și a Hesdinului, despre lupta de la Renty și despre toate cele cu schimbări de noroc petrecute între Imperiali și Franci pînă la acest an 1555. De marelzele Iacob Basile, Despotă Samosului [Text, lat. și trad. Petru Rașcan, elevul Colegiului Superior], II (1863), 20—32. [Comentariu de B. P. Hăjdău], II, 45—48, 73—76, III (1863), 37—42 (Bibliologia).
1621. Hăjdău, B. P. Precuvintare, I, (1862), p. 1.
1622. Un uric de la Vladislav, regele polono-ungar, din 1444 în Urbea Mare, hărăzind ardeleanului Iancu Românul locul pustiu Ternopol, în Galicie, I (1862), p. 2—5. [Text, lat. trad. și comentariu]. (Diplomatologia).
1623. Două documente de la regele anglu Enric VI, din 1427 și 1434; despre Hadul, ban de Craiova, acordându-i o pensiune anuală de 40 marce de argint, I (1862), 7—11 [Cuprinde: I. Traducerea, II. Comentariu].
1624. Ionașcu-Vodă (1674) [Versuri], I (1862), 12 (Poezia).

1625. Deștăreaa lui Petru Vodă Rareș (1538—1541), I (1862), 13—16, 29—32, 46—48, 61—64, 79—80; II (1863), 63—66, 85—88 [Va urma] (Istoria). [Cuprinde: I. Zvoana, II. Pornirea la tabără, III. Trăptatul de la Urbea Mare, IV. Moldova și Ardealul, V. Fieșul Moldovean și bastardul venețian].
1626. Cercularca polonă a lui Petru Vodă cel Șchiop despre oarecari trebi neguțitoresti și despre izgonirea jidovilor, din 1579. I (1862), 17—26 (Dreptul comerciale). [Cuprinde: I. Traducerea. II. Textul, III. Comintarul: 1. Descrierea arheografică și analitică a uricului. 2. Cărpăteristica lui Petru cel Șchiop. 3. Anticitatea comercială a Botosienilor. 4. Lențieștii și Șipenițiul. 5. Politica holinenilor. 6. Notiță numismatică despre valoarea groșilor, talerilor, zloților și a banilor in doa jumetate a sutei XVI. 7. Postavul de Lund. 8. Chestiunea jidovilor din România].
1627. Femeia innecată (Fabulă). I (1861), 27—28 (Poezia).
1628. Conspeptul studiilor arheologice in legătură cu istorica universală și a Românilor. (Din cursul meu de istorie la Colegiul Superior de Iași); I (1862), 33—40, II (1863), 33—37 [va urma]. (Archeologia).
1629. Apendice la articolul d-lui Papadopol-Calimah despre rigatul Moldovei I (1862), 42 (Bibliologia).
1630. Portretul, I (1862), 43 (Poezia).
1631. În memoria Raisei Chod...ska [Versuri], I (1862), 43 (Poezia).
1632. Rivna-Băietul [Versuri], I (1862), 45 (Poezia).
1633. Rugăciunea Domnului scrisă românește cu litere latine, in 1593 de cătră vel-logofătul moldovean Luca Stoicei, annotată și publicată la 1594 in Cracovia de cătră Stanislav Starnicki I (1862) 49—59 (Glosologia).
1634. Fac-simile lui Iacov Eraclide Despotă și marelui logofăt Luca Stoicei, I (1862), 59—60 (Isografia).
1635. Leginda sintei Parasceve, patroanei Eșului, de mitropolitul Dosoleiu, I (1862), 65—68 (Bibliologia).
1636. La deschiderea Renniunii Române de Leptură de la Cernăuți [Versuri] I (1862), 74—76 [Poesia].
1637. (Correspondență rusofilă și românofilă), I (1862), p. 80 [Răspunsul redacției la scrisoarea lui Andrei Pretorian].
1638. Reposatul Postelnic. Tragedia istorică într-un apt. I (1862), 81—96 (Literatura) [E vorba de postelnicul Șerpe].
1639. Leginda sintei Parasceve, patroanei Eșului, de mitropolitul Varlaam, II (1883), 1—7 (Bibliologia).
1640. Adeveratul poet [Versuri], II (1863), 9—10 (Poezia).
1641. Testamentul poetului [Versuri], II (1863), 10—11 (Poezia).
1642. [Răspunsul redacției la scrisoarea lui A. Pretorian privitoare la ortografie], II (1863), p. 16.
1643. [Răspunsul redacției la scrisoarea lui C. Negruzzi, privitoare la ortografie], II (1863), p. 16.
1644. O preîntimpinare, II (1863), 17—18 [Sistemul ortografic al revistei].
1645. Mappa explicatoare a scrierei lui Despota vodă despre resbelul franco-german de'ntre 1553—1555, II (1863), 18—20 (Odoponica).
1646. Fac-simile Mitropolitului Varlaam II (1863), 37—38 (Isografia).
1647. Duda Manuca (Din memoriile unui studente), II (1863), 38—44, 49—55, 76—81, III (1863), 28—32, 42—46, 85—95 și 1—7 (nr. 19) (Literatura).
1648. A propos de scrierea d-lui C. Negruzzi, II (1863), 57—59. (Polemica) [Va urma].
1649. Idealul poetului [Versuri], II (1863), 61—63.
1650. La Leonora *** [Versuri], II (1863), 63.
1651. Prelecțiuni filosofice populare, relative la familie și educațiune [Ținute de T. L. Miorescu], II (1863), 69—71.
1652. Bibliografia. II (1863), 71—72. [De l'enseignement public et des réformes sociales en Roumanie, par un ami des Roumains Jassy, Bermann, 1862, in 8, pag. 36; se spune că autorul ar fi Henri Methieu, dar este „Galli-Mathiae” Răspuns relativ la articolul „Deșterarea lui Petru Rareș”].
1653. Correspondență cu cetitorii și abonații, II (1863), p. 72.
1654. Ștefan Tomaș Vodă și vornicul Ion Moțoc, in prinsoare la Leopole (1564) [Versuri], II (1863), p. 84—85.

SOMMAIRE

ÉDITORIAL

La recherche scientifique — facteur
actif dans la developpement de la
patrie 1

130 ANNÉES DEPUIS L'UNION DES
PRINCIPAUTÉS

* * * Documents 5
M. DOGARU — Documents des archives
réflétant l'adhésion des masses popu-
laires à l'Union 26
T. BUCUR — Un nouveau document
révélateur en ce qui concerne l'en-
tente d'Osborne 32
RADU I. VASILE — Les implications
militaires de l'abdication de A. I. Cuza
réflétées dans les documents des
archives 35
EL. DIMA — La bibliothèque documen-
taire de la Comission Centrale de
Focșani 41

ÉTUDES ET COMMUNICATIONS

E. CERNEA — Contributions à l'his-
toire des institutions la coutume des
ruchers (prisăci) 45

THÉORIE ET PRATIQUE ARCHI-
VISTIQUE

V. CĂPÎLNEAN, I. SABĂU — De
l'expérience du travail dans les Ar-
chives des conseils populaires de
Maramureș 50
C. TUDOR — Contributions à la connais-
sance de la législation concernant
les banques populaires et les coopé-
ratives agricoles de production et
de consommation 51

DOCUMENTS

EL. CIUCĂ — Documents inédits con-
cernant M. Kogălniceanu 58

OPINIONS

C. DINU — Propositions pour l'améliora-
tion de la fiche „Situation du fond”
des organisations socialistes 66

SCIENCES SPÉCIALES

M. RĂDULESCU — Un manuscrit inédit
concernant la généalogie des
Cantacuzènes 69
M. GEORGESCU — Des sceaux vil-
lageois du département de Teleo-
rman (1838-1863) 74
CHRONIQUE 78

INSTRUMENTS DE TRAVAIL

N. TRANDAFIRESCU — Glossaire de
mots grecs 82
A. SACERDOTEANU — Le biblio-
graphie de l'oeuvre de B. P. Has-
deu (IV) 100

CONTENTS

EDITORIAL

Scientific research — a leading factor
in the socialist developement of the
country 1

130 YEARS SINCE THE UNION OF THE
MOLDOVA UND MUNTENIA

Documents 5
M. DOGARU — Archive documents re-
flecting the masses' agreement with
the Union 26
T. BUCUR — A new document regarding
the agreement in Osborne 32
RADU I. VASILE — Military implica-
tions of Cuza's abdication as refle-
cted by archive documents 35
EL. DIMA — The documentary library
of the Central Board in Focșani 41

STUDIES AND PAPERS

E. CERNEA — Contributions to the his-
tory of institutions: the apiary custom 45

ARCHIVAL THEORY AND PRACTICE

V. CĂPÎLNEAN, I. SABĂU — From the
experience of the archive activity
of the mayoralties in the Maramureș
county 50
C. TUDOR — Contributions to the pre-
sentation of the legislation for po-
pular banks and production and
consumption cooperatives 51

DOCUMENTS

EL. CIUCĂ — New documents about
M. Kogălniceanu 58

WIEVS

C. DINU — Proposals for the impro-
vement of the record card „Situa-
tion of the Fund” in socialist orga-
nizations 66

AUXILIARY SCIENCES

M. RĂDULESCU — On a new document
about the genealogy of the Canta-
cuz'no family 69
M. GEORGESCU — Village seals from
the Teleorman county 74
CHRONICLE 78

FINDING AIDS

N. TRANDAFIRESCU — Gloosary of
Greek words. IV 82
A. SACERDOTEANU — The biblio-
graphy of thd work of B. P. Hasdeu IV 100

INHALT

EDITORIAL

Wissenschaftliche Forschung-aktiver Faktor in der sozialistischen Entwicklung des Landes 1

130 JAHRE SEIT DER VEREINIGUNG DER FÜRSTSTETIMER

Dokumente 5

M. DOGARU — Archivdokumente, die die Unterstützung der Vereinigung durch die Volksmassen widerspiegeln 26

T. BUCUR — Ein neues Dokument bezüglich des Vertrages in Osborne RADU I. VASILE — Die militärischen Folgen von Abdankung, wie sie aus den Archivdokumenten hervorgehen 32

EL. DIMA — Die dokumentarische Bibliothek der Zentralkommission aus Focşani 35

EL. DIMA — Die dokumentarische Bibliothek der Zentralkommission aus Focşani 41

STUDIEN UND MITTEILUNGEN

E. CERNEA — Beiträge zur Geschichte der Institutionen der Brauch des Bienenstandes 45

ARCHIVTHEORIE UND PRAXIS

V. CĂPÎLNEAN, I. SABĂU — Aus der Erfahrung der maramurescher Volksräte in der Archivtätigkeit 50

C. TUDOR — Beiträge zur Bekanntmachung der Gesetze für die Volksbänke und die Produktions- und Konsumgenossenschaften 51

DOKUMENTE

EL. CIUCĂ — Neue Dokumente über Mihail Kogălniceanu 58

MEINUNGSÄU ERUNGEN

C. DINU — Vorschläge für die Verbesserung der Karteikarte „Lage des Fonds“ in den sozialistischen Institutionen 66

HILFWISSENSCHAFTEN

M. RĂDULESCU — Über ein neues Manuskript bezüglich der Genealogie der Cantacuziner 69

M. GEORGESCU — Dorfsiegel aus dem Kreis Teleorman 74

CHRONIK

CHRONIK 78

ARBEITSINSTRUMENTE

N. TRANDAFIRESCU — Glossar griechischer Wörter. IV 82

A. SACERDOTEANU — Die Bibliographie des Werkes von B. P. Hasdeu. IV 100

СОДЕРЖАНИЕ

РЕДАКЦИОННАЯ СТАТЬЯ

— Научное исследование — активный фактор в социалистическом развитии родины 1

130 ГОДОВШИНА ОБЪЕДИНЕНИЯ КНЯЖЕСТВ

* * * Документы 5

М. ДОГАРУ — Архивные документы, отражающие присоединение народных масс к Объединению 26

Т. БУКУР — Новый документ о соглашении, заключенном в Осборне 32

РАДУ И. ВАСИЛЕ — Военные последствия отречения Ал. И. Кузы, отраженные в архивных документах 35

Ел. ДИМА — Документальная библиотека Центральной Комиссии в фокшанах 41

ИССЛЕДОВАНИЯ И СООШЕНИЯ

Е. ЧЕРНЯ — Вклад в историю учреждений обычай пчеловодов 45

ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА АРХИВИСТИКИ

В. КЭПЫЛНЯН, И. САБЭУ — Из опыта работы архивов марамурешеских народных советов 50

К. ТУДОР — Вклад в познание законодательства в связи с народными банками и производственно-потребительскими кооперативами 51

ДОКУМЕНТЫ

Ел. ЧУКЭ — Новые документы о Михале Когăлницану 58

МНЕНИЯ

К. ДИНУ — Предложения для улучшения карточки „Состояние фонда“ в социалистических организациях 66

СПЕЦИАЛЬНЫЕ НАУКИ

М. РЭДУЛИЕСКУ — О новой рукописи, касающейся генеалогии Кантакузинов 69

М. ДЖЕОРДЖЕСКУ — Сельские печати в уезде Телеорман (1838—1863) 74

РАБОЧИЕ ИНСТРУМЕНТЫ

Н. ТРАНДАФИРЕСКУ — Словарь греческих слов 82

А. САЧЕРДОЧАНУ — Библиография прощивведений Б.П.Хасдеу. IV 100

Abonați-vă la

REVISTA ARHIVELOR

Abonamentele se fac la oficiile și agențiile P.T.T.R. din toată țara și la filialele județene ale Arhivelor Statului.

Prețul abonamentului este 25 lei pe număr și 100 lei pe un an.

Revista poate fi cumpărată de la sediile Direcției Generale și ale filialelor județene ale Arhivelor Statului, precum și de la librării.

*

Revista Arhivelor publică studii și comunicări de teorie și practică arhivistică, de paleografie, diplomatică, sigilografie, heraldică, miniaturistică, izvoare, instituții și alte științe speciale ale istoriei, studii și articole de istorie bazate pe documente noi de arhivă, prezentări de fonduri și colecții arhivistice, recenzii și prezentări de reviste și cărți de specialitate, cronici, note și informări bibliografice.

Autorii sînt rugați să trimită materialele în două exemplare dactilografiate la două rînduri, cu trimiteri infrapaginale numerotate în continuare și cu un scurt rezumat. Documentele trimise spre publicare trebuie să fie însoțite de reproduceri (fotocopii, xerox etc.).

Responsabilitatea asupra conținutului materialelor revine în exclusivitate autorilor. Articolele nepublicate nu se restituie.

ABONNEMENTS

ROMPRESFILATELIA

sectorul export-import presă,
P.O.Box. 12-201, telex 10376,
presfir București, Calca Griviței
nr. 64-66, telefon 17.60.10

R.M.ISSN 0034-7043

Articles appearing in this journal are abstracted
and indexed in HISTORICAL ABSTRACT
and AMERICA HISTORY AND LIFE

C. 2806 — I.P. „INFORMAȚIA”
str. Brezoianu nr. 23-25, București,
Republica Socialistă România

<https://biblioteca-digitala.ro> / <http://arhivelenationale.ro>

DIN CUPRINS

Lei 25

130 DE ANI DE LA UNIREA MOLDOVEI
CU MUNTENIA

DOCUMENTE DE ARHIVĂ
REFLECTÎND ADEZIUNEA MASELOR
POPULARE LA UNIRE

UN NOU DOCUMENT
PRIVIND ÎNȚELEGEREA DE LA OSBORNE

IMPLICAȚIILE MILITARE
ALE ABDICĂRII LUI AL. I. CUZA
OGLINDITE ÎN DOCUMENTE DE ARHIVĂ

REVISTA
ARHIVELOR